היכל הקודש ברסלב

הלימוד היומי

בי"ת נצחי,
שנים מקרא ואחד תרגום,
נ"ך, רמב"ם

לעתיד בעולם הבא
מזכירין אותו כל מה שלמד
בעולם הזה
(שיחות הר"ן כח)

על ידי
לימוד
שיעורים אלו
אנו נותנים
את החומש
ואת המעשר
להקדוש
ברוך הוא
(עצתו אמונה)

פרשת עקב תשפ"ו

היכל הקודש ברסלב

181 Huschke Road, Liberty NY 12747

היכל הקודש
וויליאמסבורג
27 Skillman Street
Brooklyn NY 11205
718.384.1652

היכל הקודש
באר פארק
1415 55th Street
Brooklyn NY 11219
347.760.5924

היכל הקודש
קרית יואל
8 Hayes Ct.
Monroe NY 10950
845.662.4888

היכל הקודש
קרית יואל
8 Premishlan Way.
Monroe NY 10950
845.467.5299

היכל הקודש
כלומינגדאוו
24 Merriewold LN S
Monroe NY 10950
845.238.0804

היכל הקודש
מאנסי
34 Union Rd.
Spring Valley, NY 10977
845.445.9314

היכל הקודש
ירושלים
רחוב רבי נחמן מברסלב 15
054.845.6150

היכל הקודש
בני ברק
רחוב ירושלים 2
052.760.5715

נדפס ע"י

צו הערן די
הערליכע שיעורים
פונעם ראש ישיבה שליט"א
רופט:

קול ברסלב

212.444.9191

חיזוק פאר די אידישע שטוב

212.444.9169

משתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר — מכאן היה אומר הרב רבינו יום טוב, שאם עמד מאכילתו והתפלל, כשחזור ובא לאכול — צריך לברך ברכת המזון וליטול ידיו ולברך "המוציא", משום דמיכל וצלוויי בהדי הדדי לא אפשר. ואין נראה, דלא דמי כלל, משום דהכא "הב וגברין" הוי גמר דבר, והוי הפסק, וכן בסוי, אי לאו דאפשר בהדי הדדי. אבל תפלה לא הוי גמר לסעודה, דאטו אם בירך בסעודה על הרעמים או אפילו "בורא פרי הגפן", יצטרך ליטול ידיו ולברך "המוציא", משום דמיכל וברוכי בהדי הדדי לא אפשר? ובהדיא אמרינן ב"ערבי פסחים" (פסחים קב,א) דאם הניחו מקצת חבירים ועקרו רגליהן לילך לבית הכנסת, כשהם חוזרין — אין טעונין ברכה לא למפרע ולא לכתחלה, אף על פי שהתפללו בנתיים. **ומכסי** בחדא ידא — יש להסתפק, אם סח בין שחיטה לשחיטה אם צריך לחזור ולברך. כמו גבי תפילין, דאם סח בין תפילין לתפילין, דמברך שתים לרש"י — "להניח" על של יד, ו"על מצות" על של ראש, ולדברי רבינו תם מברך על של ראש שתים. או שמא אין צריך לחזור ולברך, כמו באמצע סעודה, שיכול לדבר ואין צריך לחזור ולברך "המוציא". ומיהו, אם אומר מענין שחיטה, כמו "תביא עוף לשחוט" או "הסכין" — פשיטא דאין צריך לחזור ולברך, כמו (ברכות מ,א) "טול ברוך" "גביל לתורי". ואם צריך לחזור ולברך כמו בתפילין, אז אסור לדבר בין שחיטה לשחיטה, כמו בתפילין דתאמר ב"הקומץ רבה" (מנחות לו,א) דעבירה היא בידו וחוזר עליה מערוכי המלחמה. ואין ראיה מתפילין, דהתם היא מצוה אחת ואין לו להפסיק, אבל בשחיטה, אי בעי שחיט אי בעי שביק ליה. ומכל מקום, נראה דאיסורא הוא להביא עצמו לידי לחזור ולברך, כדמובח בפרק "אלו נאמרין" (סוטה מא,א) דתנן: נוטל ספר תורה וקורא בו "אחרי מות" ו"אך בעשור", ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה. ופריך בגמרא: ונייתי ספר תורה וניקרי ביה?! ומשני ריש לקיש: משום ברכה שאינה צריכה. ונראה, היכא דצריך לחזור ולברך, כגון שהסיח דעתו מלשחוט — שצריך לכסות קודם מה שכבר שחט. דהא אשכחן רבי יהודה שמצריך לכסות בין חיה לעוף, אף על פי שאין צריך לחזור ולברך. **וחייבו** רבן גמליאל ליתן עשרה זהובים — ולא היה יכול לפטור עצמו במה שהיה נותן לו עוף אחר לשחוט, דזאת מצוה אחרת היא, ומצוה ראשונה הלכה לה, והוי מעותות לא יוכל לתקן. ומיהו, לא דיינינן השתא ליחייב עשרה זהובים, דבמלתא דלית בה חסרון כיס לא עבדינן שליחותייהו, כדאמר ב"דהובל" (בבא קמא פד,ב). ואחד שעמד במקום חבירו לקרוא בתורה — פטור בלאו היא דטעמא, ואפילו תפס מפקינן מינה, משום דכולם חייבים בקריאת התורה. וכן פירש רבינו יצחק בן אשר. ואפילו עמד במקום כהן: כ"ל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון, אסמכתא היא. **או** ארבעים זהובים אתה נוטל — שתיה לא שייכא לשבר ברכה. אלא היה רוצה לסלקו מברכת המזון, לפי שהיה מין. והא תאמר: או חמשים זהובים הוה ליה למימר, דהא איכא ברכת "בורא פרי הגפן" שלאחר ברכת המזון! ויש לומר: דסבר כמאן דאמר ב"ערבי פסחים" (פסחים קג,ב ושם ד"ה לאו) דאין צריך לברך אבסא דברכתא, אלא אבסא קמא ותו לא.

רואין אותו כאילו הוא מים — בפרק "התערובות" (זבחים עח,ב) אמר דלאו רואין לדם קדשים קאמר, אלא רואין ליין ולדם בהמה וחיה קאמר, דרואין כאילו הוא מים, כדפירש בקונטרס. והקשה הרב רבינו שמואל מוורדו"ן: בדפרק "הקומץ רבה" (מנחות כב,א) מפרש טעמא דרבנן ורבי יהודה, מדכתיב: "ולקח מדם הפר ומדם השעיר", גלוי וידוע שדם הפר מרובה מדם השעיר, מכאן לעולין שאין מבטלין דם בדם. ורבי יהודה אומר: מכאן למין במינו שאינו בטל. והשתא, היכי מוכח? דאפילו מבטלין עולין זה את זה, ומין במינו בטל — הכא לא בטיל, שאפילו היה דם הפר היה ניכר אדמומית דם השעיר! ויש לומר: דאם דם הפר היה מים — לא יהיה בדם השעיר מראית דם גמור, אלא יהיה דיהה מראהו ובטל. בדאמרינן בפרק "התערובות" (זבחים עח,ב): דלי שיש בתוכו יין לבן וחלב, רבי יהודה אומר: רואין ליין וחלב כאילו יין אדום, ואם דיהה מראיהן (כשר. אבל) דם לתוך מים — ראשון ראשון בטל. והכי נמי אמרינן בפרק חמשי דעבודה זרה (עג,א): כי אתא רב דימי, אמר רבי יוחנן: המערה יין נסך מחבית לבור, אפילו כל היום כולו — ראשון ראשון בטל. ובפרק בתרא דנדה (עא,ב) גבי דם תבוסה, היכא דפסק, שאין הולך בלא הפסק, אמרינן: ראשון ראשון בטל. וקשיא, דאמר בפרק "הלוקח בהמה" (בכורות כב,א): הלוקח ציר מעם הארץ — משיקו במים, וטהור ממה נפשך, אי רובא מיא נינהו — סלקא, ואי רובא ציר נינהו — ציר לאו בר קבולי טומאה הוא, ואי משום מיעוטא דמים בציר — בטלי ברובא. וקאמר רב דימי בשם ריש

הכי השתא? התם - משתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר, הכא - אפשר דשחיט בחדא, ומכסי בחדא.

משנה שחט ולא כסה, וראהו אחר - חייב לכסות.

כסהו ונתגלה - פטור מלכסות. כסהו הרוח - חייב לכסות.

גמרא תנו רבנן: "וכסה" - מי ששפך - יכסה. שחט ולא כסה, וראהו אחר, מנין שחייב לכסות? שנאמר: "ואמר לבני ישראל" - אזהרה לכל בני ישראל. תניא אידך: "ושפך"... וכסה" - במה ששפך - בו יכסה, שלא יכסנו ברגל, שלא יהיו מצות בזיות עליו. תניא אידך: "ושפך"... וכסה" - מי ששפך הוא יכסנו. מעשה באחד ששחט, וקדם חברו וכסה, וחייבו רבן גמליאל ליתן לו עשרה זהובים. איבעיא להו: שכר מצוה, או שכר ברכה? למאי נפקא מינה? לברכת המזון; אי אמרת שכר מצוה - אחת היא, ואי אמרת שכר ברכה - הוין ארבעים, מאי? תא שמע, דאמר ליה ההוא מינא לרבי: מי שיצר הרים - לא ברא רוח, ומי שברא רוח - לא יצר הרים, דכתיב: "כי הנה יוצר הרים וברא רוח"! אמר ליה: שוטה, שפיל לסיפיה דקרא - "ה' צבאות שמו". אמר ליה: נקוט לי זימנא תלתא יומי, ומהדרנא לך תיובתא. יתיב רבי תלת תעניתא. כי הוה קא בעי מיברך, אמרו ליה: מינא קאי אבבא. אמר: "ויתנו בברותי רוש" וגו'. אמר ליה: רבי, מבשר טובות אני לך, לא מצא תשובה אויבך, ונפל מן הגג ומת. אמר לו: רצונך שתסעוד אצלי? אמר לו: הן. לאחר שאכלו ושתו, אמר לו: כוס של ברכה אתה שותה, או ארבעים זהובים אתה נוטל? אמר לו: כוס של ברכה אני שותה. יצתה בת קול ואמרה: כוס של ברכה אני שותה. יצתה בת קול ואמרה: כוס של גדולי רומי, וקוראין אותה משפחת בר לוינאנוס. "כסהו ונתגלה". אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: מאי שנא מהשבת אבדה, דאמר מר: "השב" - אפילו מאה פעמים? אמר ליה: התם לא כתיב מיעוטא, הכא כתיב מיעוטא - "וכסהו". "כסהו הרוח". אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא שחזר ונתגלה, אבל לא חזר ונתגלה - פטור מלכסות. וכי חזר ונתגלה מאי הוי? הא איתמחי ליה! אמר רב פפא, זאת אומרת: אין דיחוי אצל מצות. ומאי שנא מהא דתנגיא: השוחט ונבלע דם בקרקע - חייב לכסות? - התם כשרשומו ניכר. **משנה דם שנתערב במים, אם יש בו מראית דם - חייב לכסות. נתערב ביין - רואין אותו כאילו הוא מים. נתערב בדם הבהמה**

או ברכה ישוה ארבעים זהובים. אמר רבי יצחק: עדיין יש שנה לאותה משפחה בין גדולי רומי, וקוראין אותה משפחת בר לוינאנוס. "כסהו ונתגלה". אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: מאי שנא מהשבת אבדה, דאמר מר: "השב" - אפילו מאה פעמים? אמר ליה: התם לא כתיב מיעוטא, הכא כתיב מיעוטא - "וכסהו". "כסהו הרוח". אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא שחזר ונתגלה, אבל לא חזר ונתגלה - פטור מלכסות. וכי חזר ונתגלה מאי הוי? הא איתמחי ליה! אמר רב פפא, זאת אומרת: אין דיחוי אצל מצות. ומאי שנא מהא דתנגיא: השוחט ונבלע דם בקרקע - חייב לכסות? - התם כשרשומו ניכר. **משנה דם שנתערב במים, אם יש בו מראית דם - חייב לכסות. נתערב ביין - רואין אותו כאילו הוא מים. נתערב בדם הבהמה**

או

ריש לקיש: לא שנו אלא לטבל פתו, אבל לקדרה — חוזר וניער. אלמא, דאפילו טהרה מעוררת טומאה, כל שכן דטומאה מעוררת טומאה! ואפילו לאביי דקאמר: וכי טומאה שבטלה חוזרה וניערה — היינו מדמת טהרה, אבל בטומאה דמעוררת טומאה ליכא מאן דפליג. וכל שכן דאיסור מעורר איסור, כדאמר לעיל (חולין פו,ב): אם אמרו ספק טומאה לטהר כו'. וב"הערל" (יבמות פב,ב) נמי אמרינן:

נתן סאה ונטל סאה — עד רובו, אלמא, טפי מרובו לא אמרינן דראשון ראשון בטל, אף על גב דהוי בהפסקי! ויש לומר: דבכל מקום אמרינן דחוזר וניער, אפילו בהפסק. ובדם תבוסה, דמפליג בין פסק ללא פסק — משום דבדם תבוסה דרבנן הקילו. והכא בקדשים דוקא אמרינן: ראשון ראשון בטל, דכיון שנדחה בקדשים — שוב אינו חוזר ונראה. וההיא דבפרק בתרא דעבודה זרה (עג,א) מפרש רבינו יצחק דראשון ראשון בטל — ואין נאסר בכל שהוא, עד שיהא בו נותן טעם כמו בשאר איסורין. וקאי אמתניתין דקאמר: ואלו אסורין ואוסרין בכל שהוא, יין נסך כו', מפרש רב דימי דהיינו דוקא כי נפל היתרא לגו איסורא, דדקאמר בתר הכי, אבל איסורא לגו היתרא — אינו אסור בכל שהוא, דראשון ראשון בטל כל זמן שיש ששים בהיתר. ופריך, תנן: ואלו אסורין ואוסרין בכל שהוא יין נסך כו', מאי לאו איסורא לגו היתרא? לא, היתרא לגו איסורא. תא שמע: יין במים בנותן טעם, מאי לאו חמרא דאיסורא לגו מיא דהיתרא? ומהך גופה לא פריך, דמודה רבי יוחנן דבנתינת טעם חוזר וניער. תדע, דהא טעם כעיקר במין שאינו מינו — מן התורה, כדאמר ב"התערובות" (זבחים עח,ב) ובו"אלו עוברין" (פסחים מד,ב) ובפרק "שלשה מינין" (נזיר לז,א), אלא הכי פירושו: מדסיפא איסורא לתוך היתרא — הכי נמי רישא דיין ביין בכל שהוא! ומשני: לא, בנפל חמרא דהיתרא לגו מיא דאיסורא. ופריך: מדרישא במיא דאיסורא — סיפא נמי במיא דאיסורא, וקתני: מים ביין בנותן טעם, פירוש: וכי היכי דהך סיפא באיסורא לגו היתרא — הוא הדין רישא דיין ביין בכל שהוא! ומשני: דכולה בהיתרא לגו איסורא איירי. ובנותן טעם דקאמר — דמשמע דכי ליכא בנותן טעם דשרי — היינו כגון שנפל דרבה מן הדיתר בבת אחת לתוך האיסור, שנתבטל האיסור בבת אחת. ואם תאמר: אמאי נקט מחבית לבור בשלמא דראשון ראשון בטל? בלאו הכי שרי, כיון דלבסוף נשאר ששים של היתר! ויש לומר: דדוקא נקט מחבית לבור, דלא נפיש עמודיה כולי האי, אף על גב דנפיש טפי מצרצור. אבל היכא דנפיש עמודיה טובא — לא בטיל, אפילו יש ששים בהיתר.

שנתמדו מאליהן — הוא הדין דהוי מצי למימר: דתמדן במי פירות, דלא מכשרי. **והוא** דאיכא רבעיא — אצללתא דדמא קאי, כדפירש בקונטרס. וקא משמע לן, דאף על פי שכולו דם לא מחייב כרת עד דאיכא כזית דם גמור, ולא מטמא באהל עד דאיכא רביעית דם גמור. דאי בדם שעם מי גשמים — פשיטא דצריך כזית ורביעית.

תנן התם — תימה: אי משנה היא, הא דקאמר לעיל: (במתניתין) [במתניתא] תנא ומטמא באהל, וקאמר עלה: והוא דאיכא רביעית — הוה ליה לאתויי מתניתין דהכא! ונראה דברייתא היא. והכי נמי אשכחן ב"החולץ" (יבמות לו,ב) דקאמר: תנן, רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל ששהה שלשים יום כו', ואינה משנה בשום מקום. ובפרק "רבי אליעזר דמילה" (שבת קלה,ב) גרסינן בכל הספרים: "תניא". **כל** משקה דמת שנתחרר — דלא גזרו עליהן כמו שגזרו על של הזב, כדמפרש במסקנא — משום דזב לא בדילי מיניה. ואם תאמר: והלא בשיורא מן דמת — נוגעין בו, ומקבלים טומאה ממנו במגע. דמדאורייתא דמעת עינו ודם מגפתו וחלב האשה חשיבי משקין, כדליף בפרק "דם הנדה" (נדה נה,ב) מקראי! ועוד קשה: דקאמר התם דמטמא טומאת משקים ברביעית. והלא משקין מטמאין בכל שהוא! כדמוכח בפרק קמא דפסחים (יד,א) גבי: מימיהם של כהנים לא נמנעו לשרוף את הבשר שנטמא בולד הטומאה עם בשר שנטמא באב הטומאה אף על פי שמוסיפין על טומאתו כו'. דמוקי לה דאיכא משקה בהדי בשר, דקא מטמא בשר מחמת משקין. ומסתמא אין באותם משקים רביעית. ואמרינן נמי בהדהוא פירקא (שם ק"ו,ב): ומים נמי לא אמרן אלא רביעית, דחזי להטביל בהן מחטין וצנורות, אבל בציר מרביעית — טמאים. ובברכות בפרק "אלו דברים" (נב,א): שמא יטמאו משקין שאחורי הכוס מחמת ידים, ויחזורו ויטמאו את הכוס! ויש לומר: דהכא מיירי בשיצאו ממנו דרך שפופרת. ובעודן בגופו לא מקבלי טומאה, דאין תורת משקין עליהם עד שיצאו לחוץ. וכי נפקי דרך שפופרת — טהורות מן התורה, כיון שלא נגעו בו, אלא מדרבנן גזרו ביצאו מן הזב היכא דאיכא רביעית, אף על גב דלא נגעו בו. אי נמי, הנהו קראי דנדה — אסמכתא בעלמא הוא, ומן התורה אין עליהן תורת משקין, ולכך לא גזרו אלא ברביעית. ואם תאמר, דאמרינן בפרק "אמרו לו" (כריתות יג,א): האשה שנטף חלב מדדיה לתוך התנור — טמא. ופריך: במאי מתכשרי? אמר רבי יוחנן: בטיפה המולבלבת על פי דדה. והשתא, כיון דצריך הכשר — אלמא חשיבא אוכל, לפי שמיודחי לאכילת תינוק. אם כן, תנור אמאי טמא? הא אין אוכל מטמא כלים! אלא על כרחך, מטמא מחמת הטיפה המולבלבת על פי דדה, שמתערבת עם שאר חלב שנוטף בתנור, ששם משקה עליה, ומשקין מטמאין כלי גזירה משום משקה דזב חבה, כדאמר בפרק קמא דשבת (יד.ב). אלמא, מטמאה הטיפה לתנור אף על גב דליתא בה ברביעית! וכן ב"אין דורשין" (חגיגה כ,א) באשה שבאתה לפני רבי ישמעאל, ואמרה לו: מפה זו ארגתי בטהרה. ומתוך הדברים שבדקה אמרה לו: נימא נפסקה וקשרתיה בפה. הרי אף על פי שלא היה ברוק שבפיה רביעית — נטמא מידים שהיו מסואבות, וטימא את המפה! ויש לומר: דתרומה וקדשים מטמו בפחות מרביעית, ודוקא לחולין הוא דבעי רביעית.

משקה טבול יום משקין היוצאין ממנו כמשקין שנוגע בהן — אומר רבינו תם: דהני משקין שנגע בהן דקאמר — לא מיתוקמא אלא במשקין דתרומה, דאילו חולין לא מיטמא. ואפילו במעשר נמי שרי, כדאמרינן (יבמות עד,ב): טבל ועלה — אוכל במעשר. ובמשקין דקדש נמי לא קאמר, דתנן בפרק עשירי דנדה (עא,ב): בראשונה היו אומרים הישרבת על דם טוהר מערה מים לפסח, פירוש: אבל לא נוגעת, דחולין שנעשו על טהרת הקדש בקדש דמו, כדמפרש בגמרא. חוזרו לומר: הרי היא כמגע טמא מת לקדשים, פירוש: דוקא לקדשים, ולא לחולין, דלאו בקדש דמו. אלמא, טבול יום הוה ראשון לקדשים כאילו נגע לטמא מת, דיושבת על דם טוהר היא טבולת יום ארוך. ואם כן משקים קודש שנגע בטבול

או בדם הַחַיָּה — בדם היקז של חיה. **רואין אותו** — שאינו טעון כסוי. **כאילו הוא מים** — ואם היה הדם הזה של שחיטת החיה והעוף ניכר בו — חייב לכסות. **אין דם מבטל דם** — ואפילו אין מראית דם ניכרת במים כמות בם בהמה זה — אין דם החיה בטיל, דקסבר: מין במינו לא בטיל. **דם הניתז** — חוץ לגומא. **גמרא תנן התם** — בשחיטת קדשים. **כשר** — לזריקה. **נתערב בדם הבהמה** — של חולין. **או בדם החיה** — ממש, דסתמא חולין. **רואין אותו** — לדם הפסול. **כאילו הוא מים** — ואם היה הדם כשר ניכר בו — כשר. **לא שנו אלא שנפלו מים לתוך דם** — לפיכך, כל טיפה וטיפה כשנפלה — בטלה. הלכך, עד שלא תהא בו מראית דם — כשרה. **אינו כן** — שאפילו נפל דם לתוך מים — חייב לכסות. שאף על פי שבטל ונדחה ראשון ראשון, אפילו הכי, כשהלך ורבה עד שנתפכה מראית המים לדם — חזר דם הבטל וניעור, וחשוב דם. ולא אמרינן: הואיל וגדחה ידחה, שאין תורת דיחוי אצל מצות. **כל מראה אדמומית** — כל זמן שיש בדם מראה אדמומית — הוי דם, לכפרה, ולזריקה, ולהכשיר את הזורעים. ולקמיה פריך: אי מים הוא, נמי אכשורי מכשרי? **שתמדו** — שערבו עם מי גשמים, שאינם מכשירים אלא היכא דאחשבינהו לירד על הפירות. והכא, משום דם דהוי משקה, אף על גב דלא אחשבה לירד על הפירות — מכשיר, דתנן (מכשירין פרק א משנה מא): כל משקה שתחלתו לרצון, שנחשב למאומה, אף על פי שאין סופו לרצון — מכשיר. ופרכינן: **מי גשמים נמי כיון דשקיל** — במנא. **ורמי** — לתוך הדם, אחשבינהו לכך? **בצללתא דדמא** — באותן מים שהם מן הדם עצמן. כשהוא נקרש יש סביבותיו צלול כמים, ואם יש בו מראית דם — מכשיר, ואי לא — לא. **ענוש כרת** — האוכלו. **והוא דאיכא כזית** — דם גמור. **ומטמא באהל** — כל זמן שיש בו מראית דם, אם של מת הוא. **והוא דאיכא רביעית** — מן הדם גמור. והוא שיעור לטומאת אהל, דכתיב (במדבר ו): "על נפש מת", ובשיעור רביעית הנשמה תלויה. **משקה המת** — כגון דמעת עינו וחלב אשה. **כל מראה אדמומית שבו מטמא** — כלומר, צללתא דדמא, כל זמן שמראהו אדום — טמא. **משקה טבול יום** — אותן משקין היוצאים ממנו — הרי הן כמשקין שהוא נוגע בהן.

ואלו

ואלו

על פי שכולו דם לא מחייב כרת עד דאיכא כזית דם גמור, ולא מטמא באהל עד דאיכא רביעית דם גמור. דאי בדם שעם מי גשמים — פשיטא דצריך כזית ורביעית.

תנן התם — תימה: אי משנה היא, הא דקאמר לעיל: (במתניתין) [במתניתא] תנא ומטמא באהל, וקאמר עלה: והוא דאיכא רביעית — הוה ליה לאתויי מתניתין דהכא! ונראה דברייתא היא. והכי נמי אשכחן ב"החולץ" (יבמות לו,ב) דקאמר: תנן, רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל ששהה שלשים יום כו', ואינה משנה בשום מקום. ובפרק "רבי אליעזר דמילה" (שבת קלה,ב) גרסינן בכל הספרים: "תניא". **כל** משקה דמת שנתחרר — דלא גזרו עליהן כמו שגזרו על של הזב, כדמפרש במסקנא — משום דזב לא בדילי מיניה. ואם תאמר: והלא בשיורא מן דמת — נוגעין בו, ומקבלים טומאה ממנו במגע. דמדאורייתא דמעת עינו ודם מגפתו וחלב האשה חשיבי משקין, כדליף בפרק "דם הנדה" (נדה נה,ב) מקראי! ועוד קשה: דקאמר התם דמטמא טומאת משקים ברביעית. והלא משקין מטמאין בכל שהוא! כדמוכח בפרק קמא דפסחים (יד,א) גבי: מימיהם של כהנים לא נמנעו לשרוף את הבשר שנטמא בולד הטומאה עם בשר שנטמא באב הטומאה אף על פי שמוסיפין על טומאתו כו'. דמוקי לה דאיכא משקה בהדי בשר, דקא מטמא בשר מחמת משקין. ומסתמא אין באותם משקים רביעית. ואמרינן נמי בהדהוא פירקא (שם ק"ו,ב): ומים נמי לא אמרן אלא רביעית, דחזי להטביל בהן מחטין וצנורות, אבל בציר מרביעית — טמאים. ובברכות בפרק "אלו דברים" (נב,א): שמא יטמאו משקין שאחורי הכוס מחמת ידים, ויחזורו ויטמאו את הכוס! ויש לומר: דהכא מיירי בשיצאו ממנו דרך שפופרת. ובעודן בגופו לא מקבלי טומאה, דאין תורת משקין עליהם עד שיצאו לחוץ. וכי נפקי דרך שפופרת — טהורות מן התורה, כיון שלא נגעו בו, אלא מדרבנן גזרו ביצאו מן הזב היכא דאיכא רביעית, אף על גב דלא נגעו בו. אי נמי, הנהו קראי דנדה — אסמכתא בעלמא הוא, ומן התורה אין עליהן תורת משקין, ולכך לא גזרו אלא ברביעית. ואם תאמר, דאמרינן בפרק "אמרו לו" (כריתות יג,א): האשה שנטף חלב מדדיה לתוך התנור — טמא. ופריך: במאי מתכשרי? אמר רבי יוחנן: בטיפה המולבלבת על פי דדה. והשתא, כיון דצריך הכשר — אלמא חשיבא אוכל, לפי שמיודחי לאכילת תינוק. אם כן, תנור אמאי טמא? הא אין אוכל מטמא כלים! אלא על כרחך, מטמא מחמת הטיפה המולבלבת על פי דדה, שמתערבת עם שאר חלב שנוטף בתנור, ששם משקה עליה, ומשקין מטמאין כלי גזירה משום משקה דזב חבה, כדאמר בפרק קמא דשבת (יד.ב). אלמא, מטמאה הטיפה לתנור אף על גב דליתא בה ברביעית! וכן ב"אין דורשין" (חגיגה כ,א) באשה שבאתה לפני רבי ישמעאל, ואמרה לו: מפה זו ארגתי בטהרה. ומתוך הדברים שבדקה אמרה לו: נימא נפסקה וקשרתיה בפה. הרי אף על פי שלא היה ברוק שבפיה רביעית — נטמא מידים שהיו מסואבות, וטימא את המפה! ויש לומר: דתרומה וקדשים מטמו בפחות מרביעית, ודוקא לחולין הוא דבעי רביעית.

משקה טבול יום משקין היוצאין ממנו כמשקין שנוגע בהן — אומר רבינו תם: דהני משקין שנגע בהן דקאמר — לא מיתוקמא אלא במשקין דתרומה, דאילו חולין לא מיטמא. ואפילו במעשר נמי שרי, כדאמרינן (יבמות עד,ב): טבל ועלה — אוכל במעשר. ובמשקין דקדש נמי לא קאמר, דתנן בפרק עשירי דנדה (עא,ב): בראשונה היו אומרים הישרבת על דם טוהר מערה מים לפסח, פירוש: אבל לא נוגעת, דחולין שנעשו על טהרת הקדש בקדש דמו, כדמפרש בגמרא. חוזרו לומר: הרי היא כמגע טמא מת לקדשים, פירוש: דוקא לקדשים, ולא לחולין, דלאו בקדש דמו. אלמא, טבול יום הוה ראשון לקדשים כאילו נגע לטמא מת, דיושבת על דם טוהר היא טבולת יום ארוך. ואם כן משקים קודש שנגע בטבול

רש"י

ואלו ואלו אין ממטמאין — דלא גזור בהו רבנן טומאה. **ואלו ואלו תחלה** — שאפילו שני מטמא משקין להיות תחלה, כדתנן (חולין לד,א): כל הפוסל את התרומה, דהיינו שני — מטמא משקין ועושה אותן תחלה, חוץ מן הטבול יום. **תחלה** — ראשון לטמא שני, והשני שלישי. **חוץ ממשקה שהוא אב הטומאה** — כגון שלשה מעיינות הזב המנויין במסכת נדה בפרק "דם הנדה" (נד,ב),

וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ אֵין מְטַמְּאִין. וּשְׁאָר כָּל הַטְּמֵאִין, בֵּין קַלִּין בֵּין חֲמוּרִין - מַשְׁקִין הֵיצֵאין מֵהֶן כְּמַשְׁקֶה הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן, וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ תְּחִלָּה, חוּץ מִן הַמַּשְׁקֶה שֶׁהוּא אַב הַטּוּמְאָה. מַאי קַלִּין וּמַאי חֲמוּרִין? מַאי לָאו, קַלִּין - שֶׁרֶץ וָזָב, וַחֲמוּרִין - מֵת? - לָא, קַלִּין - שֶׁרֶץ, וַחֲמוּרִין - זָב. מַאי שְׁנָא זָב דִּגְזַרוּ בֵּיהּ רַבָּנַן, וּמַאי שְׁנָא מֵת דְּלָא גְּזַרוּ בֵּיהּ רַבָּנַן? - זָב, דְּלָא בְּדִילֵי אֱינָשֵׁי מִינֵּיהּ - גְּזַרוּ בֵּיהּ רַבָּנַן. מֵת, דְּבְדִילֵי אֱינָשֵׁי מִינֵּיהּ - לָא גְּזַרוּ בֵּיהּ רַבָּנַן. "דָּם הַנִּיתָּז וְשֶׁעֵל הַסַּכִּין". תָּנוּ רַבָּנַן: "וְכִסָּהוּ" - מִלְּמַד שֶׁדַּם הַנִּיתָּז וְשֶׁעֵל הַסַּכִּין חַיָּיב לְכַסּוֹת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אִימָתַי? בִּזְמַן שֶׁאֵין שָׁם דָּם אֶלָּא הוּא, אֲבָל יֵשׁ שָׁם דָּם שֶׁלֹּא הוּא - פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת. תַּנְיָא אִידָךְ: "וְכִסָּהוּ" - מִלְּמַד שֶׁכָּל דָּמוֹ חַיָּיב לְכַסּוֹת. מִכָּאן אָמְרוּ: דָּם הַנִּיתָּז וְשֶׁעֵל אֲגַפַּיִם - חַיָּיב לְכַסּוֹת. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל; בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים - שֶׁלֹּא כִּסָּה דָּם הַנֶּפֶשׁ, אֲבָל כִּסָּה דַּם הַנֶּפֶשׁ - פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת. בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? רַבָּנַן סְבְרִי: "דָּמוֹ" - כָּל דָּמוֹ, רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: "דָּמוֹ" - וַאֲפִילּוּ מִקְצָת דָּמוֹ, וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר: "דָּמוֹ" - הַמְיוּחָד. **מִשְׁנָה בַּמֶּה מְכַסִּין וּבַמֶּה אֵין מְכַסִּין? מְכַסִּין בְּזֶבֶל הַדֶּק, וּבְחוֹל הַדֵּק, בְּסִיד, וּבְחַרְסִית, וּבְלִבְנָה וּבְמִגּוּפָה שֶׁכָּתְשָׁן. אֲבָל אֵין מְכַסִּין לֹא בְּזֶבֶל הַגַּס, וְלֹא בְּחוֹל הַגַּס, וְלֹא בְּלִבְנָה וּבְמִגּוּפָה שֶׁלֹּא כִּתְשָׁן, וְלֹא יְכַפֶּה עָלָיו אֶת הַכֶּלִי. כְּלָל אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: דָּבָר שֶׁמְּגַדֵּל בּוֹ צְמָחִים - מְכַסִּין בּוֹ, וְשֶׁאֵינוֹ מְגַדֵּל צְמָחִים - אֵין מְכַסִּין בּוֹ. **גְּמָרָא** הֵיכִי דָּמֵי חוֹל הַדֵּק? אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל שֶׁאֵין הַיּוֹצֵר צָרִיךְ לְכָתְשוֹ. וְאִיבָּא דְּמָתְנֵי לָהּ אַסֵּיפָא: אֲבָל אֵין מְכַסִּין לֹא בְּזֶבֶל הַגַּס וְלֹא בְּחוֹל הַגַּס. הֵיכִי דָּמֵי חוֹל הַגַּס? אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל שֶׁהַיּוֹצֵר צָרִיךְ לְכָתְשוֹ. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ דְּצָרִיךְ וְלָא צָרִיךְ, דְּמִיפְּרִיךְ אִיפְּרוּכֵי. תָּנוּ רַבָּנַן: "וְכִסָּהוּ" - יָכוֹל יְכַסֶּנּוּ בְּאֲבָנִים, אוֹ יְכַפֶּה עָלָיו אֶת הַכֶּלִי? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בָּעָפָר". וְאֵין לִי אֶלָּא עָפָר, מִנַּיִן לְרֻבּוֹת זֶבֶל הַדֶּק, וְחוֹל הַדֵּק, וּשְׁחִיקַת אֲבָנִים, וּשְׁחִיקַת חַרְסִית, וּנְעוֹרֶת פִּשְׁתָּן דַּקָּה,**

ונסורת

שהן אב הטומאה לטמא אדם וכלים: זובו ורוקו ומימי רגליו, ושבבת זרעו של כל אדם. דילפינן מרוק, דכתיב (ויקרא טו): "וכי ירוק הזב", מה רוק שהוא מתעגל ומתאסף יחד ואחר כך יוצא — אף כל שהוא מתעגל ויוצא. ומשקין אחרים יוצאין ממנו שאינם אב הטומאה, לפי שאינם מתעגלים ויוצאין כרוק, ואלו הן: דמעת עינו, דם מגפתו, וחלב האשה. **שרץ** — כגון מימי רגליו של שרץ הנמצאים בשלפוחית שלו. הכי גרסינן: **מאי לאו** קלין **שרץ וזב וחמורין מת** — מת חמור הוא, שהוא אבי אבות הטומאה. **לא** קלין שרץ וחמורין זב — אבל משקה המת טהורים, חוץ מדמו שהוא מטמא מן התורה, כדכתיב (במדבר ו): "על נפש מת". **מאי שנא** דגזור **רבנן** מיהא טומאה מתחלה במשקין שאינן אב הטומאה מעיינות, ומאי שנא מת דלא גזור? **זב** — לפי שהוא חי לא בדילי אינשי מיניה. ועוד, שאינו ניכר לכל. **אמר רבי יהודה כו'** — לקמיה מפרש טעמיה. **אגפיים** — כותלי בית השחיטה. ולשון אגפיים כמו: אגפי המזבח, גדותיה. **אבל כסה דם הנפש כו'** — ושלש מחלוקות הן. רבנן סברי: כוליה בעי כסוי. ולרבי יהודה אפילו דם הנפש לא בעי כסוי אלא מקצתו, כדקתני דדם הניתז פטור מלכסות ואפילו הוא דם הנפש, ובלבד שיהא שם דם אחר. ולרבן שמעון בן גמליאל, דם הנפש כוליה בעי כסוי. **רבנן סברי דמו כל דמו** — משמע, משנה **חרסית** — שחיקת חרסים. **מגופה** — שעל פי חבית. **גמרא איבא בינייהו דצריך ולא צריך** — ללישנא קמא דאמר: אין צריך קרי חול הדק ומותר — האי נמי בכלל אין צריך הוא, ותורת חול הדק עליו ומותר. וללישנא בתרא דקרי חול הגס ואסור כל שצריך לכותשו — האי נמי בכלל צריך לכותשו הוא, וחול הגס שמו, ואסור. **דמיפריך איפרוכי** — ביד. **נעורות** — אריישט"א שמנערין מן הפשתן.

נסורת

בטבול יום הוי שני, ומטמא את הקדשים לעשות רביעי. והכא קתני: אלו ואלו אין מטמאין. והך משקה טבול יום — על כרחך ב"חוזרו לומר" דהתם אתא, מדקתני בסיפא התם: ואם נפל מרוקה או מדם טהרה שלה על בכר של תרומה — טהור. וקאמר עלה בגמרא, כדתנן: משקה טבול יום בו' ואלו ואלו אין מטמאין. ולא מצי נמי למימר דמיירי הכא במשקין דחולין שנעשו על טהרת הקדש. דתורת חולין גמורין יש להם כ"חזרו לומר", דאפילו נוגעת במים לא פסלי, והכא קתני: אין מטמאין קדשים, אבל מיפסל פסלי. אלא במשקין תרומה אייירי. והא דקתני: ואלו ואלו אין מטמאין — דהיינו אין מטמאים קדש, אבל תרומה — מיפסל נמי לא פסלי, כדתנן התם: נפל מרוקה או מדם טהרה על כבר של תרומה — טהור. ואם תאמר: דהכא משמע דטבול יום מטמא משקה דקדשים לעשות רביעי בקדש. ואם כן, היכי בעי למימר בפרק קמא דסדהים (יד,א), גבי הא דהוסיף רבי עקיבא ואמר: מימיהם של כהנים לא נמנעו מלהדליק את השמן שנפסל בטבול יום, להדליק בגר שנטמא בטמא מת. ומוקי לה התלמוד בגר כלי מתכות, דהוה כחלל חרב ואבי אבות הטומאה, והיינו דמוסיף רבי עקיבא, ופריך: ונוקמא בבלי חרס, ומאי הוסיף? דאילו התם היינו הא דרבי חנינא דאמר: לא נמנעו לשרוף הבשר — טמא וטמא, והכא שמן שנפסל בטבול יום — פסול וטמא. אמאי קרי פסול לשמן שנפסל בטבול יום? הא אמר הכא דפוסל קדש! ויש לומר: דהתם מיירי מדאורייתא, והכא מדרבנן. ועוד יש לומר, דהכי קאמר התם: שזה טמא למינו לקדש, וזה פוסל בתרומה שהוא מינו. ועוד נראה, דהכא ומתניתין דנדה — כאבא שאול דאמר: טבול יום תחלה לקדש. ורבי עקיבא דפסחים — כרבנן דמעילה (יח,ב) דטבול יום אפילו קדש לא מטמא אלא פוסל. דתנן: חטאת העוף מועלין בה משהוקדשה, נמלקה הוכשרה ליפסל בטבול יום. ודייק: ליפסל — אין, לטמיי — לא, מני רבנן היא כר'. ובהדיא תניא בפרק (כשם כט) [אור לארבעה עשר", בפסחים יט,א] דרבי עקיבא כדרבנן. הוסיף רבי עקיבא הסולת והקטרת והלבונה והגחלים שאם נגע טבול יום במקצתן פסל את כולן, משמע: דדוקא פסל, אבל מטמא לא.

רבנן סברי דמו כל דמו — ואף על גב דאמרינן בפרק "זה בורר" (סנהדרין כה,א) ד"אימתי" דרבי יהודה לפרש — היינו דוקא במשנה, אבל בברייתא לא. דבכל הספרים גרסינן בסוף "חלון" (עירובין פא,ב): "כל מקום שאמר רבי יהודה במשנתינו אימתי" וכו'. ואומר רבינו תם: דהכא הלכה כרבי יהודה, דמתניתין בוותיה אתיא. דאף על גב דבברייתא לא לפרש. ומיהו, לרמי בר חמא (ורב חסדא) משמע ב"זה בורר" (סנהדרין כה,א) דאף במשנה הוי "אימתי" לחלוק היכא דמודכו. והכא מוכח, כיון דבברייתא בהדיא פליגי רבנן. ולרבי ירמיה בפרק קמא דגיטין (ז.ב ושם ד"ה אומר) הוי לחלוק אף על גב דלא מוכח, גבי ספינה, דמשני: הא רבי יהודה והא רבנן, והיא משנה במסכת חלה (פרק שני משנה ב). ויש ספרים דגרסי בברייתא קמייתא: "יוכסהו" — מלמד שדם הניתז ושעל אגפיים חייב לכסות. אמר רבי יהודה כו'. תניא אידך: "ויכסהו" — מלמד שכל דמו חייב לכסות, מכאן אמרו כו' רבן שמעון בן גמליאל אומר כו'. ולפי גירסא זו יכול להיות דברייתא באה לפרש. והא דקאמר: ורבנן סברי — אדרבנן דרבן שמעון בן גמליאל קאי. **ורבי** יהודה סבר דמו ואפילו מקצת דמו — תימה: דבפרק קמא דבכורות (ג,א) סברתם הפוכה, דרבנן סברי "בכור" — אפילו מקצת בכור, כתיב "כל" — עד דאיכא כוליה. ורבי יהודה סבר: "בכור" — כוליה בכור, כתיב "כל" — דאפילו כל דהו! ואומר רבינו תם: דהכא היה כמו התם, דמשום ד"דם" כוליה דם משמע, קאמר רבי יהודה: "דמו" — מקצת דמו, דוי"ו ד"דמו" אתא לאפוקי ממשמעותיה ד"דם" כדאמרינן התם, כתב "כל" — דאפילו כל דהו. וקשה לפירושו, דהא לעיל (פו,ב) קאמר רבי יהודה: "דמו" לחלקו! ועוד, לפי מה שפוסק רבינו תם הבא כרבי יהודה, קשה הלכתא אהלכתא, דאמרינן בבכורות (שם,ב): לית דחש להא דרבי יהודה, דאמר: שותפות גוי חייב בבכורה! לכן נראה, שאין לדמות הדרשות, אלא מה שהתלמוד מדמה. כי ההיא ד"בתולה" — מקצת בתולים, דמדמה בפרק "אלמנה נזונית" (כתובות צז,ב) לפלוגתא דמקצת כסף בכל כסף, דהוו ענין אחד, דכשנתמעטו בתוליה ונשארו מקצתן — כאילו נשארו כולן, וכן כסף אשה בכתובתה, כשנשאר מקצתה — יש לה מזונות כאילו נשאר כולה. אבל "שה" מקצת שה, דפליגי רבי אליעזר ורבנן [חולין עט,ב], ופלוגתא דרבי יהודה בן בתירא ורבנן ב"כל נפש" [סנהדרין עח,א], ו"חמש" ולא חצי חמש [בכורות מח,ב], ו"חמשה בקר" ולא חמשה חצאי בקר [בבא קמא עא,ב] — אין לדמותם יחד. ועוד יש לתרץ, דלא תקשה דרבי יהודה אדרבי בכורות. דדהתם דווקא משמע ליה "בכור" — כוליה בכור, דקרא מסתמא משתעי בסתם בהמתנו, דכולה דישראל בבהמת ישראל. אי נמי, משום דכתיב "כל בכור בישראל", כדאמר בפרק "מצות חליצה" (יבמות קב,א): "בישראל" — עד שיהא אביו ואמו מישראל.

חרסית — פירש בקונטרס ב"מרובה" (בבא קמא סט,א): לבנה כתושה. ואי אפשר לומר כן, דהכא חשיב תרוייהו! וכאן פירש בקונטרס: חרסית — שחיקת חרסין. וגם על זה קשה, דבריית בגמרא חשיב תרוייהו. **כל** דבר המגדל צמחים כו' — לאו לפלוגתי אתא, אלא לעשות כלל לדבר. ואם תאמר: והא חרסית אין מגדל צמחים, כדמשמע ב"מרובה" (בבא קמא סט,א), דאמר: סימנא כי חרסית, דליכא הנאה מינה! ואומר רבינו תם: דלעולם מגדל. וליכא הנאה מינה דקאמר — היינו שאינו מרויחא כדי נפילה. ואין ראיה מן המדרש, דקאמר: אם חרסית היא פירותיה רזין. דהא קאמר נמי: ואם צנומא היא פירותיה שמנים, רצונמא לאו בר זרעים היא, כדקאמרינן ב"אלו עוברין" (פסחים מז,ב). אלא בעין חרסית, וכעין צנומא קאמר.

שחיקת כלי מתכות — ואם תאמר: והא מגדל צמחים הוא, דתנן בפרק "כל הצלמים" (עבודה זרה מג,ב) רבי יוסי אומר: שוחק וזורה לרוח. אמרו לו: אף היא נעשית זבל! ובשל מתכות איירי, דמייתי עלה קרא דעגל! ויש לומר: דבפני עצמו אין מגדל צמחים, אלא שמועיל לזבל. ורבינו תם תירץ: דעל ידי שרפה מגדל צמחים. דהתם על ידי שרפה איירי, דכל עבודה זרה תחלתה בשרפה, דומיא דעגל.

כלל הצריך לפרט — פירש בקונטרס: לפי שיש לפרש הכלל בשני דרכים, כמו בכלי או בדבר המתערב, ובא הפרט ומפרשו. וכן בסוף פרק שני דבכורות (יט,א) תניא: מכלל שהוא צריך לפרט ומפרט שהוא צריך לכלל כיצד? "קדש לי כל בכור", יכול אפילו נקבה? תלמוד לומר "זכר". אי זכר, יכול אפילו יצאה נקבה לפניו, דהוה ליה בכור לזכרים? תלמוד לומר: "פטר רחם". אי פטר רחם, יכול אפילו אחר יוצא דופן? תלמוד לומר: "בכור". והשתא, "זכר" לאו פירוש הכלל הוא, דכלל ופרט גמור הוא, ד"בכור" — כלל, "זכר" — פרט, ואין בכלל אלא מה שבפרט. אלא פרט ד"פטר רחם" הוא מפרש את הכלל. שיש לפרש כלל לכמה צדדין: בכור לכל הולדות, או בכור לרחמים אף על פי שאינו בכור לולדות, בגון שיצא דרך רחם אחר יוצא דופן. או בכור לזכרים אף על פי שיצאת נקבה לפניו דרך הרחם. בא הפרט דלא הוי בכור ביצאה נקבה לפניו, אלא שהיא בכור לרחמים. ולאביי דאית ליה דהתם: בכור לדבר אחד לא הוי בכור עד שיהא בכור לכל הולדות, מכל מקום צריך לפרט הוא. דאי לאו פרט הוה אמינא דאפילו יוצא דופן חשיב בכור, כיון דהוי בכור לולדות, אף על גב דלא הוי בכור לרחמים. ועוד נראה לפרש: דלאביי, "בכור" ו"פטר רחם" — תרוייהו כלל, ותרוייהו פרט, דתרוייהו צריכי להדדי, ובכל אחד אתה מוצא כלל הצריך לפרט ופרט הצריך לכלל, שכל אחד סותם דבר אחד ומפרש דבר אחד. ד"בכור" משמע אפילו יוצא דופן, ו"פטר רחם" ממעט ליה. ו"פטר רחם" ממעט ליה אפילו יוצא אחר יוצא דופן, ו"בכור" כלל ופרט גמור כמו בעלמא, ד"בכור" משמע בין הכי ובין הכי, ואתא פרטא למעוטי. "וכסהו" נמי משמע: בין כסוי כלי בין כסוי עפר, במה שירצה. ופרטא משמע: עפר דוקא. ומה שחושבו צריך לפרט — לאו אכפיית כלי דהך בריייתא קאי, אלא אהא דדרשינן לעיל (חולין פג,ב) מ"בעפר" — צריך שיתן עפר למעלה ולמטה. דמ"וכסהו" לא משמע למטה אלא למעלה, ומשום הכי חשיב ליה צריך לפרט. ובבכורות, לאו לפרש כלל הצריך לפרט אתא, אלא לפרושי פרט הצריך לכלל, בדקתני סיפא: אי פטר רחם, יכול אפילו יוצא אחר יוצא דופן? תלמוד לומר "בכור". אף על גב דקתני: מכלל שהוא צריך לפרט ומפרט שהוא צריך לכלל, כיצד? דמשמע דאתא לפרושי תרוייהו, עיקרא דמלתא לא נקטיה אלא משום פרט הצריך לכלל. **אלא** בדבר שזורעין בו ומצמיח — למעוטי עפר מדבר קאתי, דלא שמעינן ממתניתין דצמחין גדלין בו מאליהן אלא דמה שזורעין בו אינו מצמיח. אי נמי, אי ממתניתין הוה אמינא דמכסהן בו, כיון דהוי ממין המגדל צמחים. ואם תאמר: ומאי פריך רבי יוסי לרבנן בפרק "כל הצלמים" (עבודה זרה מג,ב) מ"ואת חטאתכם אשר עשיתם" וגו'? שאני התם דבמדבר הוו, דומה שזורעין בו אינו מצמיח! ויש לומר: דשמא אז כשבאו שם ישראל היה מצמיח.

שוחק דינר זהב ומכסה — ולעיל דאמר: אין מכסין בשחיקת כלי מתכות — היינו בכל שאר מתכות חוץ מזהב דאיקרי עפר, מדתיבא "ועפרות זהב לו". ואף על גב דלא מגדל צמחין, כיון דאיקרי עפר — מכסין בו. דאי הוה מגדל צמחין — לא צריך לטעמא דאיקרי עפר. וכן אפר טלית וחטאת. ואם תאמר: וכיון דעפר דקרא איירי אפילו בעפר דלא מגדל צמחין, אם כן יש לרבות מ"וכסהו" אפילו הנך דלא מגדלי צמחין, דאין למעטן מפרט דעפר! ויש לומר: דעפר דקרא לא איירי אלא בסתם עפר דמגדל צמחין, ומרבויא ד"וכסהו" מרבינן כל מידי דמגדל צמחין, או מידי דאיקרי עפר אף על גב דלא מגדל צמחין. ועפרות זהב ואפר טלית, אף על פי שנקראו עפר — לא הוה מרבינן להו אי לאו רבויא ד"וכסהו". והשתא אתי שפיר הא דאיבעיא לן בסוטה בפרק "היה מביא" (טז,א): אין שם עפר, מהו שיתן אפר, לבית הלל דחשיבי ליה עפר לגבי כסוי? תא שמע, דאמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל, בשלשה מקומות הלכה עוקרת את המקרא: בכסוי, התורה אמרה בעפר והלכה בכל דבר — רבי ישמעאל פליג אברייתא דהכא דמפיק בכל דבר מ"וכסהו", ואיהו אית ליה דהוי מהלכה. וקאמר: ואם איתא, לחשוב נמי האי. ואי מנשמעות עפר נפיק, היכי קאמר: ליחשוב נמי האי בין הנהו דהלכה בכל דבר? אלא דאי מ"וכסהו" נפיק לברייתא דהכא, ולרבי ישמעאל מהלכה. **מצינו** אפר שקרוי עפר — ואם תאמר: דהכא פליגי בין סתמי. ובפרק קמא דביצה (ב,א) תנן: ומודים שאם שחט — שיחפור בדקר ויכסה, שאפר כירה מוכן הוא. ואומר רבינו תם: דאפר כירה שבא מן העצים מגדל צמחין. ולא דמי לאפר אובלין וטלית דלא מגדל צמחין. ורבינו שמואל מפרש, דפריך התם בגמרא: אפר כירה מאן דבר שמיה? וקאמר: חסורי מחסרא והכי קתני: ואפר כירה מוכן הוא. ומילתא באפיה נפשיה היא, ולא אתיא כבית שמאי. **ונקרת** פיסולין — פירש בקונטרס: עפר שמנקרים מן הרחיים. אין זה שחיקת אבנים, דהא בברייתא לעיל חשיב לה שחיקת אבנים, ותאי "הוסיפו" קאי אברייתא דלעיל ולא אמתניתין, מדלא חשיב הכא כל הנהו דחשיב בברייתא דלעיל.

נסורת — שמגררין נגרים במגירה פגומה וקורצים בה עצים, והיא מֻשֶׁרֶת נסורת דקה כעפר. **תלמוד לומר וכסהו** — בפני עצמו נדרש. מדלא כתיב "ושפך דמו ובעפר יכסנו", דהוי משמע: עפר ולא דבר אחר, דלא כתיב כסוי אלא לבתר עפר. אבל השתא מדרישא "וכסהו" באנפי נפשיה. **ושחיקת כלי מתכות** — דלא איקרי עפר. **סובין** — שהנפה קולטות. **מורסן** — קליפה היוצאת כשכותשים במכתשת. **לאחר שריכה הכתוב ומיעט** — שכתב לך שני מקראות, אחד לרבות ואחד למעט, אמרת — מעתה יש לך לומר: כל הנך דלעיל מין עפר נינהו, מה עפר מיוחד שמגדל צמחין — אף כל שמגדל צמחים. וכל הנך קים להו לרבנן שמגדלין צמחין. **מידי אחריינא לא** — ואף על גב דמגדל צמחין. **כלל הצריך לפרט** — דלא סגי ליה לכלל בלאו פרטא. דאי הוה כתיב "וכסהו", הוי משמע: יכפה עליו את הכלי, כדקתני רישא, ואיצטריך עפר להורות שאין כסוי זה אלא בדבר המתערב ונבלע בו, כגון עפר וכיוצא בו. וכי דיינינן ליה בכלל ופרט — היכא דבללא לא משתמע אלא בחד עניינא ומרבי מילי טובא, והדר אתי פרט למעוטי כל מילי דבכלל. אבל הכא דמשתמע כלל בתרי ענייני — שני כסויין שאין דומים זה לזה, כגון כסוי דבר שלם כגון כלי, וכסוי דבר דק כגון עפר — תו לא אתי פרטא אלא לפרושי כסוי קמא דלאו בדבר שלם הוא, ולאו למעוטי לגמרי. **כלל הצריך לפרט** — ללמוד כלל מן הפרט, כדאמרינן (מועד קטן כא,א): "רבים צריכין לו", "תלמיד וצריך לו רבו" (בבא מציעא לג,א) ודוגמתו שנינו בבכורות (יט,א): מכלל הצריך לפרט, כיצד? "קדש לי כל בכור", יכול אפילו נקבה במשמע? תלמוד לומר: "זכר". אי זכר, יכול אפילו יצאה נקבה לפניו הוה ליה בכור לזכרים? תלמוד לומר: "פטר רחם", הרי פרט שהכלל צריך ללמוד הימנו. **אלא בדבר שזורעין בו ומצמיח** — למעוטי ארץ מליחה. **האי בורכא** — אינו עיקר, לשון בור. **במדבר** — ארץ ציה שאינה מצמחת. **דינר זהב** — לקמיה יליף: "ועפרות זהב לו" [איוב כחן]. **שחיקה אין אבנים לא** — לא גרסינן. **אשכחן אפר דאיקרי עפר** — מ"עפר שריפת החטאת" [במדבר יט]. **השחור** — פחמין כתושין. **נקרת פיסולין** — עפר שמנקרין מן הרחיים. **הזרניך** — אורפימנ"ט. **הנאה ליכא** — במצוה זו, דבלאו כסוי נמי הוה משתרי בשר. אבל באפר פרה איכא הנאה, שמטהרו מטומאתו, דאי לאו אפר אין לו טהרה עולמית. עפר סוטה מטיל שלום בין איש לאשתו, "ונקתה ונזרעה זרע" [במדבר ה].

ונסורת של חרשין דקה, וסיד, וחרסית, לבנה ומגופה שבתשן? תלמוד לומר: "וכסהו"; יכול שאני מרבה אף זבל הנס, וחול הנס, ושחיקת כלי מתכות, ולבנה ומגופה שלא כתשן, וקמח וסובין ומורסן? תלמוד לומר: "בעפר". ומה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו? אחר שריבה הכתוב ומיעט, מרבה אני את אלו שהן מין עפר, ומוציא אני את אלו שאין מין עפר. איבעיא: "וכסהו" - כלל, "עפר" - פרט, כלל ופרט - אין בכלל אלא מה שבפרט, עפר - אין, מידי אחריינא - לא! אמר רב מרי: משום דהוה כלל הצריך לפרט, וכל כלל הצריך לפרט - אין דנין אותו בכלל ופרט. דרש רב נחמן בר רב חסדא: אין מכסים אלא בדבר שזורעין בו ומצמיח. אמר רבא: האי בורכא. אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבא: מאי בורכתיה? אנא אמריתה ניהליה, ומהא מתניתא אמריתה ניהליה: הנה מהלך במדבר ואין לו אפר לכסות - שוחק דינר זהב ומכסה; הנה מהלך בספינה ואין לו עפר לכסות - שורף טליתו ומכסה. בשלמא שורף טליתו ומכסה - אשבחאן אפר דאיקרי עפר, אלא דינר זהב מנלן? אמר רבי זירא: "ועפרת זהב לו". תנו רבנן: אין מכסין אלא בעפר, דברי בית שמאי, ובית הלל אומרים: מצינו אפר שקרוי "עפר", שנאמר: "ולקחו לטמא מעפר שריפת". - ובית שמאי, עפר שריפה איקרי, עפר סתמא לא איקרי. תנא: הוסיפו עליהן השחור והכחול, ונקרת פיסולין, ויש אומרים: אף הזרניך. אמר רבא: בכשר שאמר אברהם אבינו "ואנכי עפר ואפר" - זכו בניו לשתי מצות, אפר פרה ועפר סוטה, וליחשוב נמי עפר כסוי הדם? - התם - הכשר מצוה איכא, הנאה ליכא. ואמר רבא: בשכר שאמר אברהם אבינו "אם

רש"י

אם מחוט ועד שרוך — שלא רצה ליהנות מן הגזל. **שרוך** — רצועה. **חוט של תכלת** — לציצית. **רצועה של תפילין** — לקשור. **בשלמא רצועה של תפילין** — איכא הנאה, דכתיב "ויראו ממך" [דברים כח]. **אלו תפילין שבראש** — אות הן לכל כי שם ה' נקרא עליך. **מאי היא** — מאי הנאה איכא? **מה נשתנה תכלת** — שהזקיקתה תורה לציצית. **שהתכלת דומה לים** — שהחלזון מן הים הוא עולה אחת לשבעים שנה, ומראית דמו דומה לים. **ים** אנו רואין שדומה לרקיע. **ורקיע** לספיר, וספיר לכסא הכבוד — דכתיב: "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר" [שמות כד], והוא "בעצם השמים" [שם], אלמא שמים דומין לספיר. וספיר הוא כסא הכבוד, דכתיב: "כמראה אבן ספיר דמות כסא". וכשהקדוש ברוך הוא מסתכל בכסא הכבוד שלו נזכר במצוה זו שהיא כנגד כל המצות. **הנאכל** — הגוזל ואוכל, קשה הוא לעשות תשובה. **כאפרכסת** — טרמוויי"א. **לא מרבכם** — לפי שאין אתם מרבין עצמכם אלא ממעטין, לפיכך חשק בכם. כי אתם המעט — ממעיטין עצמכם בענוה. **נמרוד** — מלך בדור הפלגה היה, ולכך נקרא שמו נמרוד — שהמרידו כל העולם במלכותו על הקדוש ברוך הוא. **מושב אלהים ישבתי** — שבנה לו שבעה רקיעים של נחשת, ועלה וישב עליהם. **תולה** ארץ — על זכות אותן שנחשבו לבלימה. **שבולם עצמו** — סוגר את פיו, ודומה לו בבכורות (מ,ב): "פיו בלום" ו"רגליו מבולמות". **ומתחת** — מי שנדרס תחת הכל — הוא זרועות עולם. **האמנם אלם** — אומנות יפה היא האילום, אבל צדק, דהיינו דברי תורה — אותו תדברון. **מישרים** — במישור ארץ חלקה שנוחה ליירדם. **בעפר עיר הנדחת** — קא סלקא דעתין: אפר שריפתה. **והא איסורי הנאה נינהו** — דכתיב: "לא ידבק" וגו' [דברים יג], ובעיר הנדחת כתיב. **עפר עפרה** — עפר קרקעה. **ורבא אמר** — אפילו בעפר (עפרה) [שריפתה] נמי מותר, שכסוי הדם מצוה ולא הנאה. שהמצות שנתנו לישראל לא ליהנות נתנו להם, לא לשם הנאה נתנו להם, אלא גזירת מלך היא עליהם. **לא אם תקע יצא** — דלאו הנאה היא. ולכתחלה מיהא לא יתקע, משום דמאיס.

שיעורא

משה ואהרן, כתיב הכא: "ונחנו מה", וכתיב התם: "תלה ארץ על בלימה". אילעא: אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה, שנאמר: "תלה ארץ על בלימה". רבי אבהו אמר: מי שמשים עצמו כמי שאינו, שנאמר: "ומתחת זרועות עולם". אמר רבי יצחק: מאי דכתיב "האמנם אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם"? מה אומנותו של אדם בעולם הזה - ישים עצמו כאלם; יכול אף לדברי תורה? תלמוד לומר: "צדק תדברון"; יכול יגים דעתו? תלמוד לומר: "מישרים תשפטו בני אדם". אמר רבי זעירא רבה בר ירמיה: מכסין בעפר עיר הנדחת. - ואמאי? איסורי הנאה הוא! אמר זעירי: לא נצרכה אלא לעפר עפרה, דכתיב: "ואת כל שללה תקבץ אל תוך רחבה ושרפת" - מי שאינו מחוסר אלא קביצה ושרפה, יצא זה שמחוסר תלישה קביצה ושרפה. ורבא אמר: מצות לאו ליהנות ניתנו. יתיב רבינא וקאמר לה' לחמא שמעתא. איתיביה רב רחומי לרבינא: שופר של עבודה זרה לא יתקע בו; מאי לאו, אם תקע לא יצא? - לא, אם תקע יצא. - לולב של עבודה זרה לא יטול; מאי לאו, אם נטל לא יצא? - לא, אם נטל יצא. - והתניא: תקע - לא יצא, נטל - לא יצא! אמר רב אשי: הכי השתא? התם -

שיעורא

תוספות

"אם מחוט ועד שרוך נעל" - זכו בניו לשתי מצות, לחוט של תכלת, וברצועה של תפילין. בשלמא רצועה של תפילין - כתיב: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", ותניא, רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש. אלא, חוט של תכלת מאי היא? דתניא, רבי מאיר אומר: מה נשתנה תכלת מכל הצבעונין? מפני שתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לאבן ספיר, ואבן ספיר דומה לכסא הכבוד, דכתיב: "ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו" וגו', וכתיב: "כמראה אבן ספיר דמות כסא". אמר רבי אבא: קשה גזל הנאכל, שאפילו צדיקים גמורים אינן יכולין להחזירו, שנאמר: "בלעדי רק אשר אכלו הנערים". אמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר ברבי שמעון: כל מקום שאתה מוצא דבריו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי בהגדה - עשה אזניך כאפרכסת; "לא מרבכם מכל העמים חשק ה' בכם" וגו', אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: חושקני בכם, שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה - אתם ממעטין עצמכם לפני; נתתי גדולה לאברהם - אמר לפני: "ואנכי עפר ואפר", למשה ואהרן - אמר: "ונחנו מה", לדוד - אמר: "ואנכי תולעת ולא איש". אבל אומות העולם אינן כן, נתתי גדולה לנמרוד - אמר: "הבה נבנה לנו עיר", לפרעה - אמר: "מי ה'", לסנחריב - אמר: "מי בכל אלהי הארצות" וגו', לנבוכדנצר - אמר: "אעלה על במתי עב, לחירם מלך צור - אמר: "מושב אלהים ישבתי בלב ימים". אמר רבא, ואיתימא רבי יוחנן: גדול שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב: "ואנכי עפר ואפר", ואילו במשה ואהרן כתיב: "ונחנו מה". ואמר רבא, ואיתימא רבי יוחנן: אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם עצמו בשעת מריבה, שנאמר: "תלה ארץ על בלימה". אמר רבי אבהו אמר: מי שמשים עצמו כמי שאינו, שנאמר: "ומתחת זרועות עולם". אמר רבי יצחק: מאי דכתיב "האמנם אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם"? מה אומנותו של אדם בעולם הזה - ישים עצמו כאלם; יכול אף לדברי תורה? תלמוד לומר: "צדק תדברון"; יכול יגים דעתו? תלמוד לומר: "מישרים תשפטו בני אדם". אמר רבי זעירא ואיתימא רבה בר ירמיה: מכסין בעפר עיר הנדחת. - ואמאי? איסורי הנאה הוא! אמר זעירי: לא נצרכה אלא לעפר עפרה, דכתיב: "ואת כל שללה תקבץ אל תוך רחבה ושרפת" - מי שאינו מחוסר אלא קביצה ושרפה, יצא זה שמחוסר תלישה קביצה ושרפה. ורבא אמר: מצות לאו ליהנות ניתנו. איתיביה רב רחומי לרבינא: שופר של עבודה זרה לא יתקע בו; מאי לאו, אם תקע לא יצא? - לא, אם תקע יצא. - לולב של עבודה זרה לא יטול; מאי לאו, אם נטל לא יצא? - לא, אם נטל יצא. - והתניא: תקע - לא יצא, נטל - לא יצא! אמר רב אשי: הכי השתא? התם -

יצא זה שמחוסר תלישה כו' — מכאן נראה לפסול גט שנכתב על הקלף ואחר כך חתכו. דהתם נמי דרישׁ: "וכתב ונתן" — מי שמחוסר כתיבה ונתינה, יצא כו'. דתפי׳ נראה חבור גט המחובר לקלף גדול, מחבור עפר לעיר הנדחת, דחשיב הכא מחוסר תלישה. ושם בפרק שני דגיטין (כא,ב) כתוב בארוך כל הצורך.

והתניא תקע לא יצא נטל לא יצא — דוה ליה לאתויי מתניתין ד"לולב הגזול" (סוכה כט,ב): של עבודה זרה חליצה פסול. אלא ניחא ליה להביא דך ברייתא, דקתני בה שופר ולולב. ואם תאמר: דבפרק "ראוהו בית דין" (ראש השנה כח,א) אמר רב: שופר של עבודה זרה לא יתקע בו, ואם תקע בו יצא. וכן בפרק "מצות חליצה" (יבמות קג,ב) אמר רבא: החולצת בסנדל של עבודה זרה חליצתה כשרה, ולא אמרינן דמכתת שעריה! ויש לומר: דהכא בעבודה זרה של ישראל דאין לה ביטול, אבל דגוי דיש לה ביטול — לא מכתת שיעוריה. וכי האי גוונא משני פרק "לולב הגזול" (סוכה לא,ב) אהא דאמר רבא: לולב של עבודה זרה אם נטל יצא. ופריך ממתניתין דלולב של אשרה פסול, ומשני: באשרה דמשה. ואם תאמר: עבודה זרה דגוי מכי אגבהה הויא דישראל, כדאמר בפרק "כל הצלמים" (עבודה זרה מב,א) גזירה דלמא מגביה לה והדר מבטל לה! ויש לומר: כגון שהגביה השופר והסנדל על מנת שלא לקונתו. דהא תנן [יבמות קא,א]: במנעל שאין שלו — חליצתה כשרה. ולולב איירי ביום טוב שני. ובסוכה הוה מצי לשנויי דמתניתין ביום טוב ראשון, ולא הוה צריך לאוקמה באשרה דמשה. אלא משום דקתני אשרה דומיא דעיר הנדחת, דאפילו ביום טוב השני. ורבינו תם מפרש: דכולהו בעבודה זרה דגוי, וכאן קודם ביטול, והתם לאחר ביטול. ולאחר ביטול נמי לכתחלה לא יטול ולא יתקע ולא יחלוץ, דמאיס לענין מצוה, לפי שהיה עליה שם עבודה זרה. אפילו אם תמצי לומר דשרי לכסות בעפר עבודה זרה לכתחלה כמו בשל עיר הנדחת — לא דמי כיסוי לחליצה, דלענין כסוי לא חיישינן מגאי דמאיס. והא דמשני בסוכה: באשרה דמשה, ולא משני בדגוי וקודם ביטול — משום דמכי נקצץ הלולב מן הדקל נתבטל. ובפרק "מצות חליצה" (יבמות קג,ב) דמפליג בין סנדל של עבודה זרה לסנדל של תקרובת עבודה זרה דאין לו ביטול, ולא מפליג בנטל עבודה זרה גופיה בין אחר ביטול לקודם ביטול! שאין ניחא ליה להביא דך קא משמע לן, דתקרובת עבודה זרה אינה בטלה עולמית. וההוא ד"ראוהו בית דין" [ראש השנה כח,א] קשה טפי, דמפליג התם רבא בין שופר של עבודה זרה לשל עיר הנדחת, דבשל עבודה זרה גופיה היה יכול לחלק לפירוש רבינו תם בין אחר ביטול לקודם ביטול! ומיהו, על כרחך צריך לאוקמה לאחר ביטול, כדברי רבינו תם, לספרים דגרסי "רב יהודה". דאי קודם ביטול, הא רב יהודה אית ליה התם דבשופר של שלמים לא יצא, משום דמצות ליהנות ניתנו. אך נראה ד"רבא" גרסינן, ולא "רב יהודה", דהא מפרש התם טעמא דבשופר של עיר הנדחת לא יצא — משום דכתותי מכתת שיעוריה, ולרב יהודה הוה ליה למימר: משום דמצות ליהנות ניתנו.

גיד הנשה. מוקדשין פשיטא — בולהו נמי פשיטא, אלא דצריך שיהא אחד לצורך, ואגביה תני כולהו.

ואתי איסור מוקדשין וחייל על איסור גיד — ואף על גב דתנן (חולין ק,ב): ואינו נוהג בטמאה, דאין איסור גיד חייל על איסור טומאה — איסור מוקדשין דחמיר, דאית בהו כרת אם אכלו בטומאה, כדפירש רש"י לקמן (צ,א), חייל טפי מאיסור גיד.

אלא קסבר אין בגידים בנותן טעם — ולא היה יכול להקשות: והתנן (חולין ק,ב) "אינו נוהג בטמאה", דמשמע: אין גיד הנשה נוהג בטמאה, דאין איסור גיד חל על איסור טומאה, אלמא דיש בגידין בנותן טעם! — דהוה מצי למימר: דטעמא, כדאמר רבי שמעון בגמרא (שם קא,א): מי שגידו אסור ובשרו מותר. ומה שמקשה רבי יהודה: והלא אף לבני יעקב נאסר — שפיר פריך. דכיון דלבני יעקב נאסר אף בטמאה, לא מסתבר למימר דאחרי כן בשנאסרו בטמאה, פקע ממנו איסור גיד הנשה. אי נמי: אפילו היה יכול לדקדק משם דיש בגידין בנותן טעם, ניחא ליה למיפרך מירך שנתבשל בה גיד הנשה, ששנויה קודם.

איסור גיד איבא איסור מוקדשין ליכא — והכי פירושו: איסור גיד הנשה לבדו נוהג במוקדשין, ולא איסור אחר. ואם תאמר: ולימא, דקסבר יש בגידין בנותן טעם, ואפילו הכי לא אתי איסור מוקדשין וחייל באיסור גיד — דלית ליה איסור חל על איסור, אף באיסור חמור ואיסור כולל. וכי תימא: משום דמתניתין כרבי מאיר, דאמר דנוהג בשליל, ובסוף פירקין (קא,א) מתייב רבי מאיר שתים באוכל גיד הנשה של נבלה, אלמא אית ליה איסור חל על איסור — דהשתא נמי דקאמר: אין בגידין בנותן טעם, לא אתיא כרבי מאיר, דהא רבי מאיר סבר: יש בגידין בנותן טעם, מדמחייב באוכל גיד משום נבלה! ויש לומר: דאין נראה לו שתחלוק הך סתמא דמתניתין אסתמא דברייתות פרק "אמרו לו" (יג,ב) ד"יש אוכל אכילה אחת, וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד", דסברה דאיסור חל על איסור באיסור כולל. אי נמי: לא בעי לשנויי הכי, משום דאבתי תקשה ליה: דאם כן, "אין מוקדשין נוהג בגיד" מבעי ליה! והשתא דקאמר דקסבר אין בגידין בנותן טעם, הוה מצי למפרך: "אין מוקדשין נוהג בגיד" מבעי ליה! אלא דעדיפא מינה פריך. **אם** יש בה בנותן טעם אסורה — תימה: דילמא אסורה משום שמנו של גיד, אבל בגידין אין בהן בנותן טעם! ולפירוש הרב מאיר אתי שפיר, דפירש: דאין להחמיר ולאסור בשומן שבגיד, כיון שהגיד עצמו אינו אוסר. ורבינו תם מפרש: דלשמנו של גיד, לא הוה קרי "גיד" סתמא. וקשה לפירושו: דלקמן (צא,א) גבי דהיא ד"גידין ישרפו לששה עשר" מוקי לה רב אשי בשומן של גיד! **בולדות** קדשים עסקינן — דבהדי הדדי קאתו. ואם תאמר: והיכי אתו בהדי הדדי, הא איסור גיד אינו חל עד שיהא בן תשעה חדשים, דבאמר לקמן בפרקין (צב,ב): אמר רבי אושעיא מחלוקת בבן תשעה חי, והלך רבי מאיר לשיטתו כו'! ויש לומר: דהא דשרי רבי מאיר בגיד בשליל בן שמונה — היינו לאחר שנשחטה האם, דניחר בשחיטת האם. אבל כל זמן שלא נשחטה האם — איבא איסור גיד בשליל. ומיהו קשה: דבפרק "בהמה המקשה" (חולין עה,א) אינפיגו רבי יוחנן וריש לקיש בתולש חלב מבן תשעה חי, אבל מבן שמונה חי — משמע דלכולי עלמא אין בו איסור חלב, והכי נמי אין איסור גיד, כי היכי דליכא איסור חלב. ואם כן, איסור מוקדשין קדים! ויש לומר: דדוקא איסור חלב אין בו, משום דכתיב (ויקרא ז) "כל חלב שור וכשב", ובן שמונה לא מיקרי "שור וכשב", אבל איסור גיד יש בו. אי נמי: ניחא ליה למיפרך ממתניתין דגזיר דמשמע בהדייא דלאו בהדי הדדי אתו. ואם תאמר: ואמאי לא פריך ממתניתין ד"אינו נוהג בטמאה" — אלמא דאיסור טומאה קדים! ויש לומר: דהוה מצי למימר דטעמא משום דבשרו אסור, דקאמר רבי שמעון כדפירשתי לעיל. **והא** מדקתני סיפא דנוהג בשליל מכלל דרישא כו' — תימה: מאי פריך? הא סיפא — בשליל שנשחטה אמו, ורישא — בשלא נשחטה! ועוד: דמאי קא משני "דבר זה מחלוקת רבי יהודה ורבנן"? והלא אף רבי יהודה מודה דאסור כי לא נשחטה האם. דדוקא בנשחטה פליגי, דהא רבי יוחנן אית ליה בפרק "בהמה המקשה" (שם) דתלש חלב מבן תשעה חי דחלבו כחלב בהמה, אף על פי שאם נשחטה האם — הכל מותר, אפילו חלבו וגידו, מ"כל בבהמה תאכלו"! **ואמר** רבי יוחנן לא נצרכה אלא לנפל כו' — תימה: דבנזיר פרק "כהן גדול" (נ,א) גרסינן בכל הספרים "כדאמר רבי יוחנן כו'", משמע דרבי יוחנן לא אמר אההיא דנזיר! ונראה דהכא נמי גרסינן "כדאמר רבי-יוחנן", ודרבי יוחנן אפשר דאיתמר אמתניתין דאהלות (פרק שני, משנה א) דתנן: אלו מטמאים באהל המת כו'. ורבינו שמואל מייישב גירסת הספרים: דהתם גרסינן "כדאמר", והכא גרסינן, "ואמר". דהתם על פירכא ד"על כזית מגלח, על בולו לא כל שכן" אמר רב יוסף: לא נצרכה אלא למת שאין עליו אפילו כזית בשר. והדר פריך: ואכתי, על אבר ממנו מגלח — על בולו לא כל שכן! ומשני: "כדאמר רבי יוחנן: לא נצרכה" — פירוש: כדאמר רבי יוחנן על פירכא קמייתא ד"על כזית בו'", דכיון שלא נתקשרו איבריו עדיין, מסתמא אין עליו כזית, הכא נמי כו'. והכא דלא מייתי אלא פירכא קמייתא, קאמר "ואמר רבי יוחנן", משום דאפירכא קמייתא איתמר מילתיה דרבי יוחנן.

אלמא

שיעורא בעינן — בשופר, כדי שיאחזנו בידו ויראה לבאן ולבאן, כדאמרינן בראש השנה (כז,ב). לולב מפרש במסכת סוכה (לב,ב): שיעור הדס וערבה — שלשה טפחים, ולולב — ארבעה. ועבודה זרה, כיון דלשרפה קיימא — כל דעומד לישרף כשרוף דמי, הלכך שיעורא הוא דכתותי מכתת. אבל הבא, כמה דשריף ומיבתת מעלי לכסוי, ומשום הנאה ליבא, דמצות לאו ליהנות ניתנו.

שֶׁיעוּרָא בָּעֵינַן, וַעֲבוֹדָה זָרָה כַּתּוּתֵי מִכַּתַּת שִׁיעוּרָא, הָכָא - כָּל מַה דְּמִכַּתַּת מְעַלֵּי לְכִסּוּי.

הדרן עלך כסוי הדם

גִּיד הַנָּשֶׁה נוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, בְּחוּלִּין וּבְמוּקְדָּשִׁין. וְנוֹהֵג בַּבְּהֵמָה וּבַחַיָּה, בְּיָדָךְ שֶׁל יָמִין וּבְיָדְךָ שֶׁל שְׂמֹאל, וְאֵינוֹ נוֹהֵג בָּעוֹף - מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ כָּף, וְנוֹהֵג בַּשָּׁלִיל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ נוֹהֵג בַּשָּׁלִיל וְחֶלְבּוֹ מוּתָּר. וְאֵין הַטַּבָּחִין נֶאֱמָנִין עַל גִּיד הַנָּשֶׁה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחַכָּמִים אוֹמְרִים: נֶאֱמָנִין עָלָיו, וְעַל הַחֵלֶב. **גמרא** מוּקְדָּשִׁין, פְּשִׁיטָא! מִשּׁוּם דְּאִקְדְּשֵׁיהּ פָּקַע לֵיהּ אִיסּוּר גִּיד מִינַּיְיהוּ? וְכִי תֵּימָא: יֵשׁ בַּגִּידִין בְּנוֹתֵן טַעַם, וְאָתֵי אִיסּוּר מוּקְדָּשִׁין וְחָיֵיל אַאִיסּוּר גִּיד, הַאי "מוּקְדָּשִׁין נוֹהֵג בַּגִּיד" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא קָסָבַר: אֵין בַּגִּידִין בְּנוֹתֵן טַעַם, וּבְמוּקְדָּשִׁין, אִיסּוּר גִּיד - אִיבָּא, אִיסּוּר מוּקְדָּשִׁין - לֵיבָּא. - וְקָסָבַר תַּנָּא דִּידָן אֵין בַּגִּידִין בְּנוֹתֵן טַעַם? וְהָתְנַן: יָדָךְ שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בָּהּ גִּיד הַנָּשֶׁה, אִם יֵשׁ בָּהּ בְּנוֹתֵן טַעַם - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה! אֶלָּא, הָכָא בְּוֹלְדוֹת קָדָשִׁים עָסְקִינַן, וְקָסָבַר: נוֹהֵג בַּשָּׁלִיל, וְקָסָבַר: וְלָדוֹת קָדָשִׁים בִּמְעֵי אִמָּן הֵן קְדוֹשִׁים, דְּאִיסּוּר גִּיד וְאִיסּוּר מוּקְדָּשִׁין בְּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתֵי. - וּמִי מָצֵית מְוַקְּמַת לַהּ בַּשָּׁלִיל, וְהָא מְדַקְדְּקַנְּי סֵיפָא "נוֹהֵג בַּשָּׁלִיל", מִכְּלָל דְּרֵישָׁא לָאו בַּשָּׁלִיל עָסְקִינַן! - הָכִי קָאָמַר: דָּבָר זֶה מַחְלוֹקֶת דְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבָּנַן. - וּמִי מָצֵית אָמַרְתְּ דְּתַרְוַיְיהוּ בְּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתוּ? וְהָתְנַן, עַל אֵלּוּ טוּמְאוֹת הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ: עַל הַמֵּת וְעַל כַּזַּיִת מִן הַמֵּת. וְקָשְׁיָא לָן: עַל כַּזַּיִת מִן הַמֵּת מְגַלֵּחַ, עַל כּוּלּוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְנֶפֶל שֶׁלֹּא נִקְשְׁרוּ אֵבָרָיו בַּגִּידִין, אלמא:

הדרן עלך כסוי הדם

משנה גיד הנשה. **ובמוקדשין** — לקמן (צ,א) פליגי בה, איבא למאן דאמר: אפילו בעולה, ואיבא למאן דאמר: בקדשים הנאכלין. **שאין לו כף** — בגמרא מפרש: אית ליה, ולא עגיל. **כף** — פוליפ"א, הנברכת סביבות עצם הקולית העליונה סביב סביב בעיגול. אבל עוף אינו כן, שהבשר שעל הקולית ברוחב הוא, ואינו דומה לכף. **כף** — שעל גב הירך. **ונוהג בשליל** — בן תשעה חי הנמצא בבהמה. **וחלבו** — של שליל מותר. **ואין הטבחים נאמנים** — לומר "נטלנוהו", מפני שטורח הוא להם לחטוט אחריו. **גמרא** **איסור גיד** — נוהג בבהמה משעה שנוצר. **יש בגידין בנותן טעם** — בבשר. ואשמעינן האי תנא דהאוכל גיד הנשה של מוקדשין לוקה שתים: אחת, משום גיד — שאפילו עץ הוא, התורה חייבה עליו. ואחת, משום מוקדשין — שיש בו טעם, ונהנה מן המוקדשין. ושמעינן מינה תרתי: חדא, דיש בגידין בנותן טעם. וחדא, דאיסור חל על איסור. ולאפוקי ממאן דאמר בהאי פירקא (חולין צט,ב): אין בגידין בנותן טעם. אם כן — הכי איבעי ליה למתני: "מוקדשין נוהגות בגיד"! אלא — אשמעינן האי תנא דאין בגידין בנותן טעם, והכי קאמר: איסור גיד הנשה לבדו נוהג במוקדשין, אבל איסור מוקדשין אין בו. **אם יש בו בנותן טעם** — שיערו חכמים בששים כל נותן טעם סתם. **בולדות קדשים** — בהמה שלמים שילדה. ואשמעינן תנא דמתניתין: דלא תימא איסור מוקדשין קדים, וגיד אינו נוהג בשליל, וכי מטי לידה — לא אתי גיד וחייל עליה, דאין איסור חל על איסור. אלא תרוייהו חיילי, דקסבר: ולדות קדשים, משעת יצירתן במעי אמן הן קדושים, וגיד הנשה נוהג בשליל. ואשתכח דביצירת העובר חלו שניהם. **מכלל דרישא לאו בשליל עסקינן** — דאי מרישא משמעינן דנוהג בשליל, סיפא למה ליה למתנייה? **הכי קאמר כו'** — כלומר, רישא דאי אשמעינן דנוהג בשליל. דאי אין בגידין בשליל — קדים ליה איסור מוקדשין, ותו לא אתי איסור גיד וחייל עליה. והדר תנא פלוגתא — לאשמעינן דדבר זה שהשמיענו תחלה נוהג בשליל, לאו דברי הכל היא, אלא מחלוקת רבי יהודה ורבנן. **הנזיר מגלח** — שאם נטמא לאחר שמנה מקצת נזירותו — סותר כל מה שמנה, ומגלח, וחוזר ומתחיל ומונה, כדכתיב (במדבר ו): "והימים הראשונים יפלו". **על המת כו'** — אבל לא על שאר טומאות, כגון נבלה ושרץ, ד"מת" כתיב בפרשה (שם): "וכי ימות מת עליו". **לנפל** — שכולו קיים, ועדיין לא נתקשרו איבריו בגידין. שהרי כל איבריו נוצרים, ועדיין אין עליו כזית בשר.

אלמא

אלמא איסור מוקדשין קדים — דמשעה שנוצר הוא קדוש, ועדיין לא נוצר הגיד, דהא חזינן דיצירת עובר קודמת ליצירת גיד. ומשנינן **אף על גב דאיסור מוקדשים קדים אתי איסור גיד וחייל** — הואיל ואיסור חמור הוא, שנוהג בבני נח, כדקתני מתניתין (חולין ק,ב): והלא לבני נח נאסר גיד הנשה. ופרכינן **מאן שמעת ליה הא סברא** — דנוהג בבני נח? רבי יהודה, דמתניתין (שם). **והאי** תנא דרישא בשילתיה מתניתין דלא כרבי יהודה — דקתני "בירך של ימין ושל שמאל", ואילו רבי יהודה שמעינן ליה לקמן דאמר: אינו נוהג אלא באחד. **סבר לה כוותיה בחדא** — דנוהג בבני נח. **ופליג עליה בחדא** — דנוהג בשתי יריכות. **אימור דשמעת ליה לרבי יהודה** — דאמר דמשום חומרייה דגיד דנוהג בבני נח, חייל נמי אאיסור אחרינא. **בטמאה** — שמעת ליה, דאתי איסור גיד וחייל אאיסור טמאה. דאף על גב דאיסור טמאה ממעי אמה, ואיסור גיד אינו עד שיולד, דהא רבי יהודה "אין נוהג בשליל" קאמר במתניתין — אפילו הכי חייל גיד אטמאה, משום דאיסור טמאה לאו בעלמא הוא, ואיסור גיד חמור, שכן נוהג בבני נח. **קדשים דאיסור כרת** — שעל ידי קדשים בא לידי כרת, כגון אכלו בטומאה או פגול ונותר. **מי שמעת ליה** — דחייל גיד עליהו? **אלא הכא במבכרת עסקינן** — דלא קדוש ולד אלא ברחם ביציאתו. ואשמעינן תנא דידן דאף על גב דאין גיד נוהג בשאר מוקדשים, דהא איסור מוקדשים קדים, כדאמרת דיצירת עובר קודמת, ותו לא אתי איסור גיד וחייל — אפילו הכי יש מוקדשים שהגיד נוהג בהן, כגון בכור. ממה נפשך: אי נוהג בשליל — איסור גיד קודם, ותו לא פקע. ואי אין נוהג בשליל — תרוייהו בהדי הדדי אתו. **ואיבעית אימא בולדות קדשים** — ואשמועינן תנא דידך: דלא קדשי במעי אמן, אלא בהוייתן — ביציאתן. הילכך, איסור גיד נוהג בבולן, משום דאיתו קדים, דנוהג בשליל, ותו לא פקע. דלא תימא: במעי אמן קדושים, ואיסור מוקדשין קדים, כדאמרן בנפל שלא נתקשרו אבריו בגידין, ותו לא אתי איסור גיד וחייל. להכי נקט "בהוייתן" — משום לישנא דקרא דילפינן מיניה קדושת ולדות קדשים, בפרק שני דבכורות (יד,ב): "רק קדשיך" — אלו תמורות, "אשר יהיו לך" — אלו הולדות. **הנאכלים** — חטאת ואשם ושלמים. **שאין נאכלין** — עולה. **להלקותו** — לקי אם אכלו. **להעלותו** — למזבח, אין איסור גיד נוהג, כדאמרינן לקמן דלא כתיב "ולא יאכל המזבח". **לישנא אחרינא כאן לחלצו כאן להעלותו** — מאן דאמר אין נוהג בעולה — לחלצו קאמר, שאינו מצווה — לחלצו מן הירך, ומאן דאמר נוהג — להעלותו קאמר, דאסור להעלותו בפני עצמו, אם פירש מן הירך. **רב נחמן בר יצחק אמר לחלצו פליגי** — דמאן דאמר נוהג — קסבר: מצוה לחלצו. וללישנא קמא להעלותו פליגי, מאן דאמר נוהג — קסבר להעלותו נמי אסור עם הירך, כדפליגי רבי ורבנן לקמן. דלרבי שרי, כדמוקי לקמן אליבא דרבי, כי איצטריך קרא למשרי גיד הנשה, במחובר, דבענן "מן המותר לישראל". **הכל** — רבויא הוא. **אפילו פרשו** — מן הבשר הנך גידין, בגידין המותרין קאמר, דומיא דעצמות. **ומאן שמעת ליה כו'** — כלומר, ודך מתניתין לאו דברי הכל היא, אלא רבי היא, ופליגי רבנן עליה, וכדתניא כו'. ומפלוגתייהו שמעינן דלרבי — גיד הנשה מותר, ולרבנן — אסור, כדמפרש ואזיל. **ומה אני מקיים הבשר והדם** — ולא גידין. **כפוקעין** — מעל האור, אשקלנ"ט. **מידי דהוי ראשה של עולה** — דצריך שיקריבנו שלם, כדכתיב (ויקרא א) "ואת הראש", והרי עצמות הרבה יש.

אלמא איסור מוקדשין קדים — אומר רבינו תם: משום דמתחלה הכל הוא בשר, והבשר עצמו מתקשה אחרי כן ומתלבן ונעשה גיד. ובקונטרס פירש לקמן: דמתחלה כשהגיד נוצר, אינו על הבקר, ולא חייל עד שיבא ויתקשה על הבקר. ואף על גב דהשתא רצה לומר דאין איסור גיד חל על איסור מוקדשים, על איסור אבר מן החי דלא חמיר במוקדשים — חייל. ועוד: דאי אפשר לאיסור גיד להיות בענין אחר. ועוד: דאין איסור אבר מן החי חל עד שיולד, דאמר בסוף פרקין (חולין קג,א): כגון שנטרפה עם יציאת רובה, דאיסור טרפה ואיסור אבר מן החי חייל בהדי הדדי.

והא מתניתין דלא כרבי יהודה דקתני נוהג בשל ימין כו' — הוה מצי למימר: מדקתני "נוהג בשליל" ופליג רבי יהודה, אלא רישא דמלתא נקט.

קדשים דאיסור כרת מי שמעת ליה — משמע: דאפילו בשלמים ולאחר זריקה, דשרי אף לזרים, בעי למימר דלא חייל כלל איסור גיד ושרי באכילה. אף על גב דלאחר זריקה פקע איסור קדשים, מדלא אשכחן דחייל אלא במבכרת. ותימה: דמן דהשתא ליכא איסור קדשים, אף על גב דיכול לבא לידי איסור כרת, כגון אם אוכלו בטומאת הגוף, אמאי לא יחול איסור גיד. דאין כאן איסור חל על איסור, כדאמר בפרק "ארבעה אחין" (יבמות לב,א) דאחות אשה מתלא תלי וקאי כר"ז ויש לומר: כיון דמחייבים לא חייל איסור גיד, דאיכא איסור מוקדשין דיכול לבא לידי כרת על ידי פיגול ונותר וטמא, תו לא חייל איסור גיד לאחר שחיטה וזריקה. דבענן שיחול מחיים איסור גיד, דומיא דיעקב שנשה לו גידו מחיים. ואם תאמר: ונימא, מגו מאי דאיתוסף איסור גיד לבני נח, איתוסף נמי לישראל! ויש לומר: דהא דנאסר לבני נח, היינו דוקא לבני יעקב, דקודם מתן תורה איקרו בני נח. ואפילו נאסר מתחלה לכל אומות העולם, הא אמר בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נט,א): כל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני — לישראל נאמרה ולא לבני נח. ואם כן לאחר מתן תורה שרו לכולהו, לבר מישראל. ואם תאמר: ונימא, מיגו דאיתוסף איסור גיד לגבוה דאסור להעלותו, איתוסף נמי להדיוט איסור אכילה! ויש לומר: דאיכא למאן דאמר בסמוך "מחובברין, יעלו". **הכא** במבכרת עסקינן דברחם קדוש — ובהדי הדדי קאתו, וקא משמע לן דלא מבטל איסור קדשים החמור איסור גיד הקל מלחוד עמו. ואם תאמר: והא איסור גיד לרבי יוחנן קדים, דאמר (חולין עה,א): תלש חלב מבן תשעה חי, דחלבו כחלב בהמה. והדר אתא איסור מוקדשין דחמיר, וחייל עליה. ואם כן, לרבי יוחנן "מוקדשין נוהגין בגיד" מבעי ליה! ונראה: דלרבי יוחנן לא חייל איסור גיד ואיסור חלב, עד שיצא לחוץ ממעי אמו לאויר העולם, וכן משמע, דבסוף פירקין (חולין קג,א) קאמר רבי יוחנן גופיה: כשנטרפה עם יציאת רובה, דאיסור אבר ואיסור חלב ואיסור טרפה בהדי הדדי קאתו. אלמא, דליכא איסור חל במעי אמו.

פרשו ירדו רבי היא דתניא כו' — תימה: אמאי מייתי דך ברייתא קמייתא? ונראה: דאי לאו ברייתא קמייתא, הוה מצי למימר דרבנן סברי שיש לרבות כל מה שנוכל לרבות, ואפילו פרשו דאיסורא. ולית לן למעוטי אלא פוקעים גרידא, שהוא סוף העלאה. ורבי סבר דרבויא ומיעוטא אית לן לאוקומי בתחלת העלאה, ולא נמעוט כמו כן אלא דבר אחד, דהיינו פרשו דאיסורא. אבל מחוברים דאיסורא, ופרשו דהיתירא — יעלו. ולהכי מייתי ברייתא קמייתא, דגידים דהיתירא נמי כשפרשו ירדו, דומיא דעצמות דהיתירא, ועל כרחך רבי היא. אלמא, לא מרבי רבי כל מה שיכול להרבות, דהא אוקי נמי מיעוט בפרשו דהיתירא. והכי נמי לרבנן לא מרבי כל מה שיכולין להרבות, אלא במעטין דאיסורא אפילו במחוברין.

אַלְמָא: אִיסּוּר מוּקְדָּשִׁין קָדִים! - אַף עַל גַּב אִיסּוּר מוּקְדָּשִׁין קָדִים, אָתֵי אִיסּוּר גִּיד חַיֶּיל עֲלֵיהוּ, שֶׁכֵּן אִיסּוּרוֹ נוֹהֵג בִּבְנֵי נֹחַ. - מַאן שְׁמַעְתָּ לֵיהּ הַאי סְבָרָא - רַבִּי יְהוּדָה, וְהָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּקָתָנֵי: נוֹהֵג בַּבְּהֵמָה וּבַחַיָּה, בְּיָרֵךְ שֶׁל יָמִין וּבְיָרֵךְ שֶׁל שְׂמֹאל! - הַאי תַּנָּא סְבַר לַהּ כְּוָתֵיהּ בַּחֲדָא, וּפְלִיג עֲלֵיהּ בַּחֲדָא. - אֵימַר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה בִּטְמֵאָה - דְּאִיסּוּר לָאו, קָדָשִׁים דְּאִיסּוּר כָּרֵת, מִי שָׁמְעַתְּ לֵיהּ? אֶלָּא, הָכָא בְּמִבְכֶּרֶת עָסְקִינַן - דִּבְרֶחֶם קָדוֹשׁ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: וַלְדוֹת קָדָשִׁים - בַּהֲווֹיֵיתָן הֵן קְדוֹשִׁים. אֲמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא קָדָשִׁים הַנֶּאֱכָלִין, אֲבָל קָדָשִׁים שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין - אֵין אִיסּוּר גִּיד נוֹהֵג בָּהֶן. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֶחָד קָדָשִׁים הַנֶּאֱכָלִין וְאֶחָד קָדָשִׁים שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין - אִיסּוּר גִּיד נוֹהֵג בָּהֶן. אֲמַר רַב פַּפָּא: וְלָא פְּלִיגִי, כָּאן לְחַלְּקוֹתוֹ, כָּאן - לְהַעֲלוֹתוֹ, אִיכָּא דְּאָמְרִי, אֲמַר רַב פַּפָּא: וְלָא פְּלִיגִי, כָּאן - לְחַלְּצוֹ, וְכָאן - לְהַעֲלוֹתוֹ. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: לְהַעֲלוֹתוֹ פְּלִיגִי, דְּתַנְיָא: "וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה" - לְרַבּוֹת הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִין וְהַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם, יָכוֹל אֲפִילּוּ פָּרְשׁוּ? "וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם", אִי בָּשָׂר וָדָם, יָכוֹל יַחֲלוֹץ גִּידִים וַעֲצָמוֹת, וְיַעֲלֶה בָּשָׂר לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ: תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה", הָא כֵּיצַד: מְחוּבָּרִין - יַעֲלוּ, פָּרְשׁוּ, אֲפִילּוּ בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ - יֵרְדוּ. וּמַאן תַּנָּא דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ דַּאֲמַר פָּרְשׁוּ יֵרְדוּ? רַבִּי הִיא, דְּתַנְיָא: "וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל" - לְרַבּוֹת הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים וְהַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם, וַאֲפִילּוּ פָּרְשׁוּ, וְהָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם" - בְּפוֹקְעִין, הָא כֵּיצַד: עִיכּוּלֵי בָּשָׂר אַתָּה מַחֲזִיר, וְאִי אַתָּה מַחֲזִיר עִיכּוּלֵי גִּידִים וַעֲצָמוֹת. רַבִּי אוֹמֵר: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל" - רִיבָּה, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם" - מִיעֵט. הָא כֵּיצַד: מְחוּבָּרִין - יַעֲלוּ, פָּרְשׁוּ, אֲפִילּוּ בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ - יֵרְדוּ. וְרַבָּנַן - מְחוּבָּרִין לָא אִיצְטְרִיךְ קְרָא לְרַבּוּיֵי, מִידֵי דַּהֲוָה אֵרֹאשָׁהּ שֶׁל עוֹלָה, כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא - לְפָרְשׁוּ. וְרַבִּי - מְחוּבָּרִין דְּהֶיתֵּירָא לא

של שלמים מכבדו לאמה — פירש בקונטרס: דגרסינן "חטאת ואשם", משום דשלמים נאכלים בכל העיר, ומה טיבו בעזרה?! ונראה: משום דשוק וחזה ניתן לבהנים, ששם גיד הנשה, שהשוק הוא ברגל ולא ביד, כדתנן לקמן ב"הזורע" (קלד,ב), והם היו רגילין לאכול מתנותיהם בעזרה. אי נמי: בשלמים של כהנים, שכל קדשיהם היו רגילין לאכול בעזרה. **בשלשה** מקומות דברו חכמים לשון הואי — אבל ההיא דתמיד (ל,א) קסבר דאין זה הואי, כדמפרש במסכת תמיד: משום שאין עניות במקום עשירות.

שלש מאות כהנים מטבילין אותה — ואם תאמר: דאמר סוף פרק קמא דביצה (יד,ב): מפני מה אמרו וילון טמא? מפני שהשמש מתחמם בנגדו. והאי פרוכת ליכא למיחש שיתחממו בנגדו, דאסור ליהנות ממנו, ואמאי מטבילין אותה? וליכא למימר: דכיון שנארגה היו מטבילין אותה, כדאמר בפרק "חומר בקדש" (חגיגה כג,א), דכלים הנגמרים בטהרה צריכין טבילה לקדש — דהתם לא מיירי אלא בכלים המקבלין טומאה, דמשום חומר הקדש החמירו להטבילן כאילו נטמאו, אבל פרוכת דלא מקבל טומאה — לא. ועוד: דבמסכת שקלים בפרק "כל הרוקין" (יב,ב) משמע בהדיא דפרוכת מקבל טומאה, דתנן: פרוכת שנטמא באב הטומאה — מטבילין אותה בחוץ, נטמא בולד הטומאה — מטבילין אותה בפנים! ויש לומר: דמקבל טומאה לפי שהוא אהל, כדאמר בפרק קמא דסוכה (ז,ב) "וסכות של הארון" — דכיוף ליה מיכף עילויה דארון. ומיהו יש ספרים דגרסי בפרק קמא דביצה (יד,ב) "מפני מה וילון אסור", וכן גרסינן בהלכות גדולות, פירוש: מפני מה אסור לעשות וילון מכלאים.

רב

לָא אִיצְטְרִיךְ קְרָא לְרַבּוּיֵי, כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא - לְגִיד הַנָּשֶׁה בְּמִבְּחוֹר. וְרַבָּנַן - "מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל" - מִן הַמּוּתָּר לְיִשְׂרָאֵל. וְרַבִּי - מִידֵּי דַּהֲוָה אַחֵלֶב וְדָם. וְרַבָּנַן - מִצְּוָתָן בְּכָךְ! שָׁאנֵי. אָמַר רַב הוּנָא: גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁל עוֹלָה חוֹלְצוֹ לְתַפּוּחַ. אָמַר רַב חִסְדָּא: מָרֵי דִּיכֵּי! מִי כְּתִיב "עַל כֵּן לֹא יֹאכַל הַמִּזְבֵּחַ"? "עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" כְּתִיב. וְרַב הוּנָא - "מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל" - מִן הַמּוּתָּר לְיִשְׂרָאֵל. מִיתִיבִי: גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁל שְׁלָמִים - מְכַבְּדוֹ לָאֲמָה, וְשֶׁל עוֹלָה - מַעֲלֵהוּ. מַאי לָאו, מַעֲלֵהוּ וּמַקְטִירוּ? לָא, מַעֲלֵהוּ וְחוֹלְצוֹ. וּמֵאַחַר שֶׁחוֹלְצוֹ, לָמָּה מַעֲלֵהוּ? מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "הַקְרִיבֵהוּ נָא לִפַחֲתֶךָ". תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב הוּנָא: גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁל שְׁלָמִים - מְכַבְּדוֹ לָאֲמָה, וְשֶׁל עוֹלָה - חוֹלְצוֹ לַתַּפּוּחַ. תָּנֵן הָתָם: תַּפּוּחַ הָיָה בְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ, פְּעָמִים הָיָה עָלָיו כִּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת כּוֹר. אֲמַר רָבָא: גּוּזְמָא. הִשְׁקוּ אֶת הַתָּמִיד בְּכוֹס שֶׁל זָהָב, אֲמַר רָבָא: גּוּזְמָא. אָמַר רַבִּי אַמִּי: דִּבְרָה תּוֹרָה לְשׁוֹן חֲוָאי, דִּבְרוּ נְבִיאִים לְשׁוֹן חֲוָאי, דִּבְרוּ חֲכָמִים לְשׁוֹן חֲוָאי. דִּבְרוּ חֲכָמִים לְשׁוֹן חֲוָאי - הָא דַּאֲמַרַן, דִּבְרָה תּוֹרָה לְשׁוֹן חֲוָאי - "עָרִים גְּדֹלוֹת וּבְצוּרוֹת בַּשָּׁמָיִם", דִּבְרוּ נְבִיאִים לְשׁוֹן חֲוָאי - "וַהִתְבַּקֵּעַ הָאָרֶץ לְקוֹלָם". אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי אָמַר שְׁמוּאֵל: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת דִּבְרוּ חֲכָמִים לְשׁוֹן חֲוָאי, אֵלּוּ הֵן: תַּפּוּחַ, גֶּפֶן, וּפָרוֹכֶת. תַּפּוּחַ - הָא דַּאֲמַרַן, גֶּפֶן - דִּתְנַן: גֶּפֶן שֶׁל זָהָב הָיְתָה עוֹמֶדֶת עַל פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל, מוּדְלָה עַל גַּבֵּי כְּלוּנְסוֹת, וְכָל מִי שֶׁהָיָה מִתְנַדֵּב גַּרְגִּיר אוֹ אֶשְׁכּוֹל מֵבִיא וְתוֹלֶה בָּהּ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק: מַעֲשֶׂה הָיָה וְנִמְנוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֹּהֲנִים לְפַנּוֹתָהּ. פָּרוֹכֶת - דִּתְנַן: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן הַפְּקֻלִּי, פָּרוֹכֶת - עוֹבְיָהּ טֶפַח, וְעַל שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם נִירִים נֶאֱרֶגֶת, וְעַל כָּל נִימָה וְנִימָה עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חוּטִין. אָרְכָּהּ אַרְבָּעִים בְּאַמָּה וְרָחְבָּהּ עֶשְׂרִים בְּאַמָּה, וּמִשְּׁמוֹנִים וּשְׁתֵּי רִבּוֹא נַעֲשֵׂת, וּשְׁתַּיִם עוֹשִׂים בְּשָׁנָה, וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֹּהֲנִים מַטְבִּילִין אוֹתָהּ. "בָּרוּךְ שֶׁל יָמִין וּבָרוּךְ שֶׁל שְׂמֹאל". מַתְנִיתִין לָא כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בְּאַחַת, וְהַדַּעַת מַכְרַעַת - אֶת שֶׁל יָמִין. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מִיפְּשַׁט פְּשִׁיטָא לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה, וּמַאי "דַּעַת"? - דַּעַת תּוֹרָה, אוֹ דִּלְמָא סַפּוּקֵי מִסַּפְּקָא לֵיהּ, וּמַאי "דַּעַת"? - דַּעַת נוֹטָה? תָּא שְׁמַע: הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים וְהַנּוֹתָר - יִשְׂרְפוּ לְשִׁשָּׁה עָשָׂר, וְהֵיכָן בָּהּ: הֲנֵי גִּידֵי מַאי עֲבִידְתַּיְהוּ? אִי גִּידֵי בָּשָׂר - לֵיכְלִינְהוּ! וְאִי דְּאִיתּוּר - הַיְינוּ נוֹתָר! אֶלָּא גִּידֵי צַוָּאר, אִי לָאו בָּשָׂר נִינְהוּ - לִישְׂדְּרִינְהוּ! וַאֲמַר רַב חִסְדָּא: לָא נִצְרְכָא אֶלָּא לְגִיד הַנָּשֶׁה, וְאַלִּיבָא דְּרַבִּי יְהוּדָה דַּאֲמַר אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בְּאַחַת. אִי אֲמָרַתְּ בְּשֶׁלָּמָא סַפּוּקֵי מִסַּפְּקָא לֵיהּ - שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אֲמָרַתְּ מִיפְּשַׁט פְּשִׁיטָא לֵיהּ, דְּהֵיתֵירָא - דְּאִיסּוּרָא - לִשְׂדֵיהּ! אֲמַר רַב אִיקָּא בַּר חֲנִינָא: לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ מִיפְּשַׁט פְּשִׁיטָא לֵיהּ, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּשֶׁהוּכְּרוּ וּלְבַסּוֹף נִתְעָרְבוּ.

רב

ממשקה ישראל — מקרא הוא בספר יחזקאל "שה אחד מן הצאן מן המאתים ממשקה ישראל", ולענין קרבנות ונסכיהם כתיב. ומפרשינן ליה בפסחים בפרק "אלו עוברין": מן המותר לישראל. אבל גיד הנשה — לא, וכי רבי קרא — פרשו דהיתירא רבי, ולא מחוברין דאיסורא. **מידי דהוה אחלב ודם** — דאסורין לאכול וקרבים לגבוה, וכי כתיב "מן המותר לישראל" — למעוטי טרפה, אבל מין הבשר קרב כולו. **מצותן בכך** — חלב דם והוא עיקר הקרבן. **חולצו (מן התפוח)** — חולצו מן דירך ומשליכו לתפוח, צבור האפר שבאמצע המזבח. שהיו גורפין האפר תמיד וצוברין שם, וכשהוא רבה מוציאין אותו לחוץ, והוא נקרא "תפוח", כדלקמן בשמעתין. **מרי דיכי** — בעל שמועה זו הבין דברינ, וכי נאמר "לא יאכל המובח"? **שלמים** — שהירך נאכל, חולץ הגיד ומכבדו לאמה שבעזרה, ואינו מצוה לשורפו משום נותר. דכי כתיב שרפה בנותר — בדבר הראויה לאכילה כתיב, כדכתיב (ויקרא יט) "יאכל והנותר ישרף". וקשה לי: ירך של שלמים, למה נחתך בעזרה, והלא נאכל בכל העיר? ונראה בעיני: ד"חטאת ואשם" גרסינן, שהן נאכלין בעזרה. אי נמי: משום חזה ושוק של כהנים והגיד בתוכו, ורוב אכילתן ודירתן בעזרה, ולשכותיהם ששם היו ישנים, נקט נמי "שלמים". **מעלהו** — עם הירך במות שהיא שלמה, והלא נאכל בכל בראש המזבח. שגנאי הוא להביא ירך מפורעת למזבח, משום "הקריבהו נא לפחתך". **בשלש מאות כור** — דשן של צבור גדול שמסלקין לו מן הצדדין קרי "תפוח". וכן גבי יקב במסכת עבודה זרה (נה,ב): "דורכין עם הגוי בגת, ואף על גב שנוטל בידו ונותן לתפוח". **גוזמא** — מילתא בעלמא, ולאו דווקא, דמעולם לא הגיע לשלש מאות כור. **השקו את התמיד** — כשבאין לשוחטו משקין אותו, והוא נוח להפשיט. **גוזמא** — דלאו כוס של זהב דווקא. **לשון חוואי** — לשון הדיוט שאינו מדקדק בדבריו, ומוציא בפיו דבר שאינו, ולא שיתכון לשקר, אלא לא דק. **בשמים** — אלמא לא דק. וכן "ותבקע הארץ" דאדוניה, דנראה מקול ההמון כאילו היא נבקעת אשטורנ"ר בלעז. **בשלשה מקומות כו'** — אבל כוס של זהב דתמיד, דווקא הוא, דאין עשוי במקום עשירות. **גפן** — כמין גפן דיה עשוי, שקורין טרייל"א, שמודלה על הכלונסות. **שלש מאות כהנים** — גוזמא. **נירין** — ליצ"ש. **עשרים וארבעה חוטין** — מקראי ולפינן במסכת יומא, בפרק "בא לו כהן גדול" (עא,ב) שחוטה כפול עשרים וארבעה. **ארכה ארבעים ורחבה עשרים** — ארכה לגובהו של פתח אולם, ורחבה לרחבו. שפתח האולם גובהו ארבעים ורחבו עשרים, ופרוכת פרוסה נגדו לצניעות בעלמא. כך שמעתי. ולי נראה שאף פרוכת הדביר כך מדתו, רחבו לרחבו של היכל שהוא עשרים אמה, וגבהו לגבהו מן העלייה ועד הרצפה. **ומשמונים ושתים ריבוא** — חוטין. לישנא אחרינא: "ריבות" — נערות העוסקות בה. **ושלש מאות כהנים מטבילין אותה** — כשהיא נטמאת. והיינו לשון הואי, דלא בעי כולי האי. **והדעת מכרעת** — לקמיה בעי לה. **מפשט פשיטא ליה** — של ימין. **דעת תורה** — כדיליף לקמיה. **דעת נוטה** — לשון ספק, אבל נראה במקצת. שושפינש"ר. דסהם הנאבק עם חבירו, כשהוא נותן ימינו לשמאל חבירו וחובקו, ידו מגעת מאחוריו עד ירך ימינו. **העצמות והגידין** — של פסח או בשר הנותר ממנו. **ישרפו לששה עשר** — ולא בחמשה עשר, דקיימא לן (שבת כד,ב): אין שורפין קדשים ביום טוב. והנך עצמות כשיש בהן מוח קאמר, ומפני ששמשו את הנותר, דמוח הוי בכשר, ולפיכך טוענין שריפה כנותר עצמו. אבל דלאו בר אכילה — אין טענין שריפה, דכתיב "לא תותירו", וגו' — כל דקרינן ביה "לא תותירו", קרינן ביה "תשרפו", ואידך — לא. **גידי בשר** — כל גידין הרכין הנפשטים בבשר. **וליכלינהו** — בלילי פסח, ולמה מותירין? **ואי בדאיקרי ואיתור** — הא תנא ליה "נותר"? **אלא גידי צואר** — דקשין כעצמות, ודרכן לשיירן על כרחו, ואורחא דתנא למתנינהו באנפי נפשייהו כעצמות. **לשדינהו** — לאשפה, כיון דלאו בשר נינהו! **ואמר רב חסדא** — גרסינן. **ואליבא דרבי יהודה** — דמספקא ליה הי אסור והי שרי. והלכך על כרחיה משייר להו. ותרוייהו בעי שריפה, לכל חד וחד מספקינן ליה בהיתירא והוי נותר, שפיר משום הכי בעי לשיורינהו ולמשרפינהו. **שהוכרו** — לאו דווקא. **נתערבו** — שאין יודעין איזה ניטל מן הימין ואיזה מן השמאל.

רב

רב אשי אמר — מהכא לא דתפשוט, וטעמא לאו משום ספיקא דגיד הוא, אלא מיפשט פשיטא ליה, והכא בשומן הגיד קאמר, דמותר מדאורייתא. **וישראל קדושים** — הועושין סייג לתורה, נהגו בו איסור. והלכך על כרחיך משייר ליה משום מנהגא, ושרפה בעי, הואיל ומדאורייתא בר אכילה הוא. **פנימי הסמוך לעצם** — הוא גיד ארוך, ונתון לארכו של שופי כשפורעין את הירך, ופושט בכל הירך. ראשו אחד מחובר בעצם האליה, ומשם נפשט לאורך השופי עד מקום חיבור הקולית ועצם הירך, ושם הוא סמוך לעצם. **אסור** — מן התורה. **וחייבין עליו** — מלקות, כדליף לקמן מ"הירך". ועוד: שהוא על הכף, שהכף הוא בשר עגול הסובב את הקולית דבוקה בה. ועל שם שהוא בצד פנימי של ירך, צד שכלפי ירך חברתה כשהבהמה מחוברת, קרי לה "פנימי". **וחיצון** — גיד קצר הנתון לרוחב השופי בסופו מובלע בכף הסובבת את הקולית, והוא נתון בצד חיצון של ירך. **אסור** — מדרבנן. **ואין חייבים עליו** — דלאו היינו "על הכף" אלא בתוך הכף. ובההוא חיצון עסקינן, ומשייר ליה על כרחיה. ושרפה בעי, דהא מדאורייתא חזי. **מזה כזית ומזה כזית** — משל ימין ומשל שמאל. ומדנקט "אבל מזה כזית ומזה כזית", ולא נקט "אבל שני זיתים משניהם", שמע מינה: שתי אכילות ושתי התראות הוו. **אי אמרת בשלמא פשיטא ליה** — משום הכי לקי אימנית. **הכה את זה** — ספק בן תשעה לזה וספק בן שבעה לזה. **בבת אחת** — בהכאה אחת. **חייב** — דהתראת ודאי היא. **בא הכתוב כו'** — כבר פרשתי ב"אותו ואת בנו" דכל מותיר, התראת ספק היא. דכי מתרינן ביה "אל תותיר" — מספקא לן אם עובר על התראה ואם לאו, דשמא קודם עלות השחר יאכלנו. **משתי בהמות** — מדנקט "משתי בהמות", כי היכי דניהוי תרוייהו ימניות נקט. דאי ימין ושמאל — מה לי שתי בהמות ומה לי אחת?! **ולרבי יהודה איצטריך** — דאף על גב דתרוייהו דאיסורא, קא פטר ליה בחד מלקות. וטעמא כדמפרש לקמיה: שאין בין שניהם אלא כזית. ואי מספקא ליה — אמאי לקי אפילו חדא, דילמא תרוייהו דהיתירא, הואיל ושתיהן ימניותן! **אכלו** — גיד שלם — חייב כאובל נמלה כל שהוא, שהוא חייב משום דבריה הוא, וחשיב איסור. **טעמא מאי** — פשיטא ליה לרבי יהודה דשל ימין? **והוא** — הא דכתיב "הירך" — לאשמועינן אתא, דבההוא גיד קאי. **דשמיט איסוריה בכוליה ירך** — הוא וקנוקנותיו ושרשיו נפשטין בכל הירך. והיינו גיד הפנימי הגדול, הנמצא בתחלת פריעת הירך. **שחוכך את חבירו** — מלפניו. **וידו** — הימנית מגעת לכף ירך ימנית של חבירו מאחוריו. **כגוי נדמה לו** — כסבור היה יעקב שהוא גוי, וטפלו לימינו, כדי שיהא מזומן לאוחזו אם יקום עליו, ובירך הסמוכה לו נגע. **טופלו לימינו** — מחברו לימין. **כתלמיד חכם נדמה לו** — וחלק לו יעקב כבוד כאילו הוא רבו, וטפלו לימינו כדי שיהא יעקב לשמאל המלאך. **הרי זה בור** — אין בו חכמת דרך ארץ. **ורבנן** — דפליגי אדרבי יהודה ואסרי בתרוייהו, קסברי: מאחוריה אתא ונשייה בתרוייהו — הכהו בשתיהם, עד שנשו ממקומם ועלה. **האי בהאבקו מאי דרשת ביה** — למה לי למכתביה כלל, אי לאו למימרא דכדרך הנאבקים נגע בו. **נשה ממקומו** — קפץ. **נשתה גבורתם** — קפצה גבורתם. **היו לנשים** — חלשים כנשים. **דבר הנשלח בעקב נפל בישראל** — בכל ישראל. **ופרע להן בית השחיטה** — שלא יאמרו: בשר הנחירה אני אוכל. לפי שבני יעקב שומרי מצות היו. דאף על פי שלא נתנה תורה, מקובלין היו מאבותיהם. **כמאן דאמר** — במתניתין (חולין ק,ב): גיד הנשה נאסר לדהם בעודם בני נח. **שנשתייר על פכים קטנים** — דכל כלים החשובים ומקנדה, כבר העבירן את נחל יבק, כדכתיב לעיל מיניה "ויעבר את כל אשר לו". והוא נשאר על פכין קטנים, שלא הספיק להעביר והשכחה לו. **מדקאמר עד עלות השחר** — שמע מינה: לא ניתנה רשות למזיק להזיק ביום, לפיכך לא הוצרך שמירה. **מכאן לתלמיד חכם כו'** — שהרי יעקב נשאר יחידי, והוזק.

רב אשי אמר לא נצרכא אלא לשמנו של גיד — לא קאי אדרב חסדא דמוקי לה כרבי יהודה. ולפי מה שאמר לקמן דלרבי יהודה שמנו של גיד אפילו מדרבנן שרי, לא אתיא אלא כרבי מאיר. והא דלא קאמר רב אשי אליבא דרבי מאיר — משום דבברייתא דמייתי לא הוזכר בה רבי מאיר. וכן רבינא דמוקי לה בגיד החיצון, דהוי מדרבנן, לכאורה לא אתי כרבי יהודה. דלקמן מפיק לה מ"הירך" דפשיט ליה בכוליה ירך, לאפוקי חיצון דלא. ורבי יהודה דריש "הירך" — המיומנת שבירך. אם לא נאמר דתרתי שמעת מינה, דבלאו הכי דריש ליה לקמן (צו,ב) לדרשה אחריתי, ונימא דבודולהו מפיק מינה. **אלא** אי אמרת בשלמא מספקא ליה כו' — ולא בעי לאוקומי שאכל שניהם בבת אחת, דהשתא לא הויא התראת ספק, כי היכי דלא נפשוט בעיא ד"אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד" דסוף פרק "אותו ואת בנו" (חולין פב,ב).

כמאן דאמר גיד הנשה נאסר לבני נח — ואם תאמר: דילמא לא נאסר, ואפילו הכי היו מקיימין, כמו שחיטה דקאמר ליה "פרע להם בית השחיטה"? ויש לומר: מדקאמר "והכן" — משמע, דבלאו הכי לא משתרי. אי נמי: "פרע להו בית השחיטה" היינו נחירה, שנצטוו על הנחירה.

מכאן לתלמיד חכם שלא יצא יחידי בלילה — אומר רבינו הם: דדוקא נקט "תלמיד חכם" — משום דמזיקין מתקנאים בהם, כדאמרינן: שלשה צריכין שימור, מלך ותלמיד חכם, וחתן. והא דאמרן בריש פסחים (ב,א): לעולם יכנס אדם בכי טוב כו', דמשמע כל אדם, מדלא נקט "תלמיד חכם" — התם מיירי ברחוק מן העיר, מפני המכשולות והליסטים.

מהכא

רב אשי אמר לא נצרכא אלא לשמנו של גיד — לא קאי אדרב חסדא דמוקי לה כרבי יהודה. ולפי מה שאמר לקמן דלרבי יהודה שמנו של גיד אפילו מדרבנן שרי, לא אתיא אלא כרבי מאיר. והא דלא קאמר רב אשי אליבא דרבי מאיר — משום דבברייתא דמייתי לא הוזכר בה רבי מאיר. וכן רבינא דמוקי לה בגיד החיצון, לכאורה לא אתי כרבי יהודה. דלקמן מפיק לה מ"הירך" דפשיט ליה בכוליה ירך, לאפוקי חיצון דלא. ורבי יהודה דריש "הירך" — המיומנת שבירך. אם לא נאמר דתרתי שמעת מינה, דבלאו הכי דריש ליה לקמן (צו,ב) לדרשה אחריתי, ונימא דבודולהו מפיק מינה. **אלא** אי אמרת בשלמא מספקא ליה כו' — ולא בעי לאוקומי שאכל שניהם בבת אחת, דהשתא לא הויא התראת ספק, כי היכי דלא נפשוט בעיא ד"אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד" דסוף פרק "אותו ואת בנו" (חולין פב,ב).

כמאן דאמר גיד הנשה נאסר לבני נח — ואם תאמר: דילמא לא נאסר, ואפילו הכי היו מקיימין, כמו שחיטה דקאמר ליה "פרע להם בית השחיטה"? ויש לומר: מדקאמר "והכן" — משמע, דבלאו הכי לא משתרי. אי נמי: "פרע להו בית השחיטה" היינו נחירה, שנצטוו על הנחירה.

מכאן לתלמיד חכם שלא יצא יחידי בלילה — אומר רבינו הם: דדוקא נקט "תלמיד חכם" — משום דמזיקין מתקנאים בהם, כדאמרינן: שלשה צריכין שימור, מלך ותלמיד חכם, וחתן. והא דאמרן בריש פסחים (ב,א): לעולם יכנס אדם בכי טוב כו', דמשמע כל אדם, מדלא נקט "תלמיד חכם" — התם מיירי ברחוק מן העיר, מפני המכשולות והליסטים.

מהכא

רַב אַשִׁי אָמַר: לָא נִצְרְכָא אֶלָּא לְשַׁמְנוֹ, דְּתַנְיָא: שַׁמְנוֹ מוּתָּר, וְיִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים נְהֲגוּ בּוֹ אִיסּוּר. רְבִינָא אָמַר: לָא נִצְרְכָא אֶלָּא לְבִדְרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, דַּאֲמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: שְׁנֵי גִּידִין הֵן. פְּנִימִי, סָמוּךְ לָעֶצֶם - אָסוּר וְחַיָּיבִין עָלָיו. חִיצוֹן, סָמוּךְ לַבָּשָׂר - אָסוּר וְאֵין חַיָּיבִין עָלָיו. תָּא שְׁמַע: אָכַל מִזֶּה כַּזַּיִת וּמִזֶּה כַּזַּיִת - סוֹפֵג שְׁמוֹנִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹפֵג אֶלָּא אַרְבָּעִים. אִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא מִיפְּשַׁט פְּשִׁיטָא לֵיהּ - שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ סְפוּקֵי מִסְפְּקָא לֵיהּ - הָוְיָא לַהּ הַתְרָאַת סָפֵק, וְשַׁמְעִינַן לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה דַּאֲמַר: הַתְרָאַת סָפֵק לֹא שְׁמָהּ הַתְרָאָה! דְּתַנְיָא: הִכָּה אֶת זֶה וְחָזַר וְהִכָּה אֶת זֶה, קָלַל אֶת זֶה וְחָזַר וְקִלֵּל אֶת זֶה, הִכָּה שְׁנֵיהֶם בְּבַת אַחַת, אוֹ שֶׁקִּלֵּל שְׁנֵיהֶם בְּבַת אַחַת - חַיָּיב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּבַת אַחַת - חַיָּיב, בְּזֶה אַחַר זֶה - פָּטוּר! - הַאי תַּנָּא סְבַר לַהּ כְּאִידָּךְ תַּנָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה, דַּאֲמַר: הַתְרָאַת סָפֵק שְׁמָהּ הַתְרָאָה. דְּתַנְיָא: "לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר" וְגוֹ' - בָּא הַכָּתוּב לִיתֵּן עֲשֵׂה אַחַר לֹא תַעֲשֶׂה, לוֹמַר שֶׁאֵין לוֹקִין עָלָיו, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּהָוָה לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה, וְכָל לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה אֵין לוֹקִין עָלָיו. תָּא שְׁמַע: אָכַל שְׁנֵי גִּידִין מִשְּׁתֵּי יְרֵכוֹת מִשְּׁתֵּי בְּהֵמוֹת - סוֹפֵג שְׁמוֹנִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹפֵג אֶלָּא אַרְבָּעִים. מִדְּקָאָמַר "מִשְּׁתֵּי יְרֵכוֹת מִשְּׁתֵּי בְּהֵמוֹת" - פְּשִׁיטָא דְּתַרְוַיְיהוּ לְאִיסּוּרָא, וּלְרַבִּי יְהוּדָה אִיצְטְרִיךְ, שֶׁמָּא מִינָּהּ: מִיפְּשַׁט פְּשִׁיטָא לֵיהּ, שְׁמַע מִינָּהּ. - וְאִי פְּשִׁיטָא לֵיהּ, אַמַּאי סוֹפֵג אַרְבָּעִים, וְתוּ לָא? לִילְקֵי שְׁמוֹנִים! - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן בְּגוּן דְּלֵית בּוֹ כַּזַּיִת, דְּתַנְיָא: אֲכָלוֹ וְאֵין בּוֹ כַּזַּיִת - חַיָּיב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ כַּזַּיִת. וְטַעְמָא מַאי? אָמַר רָבָא, אָמַר קְרָא: "הַיָּרֵךְ" - הַמְיוּמֶנֶת שֶׁבְּיָרֵךְ, וְרַבָּנַן - הַהוּא דְּפָשִׁיט אִיסּוּרֵיהּ בְּכוּלֵּיהּ יָרֵךְ, לְאַפּוֹקֵי חִיצוֹן דְּלָא. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, אָמַר קְרָא: "בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ" - כְּאָדָם שֶׁחוֹבֵק אֶת חֲבֵירוֹ, וְיָדוֹ מַגַּעַת לְכַף יְמִינוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: כְּגוֹי נִדְמָה לוֹ, דְּאָמַר מָר: יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּטְפַּל לוֹ גּוֹי בַּדֶּרֶךְ - טוֹפְלוֹ לִימִינוֹ. רַב שְׁמוּאֵל בַּר אַחָא קַמֵּיהּ דְּרַב פַּפָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא בַּר עוּלָּא אָמַר: כְּתַלְמִיד חָכָם נִדְמָה לוֹ, דְּאָמַר מָר: הַמְהַלֵּךְ לִימִין רַבּוֹ - הֲרֵי זֶה בּוּר. וְרַבָּנַן - מֵאַחוֹרֵיהּ אֲתָא, וְנָשְׁיֵיהּ בְּתַרְוַיְיהוּ, וְרַבָּנַן, הַאי "בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ" מַאי דָּרְשִׁי בֵּיהּ? - מִבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְאִידָךְ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דַּאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מְלַמֵּד שֶׁהֶעֱלוּ אָבָק מֵרַגְלוֹתָם עַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד. כְּתִיב הָכָא "בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ", וּכְתִיב הָתָם "וְעָנָן אָבָק רַגְלָיו". וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "גִּיד הַנָּשֶׁה"? - שֶׁנָּשָׁה מִמְּקוֹמוֹ וְעָלָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "נָשָׁתָה גְבוּרָתָם הָיוּ לַנָּשִׁים". אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב: "דָּבָר שָׁלַח בְּיַעֲקֹב וְנָפַל בְּיִשְׂרָאֵל"? "דָּבָר שָׁלַח בְּיַעֲקֹב" - זֶה גִּיד הַנָּשֶׁה, "וְנָפַל בְּיִשְׂרָאֵל" - שֶׁפָּשַׁט אִיסּוּרוֹ בְּכָל יִשְׂרָאֵל. וַאֲמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב: "וּמִבֹּהַט מֶבֶר וְהָכֵן" - פְּרַע לָהֶן בֵּית הַשְּׁחִיטָה, "וְהָכֵן" - טוֹל גִּיד הַנָּשֶׁה בִּפְנֵיהֶם. כְּמַאן דַּאֲמַר: גִּיד הַנָּשֶׁה נֶאֱסַר לִבְנֵי נֹחַ. "וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ" - אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שֶׁנִּשְׁתַּיֵּיר עַל פַּכִּין קְטַנִּים, מִכָּאן לַצַּדִּיקִים שֶׁחָבִיב עֲלֵיהֶם מְמוֹנָם יוֹתֵר מִגּוּפָם, וְכָל כָּךְ לָמָה? - לְפִי שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִין יְדֵיהֶן בְּגֵזֶל. "וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר" - אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִכָּאן לְתַלְמִיד חָכָם שֶׁלֹּא יֵצֵא יְחִידִי בַּלַּיְלָה. רַבִּי אַבָּא בַּר כָּהֲנָא אָמַר מֵהָכָא

הנה

מהכא וישכם אברהם בבקר — ברוב ספרים כתיב "ויחבוש את חמורו", וקשיא: דהיינו קרא דעקדה, ושם לא היה יחידי, דהיו שני נעריו עמו ויצחק בנו! ועוד: דאפילו היה יחידי, אין לחוש מן המזיקין, דשלוחי מצוה אינן ניזוקין! ועוד: דמקרא דעקדה יליף בריש פסחים (ד,א) גבי בדיקת חמץ, דלא אמרינן זרזיון מקדימין למצוה טפי מצפרא, מדלא השכים אברהם טפי מצפרא. והיכי מוכח התם, דילמא שאני התם דהוי משום שלא יצא יחידי בלילה, ולכך לא הקדים! לכך נראה דהכא גרסינן "וישכם אברהם בבקר אל המקום" וגו' (בראשית יט), ולא גרסינן "ויחבוש את חמורו". ומייתי קרא מסדום, שהלך להתפלל על הפיכת סדום שהיתה בבקר, והיה לו להקדים להתפלל בלילה. אלא שלא רצה לצאת יחידי בלילה, והלך יחידי להתפלל עליהם, ולא רצה שיהא שום אדם עמו בשעת תפלה. אי נמי: לא היה שום אדם רשאי לראות בהפיכת סדום. ובפסחים מייתי קרא דעקדה, שלא היה יחידי, אלא דלא היה צריך להקדים טפי מצפרא.

כתיב ויקח את האבן — לפי פשוטו יש לפרש שלקח אבן אחת מאבני המקום. **עולין** ומסתכלין בדיוקנו של מעלה ויורדים — משמע שאותם שעולים הם שיורדים, ולעיל משמע שאחרים היו, דקאמר "עולין תרי ויורדין תרי, כי פגעי בהדי הדדי הוו ארבעה".

קוביוסטום — פירש בקונטרס: גונב נפשות. וקשה לפירושו דאמר בבכורות (ה,א) דאמר קונטריקוס הגמון לרבי יוחנן בן זכאי: "משה רבכם גנב היה, או קוביוסטוס היה, או שאינו בקי בחשבונות היה. נתן מחצה ונטל מחצה, ומחצה שלם לא החזיר". ומה שייך שם גונב נפשות? ויש מפרשים: דקאי אשאלה ראשונה דקאמר "בפרטן של לוים אתה מוצא עשרים ושנים אלף ושלש מאות, ובבללן אי אתה מוצא אלא עשרים ושנים אלף, אותן שלש מאות להיכן הלכו?", ועל זה אמר ליה "קוביוסטוס" — כלומר, גונב לוים. ומה שלא אמר ליה בשאלה ראשונה, משום דהמתין עד שסיים כל שאלותיו. אבל עוד קשה: דאמר בפרק "המוכר פירות" (בבא בתרא צב,ב) ובפרק קמא דקדושין (יא,א): סמפון בעבדים ליכא, נמצא גנב או קוביוסטוס — הגיעו. פירוש: דרובא הכי אתנהו. והשתא, וכי רוב עבדים הם גונבי נפשות? לכך נראה כמו שפירש רבינו חננאל: קוביוסטוס — משחק בקוביא. והא דקאמר הכא יעקב למלאך "זכי קוביוסטוס אתה, שאתה מתירא מן השחר" — לפי שדרך משחק בקוביא חייב לכמה בני אדם, ומטמין עצמו מפני נושהו.

מסייע ליה לרב חננאל — פירוש: במה שאומר שהמלאכים אומרים שירה. אי נמי: הא דקאמר "שלא הגיע זמני מיום שנבראתי לומר שירה עד עכשיו", הכי נמי קאמר רב חננאל שאינם רשאין להרבות בשירה, דקאמר: אחד אומר "קדוש" ותו לא, וכן מסתנא לא היו אומרים שירה אלא פעם אחת. ברוך

הנה הוא זורה — וניי"ר בלעז, דכתיב "ויהי בשבכו" וגו'. אמרה לה: דעי שאחר שיגמור לזרות, לא יבא לביתו לשכוב, שגנאי הוא לתלמידי חכמים לצאת בלילה, וישכב בגורן. **וישכם בבקר** — ולא קודם היום, ואף על גב דלאו יחיד הוה, וכל שכן יחידי. **לך נא ראה** — בעת שאדם יכול לראות. **אטליז** — שוק שמוכרין בו בשר. **אימאום** — שם מקום. **שמש הבאה בעבורו שקעה בעבורו** — קודם זמנה, ומפרש ואזיל למה שקעה. **כתיב וילך חרנה** — דמשמע דמטא לחרן, והדר כתיב "ויפגע במקום" דהיינו בית אל, דאבתי לא מטא לחרן. **שהתפללו בו אבותי** — האי "בית אל" לא הסמוך לעי הוא, אלא ירושלים, ועל שם "יהיה בית אלהים" קראו "בית אל". והוא הר המוריה שהתפלל בו אברהם, והוא שדה שהתפלל בו יצחק, דכתיב (בראשית כד) "לשוח בשדה". דהכי אמרינן בפסחים (פח,א): "אל הר ה' ואל בית אלהי יעקב", מאי שנא יעקב? אלא לא כאברהם שקראו "הר", דכתיב "בהר ה'", ולא כיצחק שקראו "שדה", דכתיב "לשוח בשדה", אלא כיעקב שקראו "בית". **קפצה** — לשון (דברים טו) "לא תקפוץ את ידך", נתקרצה ונתקמצה לו. **ויפגע במקום** — כאדם הפוגע בחבירו שבא בנגדו, ודרשינן ליה נמי לשון תפלה, כדכתיב (רות א) "אל תפגעי בי". **מיד בא השמש** — כדכתיב "וילן שם כי בא השמש" למה ליה למיכתב "כי בא השמש"? אלא ללמדנו ששקעה קודם זמנה. **מאבני** — משמע טובא, וכתיב "ויקח את האבן"! **נבלעו באחד** — נעשו אבן אחת. **עולים** — משמע כי הדדי, ולא זה אחר זה, וכן "יורדים". וכי פגעו בהדדי הוו להו ארבעה — צריך רוחב הסולם להחזיק ארבעתן. **נויתו כתרשיש** — דיחזקאל "תרשיש" — ים ששמו תרשיש, כדמתרגמינן (יחזקאל א) "תרשיש כרום ימא מראה הים", וכתיב (יונה א) "אניה באה תרשיש". **בדיוקנו של מעלה** — פרצוף אדם שבארבע חיות בדמות יעקב. **בעו לסכוניה** — מחמת קנאה. **נצב עליו** — לשמרו. **שמניף על בנו** — במניפה, להצילו מן השרב. **מאי רבותיה** — ארבע אמות משכבו הבטיחו לתת לבניו? **שתהא נוחה ליכבש לבניו** — בארבע אמות. **קוביוסטום** — גונב נפשות. **שלשה כתות** — חדשים מיום אל יום. **אחר שתי תיבות** — "שמע ישראל ה'" וגו'. **ומלאכים אין מזכירים את השם** — בשירתם עד לאחר שלש תיבות "קדוש קדוש קדוש ה'". **כובכי בקר** — ישראל המשולים לכובכים. **קתני מיתה** — אחר שלש תיבות, ואת אמרת "קדוש ה'"? **והאיכא ברוך** — דהוזכר אחר שתי תיבות, כדכתיב "ברוך כבוד ה'"? ומשני: "ברוך" האופנים הוא דאמרי ליה, שהם מכסא הכבוד עצמו. וכי אמרינן אנן — במלאכים. כיון

הִנֵּה הוּא זֹרֶה אֶת גֹּרֶן הַשְּׂעֹרִים". רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר מֵהָכָא: "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת" וְגוֹ'. וְרַבָּנַן אָמְרֵי מֵהָכָא: "לֵךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְאֶת שְׁלוֹם" וְגוֹ'. רַב אָמַר מֵהָכָא: "וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ". אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: שָׁאַלְתִּי אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְאֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּאִיטַלְיָז שֶׁל אֵיטָמוּם, שֶׁהָלְכוּ לִיקַּח בְּהֵמָה לְמִשְׁתֵּה בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, כְּתִיב "וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ", וְכִי שֶׁמֶשׁ לוֹ לְבַד זָרְחָה? וְהַלֹּא לְכָל הָעוֹלָם זָרְחָה! אָמַר רַבִּי יִצְחָק: שֶׁמֶשׁ הַבָּאָה בַּעֲבוּרוֹ, זָרְחָה בַּעֲבוּרוֹ, דִּכְתִיב "וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה", וּכְתִיב "וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם", כִּי מָטְא לְחָרָן אֲמַר: אֶפְשַׁר עֲבַרְתִּי עַל מָקוֹם שֶׁהִתְפַּלְּלוּ אֲבוֹתַי, וַאֲנִי לֹא הִתְפַּלַּלְתִּי? כַּד הֲוָה דַּעְתֵּיהּ לְמִיהַדַּר - קָפְצָה לֵיהּ אַרְעָא, מִיָּד - "וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם". כַּד צְלֵי בְּעֵי לְמִיהַדַּר, אֲמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: צַדִּיק זֶה בָּא לְבֵית מְלוֹנִי, וְיִפָּטֵר בְּלֹא לִינָה? מִיָּד בָּא הַשֶּׁמֶשׁ. כְּתִיב "וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם", וּכְתִיב "וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן"! אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מְלַמֵּד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ כָּל אוֹתָן אֲבָנִים לְמָקוֹם אֶחָד, וְכָל אַחַת וְאַחַת אוֹמֶרֶת "עָלַי נִיחַ צַדִּיק זֶה רֹאשׁוֹ". תָּנָא: וְכוּלָּן נִבְלְעוּ בְּאֶחָד. "וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה", תָּנָא: כַּמָּה רָחְבוֹ שֶׁל סוּלָּם - שְׁמוֹנִים אֲלָפִים פַּרְסָאוֹת, דִּכְתִיב "וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ", עֹלִים" - שְׁנַיִם, "וְיֹרְדִים" - שְׁנַיִם, וְכִי פָּגְעוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי - הָווּ לְהוּ אַרְבָּעָה, וּכְתִיב בֵּיהּ בַּמַּלְאָךְ "וּגְוִיָּתוֹ כְּתַרְשִׁישׁ", וּגְמִירִי דְּתַרְשִׁישׁ תְּרֵי אַלְפֵי פַּרְסֵי הָווּ, תָּנָא: עוֹלִין וּמִסְתַּכְּלִין בְּדִיוֹקְנוֹ שֶׁל מַעְלָה, וְיוֹרְדִין וּמִסְתַּכְּלִין בְּדִיוֹקְנוֹ שֶׁל מַטָּה. בָּעוּ לְסַכּוּנִיהּ, מִיָּד - "וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו", אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אִלְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב, אִי אֶפְשַׁר לְאָמְרוֹ - כְּאָדָם שֶׁמֵּנִיף עַל בְּנוֹ. "הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ" וְגוֹ' - מַאי רְבוּתֵיהּ? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מְלַמֵּד שֶׁקִּפְּלָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהִנִּיחָהּ תַּחַת יַעֲקֹב אָבִינוּ, שֶׁתְּהֵא נוֹחָה לִיכָּבֵשׁ לְבָנָיו. "וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֻנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר", אָמַר לוֹ: גַּנָּב אַתָּה, אוֹ קוֹבְיוֹסְטוּם אַתָּה, שֶׁמִּתְיָרֵא מִן הַשַّחַר? אָמַר לוֹ: מַלְאָךְ אֲנִי, וּמִיּוֹם שֶׁנִּבְרֵאתִי לֹא הִגִּיעַ זְמַנִּי לוֹמַר שִׁירָה עַד עַכְשָׁיו. מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לְרַב חֲנַנְאֵל אֲמַר רַב, דַּאֲמַר רַב חֲנַנְאֵל אֲמַר רַב: שָׁלֹשׁ כִּתּוֹת שֶׁל מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרוֹת שִׁירָה בְּכָל יוֹם, אַחַת אוֹמֶרֶת "קָדוֹשׁ", וְאַחַת אוֹמֶרֶת "קָדוֹשׁ", וְאַחַת אוֹמֶרֶת "קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת". מֵיתִיבִי: חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מִמַּלְאָכֵי הַשָּׁרֵת - שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה בְּכָל שָׁעָה, וּמַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת אֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא פַּעַם אַחַת בְּיוֹם, וְאָמְרִי לֵהּ: פַּעַם אַחַת בְּחוֹדֶשׁ, וְאָמְרִי לֵהּ: פַּעַם אַחַת בְּשָׁנָה, וְאָמְרִי לֵהּ: פַּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ, וְאָמְרִי לֵהּ: פַּעַם אַחַת בְּיוֹבֵל, וְאָמְרִי לֵהּ: פַּעַם אַחַת בְּעוֹלָם. וְיִשְׂרָאֵל מַזְכִּירִין אֶת הַשֵּׁם אַחַר שְׁתֵּי תֵיבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה'" וְגוֹ', וּמַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת אֵין מַזְכִּירִין אֶת הַשֵּׁם אֶלָּא לְאַחַר שְׁלֹשׁ תֵּיבוֹת, דִּכְתִיב "קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת". וְאֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים שִׁירָה לְמַעְלָה, עַד שֶׁיֹּאמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּרָן יַחַד כּוֹכְבֵי בֹקֶר", וְהַדַּר "וַיָּרִיעוּ כָּל בְּנֵי אֱלֹהִים"! אֶלָּא: אַחַת אוֹמֶרֶת "קָדוֹשׁ", וְאַחַת אוֹמֶרֶת "קָדוֹשׁ", וְאַחַת אוֹמֶרֶת "קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת". וְהָאֵיכָא "בָּרוּךְ"! "ברוך"

כיון דאתיהיב רשותא — להזכיר, דכבר הזכירוהו ב"קדוש" לאחר שלש תיבות של שבח. **אתיהיב** — רשותא לאדכוריה להדיא. **וישר אל מלאך** — מקרא הוא בתרי עשר. **ויוכל** — איני יודע על אי זה מהם הוא אומר "ויוכל", שנצח ונעשה שר: אם יעקב למלאך, והכי קאמר "וישר יעקב אל מלאך ויוכל יעקב". או הכי קאמר "וישר אל יעקב מלאך" — כלומר, נשתרר לעומתו המלאך, ויוכל המלאך ונצחו! **כשהוא אומר כי שרית** — "ותוכל" — הוי: יעקב נצחו למלאך. **שרית עם אלהים** — נשיא שבארץ ישראל, שסמוכים הם, ונקראים "אלהים", "עד האלהים יבא דבר שניהם" (שמות כב). "ועם אנשים" — ראש הגולה. **ובנפן** — ישראל נמשלו לגפן, דכתיב "גפן ממצרים תסיע" (תהלים פ). **שרי גאים** — עשירים וקרובים למלכות. **אלו שלשה שרי גוים** — מלאכים. **עלתה נצה** — אין חשוב נץ כל כך כשריגים, שהם ענפים קשים. **אלו פרחי כהונה** — המשרתים במקדש. **במתנות** — שנתן הקדוש ברוך הוא לישראל. **אלו הבכורים** — שהכניסן לארץ טובה ומלאה פירות, ומביאין ממנה בכורים בפריחת גמר בשולם. **הגיע זמנן** — לצאת מכאן, ולפרות ולרבות. **עלתה נצה** — עלתה זמן הנצה, להזות דם נצחן של מצרים. **שלשה כוסות** — בספור החלום "וכוס פרעה" וגו'. **בימי פרעה נכה** — שהחריבה נבוכדנצר, דכתיב (ירמיהו מו) "לבא נבוכדנצר מלך בבל" וגו'. **אומה זו** — ישראל. **נמשלה כגפן** — "גפן ממצרים תסיע". **זמורות שבה אלו בעלי בתים** — דמה הזמורה הזו מוציאה לולבין ועלים ופרי, והוא עיקר הגפן. כך בעלי בתים: גומלי חסד, ומחזיקים ידי עניים, ומפזרים ממונם למלכות בשביל אחיהם ומתקיימים על ידם. **עלין** — שבגפן סובלין הרוח, ומגינים על האשכולות שלא יכם שרב ושמש ורוחות. כך עמי הארץ: חורשין וזורעין וקוצרין מה שהתלמידי חכמים אוכלים. **קנוקנות** = וידייל"ש, דלא חזו למידי. **ואכרה לי** — הקדוש ברוך הוא אומר: קניתני לי ישראל בחמשה עשר בניסן, בשביל הצדיקים. **אשר בריתי לי** — קניתי, כדאמרינן בפרק קמא דסוטה (יג,א) דיעקב זבנה מעשו. **צרור הכסף** — ב"חלק" (סנהדרין צו,ב) מפרשינן ליה בצדיקים, דשלחו ליה עמון ומואב לנבוכדנצר כדשמעו לנביאים דאיתנבאו בחורבנה: תא אחרביניהו. שלח להו: מסתפינא מאלההון. שלחו ליה: "כי אין האיש בביתו". שלח להו: בקריבא אתי. שלחו ליה: "הלך בדרך למרחוק". שלח להו: איכא צדיקי דבעי רחמי. שלחו ליה: "צרור הכסף לקח בידו" — צדיקים שבהם המיתם. **חומר** — שלשים סאין. **לתך** — חמשה עשר סאין. **כאן** — בבבל. **ורוביהו** — דצדיקי דארץ ישראל. **אפתא** — יציע. **ואומר אליהם** — בנבואת זכריה כתיב גבי גוים "ואקח את מקלי את נועם ואגדע אותו להפר את בריתי אשר כרתי את העמים ואומר אליהם" וגו'. **הבו שכרי** — החזירו לי את הצדיקים שהייתם מקבלים עליהם שכר "וישקלו" וגו'. **ואקח את שלשים הכסף** — ונקבעו אותם צדיקים לדורות בישראל. **אל בית ה'** — בארץ ישראל. **שלשים מצות** — לא נתפרשו, ומהכא הוא דקא יליף.

"בָּרוּךְ" - אוֹפַנִּים הוּא דְּאָמְרִי לֵיהּ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: כֵּיוָן דְּאִתְיְהִיב רְשׁוּתָא - אִתְיְהִיב. "וַיִּשַׁר אֶל מַלְאָךְ וַיֻּכָל בָּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ", אֵינִי יוֹדֵעַ מִי נַעֲשָׂה שַׂר לְמִי, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים", הֲוֵי אוֹמֵר: יַעֲקֹב נַעֲשָׂה שַׂר לַמַּלְאָךְ. "בָּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ", אֵינִי יוֹדֵעַ מִי בָּכָה לְמִי, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: 'וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי", הֲוֵי אוֹמֵר: מַלְאָךְ בָּכָה לְיַעֲקֹב. "כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעִם אֲנָשִׁים", אֲמַר רַבָּה: רָמֵז רָמַז לוֹ שֶׁעֲתִידִים שְׁנֵי שָׂרִים לָצֵאת מִמֶּנּוּ - רֹאשׁ גּוֹלָה שֶׁבְּבָבֶל, וְנָשִׂיא שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִכָּאן רָמַז לוֹ גָּלוּת. "וּבְגַפְנָן שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִים", אֲמַר רַב חִיָּיא בַּר אַבָּא, אֲמַר רַב: אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה שָׂרֵי גֵּאִים הֵיוֹצְאִים מִיִּשְׂרָאֵל בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, פְּעָמִים שֶׁשְּׁנַיִם כָּאן וְאֶחָד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, פְּעָמִים שֶׁשְּׁנַיִם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֶחָד כָּאן. יְהִיבוּ רַבָּנַן עֵינֵיהוּ בְּרַבָּנָא עוּקְבָא וְרַבָּנָא נְחֶמְיָה בְּנֵי בְּרַתְּיהּ דְּרַב. רָבָא אָמַר: אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה שָׂרֵי גּוֹיִם שֶׁמְּלַמְּדִים זְכוּת עַל יִשְׂרָאֵל בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. תְּנֵיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: "גָּפֶן" - זֶה הָעוֹלָם, "שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִים" - זֶה אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, "הֶיְיָה כִּפְרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ" - אֵלּוּ הָאָמְהוֹת, "הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים" - אֵלּוּ הַשְּׁבָטִים.

אֲמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: וְכִי מַרְאִין לוֹ לְאָדָם מַה שֶּׁהָיָה? וַהֲלֹא אֵין מַרְאִין לוֹ לְאָדָם אֶלָּא מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת! אֶלָּא: "גָּפֶן" - זֶה תּוֹרָה, "שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִים" - אֵלּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם, "הֶיְיָה כִּפְרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ" - אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין, "הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים" - אֵלּוּ הַצַּדִּיקִים שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר. אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל: עֲדַיִן צְרִיכִין אָנוּ לְמוֹדֵעַ, דְּמוּזָכִים לֵיהּ כּוּלֵּיהּ בְּחַד מָקוֹם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַמּוֹדִעִי אוֹמֵר: "גָּפֶן" - זֶה יְרוּשָׁלַיִם, "שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִים" - זֶה מִקְדָּשׁ, מֶלֶךְ, וְכֹהֵן גָּדוֹל, "הֶיְיָה כִּפְרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ" - אֵלּוּ פִּרְחֵי כְהוּנָּה, "הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים" - אֵלּוּ נְסָכִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מוֹזְקִים לֵהּ בְּמַתְּנוֹת, דַּאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: "גָּפֶן" - זוֹ תּוֹרָה, "שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִים" - זֶה בְּאֵר, עַמּוּד עָנָן, וּמָן, "הֶיְיָה כִּפְרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ" - אֵלּוּ הַבְּכּוּרִים, "הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים" - אֵלּוּ נְסָכִים. רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר: "גָּפֶן" - אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תַּסִּיעַ", "שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִים" - אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה רְגָלִים שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹלִין בָּהֶן בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, "הֶיְיָה כִּפְרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ" - הוּגַּע זְמַנָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ", "עָלְתָה נִצָּהּ" - הוּגַּע זְמַנָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִיגָּאֵל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְיֵז נִצְחָם עַל בִּגְדִי וְכָל מַלְבּוּשַׁי אֶגְאָלְתִּי", "הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים" - הוּגַּע זְמַנָּהּ שֶׁל מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה. וְהֵיינוּ דַּאֲמַר רָבָא: שְׁלֹשָׁה כּוֹסוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּמִצְרַיִם לָמָּה? אֶחָד שֶׁשָּׁתָה בִּימֵי מֹשֶׁה, וְאֶחָד שֶׁשָּׁתָה בִּימֵי פַּרְעֹה נְכֹה, וְאֶחָד שֶׁעֲתִידָה לִשְׁתּוֹת עִם כָּל הַגּוֹיִם. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: כִּי דָּרֵישׁ לְהוּ רַב לְהָנֵי קְרָאֵי בְּאַגַּדְתָּא - כְּוָותָךְ דָּרֵישׁ לְהוּ. אֲמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אוּמָּה זוֹ כְּגֶפֶן נִמְשֶׁלָה, זְמוֹרוֹת שֶׁבָּהּ - אֵלּוּ בַּעֲלֵי בָתִּים, אֶשְׁכּוֹלוֹת שֶׁבָּהּ - אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, עָלִין שֶׁבָּהּ - אֵלּוּ עַמֵּי הָאָרֶץ, קְנוֹקְנוֹת שֶׁבָּהּ - אֵלּוּ רֵיקָנִים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל. וְהֵיינוּ דִּשְׁלְחוּ מִתָּם: לִיבְעֵי רַחֲמִים אִיתְכְּלֵיא עַל עַלְיָא, דְּאִילְמְלֵא עַלְיָא לָא מִתְקַיְּמִין אִיתְכְּלֵיא. "וְאֶבְרָה לִי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר כֶּסֶף", אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק: אֵין בְּיִרָה אֶלָּא לְשׁוֹן מְכִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר "בִּקְבְרֵי אֲשֶׁר קָרִיתִי לִי", "בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר" - זֶה חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן שֶׁבּוֹ נִגְאַלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, "כֶּסֶף" - אֵלּוּ צַדִּיקִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "צְרוֹר הַכֶּסֶף לָקַח בְּיָדוֹ", "חֹמֶר שְׂעֹרִים וְלֶתֶךְ שְׂעֹרִים" - אֵלּוּ אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה צַדִּיקִים שֶׁהָעוֹלָם מִתְקַיֵּימִים בָּהֶם, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם שְׁלֹשִׁים כָּאן וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאִם שְׁלֹשִׁים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר כָּאן, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וָאֶקְחָה שְׁלֹשִׁים כֶּסֶף וָאַשְׁלִיךְ אֹתוֹ בֵּית ה' אֶל הַיּוֹצֵר", הֲוֵי אוֹמֵר - שְׁלֹשִׁים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר כָּאן. אֲמַר אַבָּיֵי: וְרוּבֵיהוּ מִשְׁתַּכְּחִי בְּבֵי כְּנִישְׁתָּא דְּתוּתֵי אַפְתָּא. וְהֵיינוּ דִּכְתִיב "וָאֹמַר אֲלֵיהֶם אִם טוֹב בְּעֵינֵיכֶם הָבוּ שְׂכָרִי וְאִם לֹא חֲדָלוּ וַיִּשְׁקְלוּ אֶת שְׂכָרִי שְׁלֹשִׁים כָּסֶף". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵלּוּ שְׁלֹשִׁים צַדִּיקֵי אוּמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁאוּמּוֹת הָעוֹלָם מִתְקַיְּימִים עֲלֵיהֶם, עוּלָּא אָמַר: אֵלּוּ שְׁלֹשִׁים מִצְוֹת שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי נֹחַ, וְאֵין מִקַּיְּימִין אֶלָּא שְׁלֹשָׁה: אַחַת

ברוך אופנים הוא דאמרי ליה — אבל "קדוש" אומרים שרפים, כדכתיב (ישעיה ו) "שרפים עומדים ממעל לו" וגו', וכתיב בתריה "וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש" וכו'. ומה שאנו אומרים בתפלת "יוצר": "והאופנים והיות הקדש" כו', דהיות נמי אומרים "ברוך" — דעדיפי משרפים. וקרא נמי מוכח דהיות ואופנים אומרים "ברוך", דבתר קרא ד"ברוך" כתיב "וקול כנפי החיות משיקות אשה אל אחותה וקול האופנים לעומתם קול רעש גדול". ובבל דוכתא משמע דהאופנים בתר חיות גרירי, דכתיב (יחזקאל א) "ובלכת החיות ילכו האופנים אצלם ובהנשא החיות מעל הארץ ינשאו האופנים", וכתיב נמי "כי רוח החיה באופנים". ואם תאמר: דילפינן השתא לפירוש זה דהיות שרפים אין הכל אחד, ובפרק "אין דורשין" (חגיגה יג,ב) אומר: פסוק אחד אומר "שש כנפים לאחד", ופסוק אחד אומר "ארבע כנפים לאחד"? ומאי קושיא, הא דאי קרא ד"שש כנפים" — בשרפים כתיב, והאי — בחיות כתיבו ויש לומר: דמסתבר ליה שאין משונים בכנפיהם. וכהאי גוונא פריך בפרק "בא לו" (יומא עב,ב): כתיב "ועשית לך ארון עץ", וכתיב "ועשו ארון עצי שטים", אף על פי שהיה ארון אחד — מסתמא כמו שהיה זה, כך היה זה. וכן ב"המובר פירות" (בבא בתרא צט,א) למאן דאמר: פניהם איש אל אחיו, והכתיב "ופניהם אל הבית", מכרובים של שלמה אכרובים של משה פריך, דמסתמא לא נשתנו זה מזה.

אילימא

תוספות

אילימא חלבו דשליל — ואם תאמר: ומאי שנא דבגיד דשליל פליגי, ובחלבו דשליל מודה? ויש לומר: משום דלא מקרי חלב, כיון דאינו בעמוד והקרב, כדאמר בפרק "בהמה המקשה" (חולין עה,א): מה חלב ושתי הכליות האמורים באשם מוצא מכולל שליל. **ואמר** רבי אלעזר אמר רבי אושעיא כו' — הוצרך לאתויי דרבי אלעזר — דאי לאו דרבי אלעזר, הוה אמינא: "חלבו" דקתני בברייתא, היינו חלבו דגיד דעלמא, ולא חלבו דשליל. לכך מיתוי דרבי אלעזר, ד"הלכו לשיטתם" משום דאבולה מילתא קאמר, בגיד ובחלב. דבתרוייהו דפליגי בהו, הלכו לשיטתם. ועוד: דאי אגיד לחודיהו קאי אמתניתין, הוה ליה לרבי אלעזר למימר מילתיה. אף על גב דלא הוזכר במתניתין רבי מאיר, מכל מקום שמעינן רבי מאיר מרבי יהודה. אלא להכי אמרה אברייתא — דאכל מילתא דפליגי קאי, דבחלב נמי הלכו לשיטתם. **גוממו** עם השופי — פירש הקונטרס: חלב הגבוה וגיד הנראה על השופי, גוממו ומשליכו מפני מראית העין, שלא יראה כאוכל גיד. אבל עיקרו ורשרשו של שומן ושל גיד — מותרין. ולפי זה לא פליגי בחלבו, דבין לרבי מאיר ולרבי יהודה: כל מקום שהגיד אסור, חלבו נמי אסור. וכל שכן דפריך טפי שפיר לשמואל דאמר: חלבו מותר לדברי הכל. דהכא אפילו רבי יהודה דמיקל, קאסר חלבו. אבל הלשון קשה: דקאמר "אלא חלבו דגיד, והא מיפלג פליגי!" — משמע דלרבי יהודה, אפילו במקום שהגיד אסור, חלבו שרי, כמו שאמר שמואל, אלא דרבי מאיר פליג. ולכך נראה ד"גוממו" — אגיד לחודיה קאי, ולא אחלבו. ולמאי דבעי לאוקומי ברייתא ד"נהגו בו איסור" כרבי יהודה, מה שלא אמר רבי יהודה גוממו אלא אגיד — משום דחלבו תלוי במנהגא, "היכא דאחמור, אחמור", כדאמר (נדה סו,א) גבי חומרא דרבי זירא ד"שבעה נקיים". [אי] נמי נאמר: ד"גוממו" דרבי יהודה נמי קאי אחלב, למאי דבעי למימר דהך ברייתא כרבי יהודה. אבל לרבי מאיר סלקא דעתך דאסור מדאורייתא, מדמחמיר לחטטו ולשרש אחריו, דקאמר "חוזרך שמנו מעיקרו". ולכסוף מסיק: ברייתא כרבי מאיר, ומכל מקום לא אסיר מדאורייתא לרבי מאיר, אלא דישראל קדושים הם. אבל לרבי יהודה שרי לגמרי. והא דתנן: נאמנים עליו ועל החלב — היינו בסתם חלב, ולא בחלבו של גיד. דכיון דלרבי יהודה שרי לגמרי, לא שייך ביה נאמנות. ולקמן (צג,ב) אפרש בעזרת ה'. **עולא** אמר עץ הוא והתורה כו' — פלוגתא דיש בגדים בנותן טעם ופלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה דפליגי בחטיטה, לא הוי בפלוגתא דרב ועולא. אלא קסבר רב דהא דפליגי תנאי ביש בגדין בנותן טעם — בקנוקנות הוא דפליגי, אבל גיד — לכולי עלמא עץ הוא. ורב ודאי סבר כמאן דאמר דיש בהן בנותן טעם.

שֶׁאֵין כּוֹתְבִין כְּתוּבָּה לְזָכָרִים, וְאַחַת - שֶׁאֵין שׁוֹקְלִין בְּשַׂר הַמֵּת בְּמַקּוֹלִין, וְאַחַת - שֶׁמְּכַבְּדִין אֶת הַתּוֹרָה, וְאֵינוֹ נוֹהֵג בָּעוֹף. וְהָא קָא חָזְנַן דְּאִית לֵיהּ! אִית לֵיהּ וְלָא עָגֵיל. בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: אִית לֵיהּ לָעוֹף - וְעָגֵיל, אִית לֵיהּ לַבְּהֵמָה - וְלָא עָגֵיל, מַאי, בְּתַר דִּידֵיהּ אָזְלִינַן, אוֹ בְּתַר מִינֵיהּ אָזְלִינַן? תֵּיקוּ. "וְנוֹהֵג בַּשָּׁלִיל". אָמַר שְׁמוּאֵל: וְחֶלְבּוֹ מוּתָּר לְדִבְרֵי הַכֹּל. הֶלְבּוֹ דְּמַאי? אִילֵימָא דְּשָׁלִיל - וְהָא מִיפְּלַג פְּלִיגִי בֵּיהּ! דְּתַנְיָא: נוֹהֵג בַּשָּׁלִיל, וְחֶלְבּוֹ אָסוּר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ נוֹהֵג בַּשָּׁלִיל, וְחֶלְבּוֹ מוּתָּר. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: מַחֲלוֹקֶת בְּגֵו תִּשְׁעָה חִי, וְהָלְךְ רַבִּי מֵאִיר לְשִׁיטָתוֹ וְרַבִּי יְהוּדָה לְשִׁיטָתוֹ. וְאֶלָּא חֶלְבּוֹ דְּגִיד - הָא מִיפְּלַג פְּלִיגִי בָּהּ! דְּתַנְיָא: גִּיד הַנָּשֶׁה - מְחַטֵּט אַחֲרָיו בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא, וְחוֹזֵרְךָ שַׁמְנוֹ מֵעִיקָּרוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: גּוֹמְמוֹ עִם הַשּׁוּפִּי! - לְעוֹלָם חֶלְבּוֹ דְּגִיד, מִדֶּה שְׁמוּאֵל דִּלְרַבִּי מֵאִיר - מִדְּרַבָּנַן אָסוּר. דְּתַנְיָא: וְשַׁמְנוֹ מוּתָּר, וְיִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים נֶהֱגוּ בּוֹ אִיסּוּר. מַאי לָאו, רַבִּי מֵאִיר הִיא דַּאֲמַר מוּתָּר מִן הַתּוֹרָה - וְאָסוּר מִדְּרַבָּנַן. - מִמַּאי? דִּילְמָא רַבִּי יְהוּדָה הִיא, אֶבָל לְרַבִּי מֵאִיר מִדְּאוֹרַיְיתָא נַמִּי אֲסִיר! - לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּתַנְיָא: גִּיד הַנָּשֶׁה - מְחַטֵּט אַחֲרָיו בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא, וְשַׁמְנוֹ מוּתָּר. מַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ דְּאִית לֵיהּ חֲטִיטָה? רַבִּי מֵאִיר, וְקָאָמַר: שַׁמְנוֹ מוּתָּר. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל בַּר מָרְתָא, אָמַר רַב: לֹא אֲמָרָהּ תּוֹרָה אֶלָּא קְנוֹקְנוֹת שֶׁבּוֹ. עוּלָּא אָמַר: עֵץ הוּא, וְהַתּוֹרָה חִיְּיבָה עָלָיו. אָמַר אַבַּיֵי: כְּוָתֵיהּ דְּעוּלָּא מִסְתַּבְּרָא, דַּאֲמַר רַב שֵׁשֶׁת, אָמַר רַב אַסִי: חוּטִין שֶׁבַּחֵלֶב - אֲסוּרִין, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן, אֵלָּמָא - "חֵלֶב" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא חוּטִין. הָכָא נַמִּי - "גִּיד" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא קְנוֹקְנוֹת. גּוּפָא, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, אָמַר רַב אַסִי: חוּטִין שֶׁבַּחֵלֶב - אֲסוּרִין, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן. שֶׁכַּפּוֹלְיָא - אֲסוּרִין וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן. לוֹבֶן כּוֹלְיָא - רַבִּי וְרַבִּי חֲיָא, חַד אָסַר וְחַד שָׁרֵי. רַבָּה מְמָרְטֵט לֵיהּ, רַבִּי יוֹחָנָן מְמָרְטֵט לֵיהּ, רַבִּי אַסִי גָּאֵים לֵיהּ. אָמַר אַבַּיֵי: כְּוָתֵיהּ דְּרַבִּי אַסִי מִסְתַּבְּרָא, דַּאֲמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל:

חלב

שאין כותבין כתובה לזכרים — דאף על פי שחשוודין למעשב זכור ומייחדין להם זכר לתשמישן, אין נוהגין קלות ראש במצוה זו כל כך שיכתבו להם כתובה. **בשר המת** — של אדם. **במקולין** — באיטליז, שאין אוכלין אותו בפרהסיא כל כך. ואני שמעתי: "בשר המת" — בשר בהמה שמתה מעצמה. **דאית ליה** — כף בשר סביבות הקולית העליונה. **ולא עגיל** — הבשר סביבות העצם, ואינו דומה לכף. כל בשר גבוה ועגול קרי "כף", כדאמרינן בנדה (מז,א): עד שתתמעך הכף, גבי סימני בגרות. **אמר שמואל וחלבו מותר** — דקתני מתניתין, דברי הכל היא. **נוהג בשליל** — וחלבו של שליל אסור. **בבן תשעה חי** — שחי ועמד לפנינו משנשחטה ונקרעה אמו. **לשיטתו** — דאמר בפרק "בהמה המקשה" (חולין עד,א): טעון שחיטה. וכיון דלא משתרי בשחיטת אמו — לאו שליל הוא, דליקרי ביה "כל בבהמה תאכלו" (ויקרא יא), ואפילו חלבו וגידו. אלא חלבו דגיד של כל בהמה קאמר מתניתין, ומוקי ליה שמואל בדברי הכל. **מעיקרו** — מכל מקום שהוא נבלע ונשרש בבשר. **גוממו עם השופי** — החלב הגבוה ונראה על השופי, גוממו ומשליכו מפני מראית העין, שלא יראה כאוכל גיד. אבל עיקרו ורשרשו של שומן ושל גיד — מותרין. **עם השופי** — בשוה לשופי יחתכנו. **לעולם חלבו דגיד** — קאמר שמואל: דברי הכל מותר. **דמדה שמואל** — דאף על גב דמן התורה מותר, קאסר ליה רבי מאיר מדרבנן. **מאי לאו רבי מאיר היא** — מדקתני "נהגו בו איסור". דאילו לרבי יהודה — אפילו מנהגא ליכא, וקאמר רבי מאיר דמותר מדאורייתא, כשמואל. **חטיטה** — לרבי מאיר הוא דשמעינן ליה לעיל. **קנוקנות** — גידין דקין ההולכין באורך הירך מתחת הבשר, מגיד החיצון לגיד הפנימי. והן הן האסורין, לפי שהן רכין ונותנין טעם. אבל גיד עצמו, שהוא בראש השופי, קשה הוא, ועץ בעלמא הוא. **עולא אמר** — אף על פי שעץ הוא, התורה חייבה עליו. **חוטים שבחלב** — כגון חוטי הכסלים, וגם בחלב שעל הקרב יש חוטים דקין. **אסורין** — מדרבנן. **ואין חייבין עליהם** — כרת. **לובן כוליא** — שבתוך החריץ, ומתפשט והולך בתוך הכוליא. **ממרטט ליה** — משרש אחריו. **גאים ליה** — החפוי, אבל בכוליא אכל.

חלב

דלמאן דאמר אין בגידין בנותן טעם, מה לי גיד ומה לי קנוקנות? וכן פלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה דפליגי בחטיטה, וההוא תנא דפליג ארבי יהודה ואית ליה דלא אסרה תורה אלא שעל הכף בלבד — כל זה יעמיד רב בקנוקנות. ועולא סבר: דכל הנך — פלוגתא בגיד עצמו, ולא בקנוקנות. דקנוקנות שרו לכולי עלמא, ד"גיד" אמר רחמנא, ולא קנוקנות. ועולא ודאי סבר כמאן דאמר אין בגידין בנותן טעם, מדקאמר "עץ הוא". **כוותיה** דעולא מסתברא — בשאלתות דרב אחאי בפרשת וישלח: דאף על גב דקאמר "מסתברא כעולא", אסרינן קנוקנות מדרבנן. משמע: דלעולא אפילו מדרבנן שרי. **אמר** אביי כוותיה דרבי אסי מסתברא — משמע דהכי דלכתא: דלובן כוליא שרי, ואין צריך לגמום אלא מה שחוץ לכוליא. ובקונטרס נמי כתב דהמיקל לא הפסיד. ובשאלתות נמי בפרשת וישלח הביאו דברי המתיר, ולא דברי האוסר. וגרס "רבה מחטט ליה", ולא גרסינן רבא — דאם כן היה הלכה כרבא לגבי אביי, ובכל הספרים כתיב "רבה". ומיהו כתב בקונטרס דבלובן כוליא הלך אחר המחמיר לשרש אחריו, כיון דלא אתמר הלכתא כאביי. והמחמיר — יחמיר, והמונע — לא הפסיד. ובחלב שהבשר חופה אותו, משמע מתוך פירוש הקונטרס: שפשוט לו שהוא מותר. אף על גב שבלובן כוליא לא פסק בהדיא שיהא מותר — ושמא סובר: דבולהו אית להו דשמואל, דאמר: חלב שהבשר חופה אותו — מותר. וצריך ליתן טעם: דמאי שנא זה מזה? דאי דרשינן "שעל הכסלים" אמר רחמנא, ולא "שבתוך הכסלים" — הכא נמי אמר רחמנא "שעל הכליות", ולא "שבתוך הכליות"! ואף על גב דחוטין שבחלב אסורים מדרבנן — יש לגזור בהו טפי בחוטי חלב אטו חלב, מבלובן כוליא. ויש לסתור מכאן דברי רבי אלעזר ממי"ץ שהיה אומר דשומן שעל יותרת הכבד אסור אף לאחר שיטול הקרום מעליו, מדתניא בתורת כהנים: "כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריבו ממנה" וגו' — אין לי אלא חלב תמימים, שהם כשרים ליקרב. חלב בעלי מומין מנין? תלמוד לומר "מן הבהמה". חלב חולין מנין? תלמוד לומר "כי כל אוכל חלב". אם כן למה נאמר "אשר יקריבו ממנה"? לומר

חלב שהכשר חופה אותו — חלב שעל הכסלים, שתחת הכליות, ונראה בגובה הכסלים. ואחר כך נבלע תחת הבשר אדום דק, ומתפשט תחת אותו בשר בכל הכסלים. ומשהבשר חופהו — מותר. וכשכלה למטה אותו בשר, יוצא ממנו קרום עב ולבן, לבד קרום דק וקלוש המתפשט בכל הכסלים — שאסור משום חלב, כדלקמן. ותחת אותו קרום עב יש חלב. ויש שנוהגים איסור באותו חלב, לפי שאותו קרום אינו חשוב חפוי בשר, שדק הוא, אבל בארץ אשכנז נוהגין בו היתר. וגם בעיני נראה דחפוי גמור הוא. ובלובן כוליא — הלך אחר המחמיר, לשרש אחריו, כיון דלא איתוקם הלכתא כרבי אסי. והמחמיר יחמיר, והמונע לא הפסיד. **האי תרבא דתותי מתני** — זה עליונו וגובהו של אותו חלב שפירשתי, קודם שיכסהו הבשר. ואותו גובה עצמו מכוסה במתנים, שקורין לוגביל"ש, שרחבן מרחזיב למטה מצלעות קטנות ומבסהו, וכשחטבה מפרישו — נראה אותו חלב. **פרוקי מפרקא** — כשהיא הולכת, איבריה נעים, והמתנים פעמים שהן נמשכים כלפי מעלה, והכסלים נמשכין כלפי מטה, ואין החלב נכסה בהן. **המסס וכית הכוסות** — בסוף הקרב, ולא זה הוא עיקר חלב המכסה את הקרב, שקורין טייל"א, שהוא תותב קרום ונקלף. אבל אותו חלב המכסה את הקרב, דבוק לחלב שעל המסס ובית הכוסות. **תרבא דקליבוסתא** — עצם קטן הוא, ומונח על עצם שקורין הנק"א, ומחובר לחולית האליה מלמעלה, ועליו יש חלב תחת ראש המתן, שקורין לוגב"ל. **חוטין שביד** — שאנו נוטלין מן הכתף. **משה** — תלמיד חכם. ריש מעיא — כשהדקין יוצאין מן הקבה, צריך לגרר חלב שעליהן אורך אמה. **וזהו חלב שעל הדקין** — שנחלקו בו רבי ישמעאל ורבי עקיבא ב"אלו טרפות" (חולין מט,ב). **שבעוקין** — היינו חמשה חוטי דכפלי, פלונקש"א. עוקין — הנק"א. **בעי לחטוטי בתריהו** — עד שימצא במספר הזה, וראשן אחד מחובר בשדרה, וראשי הפצולין נדבקין תחת החזה בראשי הצלעות. **חמשה חוטי הוו** — חמשה מקומות, ובהן חוטים של איסור. **דטחלא** — טחול. **דיירא** — שביד. **ודלועא** — שבלחי. החוטים דקין הוא דקחשיב, הלכך לא תנא מזרקי הצואר, שאף הם משום דם. **דביעי** — ביצים של זכר. **דמוקרא** — שעל המוח. **חות ביה טפי** — שלא היה קולפו אלא בגובהו, במקום עוביו, שהוא מחובר שם לכרס ולחלב, ואמר לו "קלוף ורד עד מטהו" **על הדד** — קרום שעל מקום עוביו. **אמאי** — והא חלב הקרב הוא! **אלא לאו דכוליה** — של טחול כוליה. **עילאה** — חלב ממש שעל הכליות יש עליו קרום דק, והוא חלב גמור. **תתאה** — קרום. **ביעי חשילתא** — ביצי זכר המעורים בגופו. **חד אסר** — משום אבר מן החי, דאף על גב דתלו ביה — כחתוכין דמו. אל

חֵלֶב שֶׁהַבָּשָׂר חוֹפֶה אוֹתוֹ - מוּתָּר, אַלְמָא - "שֶׁעַל הַכְּסָלִים" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּסָלִים. הָכָא נַמִי - "שֶׁעַל הַכְּלָיוֹת" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלָיוֹת. גּוּפָא, אָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: חֵלֶב שֶׁהַבָּשָׂר חוֹפֶה אוֹתוֹ - מוּתָּר. - אִינִי, וְהָאָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: הַאי תַּרְבָּא דְּתוּתֵי מַתְנֵי - אֲסִיר! אָמַר אַבַּיֵי: בְּהֵמָה בְּחַיֶּיהָ פְּרוּקֵי מִיפְרְקָא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲנָא לָאו טַבְחָא אֲנָא וְלָאו בַּר טַבְחָא אֲנָא, וּגְהִירְנָא דְּהָכִי הָווּ אָמְרֵי בֵּי מִדְרָשָׁא: בְּהֵמָה בְּחַיֶּיהָ פְּרוּקֵי מִיפְרְקָא. אָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: חֵלֶב שֶׁעַל הַמְּסַס וּבֵית הַכּוֹסוֹת - אֲסוּרִין וְעָנוּשׁ כָּרֵת, וְזֶהוּ "חֵלֶב שֶׁעַל הַקֶּרֶב". אָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: הַאי תַּרְבָּא דְּקַלִּיבּוֹסְתָּא - אָסוּר, וְעָנוּשׁ כָּרֵת, וְזֶהוּ "חֵלֶב שֶׁעַל הַכְּסָלִים". וְאָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: חוּטִין שֶׁבַּיָּד אֲסוּרִין. אָמַר רַב סָפְרָא: מֹשֶׁה! מִי אָמַר רַחֲמָנָא לָא תִּיכּוֹל בִּישְׂרָא?! אָמַר רָבָא: מֹשֶׁה! מִי אָמַר רַחֲמָנָא אֱכוֹל דָּמָא?! חַתְכֵיהּ וּמַלְחֵיהּ - אֲפִילּוּ לְקַדֵּירָה נַמִי שַׁפִּיר דָּמֵי. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: רֵישׁ מֵעָיָא בְּאַמְתָּא בְּעֵי גְּרִירָה, וְזֶהוּ "חֵלֶב שֶׁעַל הַדַּקִּין". וְאָמַר רַב יְהוּדָה: חוּטִין שֶׁבְּעוֹקֵין - אֲסוּרִין. חַמְשָׁא חוּטֵי אִית בֵּיהּ בְּכִפְלָא, תְּלָתָא מִימִינָא וְתַרְתֵּי מִשְּׂמָאלָא, תְּלָתָא מִפְּצָלֵי לְתַרֵי תְּרֵי, תְּרֵי מִפְּצָלֵי לְתִלְתָּא תִּלְתָא. נָפְקָא מִינֵּיהּ, דְּאִי שָׁלֵיף לְהוּ עַד דַּחֲמִימֵי - מִשְׁתַּלְּפִי, וְאִי לָא - בָּעֵי חֲטוּטֵי בַּתְרֵיהוּ. אָמַר אַבַּיֵי וְאִיתֵּימָא רַב יְהוּדָה: חַמְשָׁא חוּטֵי הָווּ, תְּלָתָא מִשּׁוּם תַּרְבָּא, וּתְרֵי מִשּׁוּם דָּמָא. דְּטַחְלֵי וּדְכַפְלֵי וּדְכוּלֵּיהּ - מִשּׁוּם תַּרְבָּא, דִּידָא וּדְלוּעָא - מִשּׁוּם דָּמָא. לְמַאי נָפְקָא מִינֵּיהּ? - הָנֵי דְּמִשּׁוּם דָּמָא - אִי מְחַתֵּךְ לְהוּ וּמְלַח לְהוּ שַׁפִּיר דָּמֵי, הָנָךְ - לֵית לְהוּ תַּקָּנְתָּא. אָמַר רַב כָּהֲנָא וְאִיתֵּימָא רַב יְהוּדָה: חַמְשָׁא קְרָמֵי הָווּ. תְּלָתָא מִשּׁוּם תַּרְבָּא, וּתְרֵי מִשּׁוּם דָּמָא, דְּטַחְלֵי וּדְכַפְלֵי וּדְכוּלֵּיהּ - מִשּׁוּם תַּרְבָּא, דְּבֵיעֵי וּדְמוֹקְרָא - מִשּׁוּם דָּמָא. רַב יְהוּדָה בַּר אוּשַׁעְיָא הֲוָה קָא קָלִיף לֵיהּ טַחְלָא לְלֵוֵי בְּרֵיהּ דְּרַב הוּנָא בַּר חִיָּיא, הֲוָה קָא גָּאֵים לֵיהּ מֵעֵילָאֵי. אָמַר לֵיהּ: חוּת בֵּיהּ טְפֵי! אֲתָא אֲבוּהּ אַשְׁכְּחֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר אֲבוּהּ דְּאִמְּךָ מִשּׁוּם דְּרַב, וּמַנּוּ - רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: לֹא אִסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא שֶׁעַל הַדֶּד בִּלְבַד. - אִינִי, וְהָאָמַר רַב הַמְנוּנָא, תָּנָא: קְרוּם שֶׁעַל הַדֶּד - אֲמַאי אֵין חַיָּיבִין עָלָיו? הַטְחוֹל - אָסוּר, וְאֵין חַיָּיבִים עָלָיו. תֵּיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא שֶׁעַל הַדֶּד - אֲמַאי אֵין חַיָּיבִין עָלָיו? אֶלָּא דְּכוּלֵּיהּ! אָמַר לֵיהּ: אִי תְּנֵיָא, תְּנֵיָא. גּוּפָא, אָמַר רַב הַמְנוּנָא, תָּנָא: קְרוּם שֶׁעַל הַטְּחוֹל - אָסוּר, וְאֵין חַיָּיבִין עָלָיו. קְרוּם שֶׁעַל גַּבֵּי כּוּלְיָא - אָסוּר, וְאֵין חַיָּיבִין עָלָיו. - וְהָתַנְיָא: חַיָּיבִין עָלָיו! - טְחוֹל אַטְחוֹל לָא קַשְׁיָא, הָא - כְּנֶגֶד הַדֶּד, הָא - שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַדֶּד. כּוּלְיָא אַכּוּלְיָא נַמִי לָא קַשְׁיָא, הָא - בְּעֵילָאָה, הָא - בְּתַתָּאָה. בֵּיעֵי חֲשִׁילְתָּא. רַב אַמִּי וְרַב אַסִּי, חַד אָסַר וְחַד שָׁרֵי. מַאן דְּאָסַר:

לומר לך: חלב שבמוהו כשר ליקרב — אמרתי לך, חלב דפנות שאין ראויה ליקרב — לא אמרתי לך. משמע, שהייתי אוסר חלב הדפנות אי לאו משום דאינו קרב. ואם כן, חלב היותרת שהוא קרב עם היותרת — אסור. ולפי זה היה לן לאסור לובן כוליא, שהוא קרב עם הכוליא, והכא שרינן ליהו! ומיהו איכא למימר: שאני לובן כוליא, שממעט ליה קרא "שעל הכליות" — ולא שבתוך הכליות. ומכל מקום קשה: דלפי זה ליתסר שומן האליה שקרב עם האליה, ואף על גב דאמר בפרק "כל הבשר" (חולין קיז,א) דחלב האליה מיקרי, חלב סתמא לא איקרי, מכל מקום ליתסר מטעם שקרב! לכך נראה לי: דדוקא חלב דפנות, שדומה לשאר חלב, ושמנא אף תוהב קרום ונקלף הוא — הוה מיתסר אי הוה קרב. אבל חלב יותרת ולובן כוליא ושומן האליה, שאין דומין כלל לחלב — לא מיתסרי, דאין קרבין בתורת חלב אלא אגב יותרת וכוליא ואליה.

משה מי אמר רחמנא לא תאכל בישרא — דסלקא דעתך: דאסור להו אפילו חתכו, ומשום חלב. **חתכיה** ומלחיה אפילו לקדרה שפיר דמי — מכלל דעד השתא משמע דלא הוה מיירי לקדרה אלא לצלי, ואפילו הכי קאמר דאסור, לפי שלא חתכה. והא דקאמר לקמן גבי בשרא דאסמיקי: שפדיה בשפודא — מידב דאיב דמא, וכן ביעי, וכן מזרקי. ופירש בקונטרס: בלא חתכיה ומלחיה — לא בעי למימר שלא עשה לא חתיכה ולא מליחה, דהא חתיכה בעי אף לצלי, כדמשמע הכא. אלא רצה לומר: שלא עשה שתיהם אלא חתיכה לבדה. ובקונטרס נקט לשון הגמרא, דקאמר: חתכיה ומלחיה, ולצלי אין צריך חתכיה ומלחיה. ודוחק לחלק: דהתם מיירי במזרקי בפני עצמן כשהוא חוץ לצואר, לכך לא בעי חתיכה לצלי, שדרך מקום חתך שלהם יצא הדם. אבל הכא מיירי שהחוטין שלימין בתוך הידי, לכך (לא) בעי חתיכה לצלי. ואם היינו אומרים כן, היה קשה לפירוש רבינו תם דפירש שכמו שנהגו העולם לבשל בבד בקדרה אחר צלי״ה, כן מותר לבשלו בקדרה אחר מליחה כששהה שיעור מליחה, משום דמליח הרי הוא כרותח. והיינו, כרותח דצלי מדנתן הלכות גדולות שיעור לשהיית מליחה כשיעור צלייה. והשתא לא יתכן, דאם לא היה צריך כאן חתיכה לצלי, אם כן לא היה ראויה מצלי למליחה. דהא צלי מפלט טפי ממליחה, דלצלי לא בעי חתיכה, ויהא מותר לבשלו בקדרה, ועם המליחה בעיא חתיכה לקדרה.

חמשה חוטי איתא בכפלי — פירש בקונטרס: שמחוברים בראשי צלעות שתחת החזה. וצריך ליזהר אותם הקונים חלק של פנים לחטט אחריהם עד החזה. **בעי** לחטוטי בתריהו — חטיטה לא הוי אלא מדרבנן. חדא, דהא "חלב" אמר רחמנא, ולא חוטין. ועוד: "שעל הכסלים" — ולא תוך הכסלים, ומכל מקום צריך לחטט אחריהם מדרבנן. ולא דמי לבשר החופה את החלב דשרי, דהכא בהמה בחייה פרוקי מיפרקא, ונמשכין החוטין בהליכתה, ומתגלים. אי נמי: כיון דבלאו הכי רובן גלוים, אף מה שבתוך הבשר אסור מדרבנן.

מדלא

מדלא קא בריין הני אבר מן החי גינהו — מן התורה לא הוי אבר מן החי, כיון שמתוברים הם מעט — הם ניתרין בשחיטה, כאברים המדולדלים. ואין בם אלא מצות פרוש בלבד, כדאמר בפרק "בהמה המקשה" (חולין עד,א). **משום** אל תטוש תורת אמך — מנהג מקומך, שאתה מבבל, ושם נוהגין בו איסורא, דהא איפליגו בה רב אמי ורב אסי. **הני ביעי דנדיא עד תלתין יומין** — משנולד. **שריין** — בלא קליפת הקרום, דאכתי לא נפיש דמיה ליבלע באיבריו. גדיא, לאו דווקא. **אזרען** — יש בהן זרע — אסורין, בידיעה שיש דם. **אומצא ביעי ומזרקי** — לקמיה מפרש פלוגתייהו. **בכל התורה כולה** — רב אחא ורבינא, חד אמר הכי וחד אמר הכי, בכולהו: ההוא דאמרן — רבינא, וההוא דלחומרא — רב אחא. **דאסמיק** — שנקוטרא"ו. **התכה** — חתיכות הרבה. **תלייה בשפודא** — בתוך התנור לצלות, בלא חתכה ומולחה, אלא כדי מליחת צלי דבר מועט. **דאיב דמא** — הואיל ותלוי — שפיר דמי. **שייבי** — שואבים את הדם. **מצמת צמית** — אישטריינ"ט, צומתין הבשר ואינו מוציא את דמו, והוא נצלה בתוכו, ואסור. מיזרקי — חוטי הצוארי, ורידין. **רישא בכיבשא** — הראש, כשרוצין להסיר שערו, ונותנין עליו מים ומטמינין אותו ברמץ. **בכשא** — הטמנה. **אותביה אבית השחיטה** — שבית השחיטה מלמטה. **דייב דמא** — דרך החתך, ושפיר דמי. **אצדדים** — על לחייו. **מיקפא קפי** — דמא בתוכו, ואסור. **קפי** — כמו (איוב י) "וכגבינה תקפיאני". **אותביה אנחיריה** — נקבי החוטם למטה. **דין ביה** — בנקב החוטם מידי, שלא יסתם. **פנימי** — גיד הארוך, והוא בצד פנימי של ירך. **חיצון** — גיד הקצר שבסוף השופי לרחבו, והוא צד חיצון של ירך. **והתניא פנימי** — קרי "מובלע בבשר". **אקלודי מיקליד** — אותו גיד הארוך, חוזר ונכנס בבשר, והתם קרי ליה "סמוך לבשר". **אקלודי** — לשון מפתח הנכנס בפותחת. **והתניא** — דחיצון קרי "סמוך לעצם". דמשמע, גלוי הוא, ואינו מובלע בבשר. **אמר רב יהודה היכא דפרעי טבחי** — הוי גלויה. במקום חתך הירך, כשנחתכת ונפרשת מן האליה, הוי ראש אותו גיד מחובר לבוקא של קוליא. כך שמעתי. **מבח שנמצא אחריו חלב** — דרך הטבח לנקר הבשר, להלקוטו — בכזית. **לעברו** — בכשעורה. **אכשור דרי** — דמדקאמר "חזורו לומר" — מכלל דמעיקרא הוה קיימא לן כרבי מאיר, דאמר: אין נאמנים, וחזורו לומר נאמנים, וכי אכשור דרי? בתמיה. **כרבי מאיר** — דבעי חטיטה, וטריחא להו מילתא — לא מהימני, וצריך לבדוק אחריהם. **מעיקרא סברי לה כרבי יהודה** — ולפיכך אמרו נאמנין, ולבסוף סברי דבעי חטיטה, ואמרו: אין נאמנים. **וכמה דהוו דכירי לדרבי יהודה** — וגרירי בתריה, אמרו: אין נאמנין, משום דסבירא לן כרבי מאיר. ובזמן הזה דאנשיוה לדרבי יהודה, והוחזק המנהג כרבי מאיר, אמרו: נאמנין. **והכי קאמר** — רבי מאיר. **אין נאמנים לא עליו ולא על החלב** — מפני שטורח הוא להם. וחכמים אומרים: נאמנין עליו ועל החלב. **משנה** שולח אדם ירך לגוי כו' — ואין חרשישין שמא יחזור וימכרנה לישראל ויאכלנה בגידה. דכיון דשלימה היא — מקומו של גיד הנשה היה ניכר אם נחטט הימנה. והלוקח מבין שלא ניטל, ונוטלו. ובגמרא פריך: היכי זבני ישראל בשר מגוי? **גמרא** ירך — שלמה משמע. **חתוכה לא** — אלא אם כן ניטל גידה. דכיון דחתוכה היא, סבר הלוקחה מן הגוי שניטל גידה, ואוכלה בגידה. **במקום שאין מכריזין** — שכל הטבחים של אותו מקום ישראלים הם. וכשבאה טרפה לידם, אין מכריזין לומר "נפלה טרפה באיטליז למכור לגוי". ובאותו מקום אין לוקחין בשר מן הגוי, דשמא מכרו לו הטבחים טריפה, ואין אנו יודעים אם באת היום טרפה לידם.

מדְלָא קָא בְרִיין הֵנִי אֵבֶר מִן הַחַי גִּינְהוּ. מַאן דְּשָׁרֵי: מִדְּלָא קָא מְסַרְחָן - הָנֵי חִיוּתָא אִית בְּהוּ, וְאִידָךְ, הַאי דְּלָא קָא מְסַרְחָן - דְּלָא קָא שַׁלִּיט בְּהוּ אֲוִירָא. וְאִידָךְ, הַאי דְּלָא בְרִיין - כְּחִישׁוּתָא הוּא דְּנָקֵט לְהוּ. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרַב שֶׁמֶן בַּר אַבָּא: הָנֵי בֵּיעֵי דְּחֵשׁוּלְתָּא - שָׁרְיִין, וְאִתְּ לָא תֵּיכוּל מִשּׁוּם "וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ". אֲמַר מָר בַּר רַב אַשִׁי: הָנֵי בֵּיעֵי דְּדִנְדְּיָא, עַד תְּלָתִין יוֹמִין - שָׁרְיִין בְּלָא קְלִיפָּה. מִכָּאן וְאֵילָךְ, אִי אִזְרְעָן - אֲסוּרִין, וְאִי לָא אִזְרְעָן - שָׁרְיִין. מִנָּא יָדְעִינַן? אִי אִית בְּהוּ שׁוּרְיְיקֵי סוּמְקֵי - אֲסוּרִין, לֵית בְּהוּ שׁוּרְיְיקֵי סוּמְקֵי - שָׁרְיִין. אוּמְצֵי בֵּיעֵי וּמִזְרְקֵי, פְּלִיגֵי בָּהּ רַב אַחָא וְרַבִינָא. בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ רַבִינָא לְקוּלָּא וְרַב אַחָא לְחוּמְרָא, וְהִלְכְתָּא כְּרַבִינָא לְקוּלָּא, לְבַר מֵהָנֵי תְּלָת דְּרַב אַחָא לְקוּלָּא וְרַבִינָא לְחוּמְרָא, וְהִלְכְתָּא כְּרַב אַחָא לְקוּלָּא. אוּמְצָא דְּאַסְמִיק, חֲתָכָהּ וּמְלָחָהּ - אֲפִילּוּ בְּקִדְרָה נָמֵי שַׁפִּיר דָּמֵי. תְּלָיֵיהּ נָמֵי בְּשַׁפּוּדָא - דָּאֵיב דָּמָא. אַגַּמְרֵי - פְּלִיגֵי בָּהּ רַב אַחָא וְרַבִינָא, חַד אָמַר: מִשְׁאַב שְׁאִיבִי לֵיהּ, וְחַד אָמַר: מִצְמַת צְמִתִי לֵיהּ. וְכֵן בֵּיעֵי, וְכֵן מִזְרְקֵי. רֵישָׁא בְּכִיבְשָׁא, אוֹתְבֵיהּ אֲבִית הַשְׁחִיטָה - דָּייֵב דָּמָא וְשָׁרֵי, אֲצַדְדֵין - מִיקְפָּא קָפֵי וְאָסוּר. אוֹתְבֵיהּ אַנְחִירֵיהּ, דִּין בֵּיהּ מִידֵי - שָׁרֵי, וְאִי לָא - אֲסִיר. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אַנְחִירֵיהּ וְאֲבִית הַשְׁחִיטָה - דָּאֵיב. אֲצַדְדֵין, אִי דִּין בֵּיהּ מִידֵי - שָׁרֵי, וְאִי לָא - אֲסִיר. אֲמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: שְׁנֵי גִידִין הֵן, הַפְּנִימִי סָמוּךְ לָעֶצֶם - אָסוּר, וְחַיָּיבִין עָלָיו. חִיצוֹן סָמוּךְ לַבָּשָׂר - אָסוּר, וְאֵין חַיָּיבִין עָלָיו. - וְהָתַנְיָא: פְּנִימִי סָמוּךְ לַבָּשָׂר! אֲמַר רַב אַחָא, אָמַר רַב כָּהֲנָא: אִיקְלוּדִי מִיקְלִיד. - וְהָא תַּנְיָא: חִיצוֹן הַסָּמוּךְ לָעֶצֶם! אֲמַר רַב יְהוּדָה: הֵיכָא דְּפָרְעֵי טַבָּחֵי. אִיתְּמַר, טַבָּח שֶׁנִּמְצָא חֵלֶב אַחֲרָיו. רַב יְהוּדָה אָמַר: בְּכִשְׁעוֹרָה, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בְּכְזַיִת. אֲמַר רַב פַּפָּא: וְלָא פְּלִיגִי, כָּאן - לְהַלְקוֹתוֹ, כָּאן - לְעָבְרוֹ, אָמַר מָר זוּטְרָא: כִּשְׁעוֹרָה - בְּמָקוֹם אֶחָד, בְּזַיִת - אֲפִילּוּ בְּשְׁנַיִם וּבְשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת. וְהִלְכְתָּא: לְהַלְקוֹתוֹ - בְּכְזַיִת, לְעָבְרוֹ בְּכִשְׁעוֹרָה. "אֵין הַטַּבְחִין נֶאֱמָנִין" [וכו']. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חִזְרוּ לוֹמַר נֶאֱמָנִין. אֲמַר רַב נַחְמָן: אִכְּשׁוּר דְּרֵי? מֵעִיקָּרָא דְּהָווּ סְבְרֵי לֵהּ כְּרַבִּי מֵאִיר - לָא הָווּ מְהֵימְנֵי, וּלְבַסּוֹף סָבְרֵי כְּרַבִּי יְהוּדָה. אִיכָּא דְּמַתְנֵי לֵהּ אַסֵּיפָא: "וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: נֶאֱמָנִין עָלָיו וְעַל הַחֵלֶב", אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חִזְרוּ לוֹמַר אֵין נֶאֱמָנִין.

חיתוכא

אָמַר רַב נַחְמָן: בִּזְמַן הַזֶּה - נֶאֱמָנִין. - אִכְּשׁוּר דְּרֵי? - מֵעִיקָּרָא סְבָרוּהָ כְּרַבִּי יְהוּדָה, הָדַר סְבָרוּהָ כְּרַבִּי מֵאִיר, כַּמָּה דְּהָווּ דְּכִירִי לֵהּ לְדְרַבִּי יְהוּדָה - לָא מְהֵימְנֵי, וְהָשְׁתָּא דְּאִנְשְׁיוּהָ לְדְרַבִּי יְהוּדָה - מְהֵימְנֵי. "וְעַל הַחֵלֶב". - הֲלֵב מַאן דְּכַר שְׁמֵיהּ? - הָכִי קָאָמַר: אֵין נֶאֱמָנִין עָלָיו וְעַל הַחֵלֶב, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים נֶאֱמָנִין עָלָיו וְעַל הַחֵלֶב. **משנה** שׁוֹלֵחַ אָדָם יָרֵךְ לְגוֹי שֶׁגִּיד הַנָּשֶׁה בְּתוֹכָהּ, מִפְּנֵי שֶׁמְּקוֹמוֹ גִיכָּר. **גמרא** שְׁלֵמָה - אִין, חֲתוּכָה - לָא. בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַכְרִיזִין -

חתוכה

---

1 אל תטוש תורת אמך — מנהג מקומך, שאתה מבבל, ושם נוהגין בו איסורא, דהא
2 איפליגו בה רב אמי ורב אסי. הני ביעי דנדיא עד תלתין יומין — משנולד. שריין —
3 בלא קליפת הקרום, דאכתי לא נפיש דמיה ליבלע באיבריו. גדיא, לאו דווקא. אזרען
4 — יש בהן זרע — אסורין, בידיעה שיש דם. אומצא ביעי ומזרקי — לקמיה מפרש
5 פלוגתייהו. בכל התורה כולה — רב אחא
6 ורבינא, חד אמר הכי וחד אמר הכי, בכולהו:
7 ההוא דאמרן — רבינא, וההוא דלחומרא —
8 רב אחא. דאסמיק — שנקוטרא"ו. התכה —
9 חתיכות הרבה. תלייה בשפודא — בתוך
10 התנור לצלות, בלא חתכה ומולחה, אלא כדי
11 מליחת צלי דבר מועט. דאיב דמא — הואיל
12 ותלוי — שפיר דמי. שייבי — שואבים את
13 הדם. מצמת צמית — אישטריינ"ט, צומתין
14 הבשר ואינו מוציא את דמו, והוא נצלה
15 בתוכו, ואסור. מיזרקי — חוטי הצוארי, ורידין.
16 רישא בכיבשא — הראש, כשרוצין להסיר
17 שערו, ונותנין עליו מים ומטמינין אותו ברמץ.
18 בכשא — הטמנה. אותביה אבית השחיטה —
19 שבית השחיטה מלמטה. דייב דמא — דרך
20 החתך, ושפיר דמי. אצדדים — על לחייו.
21 מיקפא קפי — דמא בתוכו, ואסור. קפי —
22 כמו (איוב י) "וכגבינה תקפיאני". אותביה
23 אנחיריה — נקבי החוטם למטה. דין ביה —
24 בנקב החוטם מידי, שלא יסתם. פנימי — גיד
25 הארוך, והוא בצד פנימי של ירך. חיצון — גיד
26 הקצר שבסוף השופי לרחבו, והוא צד חיצון
27 של ירך. והתניא פנימי — קרי "מובלע
28 בבשר". אקלודי מיקליד — אותו גיד הארוך,
29 חוזר ונכנס בבשר, והתם קרי ליה "סמוך
30 לבשר". אקלודי — לשון מפתח הנכנס
31 בפותחת. והתניא — דחיצון קרי "סמוך
32 לעצם". דמשמע, גלוי הוא, ואינו מובלע
33 בבשר. אמר רב יהודה היכא דפרעי טבחי —
34 הוי גלויה. במקום חתך הירך, כשנחתכת
35 ונפרשת מן האליה, הוי ראש אותו גיד מחובר
36 לבוקא של קוליא. כך שמעתי. מבח שנמצא
37 אחריו חלב — דרך הטבח לנקר הבשר.
38 להלקותו — בכזית. לעברו — בכשעורה.
39 אכשור דרי — דמדקאמר "חזורו לומר" —
40 מכלל דמעיקרא הוה קיימא לן כרבי מאיר,
41 דאמר: אין נאמנים, וחזורו לומר נאמנים, וכי
42 אכשור דרי? בתמיה. כרבי מאיר — דבעי
43 חטיטה, וטריחא להו מילתא — לא מהימני,
44 וצריך לבדוק אחריהם. מעיקרא סברי לה
45 כרבי יהודה — ולפיכך אמרו נאמנין, ולבסוף
46 סברי דבעי חטיטה, ואמרו: אין נאמנים. וכמה דהוו דכירי לדרבי יהודה —
47 וגרירי בתריה, אמרו: אין נאמנין, משום
48 דסבירא לן כרבי מאיר. ובזמן הזה דאנשיוה
49 לדרבי יהודה, והוחזק המנהג כרבי מאיר,
50 אמרו: נאמנין. והכי קאמר — רבי מאיר. אין
51 נאמנים לא עליו ולא על החלב — מפני
52 שטורח הוא להם. וחכמים אומרים: נאמנין
53 עליו ועל החלב. משנה שולח אדם ירך לגוי
54 כו' — ואין חרשישין שמא יחזור וימכרנה
55 לישראל ויאכלנה בגידה. דכיון דשלימה היא
56 — מקומו של גיד הנשה היה ניכר אם נחטט
57 הימנה. והלוקח מבין שלא ניטל, ונוטלו.
58 ובגמרא פריך: היכי זבני ישראל בשר מגוי?
59 גמרא ירך — שלמה משמע. חתוכה לא —
60 אלא אם כן ניטל גידה. דכיון דחתוכה היא,
61 באיטליז למכור לגוי". ובאותו מקום אין לוקחין בשר מן הגוי, דשמא מכרו לו הטבחים טריפה, ואין אנו יודעים אם באת היום טרפה לידם.
62
63

חתוכה

[דף ג׳ ע״א]

וְדָא דְתֵימַר: ״חוּץ מִן הַכְּבִיסָה מִפְּנֵי כְּבוֹד בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל״, בְּרַם בְּאַרְבַּע אַמּוֹת דְּנַפְשֵׁיהּ – מְמַחֵי הוּא בִּידֵיהּ.

וְדָא דְתֵימַר: ״בַּכֹּל – שׁוּתְּפִין מְמַחִין זֶה עַל זֶה בֶּחָצֵר״ – בְּכָל הֶחָצֵר. בְּרַם בְּאַרְבַּע אַמּוֹת דְּחַבְרֵיהּ – לָא מְמַחֵי בִּידֵיהּ. וְאִם הָיָה הַמָּקוֹם מַנְדְּרוֹן, אֲפִילּוּ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת דְּחַבְרֵיהּ – מְמַחֵי בִּידֵיהּ, דּוּ יָכִיל מֵימַר לֵיהּ: אַתְּ שָׁפִיךְ גּוֹ דִּידָךְ, וְהוּא נָחֵית גּוֹ דִּידִי.

רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי לְעָזָר בִּי רַבִּי שִׁמְעוֹן: מִי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְעָרֵב – נִכְנָסִין לְבֵיתוֹ וּמְעָרְבִין לוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ. וְהָא תָּנֵי: וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה לְעָרֵב, אֵינוֹ מְמָאֵן – נִכְנָסִין לְבֵיתוֹ וּמְעָרְבִין לוֹ עַל כּוֹרְחוֹ. מִפְּנֵי שֶׁאֵין מְמָאֵן, אֲבָל אִם הָיָה מְמָאֵן – לֹא! וְתָנֵי כֵּן: כּוֹפִין הֵן בְּנֵי הַמָּבוֹי זֶה אֶת זֶה לַעֲשׂוֹת לָהֶן לֶחִי וְקוֹרָה לַמָּבוֹי.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בִּי רַבִּי בּוֹן: לֹא שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְעָרֵב, אֶלָּא מִנַּפֶּשׁ בִּישָׁא לָא בָּעֵי מְעָרְבָא.

רַב חוּנָה אָמַר: חָצֵר – מִתְחַלֶּקֶת לִפְתָחִין.

אָמַר רַב חִסְדָּא: לִזְבָלִין הִיא מַתְנִיתָא! וְתָנֵי כֵּן: בְּכִירָה – טָפַח, בִּזְבָלִין – לְפִי פְּתָחִים. בְּאַכְסַדְרָה – לְפִי אָדָם.

הַחֲצֵירוֹת שֶׁהָיוּ מִשְׁתַּמְּשׁוֹת בָּאַמָּה וְנִתְקַלְקְלָה – כּוּלָּם מִתַּקְּנוֹת עִם הָעֶלְיוֹנָה, וְהָעֶלְיוֹנָה – מִתַּקֶּנֶת כְּנֶגְדָּהּ. וְהַשְּׁאָר – עִם הַשְּׁנִיָּיה, וְהַשְּׁנִיָּיה – מִתַּקֶּנֶת כְּנֶגְדָּהּ. וַתַּחְתּוֹנָה – מִתַּקֶּנֶת עִם כּוּלָּם, וּמִתַּקֶּנֶת כְּנֶגְדָּהּ.

חֲמִשָּׁה דְיוֹטוֹת שֶׁהָיוּ מִשְׁתַּמְּשׁוֹת בַּבַּיִת וְנִתְקַלְקֵל – כּוּלָּם מִתַּקְּנוֹת עִם הַתַּחְתּוֹנָה. וְהַתַּחְתּוֹנָה – מִתַּקֶּנֶת כְּנֶגְדָּהּ. וְהַשְּׁאָר – עִם הַשְּׁנִיָּיה. וְהַשְּׁנִיָּיה – מִתַּקֶּנֶת כְּנֶגְדָּהּ. וְהָעֶלְיוֹנָה – מִתַּקֶּנֶת כְּנֶגְדָּהּ וּמִתַּקֶּנֶת עִם כּוּלָּם. הָיוּ עֲשׂוּיִן לַגְּשָׁמִים – יְכוֹלִין לִמְחוֹת בְּיָדָן לִכְבִיסָה. לִכְבִיסָה – אֵין יְכוֹלִין לִמְחוֹת בְּיָדָן לַגְּשָׁמִים.

וְכִתְבֵי הַקּוֹדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶן רוֹצִין – לֹא יַחְלוֹקוּ. אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָה: כְּגוֹן תִּילִים וְדִבְרֵי הַיָּמִים. אֲבָל תִּילִין בְּתִילִין – חוֹלְקִין. אָמַר רַבִּי עוּקְבָה:

[דף ג׳ ע״ב]

אֲפִילוּ תִּילִים בְּתִילִים – אֵין חוֹלְקִין, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁאֵין חוֹלְקִין, אֵילוּ בָּאִין וְקוֹרִין בְּאֵילוּ, וְאֵלּוּ בָּאִין קוֹרִין בְּאֵילוּ.

הַדְרָן עֲלָךְ הַשּׁוּתָּפִין

פֶּרֶק שֵׁנִי

הֲלָכָה א׳ מתני׳ לֹא יַחְפּוֹר אָדָם בּוֹר סָמוּךְ לְבוֹרוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ. וְלֹא שִׂיחַ, וְלֹא מְעָרָה, וְלֹא אַמַּת הַמַּיִם, וְלֹא נִבְרֶכֶת הַכּוֹבְסִין, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק מִכּוֹתְלוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וְסָד בַּסִּיד.

מַרְחִיקִין אֶת הַגֶּפֶת וְאֶת הַזֶּבֶל וְאֶת הַמֶּלַח וְאֶת הַסִּיד וְאֶת הַסִּלְעִים מִכּוֹתְלוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, אוֹ סָד בַּסִּיד.

מַרְחִיקִין אֶת הַזְּרָעִים וְאֶת הַמַּחֲרִישָׁה וְאֶת מֵי הַרַגְלַיִם מִן הַכּוֹתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים.

מַרְחִיקִין אֶת הָרֵיחַיִם, שְׁלֹשָׁה מִן הַשֶּׁכֶב שֶׁהֵן אַרְבָּעָה מִן הָרֶכֶב. וְאֶת הַתַּנּוּר, שְׁלֹשָׁה מִן הַכִּלְיָיא שֶׁהֵן אַרְבָּעָה מִן הַשָּׂפָה.

גמרא כֵּינִי מַתְנִיתָא: וְסָד בְּסִיד, אִם סָד בְּסִיד – כָּל שֶׁהוּא. אִם לֹא סָד בְּסִיד – שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. מֵהָדָא: מַרְחִיקִין הַגֶּפֶת וְהַזֶּבֶל וְהַמֶּלַח וְהַסִּיד וְהַסִּלְעִים מִכּוֹתֶל חֲבֵירוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, אוֹ סָד בְּסִיד.

הָכָא אַתְּ מַר: מִפְּנֵי שֶׁהַסִּלְעִים מַרְתִּיחִין. וְכָא אַתְּ מַר: אֵין מַרְתִּיחִין! אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: כָּאן וְכָאן – אֵין הַסִּלְעִים מַרְתִּיחִין! אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁעוֹשִׂין עָפָר תְּחוּחַ, וּמַלְקִין אֶת אַרְצוֹת הַכּוֹתֶל .

תָּנֵי: בְּצוּנָם – מוּתָּר. וְהֵיךְ אָמְרִין, רַבִּי יוֹחָנָן נָפַק מִכְּנִישְׁתָּא וְשָׁפַךְ מַיִם לְחוּרֵי תַּרְעָא. וְלָא יָדְעִין אִי מִשּׁוּם דַּהֲוָה צוּנָם, וְאִין מִשּׁוּם דַּהֲוָה בֵּיהּ צַעַר וְלָא הֲוָה יָכִיל מְסוֹבַר.

הֲדָא דְתֵימַר: בְּרֵיחַיָּא דְתַמָּן,

[דף ד׳ ע״א]

בְּרֹם, בְּרֵיחַיָּא דִידָן – שְׁלֹשָׁה מִן הַאִיצְטְרוֹבִיל שֶׁהֵן אַרְבָּעָה מִן הַקְּלָת.

וְאֶת הַתַּנּוּר שְׁלֹשָׁה מִן הַכִּילְיָא שֶׁהֵן אַרְבָּעָה מִן הַשָּׁפָה. רַבִּי יוּדָן בֶּן פַּזִּי אָמַר: מִן הַשָּׁפָה הַחִיצוֹנָה וְלִפְנִים. וְרַבָּנָן אָמְרֵי: מִן הַשָּׁפָה הַפְּנִימִית וְלַחוּץ.

הָיָה עָשׂוּי כְּשׁוֹבָךְ מַהוּ? נִישְׁמְעִינָהּ מֵהֲדָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁתְּהֵא תַּחְתָּיו מַעֲזִיבָה שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וּבַכִּירָה – טָפַח. וְכִירָה לֹא כְּמִין שׁוֹבָךְ הִיא עֲשׂוּיָה?! וְתֵימַר בֵּין מִלְּמַעְלָן בֵּין מִלְּמַטָּן – טָפַח. וְכָא, בֵּין מִלְּמַעְלָן בֵּין מִלְּמַטָּן – שְׁלֹשָׁה טְפָחִים.

הֲלָכָה ב׳ מתני׳ לֹא יַעֲמִיד אָדָם תַּנּוּר בְּתוֹךְ הַבַּיִת, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ עַל גַּבָּיו גּוֹבַהּ אַרְבַּע אַמּוֹת.

הָיָה מַעֲמִידוֹ בְּעַלְיָיה – עַד שֶׁיְּהֵא תַּחְתָּיו מַעֲזִיבָה שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וּבַכִּירָה – טָפַח.

וְאִם הִזִּיק – מְשַׁלֵּם מַה שֶׁהִזִּיק. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לֹא נֶאֶמְרוּ כָּל הַשִּׁיעוּרִין הָאֵילּוּ, אֶלָּא שֶׁאִם הִזִּיק – יְהֵא פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם.

גמרא תְּנֵי: וְלֹא שֶׁל נַפָּחִין.

תָּנָא רַב קַרְנָא: אִין הֲוָה כְּגוֹן קֵינִי אוֹ כְּנַפָּח מִתְּחִילָּה – מוּתָּר.

כְּנֶגֶד דִּירָתוֹ מַהוּ? אָמַר רַבִּי אַחָא: כָּל שֶׁכֵּן כְּנֶגֶד דִּירָתוֹ.

אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן:

[דף ד׳ ע״ב]

הַמַּזִּיק – אֵין לוֹ חֲזָקָה.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מְמַחַיֵּי רַבָּנִין בְּעָשָׁן תָּדִיר. כַּהֲדָא חֲדָא אִיתָא חֲוָות מַדְלְקָה חוֹלִין תְּחוֹת רַבִּי אִילְפַּיי, אִיבְעָה מִמְחַיָּיא בְּיָדֵהּ, אֲתָא עוּבְדָא קוּמֵי רַבִּי נְסָה, אָמַר: לֹא אָמְרוּ אֶלָּא בְּעָשָׁן תָּדִיר.

הֲלָכָה ג׳ מתני׳ לֹא יִפְתַּח אָדָם חֲנוּת שֶׁל נַחְתּוֹמִין וְשֶׁל צַבָּעִין תַּחַת אוֹצָרוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ. וְלֹא רֶפֶת בָּקָר. בָּאֱמֶת, בַּיַּיִן הִתִּירוּ, אֲבָל לֹא רֶפֶת הַבָּקָר.

חֲנוּת שֶׁבְּחָצֵר – יָכוֹל הוּא לִמְחוֹת בְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אֵינִי יָכוֹל לִישַׁן לֹא מִקּוֹל הַנִּכְנָסִים וְלֹא מִקּוֹל הַיּוֹצְאִים.

עוֹשֶׂה כֵּלִים – יוֹצֵא וּמוֹכֵר בַּשּׁוּק, אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹת בְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אֵינִי יָכוֹל לִישַׁן מִקּוֹל הַפַּטִּישׁ וְלֹא מִקּוֹל הָרֵיחַיִם וְלֹא מִקּוֹל הַתִּנּוֹקוֹת.

גמרא רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא, פַּגֵּי חַד חֲלִיטָר מִן אִיסְטִיב לְאִיסְטִיב.

רַבִּי אַבְדּוּמִי אֲחִי רַבִּי יוֹסֵי הֲוָה חַד חֲלִיטָר שְׁרֵי תְּחוֹתוֹהִי, עָבַר רַבִּי אַחָא וְלָא מְחָא. אָמַר: רַבָּנָן עָבְרִין וְלָא מָחוּיִ! כָּעַם עָלוֹי רַבִּי אַחָא, אִיבְּאַשׁ רַבִּי אַבְדּוּמִי אֲחִי רַבִּי יוֹסֵה. אִיבְּאַשׁ , סְלֵיק רַבִּי יוֹסֵי מְבַקְרְתֵּיהּ, אָמַר: אֵיזֵיל וְאִיבְּעֵי מִינֵּיהּ, אָזַל וּמַר בֵּי דִינָא, וּרְחַם עָלוֹי בֵּי דִינָא, וַעֲתַד לֵיהּ תַּכְרִיכִין.

חַד בַּר נַשׁ זָבִין כָּל דַּרְתֵּיהּ, שַׁיֵּיר בָּהּ חַד מַסְטוֹבָא , וַהֲוָה עָלֵיל וְיָתֵיב לֵיהּ עָלֵיהּ. אֲתָא עוּבְדָא קוּמֵי רַבִּי יוֹנָה בִּי רַבִּי יוֹסֵי, אָמְרִין: לֹא כּוֹלָּה מִינָּךְ מִיעַל וְיָתֵיב עָלֵיהּ, וְחָמֵי מֵיעַל וְנָפַק גּוֹ בֵּיתֵיהּ.

חַד בַּר נַשׁ זָבִין פַּלְגָּא דַּרְתֵּיהּ, שַׁיֵּיר בָּהּ חַד נַחְתּוֹמַר , אֲתָא עוּבְדָא קוּמֵי רַבִּי יוֹנָה וְרַבִּי יוֹסֵה, אָמְרִין: אֲתַת אַתְּ עָלוֹי, הוּא לָא אֲתָא עָלָךְ! וְתָנֵי כֵּן: אִם קָדְמָה הָרֶפֶת אוֹ חֲנוּת לָאוֹצָר – אֵין יָכוֹל לִמְחוֹת.

תָּנֵי: בֶּאֱמֶת, בְּיַיִן הִתִּירוּ. אַף עַל פִּי שֶׁמְּמַעֲטוֹ, אֶלָּא שֶׁמַּשְׁבִּיחוֹ.

רַב הוֹשַׁעְיָה כַּד שָׁמַע הָדֵין תַּנְיָיהּ, יְהַב חַמְרֵיהּ גּוֹ אַגְרֵיהּ דְּבָנֵי , אִסְרִיחַ חַמְרֵיהּ. אָמַר: הַמִּשְׁנָה הִיטְעַתִּי. לֹא שֶׁהִיטְעַתִּי הַמִּשְׁנָה, אֶלָּא דְּרִיחָא דְּבָנֵי מַסְרֵי חַמְרֵיהּ.

תָּנֵי:

[דף ה׳ ע״א]

לִשְׁכֵינוֹ – יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. מִשֶּׁקִּיבֵּל עָלָיו – אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף מִשֶּׁקִּיבֵּל עָלָיו – יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, דּוּ יָכִיל מֵימַר לֵיהּ: אִינּוּן אָזְלִין וְאָתְיָין לְהָכָא, בָּעְיָין לָךְ וְלָא מַשְׁכְּחִין לָךְ, וּמַרְבִּין עָלֵינוּ הַדֶּרֶךְ.

רַבִּי חֲנִינָה וְרַבִּי מַנָּא, חַד אָמַר: מַהוּ לִשְׁכֵינוֹ מִישְׁרֵתֵיהּ גּוֹ דַּרְתֵּיהּ? מִשֶּׁקִּיבֵּל עָלָיו – אֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ.

רַב הוּנָא אָמַר: מַהוּ לִשְׁכֵינוֹ מִיפְּתַח לֵיהּ חֲנוּת? מִשֶּׁקִּיבֵּל עָלָיו – אֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ.

אַתְיָיא דְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל כְּרַבִּי מֵאִיר. דְּתָנֵינַן תַּמָּן: וְעַל כּוּלָּן אָמַר רַבִּי מֵאִיר: אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנָה עִמָּהּ – יְכוֹלָה הִיא שֶׁתֹּאמַר: סְבוּרָה הָיִיתִי שֶׁאֲנִי יְכוֹלָה לְקַבֵּל, וְעַכְשָׁיו אֵינִי יְכוֹלָה.

אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹת וְלוֹמַר לוֹ אֵינִי יָכוֹל לִישֵׁן מִקּוֹל הַפַּטִּישׁ וְלֹא מִקּוֹל הַרֵּיחַיִם אוֹ מִקּוֹל הַתִּינוֹקוֹת. אִילֵּין דְּמַלְּפִין טָלַיָּא . וְאִילֵּין דְּעָבְדִין מְסוּגִין אִילֵּין לְאִילֵּין – יָכְלִין חֲבֵרֵיהוֹן לְמִימְחֵי בִּידֵיהוֹן. דּוּ יָכִיל מֵימַר לֵיהּ: אִינּוּן אָזְלִין וְאָתְיָין, בָּעְיָין לָךְ וְלָא מַשְׁכְּחִין יָתָךְ, וְהֵן מַרְבִּין עָלֵינוּ אֶת הַדֶּרֶךְ.

אִילֵּין צִיפּוֹרָאֵי, מְמַחִין אִילֵּין לְאִילֵּין מִפַּמְרִיהּ דְּנַוְוּלֵיהּ.

הוֹרֵי רַבִּי אֲבִימִי בַּר טוּבִי: מִיתַּן חַד נָוְוּל בֵּין כּוֹתֶל לְכוֹתֶל.

הוֹרֵי רַבִּי יִצְחָק בַּר חֲקִילָה: מַרְחֲקַת אִילֵּין מְרוּשְׁתַּיָּה מִכּוֹתְלָה אַרְבַּע אַמּוֹת. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בִּי רַבִּי בּוֹן: אִילֵּין עֲמוּדַיָּא דִּרְכִינִין –מִכּוֹחַ קְרָיַת אִינּוּן רְכִינִין.

שׁוּרָא דְּחַמָּץ – מִן קָל גּוּרֵי פַּרְסַיָּיא נָפֵל.

הֲלָכָה ד' מתני' מִי שֶׁהָיָה כּוֹתְלוֹ סָמוּךְ לְכוֹתֶל חֲבֵירוֹ – לֹא יִסְמוֹךְ לוֹ כּוֹתֶל אַחֵר, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק מִמֶּנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת. וּבַחֲלוֹנוֹת, מִלְּמַעְלָן וּמִלְּמַטָּן וּמִכְּנֶגְדָּן – אַרְבַּע אַמּוֹת.

[דף ה' ע"ב]

גמרא דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי אָמְרִין: בְּבָאִין לְיַישֵׁב עִיר בַּתְּחִילָּה הִיא מַתְנִיתָא.

אָמַר רַבִּי לָא: בְּכוֹתֶל אָטוּם הִיא מַתְנִיתָא.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, בְּכוֹתֶל סוֹדְמִין הִיא מַתְנִיתָא.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בִּי רַבִּי בּוֹן: מַתְנִיתָא אָמְרָה כֵּן, וּבַחֲלוֹנוֹת, בֵּין מִלְּמַעְלָן בֵּין מִלְּמַטָּן בֵּין מִכְּנֶגְדָּן – אַרְבַּע אַמּוֹת. מִלְּמַעְלָן אַרְבָּעָה אַמּוֹת – שֶׁלֹּא יְהֵא עוֹמֵד וְרוֹאֶה. מִלְּמַטָּן אַרְבָּעָה אַמּוֹת – שֶׁלֹּא יְהֵא עוֹמֵד וְרוֹאֶה. מִכְּנֶגְדָּן – שֶׁלֹּא יַאֲפִיל אֶת הַצְּדָדִין. וְתָנֵי כֵּן: מַרְחִיקִין הַכּוֹתֶל מִן הַחַלּוֹן כְּמִלּוֹא חַלּוֹן.

הֲלָכָה ה' מתני' מַרְחִיקִין אֶת הַסּוּלָּם מִן הַשּׁוֹבָךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּקְפּוֹץ הַנְּמִיָּה. וְאֶת הַכּוֹתֶל מִן הַמַּזְחִילָה אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא זוֹקֵף אֶת הַסּוּלָּם.

מַרְחִיקִין אֶת הַשּׁוֹבָךְ מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה. לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם שׁוֹבָךְ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָל רוּחַ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בֵּית אַרְבַּעַת כּוֹרִין, מִלֹּא שֶׁגֶר הַיּוֹנָה. וְאִם לְקָחוֹ, אֲפִילּוּ בֵּית רוֹבַע – הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ.

[דף ו' ע"א]

גמרא אָמַר רַבִּי לְעָזָר: הֲדָא דְתֵימַר: לְיָמִין, אֲבָל לִשְׂמֹאל – זוֹקֵף מִיַּד.

הָכָא אַתְּ מַר: חֲמִשִּׁים אַמָּה, וּלְהַלָּן אַתְּ מַר: שְׁלֹשִׁים רִיס! אָמַר רַבִּי יוֹסֵה בֶּן רַבִּי בּוֹן: לְעִנְיָין לִרְעוֹת – רוֹעֶה הוּא חֲמִשִּׁים אַמָּה. לְעִנְיָין לִפְרוֹחַ – פּוֹרַחַת אֲפִילוּ עַד אַרְבַּעַת מִיל.

הֲלָכָה ו׳ מתני׳ נִיפּוּל הַנִּמְצָא בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה – הֲרֵי זֶה שֶׁל בַּעַל הַשּׂוֹבָךְ. חוּץ מֵחֲמִשִּׁים אַמָּה – הֲרֵי זֶה שֶׁל מוֹצְאוֹ. נִמְצָא בֵּין שְׁנֵי שׂוֹבָכוֹת, קָרוֹב לָזֶה – שֶׁלּוֹ, וְלָזֶה – שֶׁלּוֹ. מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה – שְׁנֵיהֶן יַחֲלוֹקוּ.

גמרא הֲדָא דְתֵימַר: בְּשֶׁאֵין דֶּרֶךְ הָרַבִּים מַפְסֶקֶת בֵּינְתַּיִים, אֲבָל בִּזְמַן שֶׁמַּפְסֶקֶת – לָא בְּדָא.

הֲדָא יָלְפָה מֵהַהִיא, וְהַהִיא יָלְפָה מֵהֲדָא. הֲדָא יָלְפָה מֵהַהִיא: שֶׁאִם הָיוּ שְׁנַיִם – שֶׁחַיָּיב לְהַכְרִיז. וְהַהִיא יָלְפָה מֵהֲדָא: שֶׁאִם הָיוּ שְׁלֹשָׁה – שֶׁהוּא שֶׁל מוֹצְאוֹ.

הֲלָכָה ז׳ מתני׳ מַרְחִיקִין אֶת הָאֵילָן מִן הָעִיר עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ אַמָּה. וְהֶחָרוּב וְהַשִּׁקְמָה – חֲמִשִּׁים אַמָּה. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: כָּל אִילַן סָרָק – חֲמִשִּׁים אַמָּה.

אִם הָעִיר קָדְמָה – קוֹצֵץ וְאֵינוֹ נוֹתֵן דָּמִים. וְאִם הָאִילָן קָדַם – קוֹצֵץ וְנוֹתֵן דָּמִים. סָפֵק זֶה קָדַם וְזֶה קָדַם – קוֹצֵץ וְאֵינוֹ נוֹתֵן דָּמִים.

מַרְחִיקִין גּוֹרֶן קְבוּעָה מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה. לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם גּוֹרֶן קְבוּעָה בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָל רוּחַ.

[דף ו׳ ע״ב]

מַרְחִיק מִנְּטִיעוֹתָיו שֶׁל חֲבֵירוֹ וּמִנִּירוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק.

גמרא מִשֵּׁם שֶׁעוֹמֵד וּמַאֲפִיל, אוֹ מִשֵּׁם שֶׁנִּיאוֹ רַע ? מַה מַפְקָה מִבֵּינֵיהוֹן? הָיָה עוֹמֵד בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, אֵין תֵּימַר מִשֵּׁם שֶׁעוֹמֵד וּמַאֲפִיל, בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ – מוּתָּר. וְאֵין תֵּימַר מִשֵּׁם שֶׁנִּיאוֹ רַע, אֲפִילוּ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ – אָסוּר.

הֲלָכָה ח׳ מתני׳ מַרְחִיקִין אֶת הַגְּבִילוֹת וְאֶת הַקְּבָרוֹת וְאֶת הַבּוּרְסְקִי מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה. וְאֵין עוֹשִׂין בּוּרְסְקִי אֶלָּא לְמִזְרַח הָעִיר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְכָל רוּחַ הוּא עוֹשֶׂה, חוּץ מִן הַמַּעֲרָבָה, וּמַרְחִיק חֲמִשִּׁים אַמָּה.

גמרא רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: עַד מָקוֹם שֶׁעוֹשֶׂה גֶּלֶד . דְּבֵית רַבִּי יַנַּאי אָמְרִי: עַד מָקוֹם שֶׁעוֹמֵד וּמִרִיחַ. וְתָנֵי בֵּן: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְכָל רוּחַ הוּא עוֹשֶׂה וּמַרְחִיק, חוּץ מִן הַמַּעֲרָבָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא תְּדִירָה.

רַבִּי מָנָא הָיָה מְהַלֵּךְ עִם מוּכֵּי שְׁחִין. אָמַר לֵיהּ אַבַּיי: לֹא תַּהֲלוֹךְ מִמַּדִּינְחֵיהּ, אֶלָּא מִמַּעֲרָבֵיהּ.

הֲלָכָה ט׳ מתני׳ מַרְחִיקִין אֶת הַמִּשְׂרָה מִן הַיָּרָק, וְאֶת הַכְּרִישִׁין מִן הַבְּצָלִים, וְאֶת הַחַרְדָּל מִן הַדְּבוֹרִים. רַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר בַּחַרְדָּל.

גמרא תְּנֵי: מַרְחִיקִין אֶת הַבְּצָלִים מִן הַכְּרִישִׁין. וְרַבִּי לְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר.

אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בֶּן דּוֹסַאי: מִגּוֹ אִילֵּין מַתְנִיתָא, כְּשֵׁם שֶׁזֶּה מַרְחִיק זֶה מִזֶּה, כָּךְ זֶה מַרְחִיק זֶה מִזֶּה.

רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָה: מִפְּנֵי שֶׁפִּי הַדְּבוֹרִים חַד וּמַחְרִיבוֹת הַדְּבַשׁ.

[דף ז׳ ע״א]

הֲלָכָה י׳ מתני׳ מַרְחִיקִין אֶת הָאִילָן מִן הַבּוֹר עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ אַמָּה. וְהֶחָרוּב וְהַשִּׁקְמָה – חֲמִשִּׁים אַמָּה, בֵּין מִלְּמַעְלָן, בֵּין מִן הַצַּד. אִם הַבּוֹר קָדַם – קוֹצֵץ וְנוֹתֵן דָּמִים. וְאִם אִילָן קָדַם – לֹא יָקוּץ. סָפֵק זֶה קָדַם וְזֶה קָדַם – לֹא יָקוּץ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף עַל פִּי שֶׁהַבּוֹר קָדַם אֶת הָאִילָן – לֹא יָקוּץ, שֶׁזֶּה חוֹפֵר בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וְזֶה נוֹטֵעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ.

לֹא יִטַּע אָדָם אִילָן סָמוּךְ לִשְׂדֵה חֲבֵירוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק מִמֶּנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת. אֶחָד גְּפָנִים וְאֶחָד כָּל הָאִילָנוֹת.

הָיָה גָדֵר בֵּינְתַּיִים – זֶה סוֹמֵךְ לַגָּדֵר, וְזֶה סוֹמֵךְ לַגָּדֵר.

הָיוּ שָׁרָשָׁיו יוֹצְאִין לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ – מַעֲמִיק שְׁלֹשָׁה טְפָחִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יְעַכֵּב אֶת הַמַּחֲרִישָׁה.

הָיָה חוֹפֵר בּוֹר וְשִׁיחַ וּמְעָרָה – קוֹצֵץ וְיוֹרֵד, וְהָעֵצִים – שֶׁלּוֹ.

גמרא רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: טַעֲמוּן דְּרַבָּנִין, מִפְּנֵי שֶׁיִּישּׁוּב הָעוֹלָם בַּבּוֹרוֹת.

שִׁמְעוֹן בַּר וָוה אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: כָּךְ מֵשִׁיב רַבִּי יוֹסֵי לַחֲכָמִים, כְּמָה דְּאִית לְכוֹן: יִישּׁוּב הָעוֹלָם – בַּבּוֹרוֹת, אוּף אֲנָא אִית לִי: יִישּׁוּב הָעוֹלָם – בָּאִילָנוֹת.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וְיָאוּת אָמַרְתָּ! שֶׁאִם אוֹמֵר שָׁרָשִׁין עִיקָּר הֵן לַבִּיכּוּרִים – לֹא הָיָה אָדָם יָכוֹל לְהָבִיא בִּיכּוּרִים מֵעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁרָשִׁין שֶׁל זֶה יוֹצְאִין לְתוֹךְ שָׁרָשָׁיו שֶׁל זֶה, וְשֶׁל זֶה בְּשֶׁל זֶה. לְפוּם כֵּן אָמַר רַבִּי יֵסָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין שָׁרָשִׁין לְעִנְיַן בִּיכּוּרִים כְּלוּם.

הֲלָכָה י"א מתני' אִילָן שֶׁהוּא נוֹטֶה לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ – קוֹצֵץ מְלֹא מַרְדֵּעַ עַל גַּבֵּי הַמַּחֲרִישָׁה. הֶחָרוּב וְהַשִּׁקְמָה – כְּנֶגֶד הַמִּשְׁקוֹלֶת. בֵּית הַשְּׁלָחִין – וְכָל הָאִילָן כְּנֶגֶד הַמִּשְׁקוֹלֶת. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: כָּל אִילָן סְרַק – כְּנֶגֶד הַמִּשְׁקוֹלֶת.

אִילָן שֶׁהוּא נוֹטֶה לִרְשׁוּת הָרַבִּים – קוֹצֵץ כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַגָּמָל עוֹבֵר בְּרוֹכְבוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: טָעוּן פִּשְׁתָּן אוֹ זְמוֹרוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל הָאִילָן כְּנֶגֶד הַמִּשְׁקוֹלֶת, מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה.

[דף ז' ע"ב]

גמרא רַבִּי יוֹנָתָן הֲוָה דָּאֵין טָבְאוּת. וַהֲוָה תַּמָּן חַד רוֹמַיי וַהֲוָה מְגַיְרֵיהּ בְּחַקְלָא וּבְבֵיתָא. וַהֲוָה לְרַבִּי יוֹנָתָן חַד אִילָן נָטָה גּוֹ דְּהוּא רוֹמַיי. אֲתָא קוּמֵי חַד דַּיָּין אָכֵן. אָמַר לוֹן: אַזְלוּן וְתוּן בְּצַפְּרָא. אָמַר הַהוּא רוֹמָיָיה: בְּגִינִי לָא נְפַק דִּינָא. לְמָחָר אֲנָא מְבַטֵּל אֵילוּ מִדִּידִי, וַחֲמֵי הֵיאַךְ דִּינָא נָפֵק. אִין הֲוָה דָּאֵין כָּל עַמָּא וְלָא דָּאֵין נַפְשֵׁיהּ, לֵית הוּא בַּר נַשׁ.

בְּאַפְּתֵי רַמְשָׁא שְׁלַח רַבִּי יוֹנָתָן בָּתַר נַגְּרֵיהּ, אָמַר פּוּק קוֹץ מַה דְּנָטָה גּוֹ רוֹמָיָיה. בְּצַפְּרָא קְרֵץ בַּעַל דִּינֵיהּ לְגַבֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ זִיל קוֹץ מַה דְּנָטָה גּוֹ דִּידֵיהּ. אָמַר לֵיהּ רוֹמָיָיה: דִּידָךְ מַה? אָמַר לֵיהּ: פּוּק חֲמִי יָתֵיהּ כַּמָּה דִּידִי עָבֵד דִּידָךְ.

נְפַק חֲמִיתֵיהּ, אָמַר: "בְּרִיךְ אֱלָהֲהוֹן דִּיהוּדָאֵי".

חָדָא אִיתָא אוֹקְרִית תְּאֵנִין לְרַבִּי יוֹנָתָן. אָמַר לָהּ: בְּבָעוּ מִינַּךְ אִי אַעֲיִלְתִּינוּן מִיגְּלָיָין אַפְּקִינוּן מִיגְּלָיָין. וְאִין אַעֲיִלְתִּינוּן מִיכְסָיָין, אַפְּקִינוּן מִיכְסָיָין, דְּלָא יֵימְרוּן בְּרָיְיתָא דִּינָרִין יַהֲבַת לֵיהּ וְאוֹקְרַהּ תְּאֵינִין.

רַבִּי חֲנִינָה אַעֲיִל לְרַבִּי יוֹנָתָן בְּגִינְּתֵיהּ וְאַיְיכְלֵיהּ תְּאֵנִין, מִדְּנְפַק חֲמָא חַד אִילָן דִּבְרַת שׁוּבְעִין חִיוָּרִין. אֲמַר לֵיהּ: לְמָה לָא אוֹכַלְתַּנִי מִן אִילֵין? אֲמַר לֵיהּ: דְּאִינּוּן לִבְרִי. רַבִּי חֲנִינָה חָשַׁשׁ מִשּׁוּם גֶּזֶל בְּנוֹ.

רַבִּי יֵסָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן.

רַבִּי חִיָּיה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל עַמָּא מוֹדֵי שֶׁהֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן.

הַדְּרָן עֲלָךְ פֶּרֶק לֹא יַחְפּוֹר

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

הֲלָכָה א׳ מתני׳ חֶזְקַת הַבָּתִּים, בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת, וּמֶרְחַצָּאוֹת, וְשׁוֹבָכוֹת, בֵּית הַבַּדִּין, בֵּית הַשִּׁלְחִין, וַעֲבָדִים, וְכֹל שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פֵּירוֹת תָּדִיר – חֶזְקָתָן שָׁלֹשׁ שָׁנִים מִיּוֹם לְיוֹם. שְׂדֵה הַבַּעַל – חֶזְקָתָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְאֵינָהּ מִיּוֹם לְיוֹם.

גמרא מִנַּיִן לַחֲזָקָה? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁמַּעְנוּ מֵהוֹלְכֵי אוּשָׁא, מִשּׁוֹר הַמּוּעָד לָמְדוּ.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי: מַאן אִית לֵיהּ שׁוֹר הַמּוּעָד לִשְׁלֹשָׁה יָמִים, לֹא רַבִּי יוּדָה! דְּתָנֵינַן תַּמָּן: רַבִּי יוּדָה אוֹמֵר: לֹא אָמְרוּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּהֵא בְּאִיסְפַּמְיָא, וְיַחֲזִיק שָׁנָה, וְיֵלְכוּ וְיוֹדִיעוּהוּ שָׁנָה, וְיָבֹא שָׁנָה.

שִׁמְעוֹן בַּר וָוא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן:

[דף ח׳ ע״א]

הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ, כֵּיוָן שֶׁמָּסַר לוֹ מַפְּתֵחַ – קָנָה.

רַבִּי אַמִּי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ, כֵּיוָן שֶׁצָּבַר לְתוֹכוֹ פֵּירוֹת – קָנָה. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: וּבִלְבַד פֵּירוֹת שֶׁרָאוּיִין לִיצָּבֵר.

רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי יַנַּאי: הַמּוֹכֵר בּוֹר לַחֲבֵירוֹ, כֵּיוָן שֶׁמָּסַר לוֹ דְּלָיָיו – קָנָה.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בְּשֵׁם רֵישׁ לָקִישׁ: הַמּוֹכֵר צֹאן לַחֲבֵירוֹ, כֵּיוָן שֶׁמָּסַר לוֹ מַשְׁכּוֹכִית – קָנָה.

מַאי מַשְׁכּוֹכִית? אִית דְּמָרִין: חוּטְרָא. וְאִית דְּמָרִין: פַּנְדּוּרָא. וְאִית דְּמָרִין: תְּיָישָׁא רַבָּא.

רֵישׁ לָקִישׁ בְּשֵׁם בַּר קַפָּרָא: הַמּוֹכֵר קֶבֶר לַחֲבֵירוֹ, כֵּיוָן שֶׁקָּבַר מֵת אֶחָד בְּכוּדּ – חֲזָקָה לְכָל הַכּוּדּ. קָבַר שְׁלֹשָׁה מֵתִים בִּשְׁלֹשָׁה כּוּכִין – חֲזָקָה לְכָל הַקֶּבֶר.

וַעֲבָדִים. רַבִּי סִימוֹן אַחוּהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִדִי בְּשֵׁם רַב: תִּינוֹק, כָּל זְמַן שֶׁמּוּשְׁלָךְ בַּשּׁוּק – אָבִיו אוֹ אִמּוֹ מְעִידִין עָלָיו. נָאֶסַף מִן הַשּׁוּק – צָרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים, וְאָבִיו וְאִמּוֹ נַעֲשִׂין לוֹ כִּשְׁנֵי עֵדִים.

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: וְחָשׁוּד אָדָם לוֹמַר עַל מִי שֶׁאֵינוֹ בְּנוֹ שֶׁהוּא בְּנוֹ?! דִּילְמָא בְּנִיכְסֵי הַגֵּר אִיתְאַמְּרַת.

אָמַר לֵיהּ: הָרֵי כָּל רַבּוֹתֵינוּ בַּגּוֹלָה מְעִידִין עָלֵינוּ שֶׁכָּךְ שְׁמַעְנוּהָ מִפִּי רַב אַדָּא בַּר אַבּוּהּ.

אָמַר רַב חִסְדָּא: הָדָא דְתֵימַר: בְּתִינוֹק שֶׁאֵינוֹ מַרְגִּיעַ, אֲבָל בְּתִינוֹק הַמַּרְגִּיעַ – הָדָא הִיא דָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עֲגָלִים וּסְיָיחִים הַמְקַפְּצִין מִמָּקוֹם לְמָקוֹם – אֵין לָהֶן חֲזָקָה.

רַבִּי יֵסָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁתֵּי שָׂדוֹת בְּנִיכְסֵי הַגֵּר, הַמֵּיצַר בֵּנְתַיִים, תָּלַשׁ מֵאַחַת מֵהֶן לִקְנוֹת חֲבֵירְתָּהּ וְלֹא לִקְנוֹת הַמֵּיצַר – הִיא נִקְנִית, וַחֲבֵירְתָּהּ אֵינָהּ נִקְנִית.

רַבִּי זֵירָא בְּעָא קוּמֵי רַבִּי יֵסָא:

[דף ח' ע"ב]

נִתְכַּוֵּון לִקְנוֹת הַמֵּיצַר וְשָׁרַע מִינָּהּ .

אָמַר רַב חִסְדָּא: בְּנִיכְסֵי הַגֵּר, תָּלַשׁ צְפוֹנָהּ שֶׁל שָׂדֶה לִקְנוֹת דְּרוֹמָהּ וְלֹא אֶמְצָעִיתָהּ, צְפוֹנָהּ – נִקְנִית, דְּרוֹמָהּ – לֹא נִקְנִית.

תַּמָּן תְּנִינַן: אִם הָיָה מְחוּבָּר לַקַּרְקַע, וְתָלַשׁ כָּל שֶׁהוּא – קָנָה. שְׁמוּאֵל אָמַר: לֹא קָנָה אֶלָּא מַה שֶׁתָּלַשׁ.

אָמַר רַבִּי אַבְדוּמָא נְחוּתָא: בְּנִיכְסֵי הַגֵּר אִתְאַמַר רַב חִסְדָּא.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק: בְּגִין דְּלָא תֵימַר קַשְׁיָא לִשְׁמוּאֵל, אַתְּ מַר: בְּנִיכְסֵי הַגֵּר אִיתְאַמְרַת.

רַב חִסְדָּא אָמַר: "מְשֹׁךְ בְּהֵמָה זוֹ לִקְנוֹת" – קָנָה. "לִקְנוֹת וְוֹלָדוֹתֶיהָ" – קָנָה. "לִקְנוֹת הִיא וּוְלָדוֹתֶיהָ" – לֹא קָנָה. אָמַר רַבִּי נְסָה: הָדָא דְתֵימַר, בְּשֶׁלֹּא הָיְתָה עֲבָרָה. אֲבָל אִם הָיְתָה עֲבָרָה – עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּאֶחָד מֵאֵיבָרֶיהָ.

וְהָתָנֵי: הַמּוֹכֵר עוּבְּרֵי בְּהֶמְתּוֹ לַחֲבֵירוֹ – לֹא עָשָׂה כְּלוּם. וְוֹלְדֵי שִׁפְחָתוֹ לַחֲבֵירוֹ – לֹא עָשָׂה כְּלוּם. מַעֲשְׂרוֹת שָׂדֶה לַחֲבֵירוֹ – לֹא עָשָׂה כְּלוּם. אֲוִיר חוּרְבָתוֹ לַחֲבֵירוֹ – לֹא עָשָׂה כְּלוּם. אֶלָּא מוֹכֵר לוֹ בְּהֵמָה

[דף ט' ע"א]

וּמְשַׁיֵּיר לוֹ עוּבָּרָהּ. מוֹכֵר לוֹ שִׁפְחָה, וּמְשַׁיֵּיר לוֹ וְוֹלָדָהּ. מוֹכֵר לוֹ שָׂדֶה, וּמְשַׁיֵּיר לוֹ מַעֲשְׂרוֹת. מוֹכֵר לוֹ חוּרְבָה, וּמְשַׁיֵּיר לוֹ אֲוִירָהּ.

רַבִּי בָּא בְּשֵׁם רַב חִסְדָּא: שְׁלֹשָׁה הֵן שֶׁהֵן נֶאֱמָנִין לְאַלְתַּר: הֶחָיָיה, וְהַשַּׁיָּירָה, וְהַמִּטַּהֶרֶת חַבְרוֹתֶיהָ.

הֶחָיָיה, בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹשֶׁבֶת עַל הַמַּשְׁבֵּר, מֵהָדָא דִכְתִיב (בְּרֵאשִׁית לח, כח): וַתִּתֵּן הַמְיַלֶּדֶת וַתִּקְשֹׁר וְגוֹמֵר.

שַׁיָּירָה. כַּיִּי דָּמַר רַבִּי סִימוֹן אֲחוּי דִּיהוּדָה בַּר זַבְדִּי בְּשֵׁם רַב: כָּל זְמַן שֶׁמּוּשְׁלָךְ לַשּׁוּק – אוֹ אָבִיו אוֹ אִמּוֹ מְעִידִין עָלָיו. נֶאֱסַף – צָרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים, וְאָבִיו וְאִמּוֹ נַעֲשִׂין לוֹ כִּשְׁנֵי עֵדִים.

וְהַמְּטַהֶרֶת חַבְרוֹתֶיהָ. כַּיִּי דְּתָנֵינַן תַּמָּן: שָׁלֹשׁ נָשִׁים שֶׁהָיוּ יְשֵׁנוֹת בַּמִּיטָּה וְנִמְצָא דַּם תַּחַת אַחַת מֵהֶן – כּוּלָּן טְמֵאוֹת. בָּדְקָה אַחַת וּמָצְתָה טָמֵא – הִיא טְמֵאָה, וְכוּלָּן טְהוֹרוֹת. אָמַר רַבִּי בָּא: וּבִלְבַד מֵעֵת לְעֵת.

הֲלָכָה ב׳ מתני׳ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים בָּרִאשׁוֹנָה, וּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים בָּאַחֲרוֹנָה, וּשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ בָּאֶמְצַע – שְׁמוֹנָה עָשָׂר חֹדֶשׁ.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חֹדֶשׁ אֶחָד בָּרִאשׁוֹנָה, וְחֹדֶשׁ אֶחָד בָּאַחֲרוֹנָה, וּשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ בָּאֶמְצַע – אַרְבָּעָה עָשָׂר חֹדֶשׁ.

אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁדֵה הָאִילָן, כָּנַס אֶת תְּבוּאָתוֹ, וּמָסַק אֶת זֵיתָיו, וְכָנַס אֶת קֵייצָיו – חֲרֵי אֵילּוּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים.

גמרא שְׁמוּאֵל אָמַר: זוּ דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָה. אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: שְׁלֹשָׁה שָׁנִים קָצִיר, שְׁלֹשָׁה שָׁנִים בָּצִיר, שְׁלֹשָׁה שָׁנִים מָסִיק.

רַב אָמַר: זוּ דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָה. אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: שְׁלֹשָׁה שָׁנִים מֵעֵת לְעֵת.

רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן: כְּשֵׁם שֶׁחֲלוּקִין כָּאן, כָּךְ חֲלוּקִין בִּשְׁנֵי אֵלִיָּהוּ.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: שְׁנֵי עֲרָלָה בֵּנֵיהוֹן.

הֲלָכָה ג׳ מתני׳ שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לַחֲזָקָה: יְהוּדָה, וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְהַגָּלִיל.

הָיָה בִּיהוּדָה וְהֶחֱזִיק בַּגָּלִיל, בַּגָּלִיל וְהֶחֱזִיק בִּיהוּדָה – אֵינָהּ חֲזָקָה עַד שֶׁיְּהֵא עִמּוֹ בַּמְּדִינָה.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: לֹא אָמְרוּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּהֵא בְּאִיסְפַּמְיָא וַיַּחֲזִיק שָׁנָה, וְיֵלְכוּ וְיוֹדִיעוּהוּ שָׁנָה, וְיָבוֹא לְשָׁנָה אַחֶרֶת.

[דף ט׳ ע״ב]

גמרא רַב אָמַר: בִּשְׁעַת הַחֵירוּם שָׁנוּ. (אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: שְׁנֵי עֲרָלָה בֵּנֵיהוֹן).

רַב אָמַר: אֵין חֲזָקָה לַבּוֹרֵחַ, וְלֹא מֵאֶרֶץ לְאֶרֶץ.

שְׁמוּאֵל אָמַר: יֵשׁ חֲזָקָה לַבּוֹרֵחַ, וְיֵשׁ חֲזָקָה מֵאֶרֶץ לְאֶרֶץ.

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר רַב יִצְחָק: קְרֶיְיָא מְסַיֵּעַ לְמַה דְּמַר שְׁמוּאֵל, (מְלָכִים ב׳ ח׳) וַיִּתֶּן לָהּ הַמֶּלֶךְ סָרִיס אֶחָד וְגוֹמֵר.

אָמַר רַבִּי לְעָזָר: וַאֲפִילוּ שְׁתֵּי אַבְטִינְיוֹת, כְּגוֹן שְׁלוֹמִי וּנְבִירוֹ, וְהַיְרֵדֵן מַפְסִיק בֵּנְתַיִים, וְעוֹמֵד שָׁם וְרוֹאֶה אֶחָד הַמַּחְזִיק בְּשָׂדֶה וּמַחְזִיק בְּשֶׁלּוֹ – אֵינָהּ חֲזָקָה, עַד שֶׁתְּהֵא עִמּוֹ בְּאוֹתָהּ הָעִיר וּבְאוֹתָהּ הַמְּדִינָה.

רַב אָמַר: עִיקָּר חֲזָקָה – הַכְנָסַת פֵּירוֹת. לֹא מוֹדֶה רַב בִּמְנַכֵּשׁ וּבִמְעַדֵּר? מוֹדֶה רַב בִּמְנַכֵּשׁ וּמְעַדֵּר. מַהוּ דְּאָמַר רַב: עִיקָּר חֲזָקָה – הַכְנָסַת פֵּירוֹת? אֶלָּא, שֶׁאִם רָאוּ אוֹתוֹ חוֹרֵשׁ וְקוֹצֵר וּמְעַמֵּר וְדָשׁ וּבוֹרֵר, וְלֹא רָאוּהוּ מַכְנִיס פֵּירוֹת – אֵינָהּ חֲזָקָה, אֶלָּא הַכְנָסַת פֵּירוֹת.

רַב אָמַר: עִיקָּר חֲלִיצָה – הַתָּרַת רְצוּעוֹת. לֹא כֵן אָמַר רַבִּי בָּא בְּשֵׁם רַב יְהוּדָה, רַבִּי זְרִיקָן מָטֵי בָּהּ בְּשֵׁם רַב: דִּבְרֵי חֲכָמִים, חָלְצָה וְלֹא רָקְקָה, רָקְקָה וְלֹא חָלְצָה – חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה עַד תַּחֲלוֹץ וְתָרוֹק. מוֹדֶה רַב עַד שֶׁתַּחֲלוֹץ וְתָרוֹק, מֵהָדָא, דְּאָמַר רַב: עִיקָּר חֲלִיצָה – הַתָּרַת רְצוּעוֹת.

רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָה שָׁאַל לְרַבִּי יוֹחָנָן: עָרַר, מַהוּ שֶׁצָּרִיךְ בֵּית דִּין? רַבִּי יוֹסֵה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: עָרַר – אֵין צָרִיךְ בֵּית דִּין.

וְאִית דְּמָרִין: רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָה שָׁאַל לְתַלְמִידָיו דְּרַבִּי יוֹחָנָן: עָרַר, מַהוּ שֶׁצָּרִיךְ בֵּית דִּין? רַבִּי חִיָּיה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: עָרַר – צָרִיךְ בֵּית דִּין. שְׁמוּאֵל אָמַר: אֲפִילוּ עָרַר עִמּוֹ בִּפְנֵי פּוֹעֲלִין – עָרַר הוּא. וְצָרִיךְ לְעוֹרֵר עַל כָּל שָׁלֹשׁ שָׁנִים.

גִּידוּל בַּר מִינְיָימִין הֲוָה לֵיהּ עוּבְדָּא, וַהֲווּ דַיָּינֵיהּ: חִלְקִיָּה בַּר טוֹבִי, וְרַב הוּנָא, וְחִיָּיה בַּר רַב.

אָמַר לוֹן חִיָּיה בַּר רַב: כֵּן אָמַר אַבָּא, מִכֵּיוָן שֶׁעָרַר עִמּוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים הָרִאשׁוֹנוֹת – עוֹד אֵין צָרִיךְ לְעוֹרֵר עָלָיו.

וְתָנֵי כֵּן: הָיָה אוֹכֵל שֶׁלּוֹ שֵׁשׁ שָׁנִים. עָרַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים הָרִאשׁוֹנוֹת, אָמַר לוֹ: "אַתָּה מָכַרְתָּה לִי", "אַתָּה נָתַתָּה לִי מַתָּנָה" – אֵינָהּ חֲזָקָה. מֵחֲמַת טַעֲנָה הָרִאשׁוֹנָה – הֲרֵי זוּ חֲזָקָה. שֶׁכָּל חֲזָקָה שֶׁאֵין עִמָּהּ טַעֲנָה – אֵינָהּ חֲזָקָה.

שְׁמוּאֵל אָמַר: אִם כָּזוֹ – אֵין אָנוּ מַנִּיחִין לִגְדוֹלֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּלוּם.

תּוֹסֶפְתָּא

מַסֶּכֶת בָּבָא קַמָּא פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

ג,א שׁוֹר שֶׁהִזִּיק, שֶׁהָיָה מוּעָד בְּקַרְנוֹ, וְתַם בְּשִׁנּוֹ. וְחָבַל בָּזֶה וּבָזֶה. תַּם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ. מוּעָד - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הָעֲלִיָּה. אֵין שָׁם עֲלִיָּה, תָּם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ. מוּעָד - יוֹצִיא וִיבַקֵּשׁ לַעֲלִיָּה. כְּלָל אָמְרוּ בַּנִּזְקִין: הָרֵג אֶת שׁוֹרוֹ וְקָרַע אֶת כְּסוּתוֹ, וְקוֹצֵץ נְטִיעוֹתָיו, לֹא יֹאמַר: "טוֹל אֶת הַנְּבֵלָה וְתֵן לִי אֶת הַפָּרָה", "טוֹל אֶת הַקְּרָעִים וְתֵן לִי אֶת הַטַּלִּית", "טוֹל אֶת הַקְּצָצִין וְתֵן לִי אֶת הַנְּטִיעוֹת", אֶלָּא שָׁמִין אוֹתָן כַּמָּה הֵן יָפִין עַד שֶׁלֹּא הִזִּיקוּ, וְכַמָּה הֵן יָפִין מִשֶּׁהִזִּיקוּ, לְפִיכָךְ הֵן מְשַׁלְּמִין. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: אַף הַתָּם שֶׁחָבַל בָּאָדָם - מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כא, לא): "כַּמִּשְׁפַּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ", יָכוֹל יְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר "יֵעָשֶׂה" - מִגּוּפוֹ הוּא מְשַׁלֵּם, וְאֵין מְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּה.

ג,ב שׁוֹר שֶׁהָיָה מָנֶה שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁהָיָה מָאתַיִם, וְאֵין הַנְּבֵלָה יָפָה כְּלוּם - נוֹטֵל אֶת שׁוֹרוֹ. מֵת אוֹ הִכְחִישׁ - אֵין לוֹ אֶלָּא שׁוֹר. שׁוֹר שֶׁהָיָה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁהָיָה מָאתַיִם וְהַנְּבֵלָה יָפָה חֲמִשִּׁים זוּז - זֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת, וְזֶה נוֹטֵל הַחֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כא, לה): "וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן"; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי מֵאִיר: לֹא בָּזֶה דִּבְּרָה תּוֹרָה! אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁאֵין הַנְּבֵלָה יָפָה כְּלוּם. הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן"? - יֶחֱצוּ דְּמֵי מִיתָה בֵּינֵיהֶם.

ג,ג יֵשׁ חַיָּב עַל נִזְקֵי עַצְמוֹ וְעַל נִזְקֵי שׁוֹרוֹ וַחֲמוֹרוֹ, וּפָטוּר עַל נִזְקֵי עַצְמוֹ וְעַל נִזְקֵי שׁוֹרוֹ. כֵּיצַד חַיָּב עַל נִזְקֵי עַצְמוֹ וְעַל נִזְקֵי שׁוֹרוֹ וַחֲמוֹרוֹ? הִזִּיק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - חַיָּב. שׁוֹרוֹ וַחֲמוֹרוֹ - חַיָּבִים. הִזִּיק בְּמִתְכַּוֵּן - חַיָּב. שׁוֹרוֹ וַחֲמוֹרוֹ - חַיָּבִים. הִדְלִיק גְּדִישׁוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - חַיָּב. שׁוֹרוֹ וַחֲמוֹרוֹ - חַיָּבִין. כֵּיצַד פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם עַל נִזְקֵי עַצְמוֹ וְעַל נִזְקֵי שׁוֹרוֹ וַחֲמוֹרוֹ? הִזִּיק בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, בְּדֶרֶךְ הִלּוּכוֹ -פָּטוּר. שׁוֹרוֹ

הַשָּׁלֵם

וַחֲמוֹרוֹ - פְּטוּרִין. הֵמִית בְּלֹא מִתְכַּוֵּן - פָּטוּר. שׁוֹרוֹ וַחֲמוֹרוֹ - פְּטוּרִין. חָבַל בַּהֶקְדֵּשׁ בַּגֵּר וְעֶבֶד מְשֻׁחְרָר - פָּטוּר. שׁוֹרוֹ וַחֲמוֹרוֹ - פְּטוּרִין, וּפָטוּר עַל נִזְקֵי עַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ.

ג,ד כֵּיצַד מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק? שׁוֹר שֶׁהָיָה מָנֶה שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁהָיָה מָאתַיִם, הִכְחִישׁוֹ חֲמִשִּׁים זוּז, חָזַר הָאַחֲרוֹן הִכְחִישׁוֹ, שְׁלֹשָׁה שֶׁל זָהָב - הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם לָרִאשׁוֹן חֲצִי דִינָר זָהָב. שׁוֹר שֶׁהָיָה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁהָיָה מָאתַיִם, וְחָבַל בּוֹ חֲמִשִּׁים זוּז, חָזַר הָאַחֲרוֹן וְהִכְחִישׁוֹ, הִשְׁבִּיחַ הַנִּזָּק, הָיָה יָפֶה אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, שֶׁאִלְמְלֵא לֹא הִזִּיקוֹ הָיָה יָפֶה שְׁמֹנֶה מֵאוֹת זוּז, עַד שֶׁלֹּא עָמַד בְּבֵית דִּין. הִשְׁבִּיחַ הַמַּזִּיק, אִם עַד שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין הִשְׁבִּיחַ - אֵין לוֹ אֶלָּא כִּשְׁעַת נִזְקוֹ. הִכְחִישׁ - אֵין לוֹ אֶלָּא כִּשְׁעַת עֲמִידָתוֹ בְּבֵית דִּין. אִם מִשֶּׁעָמַד בְּבֵית דִּין הִשְׁבִּיחַ - אֵין לוֹ אֶלָּא כִּשְׁעַת עֲמִידָתוֹ בְּבֵית דִּין. הָרַג שׁוֹרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, הוּקְרָה בְּהֶמְתּוֹ אוֹ שֶׁהוּזְלָה, הִדְלִיק גְּדִישׁ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְהוּקְרָה תְּבוּאָה, אוֹ שֶׁהוּזְלָה, בֵּין מִשֶּׁעָמַד בְּבֵית דִּין וּבֵין עַד שֶׁלֹּא עָמַד בְּבֵית דִּין - אֵין לוֹ אֶלָּא כִּשְׁעַת נִזְקוֹ.

ג,ה שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ, וְהָפַךְ הַנִּרְדָּף וְחָבַל בּוֹ, אוֹ שֶׁחָבְלוּ בּוֹ אֲחֵרִים - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין. הֵזִּק הָרוֹדֵף בַּנִּרְדָּף - פָּטוּר. נִרְדָּף בָּרוֹדֵף - חַיָּב. שׁוֹר שֶׁעָלָה עַל גַּבֵּי חֲבֵרוֹ, וּבָא בַּעַל הַתַּחְתּוֹן וְשָׁמְטוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁמַט אֶת עַצְמוֹ, וְנָפַל וּמֵת - פָּטוּר. דָּחֲאוּ וְנָפַל וָמֵת - חַיָּב.

ג,ו שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹעֶה, וְיָצָא שׁוֹר אַחֵר אַחֲרָיו, נִמְצָא הָרוֹעֶה זֶה שֶׁמֵּת, אֲפִלּוּ זֶה מְנוּגָח וְזֶה מוּעָד לִנְגִיחָה, זֶה מְנוּשָׁךְ וְזֶה מוּעָד לִנְשִׁיכָה - פָּטוּר. רַבִּי אַחָא אוֹמֵר: גָּמָל שֶׁהָיָה אוֹחֵר בֵּין הַגְּמַלִּים, וְנִמְצָא שָׁם גָּמָל מֵת - חַיָּב, בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה הֱמִיתוֹ. יָצְאוּ שְׁנֵי שְׁוָרִים אֲחֵרִים, סָפֵק שֶׁהֵן הֱמִיתוּהוּ, סָפֵק מִמָּקוֹם אַחֵר מֵת - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין. אִם בְּיָדוּעַ שֶׁהֵן הֱמִיתוּהוּ - הֲרֵי אֵלּוּ

תּוֹסֶפְתָּא

מְשַׁלְּמִין בַּקָּטָן וְלֹא בַּגָּדוֹל, בַּתָּם וְלֹא בְּמוּעָד. שְׁנֵי שְׁוָרִים שֶׁהָיוּ רוֹעִים, וְיָצְאוּ שְׁנֵי שְׁוָרִים אַחֲרֵיהֶם, נִמְצְאוּ הָרוֹעִים הֵלְּוּ מֵתִים, סָפֵק שֶׁהֵם הֲמִיתוּם, סָפֵק מִמָּקוֹם אַחֵר מֵתוּ – הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין. וְאִם בְּיָדוּעַ שֶׁהֵם הֲמִיתוּם – הֲרֵי אֵלּוּ מְשַׁלְּמִין, בַּקָּטָן וְלֹא בַּגָּדוֹל, בַּתָּם וְלֹא בְּמוּעָד. וְאִם בְּיָדוּעַ שֶׁהַשְּׁחוֹרִין הֵמִיתוּ אֶת הַלְּבָנִים, וְהָיוּ שָׁם אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד – הֲרֵי אֵלּוּ מְשַׁלְּמִין לַגָּדוֹל. וְלַקָּטָן לַגָּדוֹל מִן הַקָּטָן, וְלַקָּטָן מִן הַגָּדוֹל, לַגָּדוֹל מִן הַתָּם וְלַקָּטָן מִן הַמּוּעָד. הָיוּ הַנִּזָּקִין שֶׁל אֶחָד, סָפֵק שֶׁהֵן הֲמִיתוּם, סָפֵק מִמָּקוֹם אַחֵר מֵתוּ – הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין. וְאִם בְּיָדוּעַ שֶׁהֵן הֲמִיתוּם – הֲרֵי אֵלּוּ מְשַׁלְּמִין, בַּקָּטָן וְלֹא בַּגָּדוֹל, בַּתָּם וְלֹא בְּמוּעָד. וְאִם בְּיָדוּעַ שֶׁהַשְּׁחוֹרִים הֵמִיתוּ אֶת הַלְּבָנִים, וְהָיוּ שָׁם אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד – הֲרֵי אֵלּוּ מְשַׁלְּמִין לַגָּדוֹל וְלַקָּטָן, לַגָּדוֹל מִן הַקָּטָן, וְלַקָּטָן מִן הַגָּדוֹל, לַגָּדוֹל מִן הַתָּם, וְלַקָּטָן מִן הַמּוּעָד. וְהַנִּזָּקִין מְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶם – זֶה נוֹטֵל לְפִי שֶׁלּוֹ, וְזֶה נוֹטֵל לְפִי שֶׁלּוֹ.

הָיוּ הַמַּזִּיקִין שֶׁל שְׁנַיִם, וְהַנִּזּוֹקִין שֶׁל אֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁבְּיָדוּעַ שֶׁהַשְּׁחוֹרִים הֵמִיתוּ אֶת הַלְּבָנִים – הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין, שֶׁזֶּה אוֹמֵר לוֹ: "שֶׁלְּךָ הַמִּית". וְזֶה אוֹמֵר: "שֶׁלְּךָ הַמִּית". אִם בְּיָדוּעַ שֶׁשְּׁנַיִם הֵמִיתוּ אֶת הַשְּׁנַיִם, הָיוּ שָׁם אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד – הֲרֵי אֵלּוּ מְשַׁלְּמִין לַגָּדוֹל וְלַקָּטָן, לַגָּדוֹל מִן הַקָּטָן וְלַקָּטָן מִן הַגָּדוֹל, לַגָּדוֹל מִן הַתָּם וְלַקָּטָן מִן הַמּוּעָד, וְהַמַּזִּיקִין מְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶם, זֶה נוֹתֵן לְפִי שֶׁלּוֹ, וְזֶה נוֹתֵן לְפִי שֶׁלּוֹ.

הָיוּ הַמַּזִּיקִין שֶׁל שְׁנַיִם וְהַנִּזָּקִים שֶׁל שְׁנַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁיָּדוּעַ שֶׁהַשְּׁחוֹרִים הֵמִיתוּ אֶת הַלְּבָנִים – הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִים, שֶׁזֶּה אוֹמֵר: "שֶׁלְּךָ הַמִּית". וְזֶה אוֹמֵר לוֹ: "שֶׁלְּךָ הַמִּית", וְאִם בְּיָדוּעַ שֶׁהַשְּׁנַיִם הֵמִיתוּ אֶת הַשְּׁנַיִם, בִּזְמַן שֶׁכֻּלָּן בָּאִין לְבֵית דִּין – פְּטוּרִין, אֵין כֻּלָּן בָּאִין לְבֵית דִּין – חַיָּבִין. שְׁנַיִם שֶׁזָּרְקוּ שְׁנֵי אֲבָנִים, וְשָׁבְרוּ שְׁתֵּי חָבִיּוֹת, אַחַת שֶׁל יַיִן וְאַחַת שֶׁל שֶׁמֶן, זֶה אוֹמֵר: "אֶת שֶׁל יַיִן". וְזֶה אוֹמֵר: "אֶת שֶׁל שֶׁמֶן" – מְשַׁלְּמִין אֶת שֶׁל יַיִן. אַחַת מְלֵאָה וְאַחַת רֵיקָנִית, זֶה אוֹמֵר: "אֶת הָרֵקָנִית". וְזֶה אוֹמֵר: "אֶת הַמְּלֵאָה" – מְשַׁלְּמִין אֶת הָרֵיקָנִית. שָׁבְרוּ אֶת הֶחָבִיּוֹת, זֶה אוֹמֵר: "אַתָּה שָׁבַרְתָּה"! וְזֶה אוֹמֵר: "אַתָּה שָׁבַרְתָּה"! – שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין.

מַסֶּכֶת בָּבָא קַמָּא פֶּרֶק רְבִיעִי

ד,א שׁוֹר שֶׁחֲצִיוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְחֲצִיוֹ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁהִזִּיק שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מוּעָד – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. וְתָם – מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, בֵּין תָּם וּבֵין מוּעָד – פָּטוּר. הַזַּק מֵאֶחָד שֶׁל יִשְׂרָאֵל – חַיָּב, וְשֶׁל הֶקְדֵּשׁ – פָּטוּר. שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ – הַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן. הַבְּעָלִים נוֹטְלִין אֶת נִזְקוֹ, וְנוֹתְנִין אֶת נִזְקוֹ. שׁוֹר שֶׁחֲצִיוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְחֲצִיוֹ שֶׁל כְּנַעֲנִי, שֶׁהִזִּיק אֶת שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מוּעָד – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. וְתָם – מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. וְשֶׁל כְּנַעֲנִי, בֵּין תָּם וּבֵין מוּעָד – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. שׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי שֶׁהִזִּיק שׁוֹר שֶׁל אַחֵר, חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל – מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁאֵין תָּם וּמוּעָד בִּנְזִקֵי הַכְּנַעֲנִי.

ד,ב שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל כּוּתִי, וְשֶׁל כּוּתִי שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מוּעָד – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הָעֲלִיָּה, וְתָם – מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי – פָּטוּר. וְשֶׁל כְּנַעֲנִי שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בֵּין תָּם וּבֵין מוּעָד – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הָעֲלִיָּה.

ד,ג יָפֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט מִכֹּחַ גְּבוֹהַּ, וְכֹחַ גְּבוֹהַּ מִכֹּחַ הֶדְיוֹט. יָפֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט: נִזְקִין לַהֶדְיוֹט, וְאֵין נִזְקִין לַגָּבוֹהַּ. רִבִּית וְאוֹנָאָה לַהֶדְיוֹט, וְאֵין רִבִּית וְאוֹנָאָה לַגָּבוֹהַּ. תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לַהֶדְיוֹט, וְאֵין תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לַגָּבוֹהַּ. נִשְׁבַּע לַהֶדְיוֹט – מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ, לַגָּבוֹהַּ – אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא

תּוֹסֶפְתָּא

קֶרֶן. יָפֶה כֹּחַ גְּבוֹהַּ: מְעִילָה לַגְּבוֹהַּ, וְאֵין מְעִילָה לַהֶדְיוֹט. אֲמִירָתוֹ לַגְּבוֹהַּ – כְּמִסִּירָתוֹ לַהֶדְיוֹט. קֶרֶן וְחֹמֶשׁ לַגְּבוֹהַּ, וְאֵין קֶרֶן וְחֹמֶשׁ לַהֶדְיוֹט. הַקּוֹנֶה מִן הַגְּבוֹהַּ – בְּכֶסֶף. מִן הַהֶדְיוֹט – בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבְחֲזָקָה.

ד,ד שׁוֹר חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ – פָּטוּר. רַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי יַעֲקֹב אוֹמְרִים: מְשֻׁלָּם חֲצִי נֶזֶק. שׁוֹר שֶׁנִּתְחָרְשׁוּ בְּעָלָיו אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּטּוּ בְּעָלָיו, אוֹ שֶׁהָלְכוּ בְּעָלָיו לִמְדִינַת הַיָּם. יְהוּדָה בֶּן נַקּוֹסְיָא אוֹמֵר: סוּמְכוֹס אוֹמֵר: לְעוֹלָם הוּא בְּתַמּוּתוֹ, עַד שֶׁיַּעֲדוּהוּ בִּפְנֵי בְּעָלִים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מַעֲמִידִין עָלָיו אַפִּטְרוֹפִּין, הֶעִידוּהוּ בִּפְנֵי אַפִּטְרוֹפִּין, נִתְפַּקֵּחַ הַחֵרֵשׁ וְנִשְׁתַּפֶּה הַשּׁוֹטֶה, וְהִגְדִּיל הַקָּטָן, אוֹ שֶׁבָּאוּ בְּעָלָיו מִמְּדִינַת הַיָּם. יְהוּדָה בֶּן נַקּוֹסְיָא אוֹמֵר: סוּמְכוֹס אוֹמֵר: לְעוֹלָם הוּא בְּתַמּוּתוֹ רִאשׁוֹנָה, עַד שֶׁיַּעֲדוּהוּ בִּפְנֵי בְּעָלִים שְׁנִיָּה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ.

ד,ה זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁהוּעַד בּוֹ, וְהוּעַד בַּדָּבָר שֶׁהוּעַד בּוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁהוּעַד עָלָיו – מְשֻׁלָּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הָעֲלִיָּה. וְכָל שֶׁלֹּא הוּעַד בּוֹ, וְלֹא הוּעַד בִּבְעָלָיו, בְּדָבָר שֶׁלֹּא הוּעַד בּוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁלֹּא הוּעַד עָלָיו – מְשֻׁלָּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מוּעָד לַשַּׁבָּתוֹת וְאֵינוֹ מוּעָד לִימוֹת הַחוֹל. אֵימָתַי הוּא תָּם? עַד שֶׁיַּחֲזוֹר בּוֹ שְׁלֹשָׁה יְמֵי שַׁבָּתוֹת, זֶה אַחַר זֶה.

ד,ו יֵשׁ כָּאן חַיָּב בַּכֹּפֶר וְחַיָּב בַּמִּיתָה, חַיָּב בַּמִּיתָה פָּטוּר מִן הַכֹּפֶר, חַיָּב בַּכֹּפֶר וּפָטוּר מִן הַמִּיתָה, פָּטוּר מִן הַכֹּפֶר וּפָטוּר מִן הַמִּיתָה. שׁוֹר מוּעָד שֶׁהֵמִית – חַיָּב בַּכֹּפֶר וְחַיָּב בַּמִּיתָה. שׁוֹר תָּם שֶׁהֵמִית, וְשׁוֹר חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁהֵמִית, הֵמִית גֵּר וְעֶבֶד מְשֻׁחְרָר – חַיָּב בְּמִיתָה וּפָטוּר מִן הַכֹּפֶר; שׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְחַכֵּךְ בַּכֹּתֶל, וְנָפַל עַל הָאָדָם, נִתְכַּוֵּן לַהֲרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה. הָרַג אֶת הַבְּהֵמָה לִכְנַעֲנִי, וְהָרַג בֶּן יִשְׂרָאֵל, לִנְפָלִים וְהָרַג בֶּן קַיָּמָא – חַיָּב בַּכֹּפֶר וּפָטוּר מִן הַמִּיתָה. וּלְעִנְיַן הַנִּזְקִין: רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כא, כח): "כִּי יִגַּח שׁוֹר" – עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן לִגַּח. וְאִם הָיָה תָּם – פָּטוּר מִן הַכֹּפֶר וּפָטוּר מִן הַמִּיתָה. הֵמִית כּוּתִי בֶּן שְׁמֹנֶה – פָּטוּר מִן הַכֹּפֶר וּפָטוּר מִן הַמִּיתָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שׁוֹר הַמִּדְבָּר, וְשׁוֹר הֶקְדֵּשׁ, וְשׁוֹר גֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין – פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כא, כט): "וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ" – אֵין בְּעָלִים לְאֵלּוּ.

יֶתֶר עַל כֵּן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: הֵמִית כְּשֶׁהוּא שֶׁל הֶדְיוֹט, וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲמֹד בַּדִּין עַד שֶׁהִקְדִּישׁוֹ בְּעָלָיו. הֵמִית כְּשֶׁהוּא שֶׁל גֵּר, וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲמֹד בַּדִּין עַד שֶׁמֵּת הַגֵּר – פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו וְהֵמִית" – אֶת שֶׁשָּׁוּוֹת הַמִּיתָתוֹ לִשְׁעַת עֲמִידָתוֹ בְּבֵית דִּין – חַיָּב, אֶת שֶׁלֹּא שָׁוּוֹת הַמִּיתָתוֹ לִשְׁעַת עֲמִידָתוֹ בְּבֵית דִּין – פָּטוּר. כֵּיצַד הוּא מְשֻׁלָּם? שָׁמִין אֶת הַנִּזָּק כַּמָּה הוּא יָפֶה, לְפִי כָּךְ הוּא מְשֻׁלָּם; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: שָׁמִין אֶת הַבְּעָלִים, כַּמָּה הֵן יָפִים – לְפִי כָּךְ הֵן מְשֻׁלְּמִין.

ד,ז כָּל שֶׁחַיָּב בְּבֶן חוֹרִין – חַיָּב בַּעֲבָדִים, בֵּין בְּכֹפֶר בֵּין בְּמִיתָה. וְכָל שֶׁפָּטוּר בְּבֶן חוֹרִין – פָּטוּר בַּעֲבָדִים, בֵּין בְּכֹפֶר בֵּין בְּמִיתָה. כָּל שֶׁפָּטוּר בְּבֶן חוֹרִין פָּטוּר בַּעֲבָדִים: הֵמִית עֶבֶד עִבְרִי – נוֹתֵן כָּל כֹּפֶר, וְעֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין – נוֹתֵן לִשְׁנֵיהֶם. חֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין –נוֹתֵן לְפִי חֶשְׁבּוֹן, חֲצִי כֹּפֶר לַיּוֹרְשִׁין, וְחֶצְיוֹ שְׁלֹשִׁים סֶלַע לַבְּעָלִים.

ד,ח הַמֵּמִית עַל פִּי עֵד אֶחָד, וְהָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבָּע עַל פִּי עֵד אֶחָד – פָּסוּל לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ וּפָטוּר מִן הַמִּיתָה, וּמֻתָּר בַּהֲנָאָה. הַמֵּמִית עַל פִּי שְׁנַיִם, וְהָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבָּע עַל פִּי שְׁנַיִם – פָּסוּל לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ וְאָסוּר בַּהֲנָאָה וְחַיָּב בְּמִיתָה. הֵמִית בֵּין מִשֶּׁלּוֹ בֵּין מִשֶּׁל חֲבֵרוֹ, בֵּין לִפְנֵי הֶקְדֵּשׁוֹ וּבֵין לְאַחַר הֶקְדֵּשׁוֹ, בֵּין בְּשׁוּגֵג בֵּין בְּמֵזִיד, בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן – פָּסוּל לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע, בֵּין מִשֶּׁלּוֹ וּבֵין מִשֶּׁל חֲבֵרוֹ, בֵּין לִפְנֵי הֶקְדֵּשׁוֹ בֵּין

הַשָּׁלֵם

לְאַחַר הֶקְדֵּישׁוֹ, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד – פָּסוּל לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. בְּאוֹנֶס – כָּשֵׁר. בְּרָצוֹן – פָּסוּל.

יֵשׁ בְּנוֹגֵחַ שֶׁאֵין בְּרוֹבֵעַ, וּבְרוֹבֵעַ שֶׁאֵין בְּנוֹגֵחַ: נוֹגֵחַ מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּפֶר לְאַחַר מִיתָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּרוֹבֵעַ. וְיֵשׁ בְּרוֹבֵעַ, שֶׁהָרוֹבֵעַ – עָשָׂה בּוֹ אוֹנֶס כְּרָצוֹן, שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן כְּמִתְכַּוֵּן, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּנוֹגֵחַ.

מַסֶּכֶת בָּבָא קַמָּא פֶּרֶק חֲמִישִׁי

ה,א שׁוֹר תָּם שֶׁהִזִּיק עַד שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין, וְהִקְדִּישׁוֹ בְּעָלָיו – מֻקְדָּשׁ. שְׁחָטוֹ וּמְכָרוֹ וּנְתָנוֹ בְּמַתָּנָה – מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי. מִשֶּׁעָמַד בַּדִּין הִקְדִּישׁוֹ בְּעָלָיו – אֵין מֻקְדָּשׁ. שְׁחָטוֹ וּמְכָרוֹ וּנְתָנוֹ בְּמַתָּנָה – לֹא עָשָׂה כְּלוּם, מִפְּנֵי שֶׁמְּשַׁלֵּם מִגּוּפוֹ. שׁוֹר מוּעָד שֶׁהִזִּיק, בֵּין מִשֶּׁעָמַד בַּדִּין וּבֵין עַד שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין, וְהִקְדִּישׁוֹ בְּעָלָיו – מֻקְדָּשׁ. שְׁחָטוֹ וּמְכָרוֹ וּנְתָנוֹ בְּמַתָּנָה – מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, מִפְּנֵי שֶׁמְּשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּה.

ה,ב שׁוֹר תָּם שֶׁהִזִּיק וְאַחַר כָּךְ הֵמִית, הֵמִית וְאַחַר כָּךְ הִזִּיק – פָּטוּר. שׁוֹר מוּעָד שֶׁהִזִּיק, וְאַחַר כָּךְ הֵמִית – חַיָּב. הֵמִית וְאַחַר כָּךְ הִזִּיק, עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ – חַיָּב, מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ – פָּטוּר. שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל, נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר, הִזִּיק שׁוֹר בִּרְשׁוּתוֹ, מוּעָד – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. תָּם – מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. שְׁאָלוֹ בְּחֶזְקַת תָּם וְנִמְצָא מוּעָד, הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק, וְהַשּׁוֹאֵל פָּטוּר. הוּעָד בּוֹ בִּפְנֵי שׁוֹאֵל, וְאַחַר כָּךְ מְכָרוֹ – הַבְּעָלִים מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק וְהַשּׁוֹאֵל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. הֵמִית בִּרְשׁוּתוֹ וְאַחַר כָּךְ מְסָרוֹ לַבְּעָלִים, עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ מְסָרוֹ לַבְּעָלִים – פָּטוּר. מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ מְסָרוֹ לַבְּעָלִים – חַיָּב. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַף מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ עַד שֶׁלֹּא נִסְקַל, מְסָרוֹ לַבְּעָלִים – פָּטוּר.

ה,ג פָּרָה שֶׁהֵמִיתָה וְאַחַר כָּךְ יָלְדָה, עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינָהּ יָלְדָה –וְלָדוֹתֶיהָ מֻתָּרִין. מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינָהּ יָלְדָה – וְלָדוֹתֶיהָ אֲסוּרִין. נִתְעָרְבוּ בַּאֲחֵרִים וַאֲחֵרִים בַּאֲחֵרִים – כֻּלָּן אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה. מַה יַּעֲשׂוּ לָהֶן? כּוֹנְסִין אוֹתָן לַכִּפָּה עַד שָׁעָה שֶׁיָּמוּתוּ. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כֻּלָּן נִסְקָלִין. הַגּוֹזֵל שׁוֹר מֵחֲבֵרוֹ וְהֵמִית בִּרְשׁוּתוֹ, וְאַחַר כָּךְ מְסָרוֹ בְּעֵדִים לַבְּעָלִים, בֵּין מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ וּבֵין עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ –חַיָּב.

ה,ד הַלּוֹקֵחַ שׁוֹר מֵחֲבֵרוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא תָּם, וְנִמְצָא מוּעָד, וְהוּעַד בּוֹ בִּפְנֵי שְׁנַיִם – בֶּאֱמֶת[1] שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ! מִפְּנֵי שֶׁמִּקָּח טָעוּת. שׁוֹר שֶׁפָּסַק אֶת הַמּוֹסְרָה, וְיָצָא וְהִזִּיק: תָּם – פָּטוּר. וּמוּעָד – חַיָּב; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: תָּם – חַיָּב. וּמוּעָד – פָּטוּר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: זֶה וְזֶה פְּטוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כא, לו): "וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו" – שָׁמוּר הוּא זֶה! רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין לוֹ שְׁמִירָה לְשׁוֹר אֶלָּא סַכִּין.

ה,ה "כְּנוֹס שׁוֹרְךָ וַאֲנִי אֶשְׁמְרֶנּוּ": הִזִּיק – פָּטוּר. הֵזִק – חַיָּב. "כְּנוֹס שׁוֹרְךָ וּשְׁמָרוֹ": הֵזִק – פָּטוּר. הִזִּיק – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. עַל נְגִיחָה, וְעַל נְגִיפָה, עַל נְשִׁיכָה, עַל רְבִיצָה, וְעַל בְּעִיטָה: מוּעָד – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. וְתָם – מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק.

ה,ו הִכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתוֹ, וּבָא שׁוֹר מִמְּקוֹם אַחֵר שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתוֹ, נָגַח, נָגַף, נָשַׁךְ, רָבַץ, בָּעַט; רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. עַל נְגִיחָה, וְעַל נְגִיפָה, עַל נְשִׁיכָה, וְעַל רְבִיצָה, וְעַל בְּעִיטָה; מוּעָד – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. וְתָם – מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. הִכְנִיס קְרוֹרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וּבָא שׁוֹר מִמְּקוֹם אַחֵר שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וּשְׁבָרָן

---

[1] מוּבָא בַּיְרוּשַׁלְמִי (בָּבָא קַמָּא פֶּרֶק ב הֲלָכָה ה): אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כָּל מָקוֹם שֶׁשָּׁנִינוּ "**בֶּאֱמֶת**" – הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. וְהֵינוּ 'הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי' שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ אֶת הַדָּמִים שֶׁנָּתַן לוֹ הַלּוֹקֵחַ, מִפְּנֵי שֶׁמִּקָּח טָעוּת הוּא.

– פָּטוּר. וְאִם הֵזִיק בְּהֵן – בַּעַל קְדֵרוֹת פָּטוּר. הִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לַחָצֵר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וּבָא שׁוֹר מִמְּקוֹם אַחֵר שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְאָכְלָן – פָּטוּר. וְאִם הֵזִיק בָּהֶן – בַּעַל הַפֵּרוֹת פָּטוּר. נָפַל לַבּוֹר וְהִבְאִישׁ אֶת מֵימָיו – חַיָּב. הָיָה אָבִיו אוֹ בְּנוֹ לְתוֹכוֹ – מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּפֶר; דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן. רַבִּי עֲקִיבָה פּוֹטֵר מִן הַכֹּפֶר. הָיָה בּוֹ עֶבֶד אוֹ אָמָה – נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים סְלָעִים; דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן. וְרַבִּי עֲקִיבָה פּוֹטֵר מִשְּׁלֹשִׁים סְלָעִים.

ה,ז יֵשׁ **נוֹתֵן אֶת הַכֹּפֶר וְאֵין נִסְקָל, נִסְקָל, וְאֵין נוֹתֵן אֶת הַכֹּפֶר.** הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ וְנָפַל עָלָיו שׁוֹר וַהֲרָגוֹ – **נוֹתֵן אֶת הַכֹּפֶר וְאֵין נִסְקָל.** נִכְנַס לַחָצֵר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, נָגְחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, אוֹ שֶׁנִּשְׁכוֹ כַּלְבּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וָמֵת – **נִסְקָל וְאֵין מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּפֶר.**

ה,ח שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה וְנִמְצָא עֻבָּרָה בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נָגְחָהּ יָלְדָה, וְאִם מִשֶּׁנָּגְחָהּ יָלְדָה. סוּמְכוּס אוֹמֵר: מְשַׁלֵּם חֲצִי כֹּפֶר לַפָּרָה וּרְבִיעַ לַוָּלָד. וְכֵן פָּרָה שֶׁנָּגְחָה אֶת הַשּׁוֹר וְנִמְצָא וְלָדָהּ בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נָגְחָה יָלְדָה, וְאִם מִשֶּׁנָּגְחָה יָלְדָה; סוּמְכוּס אוֹמֵר: מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַפָּרָה, וּרְבִיעַ מִן הַוָּלָד.

מַסֶּכֶת בָּבָא קַמָּא פֶּרֶק שִׁישִׁי

ו,א שׁוֹר שֶׁדָּחַף אֶת חֲבֵרוֹ, וְנָפַל לַבּוֹר וָמֵת – בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב, וּבַעַל הַבּוֹר פָּטוּר. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: בְּמוּעָד – זֶה נוֹתֵן מֶחֱצָה וְזֶה נוֹתֵן מֶחֱצָה. בְּתָם – בַּעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וּבַעַל הַשּׁוֹר רְבִיעַ.

ו,ב הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ וְנָפַל עָלָיו שׁוֹר וַהֲרָגוֹ – חַיָּב בַּכֹּפֶר. וְאִם הֵזִיק הַשּׁוֹר – בַּעַל הַבּוֹר פָּטוּר. הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל עָלָיו שׁוֹר וַהֲרָגוֹ – פָּטוּר מִן הַכֹּפֶר.

וְאִם הֵזִיק הַשּׁוֹר – בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב[2]. חָפַר בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ וּפָתַח לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אֲפִלּוּ הוּא שֶׁל רַבִּים – חַיָּב, עַד שֶׁיִּמְסֹר לָרַבִּים. אֵיזֶה הוּא **בּוֹר** שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה? חָפַר בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּפָתַח לִרְשׁוּת הַיָּחִיד, יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לַחְפֹּר וְיֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לִפְתֹּחַ. בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּפָתַח לִרְשׁוּת הָרַבִּים – אֵין לוֹ רְשׁוּת לַחְפֹּר וְאֵין לוֹ רְשׁוּת לִפְתֹּחַ, בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּפָתַח לִרְשׁוּת הָרַבִּים – יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לַחְפֹּר וְאֵין לוֹ רְשׁוּת לִפְתֹּחַ. אֲבָל יֵשׁ לָרַבִּים רְשׁוּת לִכְנֵס לְשָׁם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּפָתַח לִרְשׁוּת הַיָּחִיד, אֲפִלּוּ הוּא שֶׁל רַבִּים – פָּטוּר. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה מְחַיֵּב עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לוֹ מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ עַד שֶׁיַּרְחִיק מִן הַכֹּתֶל אַרְבָּעָה טְפָחִים, שֶׁיְּהַלֵּךְ אָדָם אוֹ עַד שֶׁיִּמְסֹר לָרַבִּים. חָפַר וּפָתַח וּמָסַר לָרַבִּים – פָּטוּר. וְכֵן הָיָה נְחוּנְיָא פּוֹתֵחַ וְחוֹפֵר שִׂיחִים עוֹשֶׂה, חוֹפֵר וּפוֹתֵחַ וּמוֹסֵר לָרַבִּים, וּכְשֶׁבָּא דָּבָר לִפְנֵי חֲכָמִים, אָמְרוּ: עָשָׂה זֶה כַּהֲלָכָה. חָפַר כָּרָאוּי וְכִסָּה כָּרָאוּי, עָשָׂה לָהּ חוּלְיָא גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, מְסָרוֹ לַחוֹלֶה וּלְזָקֵן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן דַּעַת – פָּטוּר. חָפַר שֶׁלֹּא כָּרָאוּי וְכִסָּה שֶׁלֹּא כָּרָאוּי, עָשָׂה לָהּ חוּלְיָא פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, מְסָרוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁאֵין בָּהֶן דַּעַת – חַיָּב.

ו,ג חָפַר תִּשְׁעָה טְפָחִים וּבָא אַחֵר וְחָפַר טֶפַח – הָאַחֲרוֹן חַיָּב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַחַר הָאַחֲרוֹן לַמִּיתָה, אַחַר הָרִאשׁוֹן לְהֵזֵק. חָפַר עֲשָׂרָה, וּבָא אַחֵר וְסִיְּדוֹ וְכִיְּרוֹ – הָאַחֲרוֹן חַיָּב. אֶחָד חָפַר עֲשָׂרָה, וְאֶחָד חָפַר עֶשְׂרִים, וְאֶחָד חָפַר מֵאָה, וְאֶחָד חָפַר מָאתַיִם – כֻּלָּן חַיָּבִין. בּוֹר שֶׁל שְׁנַיִם, אֶחָד מְכַסֶּה וְאֶחָד מְגַלֶּה – הַמְגַלֶּה חַיָּב. כִּסָּהוּ וְנִתְגַּלָּה, כִּשֶׁהוּא עוֹמֵד וְרוֹאֵהוּ, וְלֹא כִסָּהוּ – הֲרֵי זֶה חַיָּב. כִּסָּהוּ וְהָלַךְ לוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְגַּלָּה לְאַחַר מִכֵּן – פָּטוּר. חָפַר חֲמִשָּׁה טְפָחִים, וּבָא אַחֵר וְחָפַר חֲמִשָּׁה – הָאַחֲרוֹן

[2] בַּבְּרִיתָא בָּבָא בַּתְרָא (דַּף קעה) הַגִּרְסָה: יוֹרְשֵׁי בַּעַל הַבּוֹר – חַיָּבִים לְשַׁלֵּם.

תּוֹסֶפְתָּא

חַיָּב? כַּמָּה שֶׁעוּרוֹ לְהַזִּיק? כָּל שֶׁהוּא, וּלְמִיתָה - עֲשָׂרָה טְפָחִים. סוּמְכוּס אוֹמֵר: לְעֹמֶק - שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. לְאָרְכּוֹ וּלְרָחְבּוֹ - אַרְבָּעָה. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כְּמִלּוּאוֹ שֶׁל נוֹפֶל. נָפַל לְפָנָיו מִקּוֹל הַכְּרִיָּה - חַיָּב. לְאַחֲרָיו מִקּוֹל הַכְּרִיָּה - פָּטוּר, בְּבוֹר וּבְשִׂיחַ, בֵּין מִלְּפָנָיו וּבֵין מִלְּאַחֲרָיו - חַיָּב.

ו,ד נָפַל לְתוֹכוֹ חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, שׁוֹר סוּמָא הַמְהַלֵּךְ בַּלַּיְלָה - חַיָּב. בֶּן אוֹ בַּת עֶבֶד אוֹ אָמָה - פָּטוּר. נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וְכֵלָיו וְנִתְקָרְעוּ - חַיָּב עַל הַבְּהֵמָה וּפָטוּר עַל הַכֵּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כא, לה): "וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי" וְגוֹ' - יָצְאוּ כֵּלִים שֶׁאֵין לָהֶם אוֹנָאָה, יָצָא אָדָם שֶׁאֵין הֵימֶנּוּ אוֹנָאָה בְּמוֹתוֹ. לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְמַנִּיחַ אֲבָנוֹ וּצְלוֹחִיתוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבָא אֶחָד וְהֵזִיק בָּהֶן - חַיָּב עַל נִזְקֵי אָדָם וּפָטוּר עַל נִזְקֵי צְלוֹחִית. אִם הוּשַׁם אֶת הַצְּלוֹחִית וְנִשְׁבְּרָה, אַף הוּא חַיָּב עַל צְלוֹחִיתוֹ.

בּוֹר שֶׁבְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ - הֲרֵי זֶה שֶׁל עוֹלֵי בָבֶל, עַד שֶׁיּוּדַע לְךָ שֶׁהִיא שֶׁל אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר. שֶׁבְּרֶחְבָּה וְשֶׁבַּכַּרְמְלִית - הֲרֵי הִיא שֶׁל אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר, עַד שֶׁתִּוָּדַע לְךָ שֶׁהִיא שֶׁל עוֹלֵי בָבֶל. שֶׁבְּאֶמְצַע הַשָּׂדֶה - הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה, עַד שֶׁתִּוָּדַע לְךָ שֶׁהִיא שֶׁל אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר. הַנְּהָרוֹת וְהַמַּעְיָנוֹת שֶׁמּוֹשְׁכִין - הֲרֵי הֵן שֶׁל כָּל אָדָם.

ו,ה הַמַּבְעִית אֶת חֲבֵרוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְדִינוֹ מָסוּר לַשָּׁמַיִם. צָנַח בְּאָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ - פָּטוּר. אֲחָזוֹ בְּאָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ - חַיָּב. הַמַּבְעִית בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְדִינוֹ מָסוּר לַשָּׁמַיִם. הִלְעִיטָהּ חֶלְדּוֹת הַרְדּוּפָנִי, וְסַם הַמָּוֶת, וְצוֹאַת תַּרְנְגוֹלִים - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְדִינוֹ מָסוּר לַשָּׁמַיִם. הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּמֵי חַטָּאת וּבְפָרַת חַטָּאת שֶׁל חֲבֵרוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְדִינוֹ מָסוּר לַשָּׁמַיִם. שָׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁהִכָּה בִּרְשׁוּת בֵּית דִּין, וְהִזִּיק - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְדִינוֹ מָסוּר לַשָּׁמַיִם.

ו,ו רוֹפֵא אֻמָּן שֶׁרִפֵּא בִּרְשׁוּת בֵּית דִּין, וְהִזִּיק - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְדִינוֹ מָסוּר לַשָּׁמַיִם.

הַשָּׁלֵם

הַמְּחַתֵּךְ אֶת הָעֵבֶר בִּמְעֵי אִמּוֹ בִּרְשׁוּת בֵּית דִּין, וְהִזִּיק - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְדִינוֹ מָסוּר לַשָּׁמַיִם.

ו,ז אֶחָד שׁוֹר וַחֲמוֹר, וְאֶחָד שְׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף לִנְזָקִין, מוּעָד -מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְתַם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. אֶחָד שׁוֹר וַחֲמוֹר, וְאֶחָד שְׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף לְהַרְבָּעָה וּלְכִלְאַיִם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כָּל אֶחָד וְאֶחָד יִתְרַבֶּה בִּמְקוֹמוֹ.

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בַּדִּבְרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת הוּא אוֹמֵר (שְׁמוֹת כ, י): "אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמוֹרְךָ וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ"; שׁוֹר וַחֲמוֹר בִּכְלָל הָיוּ, וְלָמָּה יָצְאוּ? - לְהַקִּישׁ עֲלֵיהֶן, מַה שׁוֹר וַחֲמוֹר הָאֲמוּרִים לְעִנְיָן שַׁבָּת, עָשָׂה שְׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף כְּשׁוֹר וַחֲמוֹר, אַף שׁוֹר וַחֲמוֹר הָאֲמוּרִים לְעִנְיָן כָּל דָּבָר, שְׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף כְּשׁוֹר וַחֲמוֹר.

ו,ח נָעַל כָּרָאוּי, קָשַׁר כָּרָאוּי, עָשָׂה לָהּ מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים. מְסָרָהּ לְחוֹלֶה וּלְזָקֵן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן דַּעַת - פָּטוּר. נָעַל שֶׁלֹּא כָּרָאוּי, עָשָׂה לָהּ מְחִיצָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, מְסָרָהּ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, שֶׁאֵין בָּהֶן דַּעַת. אֵיזֶה הוּא שֶׁלֹּא כָּרָאוּי? כָּל שֶׁאֵין יָכוֹל לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה.

רוֹעֶה שֶׁמָּסַר צֹאנוֹ לְרוֹעֶה אַחֵר - רֹאשׁוֹן חַיָּב, וְשֵׁנִי פָּטוּר. הַמּוֹסֵר צֹאנוֹ לְרוֹעֶה, אֲפִלּוּ חִגֵּר, אֲפִלּוּ חוֹלֶה, אֲפִלּוּ לְפָנָיו כִּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת צֹאן - פָּטוּר. מְסָרוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - חַיָּב. לְעֶבֶד וְלָאִשָּׁה - פָּטוּר, וּמְשַׁלְּמִין לְאַחַר זְמַן. כֵּיצַד עוֹשִׂין לָהֶם? בֵּית דִּין כּוֹתְבִין עֲלֵיהֶן שְׁטָרֵי חוֹב. נִתְגָּרְשָׁה אִשָּׁה וְנִשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם.

ו,ט הַחוֹתֵךְ יַבֶּלֶת שֶׁל חֲבֵרוֹ וְעוֹמֵד לְחָתְכָהּ, לֹא יֹאמַר לוֹ: "תֵּן לִי מַה שֶׁחָבַלְתָּ בִּי". אֶלָּא נוֹתֵן כָּל בָּשְׂתּוֹ! הַקּוֹצֵץ נְטִיעוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְעָתִיד לִקְצֹץ, לֹא יֹאמַר לוֹ: "תֵּן לִי מַה שֶׁחָבַלְתָּ בִּי". אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ כָּל נִזְקוֹ!

תּוֹסֶפְתָּא

ו,י אֵין שָׁמִין בֵּית קַב מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁבִּיחוֹ, וְלֹא בֵּית כּוֹר מִפְּנֵי שֶׁפּוּגֵם, אֶלָּא שָׁמִין בֵּית סְאָה פְּחוּתָה בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה, כַּמָּה הָיְתָה יָפָה, כַּמָּה הִיא יָפָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁאֲכָלָהּ יִחוּרֵי תְּאֵנִים אוֹ שֶׁקִּטְּפָהּ לוּלְבֵי גְּפָנִים, אֲבָל אִם אֲכָלָהּ פַּגִּים אוֹ בֹּסֶר – רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵן פֵּרוֹת גְּמוּרִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָה: אֲכָלָהּ פֵּרוֹת נְטוּעוֹת -שָׁמִין לָהֶם נְטוּעוֹת. נְטִיעוֹת עַצְמָן – שָׁמִין אוֹתוֹ בֵּית סְאָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָה: תְּבוּאָה שֶׁלֹּא הֵבִיאָה שְׁלִישׁ – הֲרֵי הִיא כִּנְטִיעוֹת.

ו,יא לִיבָּה וְלִיבַּתּוּ הָרוּחַ, אִם יֵשׁ בְּשֶׁלּוֹ כְּדֵי לְלַבּוֹת – הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְאִם לָאו – הֲרֵי זֶה פָּטוּר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: "שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִר אֶת הַבְּעֵרָה" (שְׁמוֹת כב, ה) – הַכֹּל לְפִי הַדְּלֵקָה. הַמַּדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, כַּמָּה תַּעֲבוֹר הַדְּלֵקָה? רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים, בִּשְׁעַת הָרוּחַ – שְׁלֹשִׁים אַמָּה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁלֹשִׁים אַמָּה, וּבִשְׁעַת הָרוּחַ חֲמִשִּׁים אַמָּה. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: חֲמִשִּׁים אַמָּה, וּבִשְׁעַת הָרוּחַ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה. מַעֲשֶׂה בַּעֲרָב, שֶׁקָּפַץ הָאוּר בְּיֶתֶר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה וְהִזִּיק. מַעֲשֶׂה שֶׁעָבְרָה הַדְּלֵקָה אֶת הַיַּרְדֵּן[3] שֶׁהָיְתָה קָשָׁה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁקָּפְצָה, אֲבָל אִם הָיְתָה מְסַכְסֶכֶת וְהוֹלֶכֶת, אוֹ שֶׁהָיוּ עֵצִים מְצוּיִין לָהּ, אֲפִלּוּ עַד מִיל – הֲרֵי זֶה חַיָּב. עָבְרָה נָהָר אוֹ גָּדֵר אוֹ שְׁלוּלִית שֶׁהֵן רְחָבִין שְׁמֹנֶה אַמּוֹת – פָּטוּר.

ו,יב הַמַּדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ וְהָיוּ בוֹ כֵּלִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁהָיָה בְּתוֹכוֹ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא גָּדִישׁ שֶׁל חִטִּים אוֹ גָּדִישׁ שֶׁל שְׁעוֹרִין. רוֹאִין אֶת מְקוֹם הַכֵּלִים כְּאִלּוּ מָלֵא תְּבוּאָה. וּמוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה לַחֲכָמִים בְּמַשְׁאִיל מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ לְהַגְדִּישׁ, וְהִטְמִין כֵּלִים, שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא

[3] שֶׁהָיְתָה מְרֻבָּה (גִּירְסַת מְכִילְתָּא מִשְׁפָּטִים).

הַשָּׁלֵם

גָּדִישׁ. גָּדִישׁ שֶׁל חִטִּים וְגָדִישׁ שֶׁל שְׁעוֹרִין, וְרוֹאִין אֶת מְקוֹם הַכֵּלִים כְּאִלּוּ מָלֵא תְּבוּאָה. הִשְׁאִילוֹ לְגָדֵשׁ בּוֹ חִטִּין וְגָדֵשׁ שְׁעוֹרִין, שְׁעוֹרִין וְגָדֵשׁ חִטִּין - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא שְׁעוֹרִין. הָיָה גָּדִישׁ חִטִּין וּמְחָפֶּה בִּשְׁעוֹרִין, שְׁעוֹרִין וּמְחָפֶּה בְּחִטִּים - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא שְׁעוֹרִין.

ו,יג הָיָה אָדָם יָשֵׁן בְּתוֹכוֹ, וְדָלַק אֲפִלּוּ שׁוֹגֵג - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁנִּדּוֹן בְּנַפְשׁוֹ. נִכְנַס לַחֲנוּת שֶׁל נֵגֶר שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְיָצָאת לוֹ בְּקַעַת וְטָפְחָה לוֹ בְּפָנָיו - פָּטוּר. וְאִם נִכְנַס בִּרְשׁוּת - בַּעַל הַחֲנוּת חַיָּב. נִכְנַס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל נַפָּח שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתוֹ, וְיָצְאוּ נִיצוֹצוֹת וְהִזִּיקוּהוּ - פָּטוּר. וְאִם נִכְנַס בִּרְשׁוּת - בַּעַל הַחֲנוּת חַיָּב. פּוֹעֵל שֶׁנִּכְנַס לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לִכָּנֵס וּלְהַגְבּוֹת אֶת שְׂכָרוֹ. נָגְחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, אוֹ שֶׁנִּשְׁכוֹ כַּלְבּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר. וְאִם אָמַר לוֹ: "הִכָּנֵס" - בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב.

גָּמָל שֶׁטָּעוּן פִּשְׁתָּן וְעוֹבֵר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנִכְנַס בִּפְשִׁתָּנוֹ לְתוֹךְ הַחֲנוּת, וְדָלְקָה בְּגָרוֹ שֶׁל חֲנָוְנִי, וְהִדְלִיק אֶת הַבִּירָה, מִן הָאַגַּף וְלַחוּץ - חֲנָוְנִי חַיָּב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיְתָה לְפָנָיו אִצְטַוָה[4] וְהִדְלִיק - פָּטוּר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו אִצְטַוָה, וְהִדְלִיק - חַיָּב. וְכֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּגֵר חֲנֻכָּה - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחַ בִּרְשׁוּת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין זֶה וּבֵין זֶה - חַיָּב, כְּגוֹן אֵלּוּ מְסַכְּכִין עַל פִּתְחֵי חֲנוּיוֹתֵיהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בֶּחָג, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן רְשׁוּת, וּבָא אַחֵר וְהֻזַּק בָּהֶן - הֲרֵי זֶה חַיָּב.

ו,יד חֹמֶר בְּשׁוֹר שֶׁאֵין בְּבוֹר, וּבְבוֹר שֶׁאֵין בְּשׁוֹר, שֶׁהַשּׁוֹר חַיָּב בְּכֹפֶר וְחַיָּב בִּשְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד. נִגְמַר דִּינוֹ - אָסוּר בַּהֲנָאָה וְדַרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּבּוֹר. חֹמֶר בַּבּוֹר, שֶׁהַבּוֹר מוּעָד לְעוֹלָם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשׁוֹר.

[4] סַפְסָלִים הָעוֹמְדִים עַל רַגְלַיִם.

תּוֹסֶפְתָּא

חֹמֶר בְּשׁוֹר שֶׁאֵין בְּאֵשׁ, וּבְאֵשׁ שֶׁאֵין בְּשׁוֹר: שֶׁהַשּׁוֹר חַיָּב בְּכוּפְּרִין, וְחַיָּב בִּשְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד, וְנִגְמָר דִּינוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה, וְאִם מְסָרוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן – חַיָּב, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּאֵשׁ. חֹמֶר בָּאֵשׁ, שֶׁהָאֵשׁ מוּעֶדֶת לְעוֹלָם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשׁוֹר.

חֹמֶר בְּבוֹר שֶׁאֵין בָּאֵשׁ, וּבְאֵשׁ שֶׁאֵין בְּבוֹר: חֹמֶר בְּבוֹר, שֶׁהַבּוֹר מְסָרוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן – חַיָּב, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּאֵשׁ. חֹמֶר בָּאֵשׁ, שֶׁהָאֵשׁ דַּרְכָּהּ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק, וּמוּעֶדֶת לֶאֱכֹל דָּבָר הָרָאוּי לָהּ, וְדָבָר שֶׁאֵין רָאוּי לָהּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבוֹר.

מַסֶּכֶת בָּבָא קַמָּא פֶּרֶק שְׁבִיעִי

ז,א הַגַּנָּב – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאִם טָבַח וּמָכַר – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. הַגַּזְלָנִים – בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אֵין מְשַׁלְּמִין אֶלָּא קֶרֶן. שֶׁאָלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: וְכִי מַה רָאִתָה תּוֹרָה לְהַחְמִיר בְּגַנָּב יוֹתֵר מִבְּגַזְלָן? אָמַר לָהֶם: גַּזְלָן, הִשְׁוָה עֶבֶד לְקוֹנוֹ. וְגַנָּב, חָלַק כָּבוֹד לְעֶבֶד יוֹתֵר עַל כְּבוֹד קוֹנוֹ, כְּבִיכוֹל, עָשָׂה גַּנָּב אֶת עַיִן הָעֶלְיוֹנָה שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה. וְאֶת הָאֹזֶן שֶׁאֵינָהּ שׁוֹמַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָהוּ כט, טו): "הוֹי הַמַּעֲמִיקִים מֵה' לַסְתִּר" וְגוֹ'. "וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה" וְגוֹ' (תְּהִלִּים צד, ז). "אֹמְרִים אֵין ה' רֹאֶה אֹתָנוּ עָזַב ה' אֶת הָאָרֶץ" (יְחֶזְקֵאל ט, יב). רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מָשָׁל מָשָׁל מִשֵּׁם רַבָּן גַּמְלִיאֵל, לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לִשְׁנַיִם שֶׁעָשׂוּ מִשְׁתֶּה בְּעִיר אַחַת, אֶחָד קָרָא אֶת בְּנֵי הָעִיר וְאֶת הַמֶּלֶךְ לֹא קָרָא, וְאֶחָד לֹא קָרָא לֹא הַמֶּלֶךְ וְלֹא אֶת בְּנֵי הָעִיר, אֵיזֶה מֵהֶן עוֹנְשׁוֹ מְרֻבֶּה? זֶה שֶׁקָּרָא אֶת בְּנֵי הָעִיר וְאֶת הַמֶּלֶךְ לֹא קָרָא, עוֹנְשׁוֹ מְרֻבֶּה יֶתֶר מִן הַשֵּׁנִי! אָמַר רַבִּי עֲקִיבָה: מִפְּנֵי מַה אָמְרוּ: 'טָבַח וּמָכַר – מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה'? מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתְּרֵשׁ בַּחֵטְא.

ז,ב חֲמִשָּׁה דְּבָרִים הָיָה רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אוֹמֵר כְּמִין חֹמֶר: מִפְּנֵי מַה גָּלוּ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל יֶתֶר מִכָּל הָאֲרָצוֹת כֻּלָּן? מִפְּנֵי שֶׁבֵּית אַבְרָהָם אֲבִיהֶם הָיָה מִשָּׁם. מָשָׁל מָשָׁל,

הַשָּׁלֵם

לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאִשָּׁה שֶׁקִּלְקְלָה עַל בַּעְלָהּ, לְהֵיכָן מְשַׁלְּחָהּ? לְבֵית אָבִיהָ!

בַּלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת הוּא אוֹמֵר (שְׁמוֹת לב, טז): "וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה" וְגוֹ', וּבַשְּׁנִיּוֹת מַעֲשֶׂה מֹשֶׁה (שָׁם): "וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים". מָשָׁלוּ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה, הוּא מֵבִיא אֶת הַלַּבְלָר, וְאֶת הַקַּלְמוֹס, וְאֶת הַדְּיוֹ, וְאֶת הַשְּׁטָר, וְאֶת הָעֵדִים. קִלְקְלָה, הִיא מְבִיאָה אֶת הַכֹּל, דַּיָּהּ שֶׁיִּתֵּן לָהּ הַמֶּלֶךְ כְּתַב 'הַכֶּר יָד' שֶׁלּוֹ.

הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (וַיִּקְרָא ד, כב): "אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא" – אַשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁהַנָּשִׂיא שֶׁלּוֹ מֵבִיא חַטָּאת עַל שִׁגְגָתוֹ.

"וְרָצַע אֲדוֹנָיו אֶת אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ" (שְׁמוֹת כא, ו). וְכִי מַה נִּשְׁתַּנָּה אֹזֶן יֶתֶר לִרְצֹעַ מִכָּל אֵיבָרָיו? לְפִי שֶׁשָּׁמְעָה מֵהַר סִינַי (וַיִּקְרָא כה, נה): "כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים" – עֲבָדַי הֵם! וּפְרַק מִמֶּנּוּ עֹל שָׁמַיִם וְהִמְלִיךְ עָלָיו עֹל בָּשָׂר וָדָם, לְפִיכָךְ אָמַר הַכָּתוּב: 'תְּבוֹא אֹזֶן וְתֵרָצַע שֶׁלֹּא שָׁמְרָה אֶת מַה שֶּׁשָּׁמְעָה'. דָּבָר אַחֵר: הוּא לֹא רָצָה לְהִשְׁתַּעְבֵּד לְקוֹנוֹ – יָבֹא וְיִשְׁתַּעְבֵּד לִבְנוֹתָיו.

וְאוֹמֵר (דְּבָרִים כז, ה): "מִזְבַּח אֲבָנִים לֹא תָנִיף עֲלֵיהֶן בַּרְזֶל". וְכִי מַה רָאָה הַכָּתוּב לִפְסֹל אֶת הַבַּרְזֶל, יֶתֶר מִכָּל מִינֵי מַתְּכוֹת? מִפְּנֵי שֶׁהַחֶרֶב נַעֲשָׂה מִמֶּנּוּ, וְהַחֶרֶב סִימָן פֻּרְעָנוּת, וְהַמִּזְבֵּחַ סִימָן כַּפָּרָה, מַעֲבִירִים דָּבָר שֶׁסִּימַן פֻּרְעָנוּת מִדָּבָר שֶׁסִּימַן כַּפָּרָה. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמַה אֲבָנִים שֶׁאֵינָן לֹא רוֹאוֹת וְלֹא שׁוֹמְעוֹת וְלֹא מְדַבְּרוֹת, עַל שֶׁמַּטִּילוֹת כַּפָּרָה בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, אָמַר הַכָּתוּב: "לֹא תָנִיף עֲלֵיהֶן בַּרְזֶל", בְּנֵי תוֹרָה שֶׁהֵן כַּפָּרָה לָעוֹלָם – עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁלֹּא לִיגַּע בָּהֶן אֶחָד מִכָּל הַמַּזִּיקִין כֻּלָּן.

הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דְּבָרִים כז, ו): "אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ" – אֲבָנִים שֶׁמַּטִּילוֹת שָׁלוֹם! וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמַה אֲבָנִים שֶׁאֵינָן לֹא רוֹאוֹת וְלֹא שׁוֹמְעוֹת

תּוֹסֶפְתָּא

וְלֹא מְדַבְּרוֹת, עַל שֶׁמַּטִּילוֹת שָׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם, אָמַר הַמָּקוֹם: יִהְיוּ שְׁלֵמִים לְפָנַי, בְּנֵי תוֹרָה, שֶׁהֵן שָׁלוֹם בָּעוֹלָם - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֵמִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם.

ז,ג שִׁבְעָה גַּנָּבִין הֵן: הָרִאשׁוֹן שֶׁבְּכֻלָּן - גּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת, וְהַמְּסָרֵב בַּחֲבֵרוֹ לְאוֹרְחוֹ[5], וְאֵין בְּלִבּוֹ לִקְרוֹתוֹ, וְהַמַּרְבֶּה לוֹ בְּתִקְרוּבוֹת וְיוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל, וְהַמְּפַתֵּחַ לוֹ חָבִיּוֹת שֶׁמְּכוּרוֹת לְחֲנֻנִּי, וְהַמְּעַוֵּל בְּמִדּוֹת, וְהַמְשַׁקֵּר בְּמִשְׁקָלוֹת, וְהַמְּעָרֵב הַנּוּרָה בְּתִלְתָּן[6], וְאֶת הַחֹמֶץ בְּשֶׁמֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ אֵין הַשֶּׁמֶן מְקַבֵּל כְּלוּם[7], לְפִיכָךְ מוֹשְׁחִין בּוֹ אֶת הַמֶּלָכִים, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּעֲלִין עָלָיו, שֶׁאִלּוּ הָיָה יָכוֹל לִגְנֹב דַּעַת הָעֶלְיוֹנָה - הָיָה גּוֹנֵב, שֶׁכָּל הַגּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת נִקְרָא 'גַּנָּב', שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוּאֵל ב טו, ו): "וַיִּגַּנֵּב אַבְשָׁלוֹם אֶת לֵב אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל"; מִי גָּדוֹל 'גּוֹנֵב' אוֹ 'נִגְנָב'? הֲוֵי אוֹמֵר 'נִגְנָב', שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁנִּגְנָב וְשׁוֹתֵק!

וְכֵן מָצִינוּ, כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִין לִפְנֵי הַר סִינַי, בִּקְשׁוּ לִגְנֹב דַּעַת הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כד, ז): "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע"; כִּבְיָכוֹל 'נִגְנַב' הוּא לָהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר (דְּבָרִים ה, כו): "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם לְיִרְאָה אֹתִי" וְגוֹ'; אִם תֹּאמַר שֶׁאֵין הַכֹּל גָּלוּי לְפָנָיו, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (תְּהִלִּים עח, לו-לז): "וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ לוֹ וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ וְלֹא נֶאֶמְנוּ בִּבְרִיתוֹ",

[5] שֶׁמְּבַקֵּשׁ הַרְבֵּה מֵחֲבֵרוֹ שֶׁיָּבוֹא לְהִתְאָרֵחַ אֶצְלוֹ, אֲבָל בֶּאֱמֶת אֵין בְּלִבּוֹ לִקְרוֹתוֹ, הֲרֵי זֶה גּוֹנֵב דַּעְתּוֹ.

[6] נוּרָה הוּא מִין צֶמַח גָּרוּעַ בְּטַעֲמוֹ וּמַרְאִיתוֹ כְּתִלְתָּן.

[7] הֵינוּ שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁעֶצֶם הַשֶּׁמֶן שֶׁהוּא נוֹתֵן לוֹ – הוּא יָפֶה מִכְּלֵי שֶׁמֶן פְּגַם, אֲבָל הוּא גּוֹנֵב אֶת דַּעְתּוֹ בְּמִדָּתוֹ, שֶׁפְּבוּר שֶׁנּוֹתֵן לוֹ בִּשְׁבִילוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן כְּלִי מְלֵא שֶׁמֶן, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהַחֹמֶץ נִמְצָא לְמַטָּה, וְהַשֶּׁמֶן צָף עַל גַּבָּיו.

הַשָּׁלֵם

אַף עַל פִּי כֵן (שָׁם פְּסוּק לח): "וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן" וְגוֹ'; וְאוֹמֵר (מִשְׁלֵי כו, כג): "כֶּסֶף סִיגִים מְצֻפֶּה עַל חָרֶשׂ שְׂפָתַיִם דֹּלְקִים וְלֵב רָע".

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבָה מְלָאכָה לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שׁוֹר מִפְּנֵי שֶׁבִּטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה. שֶׂה מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ מְלָאכָה - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה. רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אוֹמֵר: בּוֹא וּרְאֵה, כַּמָּה חָס הַמָּקוֹם עַל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, שׁוֹר, מִפְּנֵי שֶׁמְּהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה. שֶׂה, מִפְּנֵי שֶׁטּוֹעֲנוֹ - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה.

לְמַעְלָה מֵהֶן, גָּנַב אֶת הָאֲסוּרִין בַּהֲנָיָה - שֶׁפָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. אֶת הַשְּׁטָרוֹת, וְאֶת הַקַּרְקָעוֹת, וְאֶת הַהֶקְדֵּשׁוֹת - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן. אֶת הַבְּהֵמָה, וְאֶת הָעוֹפוֹת, וְאֶת הַכְּסוּת, וְאֶת הַפֵּרוֹת, וְאֶת הַכֵּלִים -מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. אַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה[8] - יֵשׁ לוֹ הֶתֵּר לְאַחַר זְמַן.

הַגּוֹנֵב אֶת הַשּׁוֹר, טְבָחוֹ וּמְכָרוֹ - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה. שֶׂה - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כא, לז): "חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר". לְמַעְלָה מֵהֶן, הַגּוֹנֵב אֶת בֶּן חוֹרִין - שֶׁנִּדּוֹן עָלָיו בְּנַפְשׁוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (מִשְׁלֵי כט, ד): "חוֹלֵק עִם גַּנָּב שׂוֹנֵא נַפְשׁוֹ" וְגוֹ'.

מָשָׁל מָשָׁל, לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאֶחָד שֶׁטּוֹעֵן וְיָצָא מִבֵּית חֲבֵרוֹ, מְצָאוֹ אֶחָד, וְאָמַר לוֹ: מַה זֶּה פְּלוֹנִי? אָמַר לוֹ: טוֹל חֶלְקְךָ, וְאַל תַּגִּיד! לְאַחַר זְמַן מְצָאוֹ בַּעַל גְּנֵבָה, אָמַר לוֹ: מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עָלֶיךָ, אִם לֹא רָאִיתָ אָדָם שֶׁטָּעַן כֵּלִים וְיָצָא מִתּוֹךְ בֵּיתִי. אָמַר לוֹ: שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ מָה אַתָּה סָח;

[8] אַף עַל פִּי שֶׁפָּטַר חֲמוֹר אָסוּר עַכְשָׁו בַּהֲנָאָה, אֲבָל כֵּיוָן שֶׁבְּיָדוֹ לִפְדּוֹתוֹ בְּשָׂה, וְיֵשׁ לוֹ הֶתֵּר לְאַחַר זְמַן, הֲרֵי זֶה נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ זֶה שָׁלוֹ. וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם, אֶלָּא מַה שֶּׁבֵּין זֶה לָזֶה, שֶׁהָיָה יָכוֹל לִפְדּוֹתוֹ בְּשָׂה.

עַל זֶה נֶאֱמַר: "חוֹלֵק עִם גַּנָּב שׂוֹנֵא נַפְשׁוֹ אָלָה יִשְׁמַע וְלֹא יַגִּיד".

אֲבָל הַמִּתְגַּנֵּב מֵאַחַר חֲבֵרוֹ, וְהוֹלֵךְ וְשׁוֹנֶה פִּרְקוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּקְרָא גַּנָּב - זוֹכֶה לְעַצְמוֹ! שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי ו, ל): "לֹא יָבוּזוּ לַגַּנָּב כִּי יִגְנוֹב" וְגוֹ'. סוֹף שֶׁמִּתְמַנֶּה פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר וּמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים, וְזוֹכֶה לְעַצְמוֹ, וּמְשַׁלֵּם עַל מַה שֶּׁבִּידוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי ו, לא): "וְנִמְצָא יְשַׁלֵּם שִׁבְעָתַיִם" וְגוֹ'; וְאֵין 'שִׁבְעָתַיִם' אֶלָּא דִּבְרֵי תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים יב, ז): "אֲמָרוֹת ה' אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת וְגוֹ' מְזֻקָּק שִׁבְעָתָיִם".

ז,ד גָּנַב וְנָתַן לְאַחֵר וְטָבַח, גָּנַב וְנָתַן לְאַחֵר וּמָכַר, גָּנַב וְנָתַן לְאַחֵר וְהֶחְלִיף, גָּנַב וְהִקְדִּישׁ, גָּנַב וְנָתַן בְּמַתָּנָה, גָּנַב וְנָתַן בַּהֲקָפָה, גָּנַב וּפָרַע אֶת חוֹבוֹ, גָּנַב וְשָׁלַח סִבְלוֹנוֹת לְבֵית חָמִיו - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. הַגּוֹנֵב אֶת הַקְּטַעַת, וְאֶת הַחִגֶּרֶת, וְאֶת הַסּוּמָא, הַגּוֹנֵב שֶׁל שְׁתָּפִין - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. הַשְּׁתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ - מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וּפְטוּרִים מִתַּשְׁלוּמֵי שְׁלִשָּׁה.

ז,ה הַגּוֹנֵב טְרֵפָה וּמְכָרָהּ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. כִּלְאַיִם וּמְכָרוֹ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל בִּלְבַד. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַכִּלְאַיִם מִן הָרָחֵל, וּמִן הַגְּדִי - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. מִן הַכּוּי - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וּפָטוּר מִתַּשְׁלוּמֵי שְׁלִשָּׁה.

הַגּוֹנֵב פָּרָה מְעֻבֶּרֶת וְטָבְחָהּ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. מְעֻבֶּרֶת וְיָלְדָה, וְאַחַר כָּךְ טָבַח אֶת עֻבָּרָהּ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וּפָטוּר מִתַּשְׁלוּמֵי שְׁלִשָּׁה. הַגּוֹנֵב פָּרָה מְעֻבֶּרֶת וְיָלְדָה, וְאַחַר כָּךְ טָבְחָהּ, שְׁמֵנָה וְהִכְחִישָׁה - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל כִּשְׁעַת הַגְּנֵבָה. וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה כִּשְׁעַת טְבִיחָה וּמְכִירָה. כְּחוּשָׁה וְהִשְׁמִינָה - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל כִּשְׁעַת גְּנֵבָה, וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה כִּשְׁעַת טְבִיחָה וּמְכִירָה.

הַגּוֹנֵב פָּרָה וְטָבְחָהּ וּמְכָרָהּ, שׁוֹר הַנִּסְקָל וּטְבָחוֹ, עֶגְלָה עֲרוּפָה וְטָבְחָהּ, וְהַטּוֹבֵחַ לַעֲבוֹדָה זָרָה - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁתְּהֵא זְבִיחָה מְתֻּרֶת בַּאֲכִילָה. רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה אוֹמֵר: יוֹם הַכִּפּוּרִים הֲרֵי הוּא כְּשַׁבָּת לְתַשְׁלוּמִין.

ז,ו מְכָרָהּ חוּץ מֵרַגְלָהּ, חוּץ מִקַּרְנָהּ, וְחוּץ מִגַּזְתָּהּ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: חוּץ מִיָּדָהּ וְחוּץ מֵרַגְלָהּ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. חוּץ מִקַּרְנָהּ, וְחוּץ מִגַּזְתָּהּ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. רַבִּי אוֹמֵר: חוּץ מִדָּבָר שֶׁהַנִּשְׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. חוּץ מִדָּבָר שֶׁאֵין הַנִּשְׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאֵין מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

ז,ז גָּנַב בִּרְשׁוּת וְטָבַח וּמָכַר, אִם הִגְבִּיהַּ וְנָתַן לְפִדְיוֹן בְּנוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְאִם לָאו - פָּטוּר. נָתַן לְפִדְיוֹן בְּנוֹ, לְבַעַל חוֹבוֹ, וְלָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. הִגְבִּיהַּ וּנְתָנוֹ לְפִדְיוֹן בְּנוֹ וּלְבַעַל חוֹבוֹ, וְלָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי. הָיָה עוֹמֵד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְטָבַח וּמָכַר - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן.

ז,ח הַגּוֹנֵב תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, אֶת הַשְּׁטָרוֹת וְאֶת הַקַּרְקָעוֹת וְאֶת הַהֶקְדֵּשׁוֹת, אֶחָד קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְאֶחָד קָדָשִׁים קַלִּים - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: קָדָשִׁים קַלִּים כְּהֶדְיוֹט, וּשְׁאָר כָּל הַקָּדָשִׁים - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: בְּכוֹר כְּהֶדְיוֹט, וּשְׁאָר כָּל הַקָּדָשִׁים - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן. בֶּן דּוֹסָאי אָמַר מִשֵּׁם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַגְּלִילִי: שְׁלָמִים כְּהֶדְיוֹט, וּשְׁאָר כָּל הַקָּדָשִׁים - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן.

ז,ט שְׁנַיִם מְעִידִין בּוֹ שֶׁגָּנַב, וּשְׁנַיִם מְעִידִין בּוֹ שֶׁטָּבַח וּמָכַר, נִמְצָאוּ זוֹמְמִין - עַל טְבִיחָה וּמְכִירָה הוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְהֵן מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי שְׁלִשָּׁה. נִמְצָאוּ זוֹמְמִין - עַל הַגְּנֵבָה הוּא פָּטוּר, וְהֵן

מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. נִמְצְאוּ זוֹמְמִין עַל זֶה וְעַל זֶה - חַיָּבִין, וְעַל זֶה נֶאֱמַר (דְּבָרִים יט, יט): "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו".

שְׁנַיִם מְעִידִין בּוֹ שֶׁגָּנַב, וְהֵן מְעִידִין בּוֹ שֶׁטָּבַח וּמָכַר, נִמְצְאוּ זוֹמְמִין - עַל הַטְּבִיחָה הוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְהֵן מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי שְׁלִשָׁה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁהֵן שְׁתֵּי עֵדִיּוֹת, אֲבָל אִינָם אֶלָּא עֵדוּת אַחַת: עֵדוּת שֶׁבָּטְלָה מִקְּצָתָהּ - בָּטְלָה כֻּלָּהּ. נִמְצְאוּ זוֹמְמִים -עַל טְבִיחָה וּמְכִירָה הוּא פָּטוּר, וְהֵן מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. נִמְצְאוּ זוֹמְמִין עַל זֶה וְעַל זֶה - חַיָּבִין. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו".

"תֵּן לִי שׁוֹרִי"! וְאָמַר: "אֵין לִי אֶלָּא מָעוֹת". "תֵּן לִי מָעוֹת"! וְאָמַר: "אֵין לִי אֶלָּא בְּהֵמָה". "תֵּן לִי שְׁלִשָׁה אַרְבָּעָה שְׁוָרִים"! וְאָמַר: "אֵין לִי אֶלָּא אֶחָד". אִם הָיָה יָפֶה כִּדְמֵי כֻּלָּן - שָׁמִין לוֹ.

מַסֶּכֶת בָּבָא קַמָּא פֶּרֶק שְׁמִינִי

ח,א הַגּוֹנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶחָד גּוֹנֵב אִישׁ וְאִשָּׁה וְגֵר, וְעֶבֶד מְשֻׁחְרָר. אֶחָד אִישׁ וְאִשָּׁה וְגֵר וְעֶבֶד מְשֻׁחְרָר שֶׁגָּנְבוּ - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. מָכַר, בֵּין לְאָבִיו בֵּין לְאָחִיו, בֵּין לְאֶחָד מִן הַקְּרוֹבִים - חַיָּב. גְּנָבוֹ וְלֹא מְכָרוֹ, אוֹ שֶׁמְּכָרוֹ וְעוֹמֵד בַּשּׁוּק - פָּטוּר. הַגּוֹנֵב אֶת הָעֲבָדִים - פָּטוּר. שְׁנַיִם מְעִידִין בּוֹ שֶׁגָּנַב, וּשְׁנַיִם מְעִידִין בּוֹ שֶׁמָּכַר, נִמְצְאוּ זוֹמְמִין עַל גְּנֵבָה - פָּטוּר, וְהֵן פְּטוּרִין. נִמְצְאוּ זוֹמְמִין עַל מְכִירָה - הוּא פָּטוּר וְהֵן פְּטוּרִין, עַל זֶה וְעַל זֶה נֶאֱמַר (דְּבָרִים יט): "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו".

ח,ב הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁגָּנַבְתָּ? אָמַר לוֹ: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה, אֲבִיךָ מְכָרוֹ לִי, אֲבִיךָ נְתָנוֹ לִי בְּמַתָּנָה, וְהָעֲדִים מְעִידִין בּוֹ שֶׁגָּנַב וְטָבַח וּמָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. הוֹדָה עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן. מִשֶּׁבָּאוּ עֵדִים - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁגָּנַבְתָּ? וְאָמַר לוֹ: תּוֹעֶה מְצָאתִיו וְטָבַחְתִּיו. וְהָעֲדִים מְעִידִים בּוֹ שֶׁגָּנַב וְטָבַח. מֵאֵלָיו בָּא אֶצְלִי וְטָבַחְתִּיו וְהָעֲדִים מְעִידִין בּוֹ שֶׁגָּנַב וְטָבַח וּמָכַר בַּשּׁוּק. הָיָה עוֹמֵד וְטָבַחְתִּיו, וְהָעֲדִים מְעִידִין בּוֹ שֶׁגָּנַב וְטָבַח וּמָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. הוֹדָה, בֵּין מִשֶּׁבָּאוּ עֵדִים וּבֵין עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן. הֵיכָן שׁוֹר שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ? וְאָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ מַה אַתָּה סָח! אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ שֶׁאָבַד, וְהָעֲדִים מְעִידִים בּוֹ שֶׁאֲכָלוֹ - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן. הוֹדָה, בֵּין מִשֶּׁבָּאוּ עֵדִים וּבֵין עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן.

הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁגָּנַבְתָּ? וְאָמַר לוֹ: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה; אֲבִיךָ מָכַר לִי, אֲבִיךָ נְתָנוֹ לִי בְּמַתָּנָה; מִשְּׁבִיעֶךָ אֲנִי, וְאָמַר: אָמֵן, וְהָעֲדִים מְעִידִין בּוֹ שֶׁגָּנַב, וּטְבָחוֹ וּמְכָרוֹ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. הוֹדָה לְאַחַר שְׁבוּעָה, אוֹ עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאָשָׁם. מִשֶּׁבָּאוּ עֵדִים - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה וְאָשָׁם.

ח,ג הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁגָּנַבְתָּ? וְאָמַר: תּוֹעֶה מְצָאתִיו וְטָבַחְתִּיו. מִשְּׁבִיעֶךָ, וְאָמַר אָמֵן, וְהָעֲדִים מְעִידִים שֶׁגָּנַב, מֵאֵלָיו בָּא אֶצְלִי וְטָבַחְתִּיו. בְּשׁוּק הָיָה עוֹמֵד וְטָבַחְתִּיו, מִשְּׁבִיעֶךָ אֲנִי, וְאָמַר אָמֵן, וְהָעֲדִים מְעִידִים בּוֹ שֶׁגָּנַב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְאָשָׁם. הוֹדָה לְאַחַר שְׁבוּעָה, אִם עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים הוֹדָה - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאָשָׁם. וְאִם מִשֶּׁבָּאוּ עֵדִים הוֹדָה - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְאָשָׁם. הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ? אָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ מַה אַתָּה סָח, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: אָבַד, מִשְּׁבִיעֶךָ אֲנִי, וְאָמַר אָמֵן, וְהָעֲדִים מְעִידִים בּוֹ שֶׁאֲכָלוֹ - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן. הוֹדָה לְאַחַר שְׁבוּעָה, בֵּין מִשֶּׁבָּאוּ עֵדִים וּבֵין עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאָשָׁם. אָמַר לוֹ: נִגְנַב, מִשְּׁבִיעֶךָ אֲנִי, וְאָמַר אָמֵן, וְהָעֲדִים מְעִידִים בּוֹ שֶׁגָּנְבוֹ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. הוֹדָה לְאַחַר שְׁבוּעָה, עַד

עֵדִים - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁגָּנַבְתָּ? וְאָמַר לוֹ: תּוֹעֶה מְצָאתִיו וְטָבַחְתִּיו. וְהָעֲדִים מְעִידִים בּוֹ שֶׁגָּנַב וְטָבַח. מֵאֵלָיו בָּא אֶצְלִי וְטָבַחְתִּיו וְהָעֲדִים מְעִידִין בּוֹ שֶׁגָּנַב וְטָבַח וּמָכַר בַּשּׁוּק. הָיָה עוֹמֵד וְטָבַחְתִּיו, וְהָעֲדִים מְעִידִין בּוֹ שֶׁגָּנַב וְטָבַח וּמָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. הוֹדָה, בֵּין מִשֶּׁבָּאוּ עֵדִים וּבֵין עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן. הֵיכָן שׁוֹר שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ? וְאָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ מַה אַתָּה סָח! אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ שֶׁאָבַד, וְהָעֲדִים מְעִידִים בּוֹ שֶׁאֲכָלוֹ - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן. הוֹדָה, בֵּין מִשֶּׁבָּאוּ עֵדִים וּבֵין עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן.

הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁגָּנַבְתָּ? וְאָמַר לוֹ: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה; אֲבִיךָ מָכַר לִי, אֲבִיךָ נְתָנוֹ לִי בְּמַתָּנָה; מִשְּׁבִיעֶךָ אֲנִי, וְאָמַר: אָמֵן, וְהָעֲדִים מְעִידִין בּוֹ שֶׁגָּנַב, וּטְבָחוֹ וּמְכָרוֹ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. הוֹדָה לְאַחַר שְׁבוּעָה, אוֹ עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאָשָׁם. מִשֶּׁבָּאוּ עֵדִים - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה וְאָשָׁם.

ח,ג הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁגָּנַבְתָּ? וְאָמַר: תּוֹעֶה מְצָאתִיו וְטָבַחְתִּיו. מִשְּׁבִיעֶךָ, וְאָמַר אָמֵן, וְהָעֲדִים מְעִידִים שֶׁגָּנַב, מֵאֵלָיו בָּא אֶצְלִי וְטָבַחְתִּיו. בְּשׁוּק הָיָה עוֹמֵד וְטָבַחְתִּיו, מִשְּׁבִיעֶךָ אֲנִי, וְאָמַר אָמֵן, וְהָעֲדִים מְעִידִים בּוֹ שֶׁגָּנַב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְאָשָׁם. הוֹדָה לְאַחַר שְׁבוּעָה, אִם עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים הוֹדָה - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאָשָׁם. וְאִם מִשֶּׁבָּאוּ עֵדִים הוֹדָה - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְאָשָׁם. הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ? אָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ מַה אַתָּה סָח, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: אָבַד, מִשְּׁבִיעֶךָ אֲנִי, וְאָמַר אָמֵן, וְהָעֲדִים מְעִידִים בּוֹ שֶׁאֲכָלוֹ - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן. הוֹדָה לְאַחַר שְׁבוּעָה, בֵּין מִשֶּׁבָּאוּ עֵדִים וּבֵין עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאָשָׁם. אָמַר לוֹ: נִגְנַב, מִשְּׁבִיעֶךָ אֲנִי, וְאָמַר אָמֵן, וְהָעֲדִים מְעִידִים בּוֹ שֶׁגָּנְבוֹ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. הוֹדָה לְאַחַר שְׁבוּעָה, עַד

שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאָשָׁם. אִם מִשֶּׁבָּאוּ עֵדִים - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְאָשָׁם, וְחוּמְשׁוֹ עוֹלֶה לוֹ מִתּוֹךְ כָּפְלוֹ; דִּבְרֵי רַבִּי יַעֲקֹב. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל הַמְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן - מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ וְאָשָׁם. וְכָל שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן - אֵין מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ וְאָשָׁם, וְאֵין מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. מוֹסִיף, חֹמֶשׁ וְאָשָׁם זֶה אֵינוֹ בָּא מִכֹּחַ בְּעָלִים אֶלָּא מִכֹּחַ שְׁבוּעָה.

ח,ד אֵין פּוֹרְשִׁין נִשְׁבִּין לַיּוֹנִין, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רָחוֹק מִן הַיִּשּׁוּב שְׁלֹשִׁים רִיס. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּמִּדְבָּר! אֲבָל בַּיִּשּׁוּב, אֲפִלּוּ מֵאָה מִיל - הֲרֵי זֶה אָסוּר. אֵין מְגַדְּלִין תַּרְנְגוֹלִין בִּירוּשָׁלַיִם מִפְּנֵי הַקֳּדָשִׁים, וְאִם יֵשׁ לָהֶן גִּנָּה אוֹ אַשְׁפָּה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל מְגַדְּלִין בְּכוֹר בַּעַל מוּם שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְאִם הָיָה תָּם - אֲפִלּוּ עֶשֶׂר שָׁנִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וּמַה אֲנִי מְקַיֵּם "לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ שֵׂיוֹ נִדָּחִים" וְגוֹ' (דְּבָרִים כב), בַּמִּדְבָּרוֹת שֶׁבִּיהוּדָה בַּמִּדְבָּרוֹת שֶׁבִּכְפָר עֻמְקִין. מִפְּנֵי מַה אָמְרוּ: אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? מִפְּנֵי שֶׁמְּבִיאִין בְּהֵמָה דַּקָּה מֵחוּץ לָאָרֶץ וְאֵין מְבִיאִין בְּהֵמָה גַּסָּה מֵחוּץ לָאָרֶץ. אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל מְגַדְּלִין אוֹתָהּ קֹדֶם לָרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם, קֹדֶם לְמִשְׁתָּהּ בְּנוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְלֹא שֶׁתְּהֵא יוֹצְאָה וְרוֹעָה בַּשּׁוּק, אֶלָּא שֶׁתְּהֵא קְשׁוּרָה לְכַרְעֵי הַמִּטָּה.

שְׁאָלוּ אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל: מַהוּ לְגַדֵּל בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? אָמַר לָהֶן מְקַיְּמִין אֶת הָעֲגוּנָה שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהַטַּבָּח לוֹקֵחַ וּמוֹכֵר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְשַׁיֵּר אֶת הָאַחֲרוֹנָה שֶׁבָּהֶן יֶתֶר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם.

כָּל הָאַשְׁכְּלוֹת שֶׁעָמְדוּ לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל, מִשֶּׁמֵּת מֹשֶׁה וְעַד שֶׁעָמַד יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה, וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם - אִי אֶפְשָׁר לִתֵּן בָּהֶן דֹּפִי, מִשֶּׁמֵּת יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם, וְעַד שֶׁמֵּת יְהוּדָה בֶּן בָּבָא שֶׁהָיוּ כָּל מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֶלָּא שֶׁגִּדֵּל בְּהֵמָה דַּקָּה. כָּךְ הָיָה פַּעַם אַחַת, חָלָה, נִכְנַס רוֹפֵא אֶצְלוֹ, אָמְרוּ לוֹ: אֵין לְךָ רְפוּאָה אֶלָּא בְּחֶלֶב רוֹתֵחַ. לָקַח לוֹ עֵז וּקְשָׁרָהּ בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה, וְהָיָה יוֹנֵק מִמֶּנָּה חֶלֶב רוֹתֵחַ, שֶׁהָיָה גוֹנֵחַ, פַּעַם אַחַת בִּקְּשׁוּ חֲכָמִים לִכְנֹס אֶצְלוֹ, אָמְרוּ: הֵיאַךְ נִכְנֹס אֶצְלוֹ? שֶׁלִּסְטִים עִמּוֹ בַּבַּיִת! וּכְשֶׁמֵּת, דִּקְדְּקוּ חֲכָמִים בְּמַעֲשָׂיו, וְלֹא מָצְאוּ בּוֹ עָוֹן, אֶלָּא זֶה בִּלְבַד, אַף הוּא אָמַר בִּשְׁעַת מִיתָה: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֵין בְּיָדִי עָוֹן אֶלָּא זֶה בִּלְבַד - שֶׁעָבַרְתִּי עַל דִּבְרֵי חֲבֵרַי. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שְׁזוּרִי, מִבַּעֲלֵי בָתִּים הָיוּ בֵּית אַבָּא, וּמִפְּנֵי מַה חָרַב? מִפְּנֵי שֶׁדָּנוּ דִּינֵי מָמוֹנוֹת בְּאֶחָד, וְשֶׁגִּדְּלוּ בְּהֵמָה דַּקָּה, אַף עַל פִּי כֵן חֹרֶשׁ הָיָה לָנוּ סָמוּךְ לָעִיר, וְשָׂדֶה מַפְסֶקֶת בֵּינוֹ לָעִיר, שֶׁבְּהֵמָה נִכְנֶסֶת וְיוֹצֵא דֶּרֶךְ עָלֶיהָ.

רוֹעֶה שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִמְכּוֹר כֻּלָּן כְּאֶחָד, אֶלָּא מוֹכֵר וְהוֹלֵךְ עַל יָד עַל יָד, נָפְלוּ לוֹ חֲזִירִים וּכְלָבִים בִּירוּשָׁה - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִמְכּוֹר אוֹתָן כֻּלָּן כְּאֶחָד, אֶלָּא מוֹכֵר וְהוֹלֵךְ עַל יַד עַל יַד, נָדַר לִקַּח לוֹ בַּיִת וְלִקַּח לוֹ שָׂדֶה - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִקַּח לוֹ מִיָּד, אֶלָּא עַד שֶׁיִּמְצָא אֶת הֶהָגוּן לוֹ. מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהֵצַר לָהּ בְּנָהּ, וְאָמְרָה: קוֹנָם כָּל מִי שֶׁיִּשְׁלַח אֵלַי, אֵינִי מַחֲזִירָתוֹ, וְיָדְעוּ בָהּ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁאֵינָן הֲגוּנִים, קָפְצוּ עָלֶיהָ, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: לֹא נִתְכַּוְּנָה זוֹ אֶלָּא עַד שֶׁתִּמְצָא אֶת הֶהָגוּן לָהּ.

ח,ה כְּשֵׁם שֶׁאֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה - כָּךְ אֵין מְגַדְּלִין חַיָּה דַּקָּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מְגַדְּלִין כְּלָבִים, כּוּפְרִים, וְחֻלְדּוֹת הַסְּנִיאִין, וַחֲתוּלִין, וְהַקּוֹפוֹת - דְּבָרִים הַמְּנַקְּיִן אֶת הַבַּיִת, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ אֵין מְגַדְּלִין כְּלָבִים בַּיִּשּׁוּב - אֲבָל מְגַדְּלִין בַּעֲיָרוֹת הַסְּמוּכוֹת לַסָּפָר. בַּיָּמִים קוֹשְׁרִים אוֹתָן בְּשַׁלְשֶׁלְאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל וּמַתִּירִין אוֹתָן בַּלֵּילוֹת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַמְּגַדֵּל כְּלָבִים כְּמִגְדֵּל חֲזִירִין.

ח,ו צָד אָדָם יוֹנֵי שׁוֹבָךְ מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהוֹשִׁיבָן כְּתַקָּנָתָן. לֹא הוֹשִׁיבָן כְּתַקָּנָתָן - אָסוּר בָּהֶן, וּמֻתָּר בְּגִדּוּלֵיהֶם. אֲבָל צָדִין חַיָּה וָעוֹף מִכָּל מָקוֹם, וְאֵין נִמְנָעִין. בָּרִאשׁוֹנָה שֶׁהָיוּ שְׁבָטִים כְּתִקָּנָן, אָמְרוּ: אֵין אָדָם פּוֹרֵשׁ חֶרְמוֹ וּמַעֲמִיד סְפִינָתוֹ בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרָיו, אֲבָל צָדִין בַּחַכִּים וּבַמִּכְמוֹרִים בְּכָל מָקוֹם וְאֵין נִמְנָעִין, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִפְרֹשׁ אֶת הַקֶּלַע וְיַעֲמִיד אֶת הַסְּפִינָה.

אֵין הַשְּׁבָטִים צָדִין דָּגִים מִיַּמָּה שֶׁל טְבֶרְיָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֶׁל נַפְתָּלִי. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ מָלֵא חֶבֶל שֶׁל חֵרֶם לִדְרוֹמוֹ שֶׁל יָם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג): "יָם וְדָרוֹם יְרָשָׁה"; דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: "יָם" - זֶה יַמָּהּ שֶׁל סוֹכְנִי. "דָּרוֹם" - זֶה יַמָּהּ שֶׁל טְבֶרְיָא. "יְרָשָׁה" - זֶה יַם הַגָּדוֹל. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: תְּלוּשִׁין שֶׁבַּמִּדְבָּר - הֲרֵי הֵן שֶׁל כָּל הַשְּׁבָטִים. וּמְחֻבָּרִין - הֲרֵי הֵן שֶׁל אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט.

וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֵין לְךָ כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, שֶׁלֹּא הָיָה נוֹטֵל בָּהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב, וְכֵן לִפְנֵיהֶם, הַחִתִּי וְהָאֱמוֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִיזִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי - יַרְדֵּן שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע יג): "הַיַּרְדֵּן וּגְבוּל". וְאוֹמֵר (במדבר לד): "וּמֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ קֵדְמָה מִזְרָחָה יַרְדֵּן שֶׁבִּירֵחוֹ"; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (במדבר לה): "כִּי אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אַרְצָה כְּנָעַן", כֵּיוָן שֶׁאַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן הֲרֵי אַתֶּם בְּאֶרֶץ כְּנַעַן. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: תְּחוּמֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁבַּכְּתוּבִים - נִדּוֹנִין כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

מַסֶּכֶת בָּבָא קַמָּא פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

ט,א הַשּׁוֹר, וְהַבּוֹר, וְהַמַּבְעֶה, וְהַהֶבְעֵר, שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׂוֹאֵל, נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר, נָזַק צֵעַר וְרִפּוּי וְשֶׁבֶת וּבֹשֶׁת. חָבַל בּוֹ חֲמִשָּׁה - נוֹתֵן לוֹ חֲמִשָּׁה. אֵינוֹ אֶלָּא אַרְבָּעָה - נוֹתֵן לוֹ אַרְבָּעָה. אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלֹשָׁה - נוֹתֵן לוֹ שְׁלֹשָׁה. אֵינוֹ אֶלָּא שְׁנַיִם - נוֹתֵן לוֹ שְׁנַיִם. אֵינוֹ אֶלָּא אֶחָד -נוֹתֵן לוֹ אֶחָד.

בְּנֵזֶק כֵּיצַד? הִכָּהוּ וְקָטַע יָדוֹ, וְקָטַע רַגְלוֹ, אֵין רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ עוֹשֶׂה סֶלַע בְּיוֹם, וּכְאִלּוּ עוֹשֶׂה מָנֶה בְּיוֹם, אֶלָּא רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ חִגֵּר שׁוֹמֵר קְשׁוּאִין. וְאִם תֹּאמַר: לָקְתָה מִדַּת הַדִּין? מִדַּת הַדִּין לֹא לָקְתָה! שֶׁכְּבָר נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ וּדְמֵי רַגְלוֹ. אֲבָל הִכָּהוּ וְצָמְתָה יָדוֹ. הִכָּהוּ וְצָמְתָה רַגְלוֹ - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ עוֹשֶׂה סֶלַע בְּיוֹם - נוֹתֵן לוֹ סֶלַע בְּיוֹם. מָנֶה - נוֹתְנִין לוֹ מָנֶה בְּיוֹם, וְנוֹתְנִין לוֹ כָּל נִזְקוֹ. וּבְכֻלָּן - שָׁמִין וְנוֹתְנִין לוֹ מִיָּד. לְפִיכָךְ אִם מִתְנַוְּנָה וְהוֹלֵךְ, אֲפִלּוּ חָמֵשׁ שָׁנִים - אֵין לוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁאָמְדוּהוּ, הִבְרִיא - נוֹתֵן לוֹ מַה שֶּׁאָמְדוּהוּ, עַד כַּמָּה נוֹתֵן לוֹ? עַד כְּדֵי שֶׁיִּבְרִיא. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: נוֹתֵן לוֹ. זָכָה מָזוֹן. עָלוּ בוֹ צְמָחִים מֵחֲמַת הַמַּכָּה וְנִסְתְּרָה הַמַּכָּה - חַיָּב לְרַפְּאוֹתוֹ, וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ דְּמֵי שִׁבְתּוֹ. שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַמַּכָּה אוֹ שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי הָרוֹפֵא - פָּטוּר.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִלּוּ עָלוּ בוֹ צְמָחִים מֵחֲמַת הַמַּכָּה, וְנִסְתְּרָה הַמַּכָּה - חַיָּב לְרַפְּאוֹתוֹ, וּפָטוּר מִלִּתֵּן שִׁבְתּוֹ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל שֶׁחַיָּב לְרַפְּאוֹתוֹ - חַיָּב לִתֵּן לוֹ שִׁבְתּוֹ. וְכָל שֶׁפָּטוּר מִלְּרַפְּאוֹתוֹ - פָּטוּר מִלִּתֵּן לוֹ שִׁבְתּוֹ.

ט,ב הִמַּכָּה אֶת חֲבֵרוֹ וַאֲמָדוּהוּ לְמִיתָה - אוֹמְדִין אוֹתוֹ לְחַיִּים. לְחַיִּים - אֵין אוֹמְדִין אוֹתוֹ לְמִיתָה. אֲמָדוּהוּ לְמִיתָה - חַיָּב מִיתָה וּפָטוּר מִן הַמָּמוֹן. אֲמָדוּהוּ לְמָמוֹן - חַיָּב מָמוֹן וּפָטוּר מִן הַמִּיתָה. אֲמָדוּהוּ לְמִיתָה וְהֵקַל מִמַּה שֶׁהָיוּ - אוֹמְדִים אוֹתוֹ לְמָמוֹן שְׁנִיָּה. מֵאֵימָתַי נוֹתֵן לוֹ? מִשָּׁעָה שֶׁהִכָּהוּ. אֲמָדוּהוּ לְחַיִּים - מְשַׁלֵּם נֶזֶק צֵעַר רִפּוּי וְשֶׁבֶת וּבֹשֶׁת לַיּוֹרְשִׁין. אֲמָדוּהוּ לְמִיתָה וְהֵקַל מִמַּה שֶׁהָיָה, הִכְבִּיד וְאַחַר כָּךְ מֵת - אוֹמְדִים אוֹתוֹ, אִם מֵחֲמַת מַכָּה רִאשׁוֹנָה מֵת - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְאִם לָאו - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: אֲפִלּוּ מֵת מֵחֲמַת מַכָּה רִאשׁוֹנָה - פָּטוּר.

תּוֹסֶפְתָּא

וְעוֹד זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי נְחֶמְיָה (שְׁמוֹת כא): "אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה", וְכִי עָלְתָה עַל לֵב שֶׁיְּהֵא זֶה מְהַלֵּךְ בַּשּׁוּק, וְזֶה נֶהֱרָג עַל יָדוֹ, אֶלָּא אֲפִלּוּ מֵת מֵחֲמַת מַכָּה רִאשׁוֹנָה - פָּטוּר.

ט,ג הַחוֹבֵל בִּבְנוֹ וּבִתּוֹ גְּדוֹלִים - חַיָּב בַּכֹּל. בְּעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים שֶׁל אֲחֵרִים - מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְשֶׁל בִּתּוֹ - נוֹתְנִין לָהּ מִיַּד. וְשֶׁל בְּנוֹ -עוֹשֶׂה לוֹ בָּהֶן סְגֻלָּה מִיַּד. בִּבְנָיו וּבְנוֹתָיו קְטַנִּים שֶׁל עַצְמוֹ - פָּטוּר מִן הַכֹּל. הַחוֹבֵל בְּבִתּוֹ קְטַנָּה - נִזְקָהּ שֶׁלָּהּ, וְהַשְּׁאָר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. חָבְלוּ בָהּ אֲחֵרִים - נִזְקָהּ שֶׁלָּהּ, וְהַשְּׁאָר עוֹשֶׂה לָהּ בָּהֶן סְגֻלָּה. וְאִם מֵתָה - אָבִיהָ יוֹרְשָׁהּ. הַחוֹבֵל בִּבְנוֹ גָּדוֹל - חַיָּב בַּכֹּל. בְּעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים - חַיָּב בַּכֹּל וּפָטוּר מִן הַשֶּׁבֶת, מִפְּנֵי שֶׁשִּׁבְתּוֹ שֶׁלּוֹ. חָבַל יֶתֶר מִן הָרָאוּי לָהֶן - הֲרֵי זֶה חַיָּב.

הָאָב הִמַּכָּה אֶת בְּנוֹ, וְהָרַב הִרְוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ, וְכֻלָּן שֶׁהִכּוּ וְשֶׁהִזִּיקוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין. חָבְלוּ יֶתֶר מִן הָרָאוּי לָהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. שָׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁהִכָּה בִּרְשׁוּת בֵּית דִּין וְהִזִּיק - פָּטוּר. אֲבָל חָבַל יֶתֶר מִן הָרָאוּי לוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב. רוֹפֵא אֻמָּן שֶׁרִפֵּא בִּרְשׁוּת בֵּית דִּין וְהִזִּיק - פָּטוּר. חָבַל יֶתֶר מִן הָרָאוּי לוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב.

ט,ד הַמְבַיֵּשׁ אֶת חֲבֵרוֹ עָרוּם - הֲרֵי זֶה חַיָּב, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה מְבַיְּשׁוֹ עָרוּם לִמְבַיְּשׁוֹ לָבוּשׁ. בִּיְּשׁוּ בַּמֶּרְחָץ - הֲרֵי זֶה חַיָּב, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה מְבַיְּשׁוֹ בַּמֶּרְחָץ לִמְבַיְּשׁוֹ בַּשּׁוּק. וְאֵינוֹ דּוֹמֶה הַמִּתְבַּיֵּשׁ מִן הַיְּקָר לַמִּתְבַּיֵּשׁ מִן הַפָּגוּם. וְאֵינוֹ דּוֹמֶה גָּדוֹל הַמִּתְבַּיֵּשׁ לְקָטָן הַמִּתְבַּיֵּשׁ. הַחוֹבֵל בְּחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - חַיָּב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים וּפָטוּר מִן הַבֹּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶן בֹּשֶׁת. רַבִּי אוֹמֵר: חֵרֵשׁ יֵשׁ לוֹ בֹּשֶׁת, קָטָן אֵין לוֹ בֹּשֶׁת. הַחוֹבֵל שׁוֹטֶה, פְּעָמִים יֵשׁ לוֹ בֹּשֶׁת וּפְעָמִים אֵין לוֹ בֹּשֶׁת. סוּמָא - רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין לוֹ בֹּשֶׁת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יֵשׁ לוֹ בֹּשֶׁת.

ט,ה הַחוֹבֵל בְּאִשְׁתּוֹ, בֵּין שֶׁחָבַל בָּהּ הוּא, בֵּין שֶׁחָבְלוּ בָהּ אֲחֵרִים - מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ וְיִלָּקַח בָּהֶן קַרְקָעוֹת, וְהוּא אוֹכֵל פֵּרוֹת. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר: בֹּשֶׁת שֶׁבַּסֵּתֶר - לָהּ שְׁנֵי חֲלָקִים וְלוֹ אֶחָד. בֹּשֶׁת שֶׁבְּגָלוּי - לוֹ שְׁנֵי חֲלָקִים וְלָהּ אֶחָד. שֶׁלּוֹ - נוֹתְנִין לוֹ מִיָּד. וְשֶׁלָּהּ - יִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע וְהוּא אוֹכֵל פֵּרוֹת.

הַשָּׁלֵם

הַחוֹבֵל בְּחַיָּבֵי גְּלִיּוֹת בֵּית דִּין - חַיָּב בַּכֹּל. בְּחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ - חַיָּב. מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ - פָּטוּר. הֵיוֹצֵא לֵהָרֵג וְחָבַל בַּאֲחֵרִים - חַיָּב. חָבְלוּ בוֹ אֲחֵרִים - פְּטוּרִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף הוּא שֶׁחָבַל בַּאֲחֵרִים - פָּטוּר, שֶׁאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לַאֲמִידַת בֵּית דִּין. מֵעַתָּה הָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, וְנֶהְפַּךְ הַנִּרְדָּף וְחָבַל בּוֹ, אוֹ שֶׁחָבְלוּ בוֹ אֲחֵרִים - פְּטוּרִין. שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר לה): "וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ".

הָרְגוֹ וְהָרַג אֶת בְּהֶמְתּוֹ כְּאֶחָד, וְקָטַע אֶת יָדוֹ כְּאֶחָד. הָרְגוֹ וְסִמֵּא אֶת עֵינוֹ כְּאֶחָד - פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כא): "וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ". הָא אִם יֵשׁ אָסוֹן - אֵין נֶעֱנָשׁ. אֲבָל הָרַג אֶת בְּהֶמְתּוֹ וְאַחַר כָּךְ הֲרָגוֹ. קָטַע אֶת יָדוֹ וְאַחַר כָּךְ הֲרָגוֹ. סִמֵּא אֶת עֵינוֹ וְאַחַר כָּךְ הֲרָגוֹ - חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כב): "דָּמִים לוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם". זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁחָלָה עָלָיו מִיתָה וְתַשְׁלוּמִין כְּאֶחָד - פָּטוּר. מִיתָה וְאַחַר כָּךְ תַּשְׁלוּמִין, תַּשְׁלוּמִין וְאַחַר כָּךְ מִיתָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב.

ט,ו הַחוֹבֵל בְּאָבִיו וְאִמּוֹ וְעָשָׂה בָּהֶן חַבּוּרָה, אֲפִלּוּ שׁוֹגֵג - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁנִּדּוֹן בְּנַפְשׁוֹ. הָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבָּע, אֲפִלּוּ שׁוֹגֵג - פָּטוּר. מִפְּנֵי שֶׁנִּדּוֹן בְּגוּפוֹ. הִדְלִיק גְּדִישׁ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֲפִלּוּ שׁוֹגֵג - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁנִּדּוֹן בְּנַפְשׁוֹ. הַגּוֹנֵב כִּיסוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְהוֹצִיאוֹ בְּשַׁבָּת - הֲרֵי זֶה חַיָּב, שֶׁכְּבָר נִתְחַיֵּב בִּגְנֵבַת הַכִּיס עַד שֶׁלֹּא תָּבֹא שַׁבָּת. אִם הָיָה מְגֻרָר בּוֹ וְיוֹצֵא - פָּטוּר. הָעוֹשֶׂה מוּם בַּמַּקְדִּשִׁין - אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק.

ט,ז הִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ - מְשַׁלֵּם נֶזֶק צַעַר רְפוּי שֶׁבֶּת וּבֹשֶׁת לָאִשָּׁה, וּוְלָדוֹת לַבַּעַל, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כא): "וְנָגְפוּ אִשָּׁה

הָרָה"; מַה תַּלְמוּד לוֹמַר הָרָה? וְלָדוֹת - לְבַעַל הַרָיוֹן. נִתְגָּרְשָׁה מִזֶּה וְנִשֵּׂאת לָזֶה, נִתְגָּרְשָׁה מִזֶּה וְנִשֵּׂאת לָזֶה, נִתְגָּרְשָׁה מִזֶּה וְנִשֵּׂאת - וְלָדוֹת לְבַעַל הַרָיוֹן. הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת מִגֵּר וְעֻבָּד מְשֻׁחְרָר, וְלָדוֹת שֶׁל גֵּר וְעֻבָּד מְשֻׁחְרָר, לְפִיכָךְ אִם מֵת - הֲרֵי זֶה זָכָה.

ט,ח הַחוֹבֵל בְּעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, בֵּינוֹ לְבֵינָן - הֲרֵי אֵלּוּ נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין. הַחוֹבֵל בְּעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים בֵּינוֹ לְבֵינָן - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָנָס. הַמַּכֶּה אֶת עַבְדּוֹ, מְכָרוֹ לְאַחֵר וָמֵת - פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כא): "וְהִכָּהוּ וָמֵת תַּחַת יָדוֹ", עַד שֶׁתְּהֵא מַכָּתוֹ וּמִיתָתוֹ בִּרְשׁוּתוֹ. עֶבֶד שֶׁחָבַל בְּעַצְמוֹ - יוֹצֵא לְחֵרוּת, וְנוֹתֵן לְרַבּוֹ. הָאִשָּׁה שֶׁחָבְלָה בְּבַעְלָהּ - אֵין מַפְסֶדֶת כְּתֻבָּתָהּ כְּלוּם. וּכְשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ לִמְכּוֹר כְּתֻבָּתָהּ וְהִיא תַּחְתָּיו - כָּךְ אֵין מַפְסֶדֶת כְּתֻבָּתָהּ וְהִיא תַּחְתָּיו.

ט,ט עֶבֶד שֶׁאָמַר לְרַבּוֹ: "הִפַּלְתָּ אֶת שִׁינִי וְסִמֵּיתָ אֶת עֵינִי - תֵּן לִי דְּמֵי עֵינִי". הָרַב אוֹמֵר: "סִמֵּיתִי אֶת עֵינֶיךָ וְהִפַּלְתִּי אֶת שִׁנְּךָ - טוֹל דְּמֵי שִׁנְּךָ"; עֶבֶד נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל. הַמּוֹכֵר אֶת עַבְדּוֹ, בֵּין מִתְכַּוֵּן לוֹ וּבֵין שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן לוֹ, יָצָא בֶּן חוֹרִין. הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בְּמִתְכַּוֵּן - יוֹצֵא בֶּן חוֹרִין, וּבְשֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן - לֹא יָצָא בֶּן חוֹרִין. רַבּוֹ רוֹפֵא וְאָמַר לוֹ: "רַפֵּא אֶת עֵינִי זוֹ", וְסִמְּאָהּ. "שִׁנִּי זוֹ", וַעֲקָרָהּ - שֹׂחֵק בּוֹ וְיָצָא בֶּן חוֹרִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא יָצָא בֶּן חוֹרִין. וְכֵלָן, אִם אָמַר לְאַחֵר לַעֲשׂוֹת לוֹ כֵּן - לֹא יָצָא בֶּן חוֹרִין. הִכָּהוּ נֶגֶד עֵינוֹ וְאֵינוֹ רוֹאֶה, נֶגֶד אָזְנוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ - לֹא יָצָא בֶּן חוֹרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִכָּהוּ" - עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה. עַל עֵינוֹ וְאֵינוֹ רוֹאֶה, עַל אָזְנוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ - יָצָא בֶּן חוֹרִין.

הִכָּהוּ עַל מֹחוֹ וְיָרְדוּ מַיִם וְחָפוּ אֶת עֵינָיו, וְיָצְאוּ בְּנוֹת מֶלֶךְ וְסִמְּאָה אֶת עֵינָיו - יָצָא בֶּן חוֹרִין. הִכָּהוּ עַל עֵינוֹ וְכָהָתָה, עַל שִׁנּוֹ וְנָדְדָה, אִם הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן - לֹא יָצָא בֶּן חוֹרִין. וְאִם לָאו - יָצָא בֶּן חוֹרִין. הָיְתָה עֵינוֹ כֵּהָה וְסִמְּאָהּ, שִׁנּוֹ נְדוּדָה וַעֲקָרָהּ, אִם הָיָה יָכוֹל לִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לְשֶׁעָבַר - יָצָא בֶּן חוֹרִין. אִם לָאו - לֹא יָצָא בֶּן חוֹרִין.

ט,י הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ וּמֵת - יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין. מֵת הַנֶּחְבָּל - יִתֵּן לְיוֹרְשָׁיו. הַנֶּחְבָּל, בֵּין שֶׁיֵּשׁ שָׁם טַעֲנָה וּבֵין שֶׁאֵין שָׁם טַעֲנָה - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל. רַבִּי יְהוּדָה הָיָה קוֹרֵא אוֹתָהּ הַכַּחְכֵּחַ, וְכָל זְמַן שֶׁהֵן חוֹכְכִין זֶה אֶת זֶה - הֲרֵי אֵלּוּ נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין. הָיָה נָשׁוּךְ, מָקוֹם שֶׁאֵין יָכוֹל לִישׁוֹךְ אֶת עַצְמוֹ - נוֹטֵל שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה. לְאַחַר זְמַן, זֶה אוֹמֵר חָבַלְתָּ וְזֶה אוֹמֵר לֹא חָבַלְתִּי - הֲרֵי זוֹ כְּאַחַת מִכָּל הַטְּעָנוֹת.

ט,יא הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בִּקֵּשׁ הַחוֹבֵל מִן הַנֶּחְבָּל - הַנֶּחְבָּל צָרִיךְ שֶׁיְּבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית כ): "וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים".

וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּרֵעֵי אִיּוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (אִיּוֹב מב): "וְעַתָּה קְחוּ לָכֶם שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים", מַה הוּא אוֹמֵר? (אִיּוֹב מב): וַה' שָׁב אֶת שְׁבוּת אִיּוֹב בְּהִתְפַּלְּלוֹ בְּעַד רֵעֵהוּ" וְגוֹ'.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשֵּׁם רַבָּן גַּמְלִיאֵל: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דְּבָרִים יג): "וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ" וְגוֹ', זֶה סִימָן יְהֵא בְּיָדְךָ, כָּל זְמַן שֶׁאַתָּה רַחְמָן - הָרַחֲמָן מְרַחֵם עָלֶיךָ.

הִכָּהוּ בְּאַחַר יָדוֹ, בְּנִיר, וּבְפִנְקָס, בְּעוֹרוֹת שֶׁאֵין עֲבוּדִין, בְּטִמּוּס שֶׁל שְׁטָרוֹת שֶׁבְּיָדוֹ - נוֹתֵן אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁמַּכָּה שֶׁל צַעַר, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמַּכָּה שֶׁל בִּזָּיוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים ג): "קוּמָה ה' הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי כִּי הִכִּיתָ אֶת כָּל אוֹיְבַי" וְגוֹ'. (מִיכָה ד): "בְּשֵׁבֶט עַל הַלְּחִי" וְגוֹ' (יְשַׁעְיָה נ): "גֵּוִי נָתַתִּי לְמַכִּים" וְגוֹ'.

וּכְשֵׁם שֶׁחַיָּב עַל נִזְקֵי חֲבֵרוֹ - כֵּן הוּא חַיָּב עַל נִזְקֵי עַצְמוֹ. הֵרָק וְטָשׁ בְּפָנָיו כְּנֶגֶד חֲבֵרוֹ, וְתָלַשׁ בִּשְׂעָרוֹ, מְקָרֵעַ אֶת כְּסוּתוֹ, מְשַׁבֵּר אֶת כֵּלָיו, מְפַזֵּר אֶת מְעוֹתָיו בַּחֲמָתוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְדִינוֹ מָסוּר לַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית ט): "וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם מִיַּד נַפְשׁוֹתֵיכֶם אֶדְרוֹשׁ".

תּוֹסֶפְתָּא הַשָּׁלֵם

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשֵּׁם רַבִּי חַלְפָּאי בֶּן אַגְרָא שֶׁאָמַר מִשֵּׁם רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: מְתָלֵשׁ בִּשְׁעָרוֹ, מְקָרֵעַ אֶת כְּסוּתוֹ, מְשַׁבֵּר אֶת כֵּלָיו, מְפַזֵּר אֶת מְעוֹתָיו בַּחֲמָתוֹ - יְהֵא בְּעֵינֶיךָ כְּעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁאִלּוּ אָמַר לוֹ יִצְרוֹ: לֵךְ וַעֲבֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - הָיָה עוֹבֵד, שֶׁכָּךְ הִיא עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרַע.

הָאוֹמֵר: "סַמֵּא אֶת עֵינַי שֶׁהִזִּיקַתְנִי"; "קְטַע אֶת יְדֵי שֶׁהִזִּיקַתְנִי" - פָּטוּר. אֲנָסוּהוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְנָטְלוּ מָמוֹנוֹ בְּפָנָיו - פָּטוּר. נָטַל וְנָתַן לָהֶן - הֲרֵי זֶה חַיָּב.

המשך רמב"ם

מְקַדֵּשׁ.

ב,ט אַפִּלּוּ רָאוּהוּ בֵּית דִּין וְכָל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא אָמְרוּ בֵּית דִּין מְקַדֵּשׁ עַד שֶׁחֲשֵׁכָה לֵיל אֶחָד וּשְׁלוֹשִׁים, אוֹ שֶׁנֶּחְקְרוּ הָעֵדִים, וְלֹא הִסְפִּיקוּ בֵּית דִּין לוֹמַר מְקַדֵּשׁ עַד שֶׁחֲשֵׁכָה לֵיל אֶחָד וּשְׁלוֹשִׁים אֵין מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ, וְיִהְיֶה הַחֹדֶשׁ מְעֻבָּר, וְלֹא יִהְיֶה רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶלָּא יוֹם אֶחָד וּשְׁלוֹשִׁים, אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאָה בְּלֵיל שְׁלוֹשִׁים: שֶׁאֵין הְרָאִיָּה קוֹבַעַת; אֶלָּא בֵּית דִּין שֶׁאָמְרוּ מְקַדֵּשׁ, הֵם שֶׁקּוֹבְעִין.

ב,י רָאוּהוּ בֵּית דִּין עַצְמָן, בְּסוֹף יוֹם תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים אִם עֲדַיִן לֹא יָצָא כּוֹכָב בְּלֵיל שְׁלוֹשִׁים בֵּית דִּין אוֹמְרִים מְקַדֵּשׁ מְקַדֵּשׁ, שֶׁעֲדַיִן יוֹם הוּא. וְאִם רָאוּהוּ בְּלֵיל שְׁלוֹשִׁים, אַחַר שֶׁיָּצְאוּ שְׁנֵי כּוֹכָבִים לְמַחֲר מוֹשִׁיבִין שְׁנֵי דַּיָּנִין אֵצֶל אֶחָד מֵהֶם, וְיָעִידוּ הֵם הַשְּׁנַיִם בִּפְנֵי הַשְּׁלוֹשָׁה; וִיקַדְּשׁוּהוּ הַשְּׁלוֹשָׁה.

ב,יא בֵּית דִּין שֶׁקִּדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ בֵּין שׁוֹגְגִין, בֵּין מֵטִעִין, בֵּין אֲנוּסִין הֲרֵי זֶה מְקַדֵּשׁ, וְחַיָּבִין הַכֹּל לְתַקֵּן הַמּוֹעֲדוֹת עַל יוֹם שֶׁקִּדְּשׁוּ בּוֹ: אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה יָדַע שֶׁטָּעוּ, חַיָּב לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶם, שֶׁאֵין הַדָּבָר מָסוּר אֶלָּא לָהֶם, וּמִי שֶׁצִּוָּה לִשְׁמֹר הַמּוֹעֲדוֹת הוּא צִוָּה לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם...".

וְהָיָה | עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֵת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ:

וְיהֵי חֲלָף דְּתִקְבְּלוּן יָת דִּינַיָּא הָאִלֵּין וְתִטְּרוּן וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְיִטַּר יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ יָת קְיָמָא וְיָת חִסְדָּא דְּקַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ:

וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן – אִם הַמִּצְוֹות קַלּוֹת, שֶׁאָדָם דָּשׁ בַּעֲקָבָיו, תִּשְׁמְעוּן. **וְשָׁמַר ה' אֱ-לֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְגוֹמֵר** – יִשְׁמֹר לְךָ הַבְטָחָתוֹ.

וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי־אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר־אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ:

וְיִרְחֲמִנָּךְ וִיבָרְכִנָּךְ וַיַסְגֵּינָנָךְ וִיבָרֵיךְ לַדָּא דִּמְעָךְ וְאִבָּא דְּאַרְעָךְ עִבּוּרָךְ וְחַמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ בַּקְרֵי תּוֹרָךְ וְעִדְרֵי עָנָךְ עַל אַרְעָא דְּקַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ לְמִתַּן לָךְ:

שְׁגַר אֲלָפֶיךָ – וְלָדֵי בְּקָרֶךָ שֶׁהִנְקָבָה מְשֻׁגֶּרֶת מִמֵּעֶיהָ. **וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ** – מְנַחֵם פֵּרֵשׁ "אַבִּירֵי בָשָׁן", מִבְּחַר הַצֹּאן, כְּמוֹ "בְּעַשְׁתֹּרֹת קַרְנַיִם", לְשׁוֹן חֹזֶק. וְאוֹנְקְלוֹס תִּרְגֵּם "וְעִדְרֵי עָנָךְ". וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם **עַשְׁתְּרוֹת**? שֶׁמַּעֲשִׂירוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן.

בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ:

בְּרִיךְ תְּהֵי מִכָּל עַמְמַיָּא לָא יְהֵי בָךְ עֵקַר וְעַקְרָא וּבִבְעִירָךְ:

עָקָר – שֶׁאֵינוֹ מוֹלִיד.

וְהֵסִיר יְ-הוָה מִמְּךָ כָּל־חֳלִי וְכָל־מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ:

וְיַעְדֵּי יְיָ מִנָּךְ כָּל מַרְעִין וְכָל מַכְתָּשֵׁי מִצְרַיִם בִּישַׁיָּא דִּידַעְתָּא לָא יְשַׁוֵּינוּן בָּךְ וְיִתֵּינִנּוּן בְּכָל שָׂנְאָךְ:

וְאָכַלְתָּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱ-לֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ:

וּתְגַמַּר יָת כָּל עַמְמַיָּא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ לָא תְחוּס עֵינָךְ עֲלֵיהוֹן וְלָא תִפְלַח יָת טָעֲוָתְהוֹן אֲרֵי לְתַקְלָא יְהוֹן לָךְ:

כִּי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָה אוּכַל לְהוֹרִישָׁם:

אֲרֵי תֵימַר בְּלִבָּךְ סַגִּיאִין עַמְמַיָּא הָאִלֵּין מִנִּי אֵיכְדֵין אִכּוֹל לְתָרָכוּתְהוֹן:

כִּי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ – עַל כָּרְחֲךָ לְשׁוֹן "דִּילְמָא" הוּא: שֶׁמָּא **תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ**, מִפְּנֵי שֶׁהֵם רַבִּים לֹא אוּכַל לְהוֹרִישָׁם; אַל תֹּאמַר כֵּן, **לֹא תִירָא מֵהֶם.** וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרְשׁוֹ בְּאֶחָד מִשְּׁאָר לְשׁוֹנוֹת שֶׁל "כִּי" שֶׁיִּפּוֹל עָלָיו שׁוּב **לֹא תִירָא מֵהֶם.**

לֹא תִירָא מֵהֶם זָכֹר תִּזְכֹּר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ לְפַרְעֹה וּלְכָל־מִצְרָיִם:

לָא תִדְחַל מִנְּהוֹן אִדְכָּרָא תִדְכַּר יָת דַּעֲבַד יְיָ אֱלָהָךְ לְפַרְעֹה וּלְכָל מִצְרָאֵי:

הַמַּסֹּת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזְּרֹעַ הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצִאֲךָ יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ כֵּן־יַעֲשֶׂה יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יָרֵא מִפְּנֵיהֶם:

נִסִּין רַבְרְבָן דַּחֲזָאָה עֵינָךְ וְאָתַיָּא וּמוֹפְתַיָּא וִידָא תַקִּיפְתָּא וּדְרָעָא מְרָמְמָא דְּאַפְּקָךְ יְיָ אֱלָהָךְ כֵּן יַעֲבִיד יְיָ אֱלָהָךְ לְכָל עַמְמַיָּא דְּאַתְּ דָּחֵיל מִן קֳדָמֵיהוֹן:

הַמַּסֹּת – נִסְיוֹנוֹת. **וְהָאֹתֹת** – כְּגוֹן: "וַיְהִי לְנָחָשׁ"; "וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת". **וְהַמֹּפְתִים** – הַמַּכּוֹת הַמַּפְלָאוֹת. **וְהַיָּד הַחֲזָקָה** – זֶה הַדֶּבֶר. **וְהַזְּרֹעַ הַנְּטוּיָה** – זוֹ הַחֶרֶב שֶׁל מַכַּת בְּכוֹרוֹת.

וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה יְשַׁלַּח יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבֹד הַנִּשְׁאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים מִפָּנֶיךָ:

וְאַף יָת עָרְעִיתָא יְגָרֵי יְיָ אֱלָהָךְ בְּהוֹן עַד דְּיֵיבְדוּן דְּאִשְׁתְּאַרוּ וּדְאִטְמַרוּ מִן קֳדָמָךְ:

הַצִּרְעָה – מִין שֶׁרֶץ הָעוֹף, שֶׁהָיְתָה זוֹרֶקֶת בָּהֶם מָרָה וּמְסָרַסְתָּן וּמְסַמְּאָה אֶת עֵינֵיהֶם בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיוּ נִסְתָּרִין שָׁם.

לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא:

לָא תִתְבַּר מִן קֳדָמֵיהוֹן אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ שְׁכִינְתֵּיהּ בֵּינָךְ אֱלָהָא רַבָּא וּדְחִילָא:

וְנָשַׁל יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפָּנֶיךָ מְעַט מְעָט לֹא תוּכַל כַּלֹּתָם מַהֵר פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה:

וַיִּתְּרִיךְ יְיָ אֱלָהָךְ יָת עַמְמַיָּא הָאִלֵּין מִן קֳדָמָךְ זְעֵיר זְעֵיר לָא תִּכּוֹל לְשֵׁיצָיוּתְהוֹן בִּפְרִיעַ דִּלְמָא תִּסְגֵּי עֲלָךְ חַיַּת בָּרָא:

פֶּן תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה – וַהֲלֹא אִם עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם אֵין מִתְיָרְאִין מִן הַחַיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחַיַּת הַשָּׂדֶה הָשְׁלְמָה לָךְ" ? אֶלָּא גָּלוּי הָיָה לְפָנָיו שֶׁעֲתִידִין לַחֲטֹא.

וּנְתָנָם יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם מְהוּמָה גְּדֹלָה עַד הִשָּׁמְדָם:

וְיִמְסְרִנּוּן יְיָ אֱלָהָךְ קֳדָמָךְ וִישַׁגֵּישִׁנּוּן שִׁגּוּשׁ רַב עַד דְּיִשְׁתֵּיצּוּן:

וְהָמָם – נָקוּד קָמַץ כֵּלוֹ, לְפִי שֶׁאֵין מ"ם אַחֲרוֹנָה מִן הַיְּסוֹד, וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ 'וְהָם אוֹתָם'. אֲבָל "וְהָמַם גִּלְגַּל עֶגְלָתוֹ" – כֵּלוֹ יְסוֹד, לְפִיכָךְ חֶצְיוֹ קָמַץ וְחֶצְיוֹ פַּתָּח, כִּשְׁאָר פֹּעַל שֶׁל שָׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת.

וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדֶךָ וְהַאֲבַדְתָּ אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הִשְׁמִדְךָ אֹתָם:

וְיִמְסַר מַלְכֵיהוֹן בִּידָךְ וְתוֹבֵיד יָת שׁוּמְהוֹן מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא לָא יִתְעַתַּד אֱנָשׁ קֳדָמָךְ עַד דְּתִשֵּׁיצֵי יָתְהוֹן:

פְּסִילֵי אֱ-לֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא־תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לְּךָ פֶּן תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֲבַת יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ הוּא:

צַלְמֵי טָעֲוָתְהוֹן תֵּיקְדוּן בְּנוּרָא לָא תַחְמֵיד כַּסְפָּא וְדַהְבָּא דַּעֲלֵיהוֹן וְתִסַּב לָךְ דִּלְמָא תִּתְקֵיל בֵּיהּ אֲרֵי מְרַחַק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ הוּא:

וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ ׀ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב ׀ תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי־חֵרֶם הוּא:

וְלָא תַעֵיל דְּמְרַחַק לְבֵיתָךְ וּתְהֵי חֲרָמָא כְּוָתֵיהּ שַׁקָּצָא תְּשַׁקְּצִנֵּיהּ וְרַחָקָא תְּרַחֲקִנֵּיהּ אֲרֵי חֲרָמָא הוּא:

כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּן וּרְבִיתֶם וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְ-הוָה לַאֲבֹתֵיכֶם:

כָּל דִּי מִתְּפַקֵּד לָךְ יוֹמָא דֵּין תִּטְּרוּן לְמֶעֱבַד בְּדִיל דְּתֵיחוֹן וְתִסְגּוֹן וְתֵיעֲלוּן וְתֵירְתּוּן יָת אַרְעָא דְּקַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתְכוֹן:

כָּל הַמִּצְוָה – כִּפְשׁוּטוֹ. וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: אִם הִתְחַלְתָּ בְּמִצְוָה – גְּמֹר אוֹתָהּ; שֶׁאֵינָהּ נִקְרֵאת אֶלָּא עַל שֵׁם הַגּוֹמְרָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִשְׁכֶם". וַהֲלֹא מֹשֶׁה לְבַדּוֹ נִתְעַסֵּק בָּהֶם לְהַעֲלוֹתָם ? אֶלָּא לְפִי שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לְגָמְרָהּ, וּגְמָרוּהָ יִשְׂרָאֵל, נִקְרֵאת עַל שְׁמָם.

וְזָכַרְתָּ אֶת־כָּל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עַנֹּתְךָ לְנַסֹּתְךָ לָדַעַת אֶת־אֲשֶׁר בְּלְבָבְךָ הֲתִשְׁמֹר מִצְוֹתָו אִם־לֹא:

וְתִדְכַּר יָת כָּל אוֹרְחָא דְּדַבְּרָךְ יְיָ אֱלָהָךְ דְּנָן אַרְבְּעִין שְׁנִין בְּמַדְבְּרָא בְּדִיל לְעַנָּיוּתָךְ לְנַסָּיוּתָךְ לְמִדַּע יָת דִּבְלִבָּךְ הֲתִטַּר פִּקּוּדוֹהִי אִם לָא:

הֲתִשְׁמֹר מִצְוֹתָו – שֶׁלֹּא תְנַסֵּהוּ וְלֹא תְּהַרְהֵר אַחֲרָיו.

וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ וַיַּאֲכִלְךָ אֶת־הַמָּן אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעֲךָ כִּי לֹא עַל־הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצָא פִי־יְ-הוָה יִחְיֶה הָאָדָם:

וְעַנְיָךְ וְאַכְפָּנָךְ וְאוֹכְלָךְ יָת מַנָּא דְּלָא יְדַעְתָּא וְלָא יְדַעוּ אֲבָהָתָךְ בְּדִיל לְהוֹדָעוּתָךְ אֲרֵי לָא עַל לַחְמָא בִּלְחוֹדוֹהִי מִתְקַיֵּם אֱנָשָׁא אֲרֵי עַל כָּל אַפָּקוּת מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ חָיֵי אֱנָשָׁא:

שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ וְרַגְלְךָ לֹא בָצֵקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה:

כְּסוּתָךְ לָא בְלִיאַת מִנָּךְ וּמְסָנָךְ לָא יְחִיפוּ דְּנָן אַרְבְּעִין שְׁנִין:

שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה – עַנְנֵי כָּבוֹד הָיוּ שָׁפִים בִּכְסוּתָם וּמְגַהֲצִים אוֹתָם כְּמִין כֵּלִים מְגֹהָצִים; וְאַף קְטַנֵּיהֶם, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ גְּדֹלִים הָיָה גָּדֵל לְבוּשָׁן עִמָּהֶם, כַּלְבוּשׁ הַזֶּה שֶׁל חֹמֶט שֶׁגָּדֵל עִמּוֹ. **לֹא בָצֵקָה** – לֹא נָפְחָה כְּבָצָק, כְּדֶרֶךְ הוֹלְכֵי יָחֵף שֶׁרַגְלֵיהֶם נְפוּחוֹת.

וְיָדַעְתָּ עִם־לְבָבֶךָ כִּי כַּאֲשֶׁר יִיַּסֵּר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ:

וְתִדַּע עִם לִבָּךְ אֲרֵי כְּמָא דְּמַלִּיף גּוּבְרָא יָת בְּרֵיהּ יְיָ אֱלָהָךְ מַלִּיף לָךְ:

וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִצְוֹת יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וּלְיִרְאָה אֹתוֹ:

וְתִטַּר יָת פִּקּוּדַיָּא דַּיְיָ אֱלָהָךְ לְמֵהַךְ בְּאוֹרְחָן דְּתָקְנָן קֳדָמוֹהִי וּלְמִדְחַל יָתֵיהּ:

כִּי יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם עֲיָנֹת וּתְהֹמֹת יֹצְאִים בַּבִּקְעָה וּבָהָר:	אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ מַעֵיל לָךְ לְאַרְעָא טָבְתָא אַרַע נָגְדָא נַחְלִין דְּמַיִין מַבּוּעֵי עֵינָוָן וּתְהוֹמִין נָפְקִין בְּבִקְעָן וּבְטוּרִין:
אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ־זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ:	אַרַע חִטִּין וּשְׂעָרִין וְגוּפְנִין וְתֵינִין וְרִמּוֹנִין אַרְעָא דְזֵיתָהָא עָבְדִין מִשְׁחָא וְהִיא עָבְדָא דְבַשׁ:
זֵית שֶׁמֶן – זֵיתִים הָעוֹשִׂים שֶׁמֶן.	
אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל־בָּהּ לֶחֶם לֹא־תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל וּמֵהָרֳרֶיהָ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת:	אַרְעָא דְּלָא בְּמִסְכֵּינוּ תֵּיכוֹל בַּהּ לַחְמָא לָא תֶחְסַר כָּל מִדָּעַם בַּהּ אַרְעָא דְּאַבְנָהָא בַרְזְלָא וּמִטּוּרָהָא תִּפְסוּל נְחָשָׁא:
וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ:	וְתֵיכוֹל וְתִשְׂבַּע וּתְבָרֵיךְ יָת יְיָ אֱלָהָךְ עַל אַרְעָא טָבְתָא דִּיהַב לָךְ:
שני	
הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ לִבְלִתִּי שְׁמֹר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם:	אִסְתְּמַר לָךְ דִּלְמָא תִּתְנְשֵׁי יָת דַּחְלְתָא דַיְיָ אֱלָהָךְ בְּדִיל דְּלָא לְמִטַּר פִּקּוּדוֹהִי וְדִינוֹהִי וּקְיָמוֹהִי דַּאֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ יוֹמָא דֵין:
פֶּן־תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ וּבָתִּים טֹבִים תִּבְנֶה וְיָשָׁבְתָּ:	דִּלְמָא תֵּיכוֹל וְתִשְׂבַּע וּבָתִּין שַׁפִּירִין תִּבְנֵי וְתִתֵּיב:
וּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה־לָּךְ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ יִרְבֶּה:	וְתוֹרָךְ וְעָנָךְ יִסְגּוּן וְכַסְפָּא וְדַהְבָּא יִסְגֵּי לָךְ וְכֹל דְּלָךְ יִסְגֵּי:
וָרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת־יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:	וְיֵירַם לִבָּךְ וְתִתְנְשֵׁי יָת דַּחְלְתָא דַיְיָ אֱלָהָךְ דְּאַפְּקָךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוּתָא:
הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר ׀ הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמָּאוֹן אֲשֶׁר אֵין־מָיִם הַמּוֹצִיא לְךָ מַיִם מִצּוּר הַחַלָּמִישׁ:	דְּדַבְּרָךְ בְּמַדְבְּרָא רַבָּא וּדְחִילָא אֲתַר דְּחִיוָנָן קָלָן וְעַקְרַבִּין וּבֵית צַהְוָונָא אֲתַר דְּלֵית מַיָּא דְּאַפֵּיק לָךְ מַיָּא מִטְּנָרָא תַּקִּיפָא:
הַמַּאֲכִלְךָ מָן בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן עַנֹּתְךָ וּלְמַעַן נַסֹּתְךָ לְהֵיטִבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ:	דְּאוֹכְלָךְ מָנָא בְּמַדְבְּרָא דְּלָא יְדָעוּ אֲבָהָתָךְ בְּדִיל לְעַנָּיוּתָךְ וּבְדִיל לְנַסָּיוּתָךְ לְאוֹטָבָא לָךְ בְּסוֹפָךְ:
וְאָמַרְתָּ בִּלְבָבֶךָ כֹּחִי וְעֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת־הַחַיִל הַזֶּה:	וְתֵימַר בְּלִבָּךְ חֵילִי וּתְקוֹף יְדִי קְנָא לִי יָת נִכְסַיָּא הָאִלֵּין:
וְזָכַרְתָּ אֶת־יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ כִּי הוּא הַנֹּתֵן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל לְמַעַן הָקִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ כַּיּוֹם הַזֶּה:	וְתִדְכַּר יָת יְיָ אֱלָהָךְ אֲרֵי הוּא יָהֵיב לָךְ עִיצָא לְמִקְנֵי נִכְסִין בְּדִיל לְקַיָּמָא יָת קְיָמֵיהּ דְּקַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ כְּיוֹמָא הָדֵין:
וְהָיָה אִם־שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח אֶת־יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ וְהָלַכְתָּ אַחֲרֵי אֱ-לֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם הֵעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן:	וַיְהִי אִם־שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח אֶת־יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ וְהָלַכְתָּ אַחֲרֵי אֱ-לָהִין אָחֳרִין וּתְפַלְחִנּוּן וּתְסְגוּד לְהוֹן אַסְהֵדִית בְּכוֹן יוֹמָא דֵין אֲרֵי מֵיבַד תֵּיבְדוּן:
כַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְ-הוָה מַאֲבִיד מִפְּנֵיכֶם כֵּן תֹּאבֵדוּן עֵקֶב לֹא תִשְׁמְעוּן בְּקוֹל יְ-הוָה אֱ-לֹהֵיכֶם:	כְּעַמְמַיָּא דַיְיָ מוֹבֵיד מִן קֳדָמֵיכוֹן כֵּן תֵּיבְדוּן חֲלַף דְּלָא קַבִּילְתּוּן לְמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא לָרֶשֶׁת גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמֶּךָּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בַּשָּׁמָיִם:

שִׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתְּ עָבַר יוֹמָא דֵּין יָת יַרְדְּנָא לְמֵיעַל לְמֵירַת עַמְמִין רַבְּרְבִין וְתַקִּיפִין מִנָּךְ קִרְוִין רַבְּרְבָן וּכְרִיכָן עַד צִית שְׁמַיָּא:

גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמֶּךָּ – אַתָּה עָצוּם וְהֵם עֲצוּמִים מִמֶּךָּ.

עַם־גָּדוֹל וָרָם בְּנֵי עֲנָקִים אֲשֶׁר אַתָּה יָדַעְתָּ וְאַתָּה שָׁמַעְתָּ מִי יִתְיַצֵּב לִפְנֵי בְּנֵי עֲנָק:

עַם רַב וְתַקִּיף בְּנֵי גִּבָּרַיָּא דְּאַתְּ יְדַעְתָּא וְאַתְּ שְׁמַעְתָּא מַן יְכוֹל לְמִקַּם קֳדָם בְּנֵי גִּבָּרָא:

וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם כִּי יְ־הוָה אֱ־לֹהֶיךָ הוּא־הָעֹבֵר לְפָנֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא יַשְׁמִידֵם וְהוּא יַכְנִיעֵם לְפָנֶיךָ וְהוֹרַשְׁתָּם וְהַאֲבַדְתָּם מַהֵר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְ־הוָה לָךְ:

וְתִדַּע יוֹמָא דֵּין אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ הוּא עָבַר קֳדָמָךְ מֵימְרֵיהּ אִישָׁא אָכְלָא הוּא יְשֵׁיצִינּוּן וְהוּא יְתַבְּרִנּוּן קֳדָמָךְ וּתְתָרֵיכִנּוּן וְתוֹבֵידִנּוּן בִּפְרִיעַ כְּמָא דְּמַלֵּיל יְיָ לָךְ:

שלישי

אַל־תֹּאמַר בִּלְבָבֶךָ בַּהֲדֹף יְ־הוָה אֱ־לֹהֶיךָ אֹתָם מִלְּפָנֶיךָ לֵאמֹר בְּצִדְקָתִי הֱבִיאַנִי יְ־הוָה לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְ־הוָה מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ:

לָא תֵּימַר בְּלִבָּבְךָ בְּדִיתְבַּר יְיָ אֱלָהָךְ יָתְהוֹן מִן קֳדָמָךְ לְמֵימַר בְּזָכוּתִי אַעְלַנִי יְיָ לְמֵירַת יָת אַרְעָא הָדָא וּבְחוֹבֵי עַמְמַיָּא הָאִלֵּין יְיָ מְתָרִיךְ לְהוֹן מִן קֳדָמָךְ:

אַל תֹּאמַר בִּלְבָבֶךָ – צִדְקָתִי וְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם גָּרְמוּ.

לֹא בְצִדְקָתְךָ וּבְיֹשֶׁר לְבָבְךָ אַתָּה בָא לָרֶשֶׁת אֶת־אַרְצָם כִּי בְּרִשְׁעַת | הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְ־הוָה אֱ־לֹהֶיךָ מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ וּלְמַעַן הָקִים אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְ־הוָה לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב:

לָא בְזָכוּתָךְ וּבְקִשְׁיטוּת לִבָּךְ אַתְּ עָלִיל לְמֵירַת יָת אַרְעָהוֹן אֲרֵי בְּחוֹבֵי עַמְמַיָּא הָאִלֵּין יְיָ אֱלָהָךְ מְתָרִיךְ לְהוֹן מִן קֳדָמָךְ וּבְדִיל לְקַיָּמָא יָת פִּתְגָמָא דְּקַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתָךְ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

לֹא בְצִדְקָתְךָ וְגוֹמֵר אַתָּה בָא לָרֶשֶׁת וְגוֹמֵר כִּי בְּרִשְׁעַת הַגּוֹיִם – הֲרֵי כִּי מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן "אֶלָּא".

וְיָדַעְתָּ כִּי לֹא בְצִדְקָתְךָ יְ־הוָה אֱ־לֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אָתָּה:

וְתִדַּע אֲרֵי לָא בְזָכוּתָךְ יְיָ אֱלָהָךְ יָהִיב לָךְ יָת אַרְעָא טָבְתָא הָדָא לְמֵירְתַהּ אֲרֵי עַם קְשֵׁי קְדָל אַתְּ:

זְכֹר אַל־תִּשְׁכַּח אֵת אֲשֶׁר־הִקְצַפְתָּ אֶת־יְ־הוָה אֱ־לֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־יָצָאתָ | מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם־יְ־הוָה:

הֱוֵי דְּכִיר לָא תִּתְנְשֵׁי יָת דְּאַרְגֵּיזְתָּא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּמַדְבְּרָא לְמִן יוֹמָא דִּנְפַקְתָּא מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עַד מֵיתֵיכוֹן עַד אַתְרָא הָדֵין מְסָרְבִין הֲוֵיתוּן קֳדָם יְיָ:

וּבְחֹרֵב הִקְצַפְתֶּם אֶת־יְ־הוָה וַיִּתְאַנַּף יְ־הוָה בָּכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם:

וּבְחוֹרֵב אַרְגֵּיזְתּוּן קֳדָם יְיָ וּתְקִיף רוּגְזָא דַיְיָ בְּכוֹן לְשֵׁיצָאָה יָתְכוֹן:

בַּעֲלֹתִי הָהָרָה לָקַחַת לוּחֹת הָאֲבָנִים לוּחֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת יְ־הוָה עִמָּכֶם וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי:

בְּמִסְקִי לְטוּרָא לְמִסַּב לוּחֵי אַבְנַיָּא לוּחֵי קְיָמָא דִּגְזַר יְיָ עִמְּכוֹן וִיתֵיבִית בְּטוּרָא אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילָוָן לַחְמָא לָא אֲכַלִית וּמַיָּא לָא שְׁתִיתִי:

וָאֵשֵׁב בָּהָר – אֵין יְשִׁיבָה זוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן עַכָּבָה.

וַיִּתֵּן יְ־הוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לוּחֹת הָאֲבָנִים כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱ־לֹהִים וַעֲלֵיהֶם כְּכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְ־הוָה עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל:

וְיָהַב יְיָ לִי יָת תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא כְּתִיבִין בְּאֶצְבְּעָא דַיְיָ וַעֲלֵיהוֹן כְּכָל פִּתְגָמַיָּא דְּמַלֵּיל יְיָ עִמְּכוֹן בְּטוּרָא מִגּוֹ אִישָׁתָא בְּיוֹמָא דְּקָהֲלָא:

לוּחֹת – לוּחַת כְּתִיב, שֶׁשְּׁתֵּיהֶן שָׁווֹת.

וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה נָתַן יְ-הוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לֻחֹת הָאֲבָנִים לֻחוֹת הַבְּרִית:

וַאֲמַר יְיָ לִי קוּם רֵד מַהֵר מִזֶּה כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרָיִם סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה:

וַיֹּאמֶר יְ-הוָה אֵלַי לֵאמֹר רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא:

הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם וְאֶמְחֶה אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־עָצוּם וָרָב מִמֶּנּוּ:

וָאֵפֶן וָאֵרֵד מִן־הָהָר וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ וּשְׁנֵי לוּחֹת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדָי:

וָאֵרֶא וְהִנֵּה חָטָאתֶם לַי-הוָה אֱ-לֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם לָכֶם עֵגֶל מַסֵּכָה סַרְתֶּם מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־צִוָּה יְ-הוָה אֶתְכֶם:

וָאֶתְפֹּשׂ בִּשְׁנֵי הַלֻּחֹת וָאַשְׁלִכֵם מֵעַל שְׁתֵּי יָדָי וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם:

וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי יְ-הוָה כָּרִאשֹׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי עַל כָּל־חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר חֲטָאתֶם לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְ-הוָה לְהַכְעִיסוֹ:

וַחֲוָה מִסּוֹף אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילָוָן יְהַב יְיָ לִי יָת תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא לוּחֵי קְיָמָא:

וַאֲמַר יְיָ לִי קוּם חוֹת בִּפְרִיעַ מִכָּא אֲרֵי חַבֵּיל עַמָּךְ דְּאַפֵּיקְתָּא מִמִּצְרָיִם סְטוֹ בִּפְרִיעַ מִן אוֹרְחָא דְּפַקֵּידְתִּנּוּן עֲבַדוּ לְהוֹן מַתְּכָא:

וַאֲמַר יְיָ לִי לְמֵימַר גְּלֵי קֳדָמַי עַמָּא הָדֵין וְהָא עַם קְשֵׁי קְדָל הוּא:

אָנַח בָּעוּתָךְ מִן קֳדָמַי וַאֲשֵׁיצִינּוּן וְאֶמְחֵי יָת שׁוּמְהוֹן מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא וְאַעֲבֵיד יָתָךְ לְעַם תַּקִּיף וְסַגִּי מִנְּהוֹן:

וְאִתְפְּנִיתִי וּנְחַתִּית מִן טוּרָא וְטוּרָא בָּעֵר בְּאִישָׁתָא וּתְרֵין לוּחֵי קְיָמָא עַל תַּרְתֵּין יְדָי:

וַחֲזִית וְהָא חַבְתּוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן עֲבַדְתּוּן לְכוֹן עֵיגֶל מַתְּכָא סְטֵיתוּן בִּפְרִיעַ מִן אוֹרְחָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָתְכוֹן:

וַאֲחַדִית בְּתְרֵין לוּחַיָּא וּרְמֵיתִנּוּן מֵעַל תַּרְתֵּין יְדָי וְתַבַּרְתִּנּוּן לְעֵינֵיכוֹן:

וְאִשְׁתַּטַּחִית קֳדָם יְיָ כַּד בְּקַדְמֵיתָא אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילָוָן לַחְמָא לָא אֲכַלִית וּמַיָּא לָא שְׁתִיתִי עַל כָּל חוֹבַתְכוֹן דְּחַבְתּוּן לְמֶעֱבַד דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ לְאַרְגָּזָא קֳדָמוֹהִי:

וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי ה' כָּרִאשֹׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם – שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל ה' אוּלַי אֲכַפְּרָה". בְּאוֹתָהּ עֲלִיָּה נִתְעַכַּבְתִּי אַרְבָּעִים יוֹם, נִמְצְאוּ כָּלִים בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאָב; שֶׁהוּא עָלָה בִּשְׁמוֹנָה עָשָׂר בְּתַמּוּז. בּוֹ בַּיּוֹם נִתְרַצָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, וְאָמַר לְמֹשֶׁה: "פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לֻחוֹת". עָשָׂה עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם; נִמְצְאוּ כָּלִים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. בּוֹ בַּיּוֹם נִתְרַצָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׂמְחָה, וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה: "סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ"; לָכֵן הֵקִבַּע לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה. וּמִנַּיִן שֶׁנִּתְרַצָּה בְּרָצוֹן שָׁלֵם? שֶׁנֶּאֱמַר בָּאַרְבָּעִים שֶׁל לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת: "וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים"; מַה הָרִאשׁוֹנִים בְּרָצוֹן, אַף הָאַחֲרוֹנִים בְּרָצוֹן. אֱמוֹר מֵעַתָּה: אֶמְצָעִיִּים הָיוּ בְּכַעַס.

כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה אֲשֶׁר קָצַף יְ-הוָה עֲלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע יְ-הוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא:

אֲרֵי דְּחֵילִית מִן קֳדָם רוּגְזָא וְחִמְתָּא דִּרְגַז יְיָ עֲלֵיכוֹן לְשֵׁיצָאָה יָתְכוֹן וְקַבֵּיל יְיָ צְלוֹתִי אַף בְּזִמְנָא הַהוּא:

וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף יְ-הוָה מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ וָאֶתְפַּלֵּל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן בָּעֵת הַהִוא:

וְעַל אַהֲרוֹן הֲוָה רְגַז מִן קֳדָם יְיָ לְחָדָא לְשֵׁיצָיוּתֵיהּ וְצַלִּיתִי אַף עַל אַהֲרוֹן בְּעִדָּנָא הַהוּא:

וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף ה' – לְפִי שֶׁשָּׁמַע לָכֶם. **לְהַשְׁמִידוֹ** – זֶה כִּלּוּי בָּנִים; וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל". **וָאֶתְפַּלֵּל גַּם בְּעַד אַהֲרֹן** – וְהוֹעִילָה תְּפִלָּתִי לְכַפֵּר מֶחֱצָה, וּמֵתוּ שְׁנַיִם וְנִשְׁאֲרוּ הַשְּׁנַיִם.

וְאֶת־חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר־עֲשִׂיתֶם אֶת־הָעֵגֶל לָקַחְתִּי וָאֶשְׂרֹף אֹתוֹ ׀ בָּאֵשׁ וָאֶכֹּת אֹתוֹ טָחוֹן הֵיטֵב עַד אֲשֶׁר־דַּק לְעָפָר וָאַשְׁלֵךְ אֶת־עֲפָרוֹ אֶל־הַנַּחַל הַיֹּרֵד מִן־הָהָר:

וְיָת חוֹבַתְכוֹן דַּעֲבַדְתּוּן יָת עִגְלָא נְסִיבִית וְאוֹקִידִית יָתֵיהּ בְּנוּרָא וְשַׁפִּית יָתֵיהּ בְּשׁוּפִינָא יָאוּת עַד דַּהֲוָה דַקִיק לְעַפְרָא וּרְמֵית יָת עַפְרֵיהּ לְנַחְלָא דְּנָחֵית מִן טוּרָא:

טָחוֹן – לְשׁוֹן הוָה, כְּמוֹ: "הָלוֹךְ וְגָדוֹל"; מולנ"ט בְּלַעַז.

וּבְתַבְעֵרָה וּבְמַסָּה וּבְקִבְרֹת הַתַּאֲוָה מַקְצִפִים הֱיִיתֶם אֶת־יְ-הוָה:	וּבְדִלִיקָתָא וּבְנִסְיָתָא וּבְקִבְרֵי דִמְשַׁאֲלֵי מַרְגְּזִין הֲוַיְתוּן קֳדָם יְיָ:
וּבִשְׁלֹחַ יְ-הוָה אֶתְכֶם מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לֵאמֹר עֲלוּ וִרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְ-הוָה אֱ-לֹהֵיכֶם וְלֹא הֶאֱמַנְתֶּם לוֹ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקֹלוֹ:	וְכַד שְׁלַח יְיָ יָתְכוֹן מֵרְקַם גֵּיאָה לְמֵימַר סַקוּ וְאַחְסִינוּ יָת אַרְעָא דִיהַבִית לְכוֹן וְסָרֵיבְתּוּן עַל מֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן וְלָא הֵימַנְתּוּן לֵיהּ וְלָא קַבֵּילְתּוּן לְמֵימְרֵיהּ:
מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם־יְ-הוָה מִיּוֹם דַּעְתִּי אֶתְכֶם:	מְסָרְבִין הֲוַיְתוּן קֳדָם יְיָ מִיּוֹמָא דִידַעִית יָתְכוֹן:
וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי יְ-הוָה אֵת אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת־אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר הִתְנַפָּלְתִּי כִּי־אָמַר יְ-הוָה לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם:	וְאִשְׁתַּטַחִית קֳדָם יְיָ יָת אַרְבְּעִין יְמָמִין וְיָת אַרְבְּעִין לֵילְוָן דְּאִשְׁתַּטַחִית אֲרֵי אֲמַר יְיָ לְשֵׁיצָאָה יָתְכוֹן:

וָאֶתְנַפַּל וְגוֹמֵר – אֵלּוּ הֵן עַצְמָם הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה; וּכְפָלָן כָּאן, לְפִי שֶׁכָּתוּב כָּאן סֵדֶר תְּפִלָּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' אֱ-לֹהִים אַל תַּשְׁחֵת עַמְּךָ" וְגוֹמֵר.

וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְ-הוָה וָאֹמַר אֲ-דֹנָי יֱ-הוֹה אַל־תַּשְׁחֵת עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגָדְלֶךָ אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה:	וְצַלִּיתִי קֳדָם יְיָ וַאֲמַרִית יְיָ אֱ-לֹהִים לָא תְחַבֵּיל עַמָּךְ וְאַחְסָנְתָּךְ דִּפְרַקְתָּא בְּתוּקְפָּךְ דְּאַפֵּיקְתָּא מִמִּצְרַיִם בְּיַד תַּקִּיפָא:
זְכֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב אַל־תֵּפֶן אֶל־קְשִׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ:	אִדְכַּר לְעַבְדָּךְ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָא תִתְפְּנֵי לְקַשְׁיוּת עַמָּא הָדֵין וּלְחוֹבֵיהוֹן וְלְחַטָּאֵיהוֹן:
פֶּן־יֹאמְרוּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם מִבְּלִי יְכֹלֶת יְ-הוָה לַהֲבִיאָם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם וּמִשִּׂנְאָתוֹ אוֹתָם הוֹצִיאָם לַהֲמִתָם בַּמִּדְבָּר:	דִּלְמָא יֵימְרוּן דָּיְרֵי אַרְעָא דְּאַפֵּיקְתָּנָא מִתַּמָּן מִדְּלֵית יוּכְלָא קֳדָם יְיָ לְאַעָלוּתְהוֹן לְאַרְעָא דְּמַלֵּיל לְהוֹן וּמִדְּשָׂנֵי יָתְהוֹן אַפֵּיקְנוּן לְקַטָּלוּתְהוֹן בְּמַדְבְּרָא:
וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתֶךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכֹחֲךָ הַגָּדֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה:	וְאִנּוּן עַמָּךְ וְאַחְסָנְתָּךְ דְּאַפֵּיקְתָּא בְּחֵילָךְ רַבָּא וּבִדְרָעָךְ מְרָמְמָא:

רביעי — **פָּרָשַׁת לִקְחֵי חֵטְא הָעֵגֶל**

בָּעֵת הַהִוא אָמַר יְ-הוָה אֵלַי פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לוּחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַעֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ:	בְּעִדָּנָא הַהוּא אֲמַר יְיָ לִי פְּסָל לָךְ תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא כְּקַדְמָאֵי וְסַק לְקֳדָמַי לְטוּרָא וְתַעְבֵּיד לָךְ אֲרוֹנָא דְּאָעָא:

בָּעֵת הַהִוא – לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם, נִתְרַצָּה לִי וְאָמַר לִי: "פְּסָל לְךָ", וְאַחַר כָּךְ "וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן"; וַאֲנִי עָשִׂיתִי אָרוֹן תְּחִלָּה, שֶׁכְּשֶׁאֹבֹא וְהַלּוּחוֹת בְּיָדִי – הֵיכָן אֶתְּנֵם?. וְלֹא זֶה הוּא הָאָרוֹן שֶׁעָשָׂה בְּצַלְאֵל; שֶׁהֲרֵי מִשָּׁכָן – לֹא נִתְעַסְּקוּ בּוֹ עַד לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים, כִּי בְּרִדְתּוֹ מִן הָהָר – צִוָּה לָהֶם עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן; וּבְצַלְאֵל עָשָׂה מִשְׁכָּן תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ אָרוֹן וְכֵלִים. נִמְצָא זֶה – אָרוֹן אַחֵר הָיָה; וְזֶהוּ שֶׁהָיָה יוֹצֵא עִמָּהֶם לַמִּלְחָמָה. וְאוֹתוֹ שֶׁעָשָׂה בְּצַלְאֵל – לֹא יָצָא לַמִּלְחָמָה אֶלָּא בִּימֵי עֵלִי, וְנָעֲנְשׁוּ עָלָיו וְנִשְׁבָּה.

וְאֶכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן:	וְאֶכְתּוֹב עַל לוּחַיָּא יָת פִּתְגָמַיָּא דַּהֲווֹ עַל לוּחַיָּא קַדְמָאֵי דְּתַבַּרְתָּא וּתְשַׁוֵּינוּן בַּאֲרוֹנָא:
וָאַעַשׂ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים וָאֶפְסֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וָאַעַל הָהָרָה וּשְׁנֵי הַלֻּחֹת בְּיָדִי:	וַעֲבַדִית אֲרוֹנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין וּפְסַלִית תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא כְּקַדְמָאֵי וּסְלִיקִית לְטוּרָא וּתְרֵין לוּחַיָּא בִּידִי:
וַיִּכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת כַּמִּכְתָּב הָרִאשׁוֹן אֶת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְ-הוָה אֲלֵיכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל וַיִּתְּנֵם יְ-הוָה אֵלָי:	וּכְתַב עַל לוּחַיָּא כִּכְתָבָא קַדְמָאָה יָת עַשְׂרָא פִּתְגָמִין דְּמַלֵּיל יְיָ עִמְּכוֹן בְּטוּרָא מִגּוֹ אִישָׁתָא בְּיוֹמָא דִּקְהָלָא וִיהַבִנּוּן יְיָ לִי:

וָאֵפֶן וָאֵרֵד מִן־הָהָר וָאָשִׂם אֶת־הַלֻּחֹת בָּאָרוֹן אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיִּהְיוּ שָׁם כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְ-הוָה:

וְאִתְפְּנִיתִי וּנְחַתִית מִן טוּרָא וְשַׁוִּיתִי יָת לוּחַיָּא בַּאֲרוֹנָא דַּעֲבַדִית וַהֲווֹ תַמָּן כְּמָא דְּפַקְּדַנִי יְיָ:

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי־יַעֲקָן מוֹסֵרָה שָׁם מֵת אַהֲרֹן וַיִּקָּבֵר שָׁם וַיְכַהֵן אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַּחְתָּיו:

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְטַלוּ מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי יַעֲקָן לְמוֹסֵרָה תַּמָּן מִית אַהֲרוֹן וְאִתְקְבַר תַּמָּן וְשַׁמֵּישׁ אֶלְעָזָר בְּרֵיהּ תְּחוֹתוֹהִי:

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי יַעֲקָן מוֹסֵרָה – מָה עִנְיָן זֶה לְכָאן? וְעוֹד, וְכִי מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי יַעֲקָן נָסְעוּ לְמוֹסֵרָה? וַהֲלֹא מִמּוֹסֵרָה בָּאוּ לִבְנֵי יַעֲקָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּסְעוּ מִמֹּסֵרוֹת" וְגוֹמֵר. וְעוֹד, **שָׁם מֵת אַהֲרֹן**? וַהֲלֹא בְּהֹר הָהָר מֵת! צֵא וַחֲשֹׁב וְתִמְצָא שְׁמוֹנָה מַסָּעוֹת מִמּוֹסֵרוֹת לְהֹר הָהָר. אֶלָּא אַף זוֹ מִן הַתּוֹכָחָה: וְעוֹד עֲשִׂיתֶם זֹאת; כְּשֶׁמֵּת אַהֲרֹן בְּהֹר הָהָר לְסוֹף אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְנִסְתַּלְּקוּ עֲנָנֵי כָבוֹד, יְרֵאתֶם לָכֶם מִמַּלְחֶמֶת מֶלֶךְ עֶרֶד, וּנְתַתֶּם רֹאשׁ לַחֲזֹר לְמִצְרַיִם, וַחֲזַרְתֶּם לַאֲחוֹרֵיכֶם שְׁמוֹנָה מַסָּעוֹת עַד בְּנֵי יַעֲקָן, וּמִשָּׁם לְמוֹסֵרָה, שָׁם נִלְחֲמוּ בָּכֶם בְּנֵי לֵוִי וְהָרְגוּ מִכֶּם וְאַתֶּם מֵהֶם, עַד שֶׁהֶחֱזִירוּ אֶתְכֶם בְּדֶרֶךְ חֲזָרַתְכֶם, וּמִשָּׁם חֲזַרְתֶּם **הַגִּדְגֹּדָה**, הוּא חֹר הַגִּדְגֹּד, **וּמִן הַגִּדְגֹּדָה יָטְבָתָה.** וּבְמוֹסֵרָה עֲשִׂיתֶם אֵבֶל כָּבֵד עַל מִיתָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁגָּרְמָה לָכֶם זֹאת, וְנִדְמֶה לָכֶם כְּאִלּוּ מֵת שָׁם. וְסָמַךְ מֹשֶׁה תּוֹכָחָה זוֹ לִשְׁבִירַת הַלּוּחוֹת, לוֹמַר שֶׁקָּשָׁה מִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כַּיּוֹם שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ בּוֹ הַלּוּחוֹת; וּלְהוֹדִיעֲךָ שֶׁהֵקֶשָׁה לוֹ מַה שֶּׁאָמְרוּ "נִתְּנָה רֹאשׁ" לִפְרֹשׁ מִמֶּנּוּ, כַּיּוֹם שֶׁעָשׂוּ בּוֹ אֶת הָעֵגֶל.

מִשָּׁם נָסְעוּ הַגִּדְגֹּדָה וּמִן־הַגִּדְגֹּדָה יָטְבָתָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם:

מִתַּמָּן נְטַלוּ לְגִדְגּוֹד וּמִן גִּדְגּוֹד לְיָטְבָת אַרַע נַגְדָּא נַחְלִין דְּמַיִין:

בָּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל יְ-הוָה אֶת־שֵׁבֶט הַלֵּוִי לָשֵׂאת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְ-הוָה לַעֲמֹד לִפְנֵי יְ-הוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

בְּעִדָּנָא הַהוּא אַפְרִישׁ יְיָ יָת שִׁבְטָא דְּלֵוִי לְמִטַּל יָת אֲרוֹן קְיָמָא דַּיְיָ לְמִקָּם קֳדָם יְיָ לְשַׁמָּשׁוּתֵיהּ וּלְבָרְכָא בִּשְׁמֵיהּ עַד יוֹמָא הָדֵין:

בָּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל ה' וְגוֹמֵר – מוּסָב לָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן; **בָּעֵת הַהִוא,** בַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה לְצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וּטְעִיתֶם בָּעֵגֶל, וּבְנֵי לֵוִי לֹא טָעוּ, הִבְדִּילָם הַמָּקוֹם מִכֶּם. וְסָמַךְ מִקְרָא זֶה לַחֲזָרַת בְּנֵי יַעֲקָן, לוֹמַר שֶׁאַף בְּזוֹ לֹא טָעוּ בָּהּ בְּנֵי לֵוִי אֶלָּא עָמְדוּ בֶּאֱמוּנָתָם. **לָשֵׂאת אֶת אֲרוֹן** – הַלְוִיִּם. **לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ** – הַכֹּהֲנִים, וְהוּא נְשִׂיאַת כַּפַּיִם.

עַל־כֵּן לֹא־הָיָה לְלֵוִי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם־אֶחָיו יְ-הוָה הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ לוֹ:

עַל כֵּן לָא הֲוָה לְלֵוִי חוּלָק וְאַחְסָנָא עִם אֲחוֹהִי מַתְּנָן דִּיהַב לֵיהּ יְיָ אִנּוּן אַחְסָנְתֵּיהּ כְּמָא דְּמַלֵּיל יְיָ אֱלָהָךְ לֵיהּ:

עַל כֵּן לֹא הָיָה לְלֵוִי חֵלֶק – לְפִי שֶׁהֻבְדְּלוּ לַעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ, וְאֵינָן פְּנוּיִין לַחֲרֹשׁ וְלִזְרֹעַ. **ה' הוּא נַחֲלָתוֹ** – נוֹטֵל פְּרָס מְזֻמָּן מִבֵּית הַמֶּלֶךְ.

וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה וַיִּשְׁמַע יְ-הוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא לֹא־אָבָה יְ-הוָה הַשְׁחִיתֶךָ:

וַאֲנָא הֲוֵיתִי קָאֵים בְּטוּרָא כְּיוֹמַיָּא קַדְמָאֵי אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילָוָן וְקַבֵּיל יְיָ צְלוֹתִי אַף בְּזִמְנָא הַהוּא לָא אֲבָא יְיָ לְחַבָּלוּתָךְ:

וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר – לְקַבֵּל הַלּוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת. וּלְפִי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ לְמַעְלָה כַּמָּה עָמַד בָּהָר בַּעֲלִיָּה אַחֲרוֹנָה זוֹ, חָזַר וְהִתְחִיל בָּהּ. **כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים** – שֶׁל לוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת: מַה הֵם בְּרָצוֹן, אַף אֵלּוּ בְּרָצוֹן. אֲבָל הָאֶמְצָעִיִּים שֶׁעָמַדְתִּי שָׁם לְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיכֶם הָיוּ בְּכַעַס.

וַיֹּאמֶר יְ-הוָה אֵלַי קוּם לֵךְ לְמַסַּע לִפְנֵי הָעָם וְיָבֹאוּ וְיִרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם:

וַאֲמַר יְיָ לִי קוּם אִיזֵיל לְמַטּוּל קֳדָם עַמָּא וְיֵיעֲלוּן וְיֵירְתּוּן יָת אַרְעָא דְּקַיֵּימִית לַאֲבָהָתְהוֹן לְמִתַּן לְהוֹן:

וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי וְגוֹמֵר – אַף עַל פִּי שֶׁסַּרְתֶּם מֵאַחֲרָיו וּטְעִיתֶם בָּעֵגֶל, אָמַר לִי: "לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם" וְגוֹמֵר.

חמישי

פָּרָשַׁת אַהֲבַת הַשֵּׁם

וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם־לְיִרְאָה אֶת־יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת־יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ:

וּכְעַן יִשְׂרָאֵל מָא יְיָ אֱלָהָךְ תָּבַע מִנָּךְ אֱ-לָהִין לְמִדְחַל קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לְמְהָךְ בְּכָל אוֹרְחָן דְּתָקְנָן קֳדָמוֹהִי וּלְאַהֲבָה יָתֵיהּ וּלְמִפְלַח קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ:

וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל – אַף עַל פִּי שֶׁעֲשִׂיתֶם כָּל זֹאת, עוֹדֶנּוּ רַחֲמָיו וְחִבָּתוֹ עֲלֵיכֶם, וּמִכָּל מַה שֶּׁחָטָאתֶם לְפָנָיו אֵינוֹ שׁוֹאֵל מִכֶּם **כִּי אִם לְיִרְאָה** וְגוֹמֵר. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ מִכָּאן: הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם.

לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְ-הוָה וְאֶת־חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ:

לְמִטַּר יָת פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ וְיָת קְיָמוֹהִי דַּאֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ יוֹמָא דֵּין דְּיִיטַב לָךְ:

לִשְׁמֹר אֶת מִצְוֹת ה' – וְאַף הִיא לֹא לְחִנָּם, אֶלָּא **לְטוֹב לָךְ**, שֶׁתִּקָּבְלוּ שָׂכָר.

הֵן לַי-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ:

הָא דַיְיָ אֱלָהָךְ שְׁמַיָּא וּשְׁמֵי שְׁמַיָּא אַרְעָא וְכָל דְּבַהּ:

הֵן לַה' אֱ-לֹהֶיךָ – הַכֹּל; וְאַף עַל פִּי כֵן, **רַק בַּאֲבֹתֶיךָ חָשַׁק ה'** מִן הַכֹּל.

רַק בַּאֲבֹתֶיךָ חָשַׁק יְ-הוָה לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים כַּיּוֹם הַזֶּה:

לְחוֹד בַּאֲבָהָתָךְ חָשַׁק יְיָ לְמִרְחַם יָתְהוֹן וְאִתְרְעֵי בִּבְנֵיהוֹן בָּתְרֵיהוֹן בְּכוֹן מִכָּל עַמְמַיָּא כְּיוֹמָא הָדֵין:

בָּכֶם – כְּמוֹ שֶׁאַתֶּם רוֹאִים אֶתְכֶם חֲשׁוּקִים **מִכָּל הָעַמִּים הַיּוֹם הַזֶּה**.

וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעֹרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד:

וְתַעְדּוּן יָת טַפְשׁוּת לִבְּכוֹן וּקְדָלְכוֹן לָא תַקְשׁוּן עוֹד:

עָרְלַת לְבַבְכֶם – אֹטֶם לְבַבְכֶם וְכִסּוּיוֹ.

כִּי יְ-הוָה אֱ-לֹהֵיכֶם הוּא אֱ-לֹהֵי הָאֱ-לֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד:

אֲרֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן הוּא אֱלָהּ דֵּיָינִין וּמָרֵי מַלְכִין אֱלָהָא רַבָּא גִּבָּרָא וּדְחִילָא דְּלֵית קֳדָמוֹהִי מִסַּב אַפִּין וְאַף לָא לְקַבָּלָא שׁוּחְדָּא:

וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים – לֹא יוּכַל שׁוּם אָדוֹן לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ. **לֹא יִשָּׂא פָנִים** – אִם תִּפְרְקוּ עֲלוֹ **וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד** – לְכַיְּסוֹ בְּמָמוֹן.

עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה:

עָבֵיד דִּין יְתָם וְאַרְמְלָא וְרָחֵים גִּיּוֹרָא לְמִתַּן לֵיהּ מָזוֹן וּכְסוּ:

עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה – הֲרֵי גְּבוּרָה, וְאֵצֶל גְּבוּרָתוֹ אַתָּה מוֹצֵא עֲנָוָתָנוּתוֹ. **וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה** – וְדָבָר חָשׁוּב הוּא זֶה, שֶׁכָּל עַצְמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עַל זֶה הִתְפַּלֵּל: "וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ".

וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:

וְתִרְחֲמוּן יָת גִּיּוֹרָא אֲרֵי דַיָּירִין הֲוֵיתוּן בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

כִּי גֵרִים הֱיִיתֶם – מוּם שֶׁבְּךָ אַל תֹּאמַר לַחֲבֵרְךָ.

אֶת־יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וּבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ:

יָת יְיָ אֱלָהָךְ תִּדְחַל וּקְדָמוֹהִי תִּפְלַח וּלְדַחְלְתֵּיהּ תִּתְקָרַב וּבִשְׁמֵיהּ תְּקַיֵּים:

אֶת ה' אֱ-לֹהֶיךָ תִּירָא – וְתַעֲבֹד לוֹ וְתִדְבַּק בּוֹ; וּלְאַחַר שֶׁיִּהְיוּ בְּךָ כָּל הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ, אָז **בִּשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ**.

הוּא תְהִלָּתְךָ וְהוּא אֱ-לֹהֶיךָ אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּךָ אֶת־הַגְּדֹלֹת וְאֶת־הַנּוֹרָאֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ:

הוּא תּוּשְׁבַּחְתָּךְ וְהוּא אֱלָהָךְ דַּעֲבַד עִמָּךְ יָת רַבְרְבָתָא וְיָת חַסִינָתָא הָאִלֵּין דַּחֲזָאָה עֵינָךְ:

בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיְמָה וְעַתָּה שָׂמְךָ יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב:

בְּשִׁבְעִין נַפְשָׁן נְחַתוּ אֲבָהָתָךְ לְמִצְרָיִם וּכְעַן שַׁוְיָךְ יְיָ אֱלָהָךְ כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא לִסְגִי:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיָּמִים:

וְתִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ וְתִטַּר מַטְרַת מֵימְרֵיהּ וּקְיָמוֹהִי וְדִינוֹהִי וּפִקּוּדוֹהִי כָּל יוֹמַיָּא:

וְיָדַעְתֶּם הַיּוֹם כִּי | לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וַאֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֶת־מוּסַר יְ-הוָה אֱ-לֹהֵיכֶם אֶת־גָּדְלוֹ אֶת־יָדוֹ הַחֲזָקָה וּזְרֹעוֹ הַנְּטוּיָה:

וְתִדְעוּן יוֹמָא דֵּין אֲרֵי לָא יָת בְּנֵיכוֹן דְּלָא יְדַעוּ וּדְלָא חֲזוֹ יָת אוּלְפָנָא דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן יָת רְבוּתֵיהּ יָת יְדֵיהּ תַּקִּיפְתָּא וּדְרָעֵיהּ מְרָמְמָא:

וִידַעְתֶּם הַיּוֹם – תְּנוּ לֵב לָדַעַת וּלְהָבִין וּלְקַבֵּל תּוֹכַחְתִּי. **כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם** – אֲנִי מְדַבֵּר עַכְשָׁו, שֶׁיּוּכְלוּ לוֹמַר: אָנוּ לֹא יָדַעְנוּ וְלֹא רָאִינוּ בְּכָל זֶה.

וְאֶת־אֹתֹתָיו וְאֶת־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרָיִם לְפַרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וּלְכָל־אַרְצוֹ:

וְיָת אָתְוָתֵיהּ וְיָת עוֹבָדוֹהִי דַּעֲבַד בְּגוֹ מִצְרָיִם לְפַרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וּלְכָל אַרְעֵיהּ:

וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם לְסוּסָיו וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר הֵצִיף אֶת־מֵי יַם־סוּף עַל־פְּנֵיהֶם בְּרָדְפָם אַחֲרֵיכֶם וַיְאַבְּדֵם יְ-הוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

וְדַעֲבַד לְמַשְׁרִית מִצְרָאֵי לְסוּסָוָתְהוֹן וְלִרְתִּכֵּיהוֹן דְּאַטֵּיף יָת מֵי יַמָּא דְּסוּף עַל אַפֵּיהוֹן בְּמִרְדַּפְּהוֹן בָּתְרֵיכוֹן וְאַבֵּידְנוּן יְיָ עַד יוֹמָא הָדֵין:

וַאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בַּמִּדְבָּר עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה:

וְדַעֲבַד לְכוֹן בְּמַדְבְּרָא עַד מֵיתֵיכוֹן עַד אַתְרָא הָדֵין:

וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב בֶּן־רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלָעֵם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֶת־אָהֳלֵיהֶם וְאֶת כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל:

וְדַעֲבַד לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב בַּר רְאוּבֵן דִּפְתַחַת אַרְעָא יָת פּוּמַהּ וּבְלַעַתְנוּן וְיָת אֱנָשׁ בָּתֵּיהוֹן וְיָת מַשְׁכְּנֵיהוֹן וְיָת כָּל יְקוּמָא דְּעִמְּהוֹן בְּגוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל:

בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל – כָּל מָקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם בּוֹרֵחַ, הָאָרֶץ נִבְקַעַת מִתַּחְתָּיו וּבוֹלַעְתּוֹ; אֵלּוּ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ" וְלֹא 'פִּיּוֹתֶיהָ'! אָמַר לוֹ, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם: **בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל**? אָמַר לוֹ: שֶׁנַּעֲשֵׂית הָאָרֶץ מִדְרוֹן כְּמַשְׁפֵּךְ, וְכָל מָקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם, הָיָה מִתְגַּלְגֵּל וּבָא עַד מְקוֹם הַבְּקִיעָה. **וְאֵת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם** – זֶה מָמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁמַּעֲמִידוֹ עַל רַגְלָיו.

כִּי עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂה יְ-הוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה:

אֲרֵי עֵינֵיכוֹן חֲזָאָה יָת כָּל עוּבְדָא דַּיְיָ רַבָּא דַּעֲבַד:

כִּי עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת – מוּסָב עַל הַמִּקְרָא הָאָמוּר לְמַעְלָה "כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ" וְגוֹמֵר, כִּי אִם עַמְּכֶם, אֲשֶׁר **עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת** וְגוֹמֵר.

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְמַעַן תֶּחֱזְקוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

וְתִטְּרוּן יָת כָּל תַּפְקִידְתָּא דַּאֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ יוֹמָא דֵּין בְּדִיל דְּתִתַּקְּפוּן וְתֵיעֲלוּן וְתֵירְתּוּן יָת אַרְעָא דְּאַתּוּן עָבְרִין לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ:

וּלְמַעַן תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְ-הוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ:

וּבְדִיל דְּתֵירְכוּן יוֹמִין עַל אַרְעָא דְּקַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתְכוֹן לְמִתַּן לְהוֹן וְלִבְנֵיהוֹן אַרַע עָבְדָא חֲלָב וּדְבַשׁ:

שישי

פָּרָשַׁת שֶׁבַח הָאָרֶץ

כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת־זַרְעֲךָ וְהִשְׁקִיתָ בְרַגְלְךָ כְּגַן הַיָּרָק:

אֲרֵי אַרְעָא דְּאַתְּ עָלִיל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ לָא כְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם הִיא דְּנִפְקְתּוּן מִתַּמָּן דְּתִזְרַע יָת זַרְעָךְ וּמַשְׁקִית לֵיהּ בְּרִגְלָךְ כְּגִנַּת יַרְקָא:

לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא – אֶלָּא טוֹבָה הֵימֶנָּה; וְנֶאֱמְרָה הַבְטָחָה זוֹ לְיִשְׂרָאֵל בִּיצִיאָתָם מִמִּצְרַיִם, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: שֶׁמָּא לֹא נָבוֹא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְיָפָה כָּזוֹ? יָכוֹל בִּגְנוּתָהּ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְכָךְ אָמַר לָהֶם: **לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא,** אֶלָּא רָעָה הֵימֶנָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי" וְגוֹמֵר. אָדָם אֶחָד בְּנָאָן, וְחָם בָּנָה צֹעַן לְמִצְרַיִם בְּנוֹ וְחֶבְרוֹן לִכְנַעַן. דֶּרֶךְ אֶרֶץ, אָדָם בּוֹנֶה אֶת הַנָּאֶה וְאַחַר כָּךְ בּוֹנֶה אֶת הַגָּרוּעַ, שֶׁפְּסָלְתּוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן הוּא נוֹתֵן בַּשֵּׁנִי. וּבְכָל מָקוֹם הֶחָבִיב קוֹדֵם, הָא לָמַדְתָּ שֶׁחֶבְרוֹן יָפָה מִצֹּעַן. וּמִצְרַיִם מְשֻׁבַּחַת מִכָּל הָאֲרָצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". וְצֹעַן שֶׁבַח מִצְרַיִם הִיא, שֶׁהָיְתָה מְקוֹם מַלְכוּת, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר: "כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו". וְחֶבְרוֹן פְּסָלְתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְכָךְ הִקְצוּהָ לִקְבוּרַת מֵתִים, וְאַף עַל פִּי כֵן הִיא יָפָה מִצֹּעַן. וּבִכְתֻבּוֹת דָּרְשׁוּ בְּעִנְיָן אַחֵר: אֶפְשָׁר אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ הַקָּטָן וְאַחַר כָּךְ לִבְנוֹ הַגָּדוֹל? אֶלָּא שֶׁמְּבַנֶּה עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצֹעַן. **אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִשָּׁם** – אֲפִלּוּ אֶרֶץ רַעְמְסֵס אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ, וְהִיא בְּמֵיטַב אֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּמֵיטַב הָאָרֶץ" וְגוֹמֵר – אַף הִיא אֵינָהּ כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. **וְהִשְׁקִיתָ בְרַגְלְךָ** – אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיְתָה צְרִיכָה לְהָבִיא מַיִם מִנִּילוּס בְּרַגְלָךְ וּלְהַשְׁקוֹתָהּ, צָרִיךְ אַתָּה לִנְדֹּד מִשְׁנָתְךָ וְלַעֲמֹל, וְהַנָּמוּךְ שׁוֹתֶה וְלֹא הַגָּבוֹהַּ, וְאַתָּה מַעֲלֶה הַמַּיִם מִן הַנָּמוּךְ לַגָּבוֹהַּ. אֲבָל זוֹ, "לְמִטַּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם": אַתָּה יָשֵׁן עַל מִטָּתְךָ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁקֶה נָמוּךְ וְגָבוֹהַּ, גָּלוּי וְשֶׁאֵינוֹ גָלוּי כְּאֶחָת. **כְּגַן הַיָּרָק** – שֶׁאֵין דַּי לוֹ בִּגְשָׁמִים, וּמַשְׁקִין אוֹתוֹ בָּרֶגֶל וּבַכָּתֵף.

וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעֹת לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה־מָּיִם:

וְאַרְעָא דְּאַתּוּן עָבְרִין לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ אַרַע טוּרִין וּבִקְעָן לְמִטַּר שְׁמַיָּא שָׁתְיָא מַיָּא:

אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעֹת – מְשֻׁבָּח הָהָר מִן הַמִּישׁוֹר; שֶׁהַמִּישׁוֹר – בְּבֵית כֹּר אַתָּה זוֹרֵעַ כֹּר, אֲבָל הָהָר – בֵּית כֹּר מִמְּנוּ חֲמֵשֶׁת כֹּרִין; אַרְבָּעָה מֵאַרְבָּעָה שִׁפּוּעָיו, וְאֶחָד בְּרֹאשׁוֹ. **וּבְקָעֹת** – הֵן מִישׁוֹר.

אֶרֶץ אֲשֶׁר־יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה:

אַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ תָּבַע יָתַהּ תְּדִירָא עֵינֵי יְיָ אֱלָהָךְ בַּהּ מֵרֵישַׁהּ דְּשַׁתָּא וְעַד סוֹפַהּ דְּשַׁתָּא:

אֲשֶׁר ה' אֱ-לֹהֶיךָ דֹרֵשׁ אֹתָהּ – וַהֲלֹא כָּל הָאֲרָצוֹת הוּא דוֹרֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְהַמְטִיר עַל אֶרֶץ לֹא אִישׁ" ? אֶלָּא כִּבְיָכוֹל אֵינוֹ דוֹרֵשׁ אֶלָּא אוֹתָהּ, וְעַל יְדֵי אוֹתָהּ דְּרִישָׁה שֶׁדּוֹרְשָׁהּ – דּוֹרֵשׁ אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת עִמָּהּ. **תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱ-לֹהֶיךָ בָּהּ** – לִרְאוֹת מַה הִיא צְרִיכָה וּלְחַדֵּשׁ בָּהּ גְּזֵרוֹת, עִתִּים לְטוֹבָה וְעִתִּים לְרָעָה וְכוּלֵּיהּ, כִּדְאִיתָא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה. **מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה** – מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִדּוֹן מַה יְהֵא בְּסוֹפָהּ.

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְ-הוָה אֱ-לֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם:

וַיְהִי אִם קַבָּלָא תְקַבְּלוּן לְפִקּוּדַי דַּאֲנָא מְפַקֵּיד יָתְכוֹן יוֹמָא דֵּין לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהֲכוֹן וּלְמִפְלַח קֳדָמוֹהִי בְּכָל לִבְּכוֹן וּבְכָל נַפְשְׁכוֹן:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ – **וְהָיָה** מוּסָב עַל הָאָמוּר לְמַעְלָה, "לְמִטַּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם". **וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ** – **אִם שָׁמֹעַ** בַּיָּשָׁן, **תִּשְׁמְעוּ** בֶּחָדָשׁ; וְכֵן: "וְהָיָה אִם שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח", אִם הִתְחַלְתָּ לִשְׁכֹּחַ – סוֹפְךָ שֶׁתִּשְׁכַּח כֻּלָּהּ, שֶׁכֵּן כְּתִיב בְּמְגִלַּת חֲסִידִים: אִם תַּעַזְבֵנִי יוֹם, יוֹמַיִם אֶעֱזָבֶךָ. **מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם** – שֶׁיִּהְיוּ עֲלֵיכֶם חֲדָשִׁים כְּאִלּוּ שְׁמַעְתֶּם בּוֹ בַּיּוֹם. **לְאַהֲבָה אֶת ה'** – שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הֲרֵי אֲנִי לוֹמֵד בִּשְׁבִיל שֶׁאֶהְיֶה עָשִׁיר, בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקָּרֵא רַב, בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקַּבֵּל שָׂכָר; אֶלָּא כָּל מַה שֶּׁתַּעֲשֶׂה – עֲשֵׂה מֵאַהֲבָה, וְסוֹף הַכָּבוֹד לָבֹא. **וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם** – עֲבוֹדָה שֶׁהִיא בַּלֵּב, וְזוֹ הִיא תְּפִלָּה. שֶׁהַתְּפִלָּה קְרוּיָה עֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶלֹהָּ דִּי אַנְתְּ פָּלַח לֵהּ בְּתְדִירָא"; וְכִי יֵשׁ פּוּלְחָן בְּבָבֶל? אֶלָּא עַל שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכַוִּין פְּתִיחָן לֵהּ" וְגוֹמֵר; וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר: "תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ". **בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם** – וַהֲלֹא כְּבָר הִזְהִיר: "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ" ? אֶלָּא, אַזְהָרָה לַיָּחִיד, אַזְהָרָה לַצִּבּוּר:

וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ:

וְאֶתֵּין מְטַר אַרְעְכוֹן בְּעִדָּנֵיהּ בַּכִּיר וְלַקִּישׁ וְתִכְנוֹשׁ עִבּוּרָךְ וְחַמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ:

וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם – עֲשִׂיתֶם מַה שֶּׁעֲלֵיכֶם, אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה מַה שֶּׁעָלַי. **בְּעִתּוֹ** – בַּלֵּילוֹת, שֶׁלֹּא יַטְרִיחוּ אֶתְכֶם. דָּבָר אַחֵר: **בְּעִתּוֹ,** בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת, שֶׁהַכֹּל מְצוּיִין בְּבָתֵּיהֶם. **יוֹרֶה** – הִיא רְבִיעָה הַנּוֹפֶלֶת לְאַחַר הַזְּרִיעָה, שֶׁמַּרְוָה אֶת הָאָרֶץ וְאֶת הַזְּרָעִים. **וּמַלְקוֹשׁ** – רְבִיעָה הַיּוֹרֶדֶת סָמוּךְ לְקַצִּיר לְמַלֹּאת הַתְּבוּאָה בְּקַשִּׁיהָ. וּלְשׁוֹן **מַלְקוֹשׁ** – דָּבָר הַמְּאֻחָר, כִּדְמְתַרְגְּמִינָן "וְהָיָה הָעֲטֵפִים לְלֶבָן": "לַקְשִׁיָּא". דָּבָר אַחֵר: לָכֵן נִקְרָא **מַלְקוֹשׁ,** שֶׁיּוֹרֵד עַל הַמְּלִילוֹת וְעַל הַקַּשִּׁין. **וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ** – אַתָּה תֶּאֱסְפֶנּוּ אֶל הַבַּיִת וְלֹא אוֹיְבֶיךָ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם אֶתֵּן אֶת דְּגָנֵךְ" וְגוֹמֵר "כִּי מְאַסְפָיו יֹאכְלֻהוּ", וְלֹא כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל" וְגוֹמֵר.

וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ:

וְאֶתֵּין עִשְׂבָּא בְּחַקְלָךְ לִבְעִירָךְ וְתֵיכוֹל וְתִשְׂבַּע:

וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ – שֶׁלֹּא תִּצְטָרֵךְ לְהוֹלִיכָהּ לַמִּדְבָּרִיּוֹת. דָּבָר אַחֵר: שֶׁתִּהְיֶה גוֹזֵז תְּבוּאָתְךָ כָּל יְמוֹת הַגְּשָׁמִים וּמַשְׁלִיךְ לִפְנֵי בְהֶמְתְּךָ, וְאַתָּה מוֹנֵעַ יָדְךָ מִמְּנָהּ שְׁלֹשִׁים יוֹם קֹדֶם לַקָּצִיר, וְאֵינָהּ פּוֹחֶתֶת מִדְּגָנָהּ. **וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ** – הֲרֵי זוֹ בְּרָכָה אַחֶרֶת, שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה מְצוּיָה בַּפַּת בְּתוֹךְ הַמַּעַיִם, **וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ.**

הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱ-לֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם:

אִסְתְּמַרוּ לְכוֹן דִּלְמָא יִטְעֵי לִבְּכוֹן וְתִסְטוֹן וְתִפְלְחוּן לְטָעֲוָת עַמְמַיָּא וְתִסְגְּדוּן לְהוֹן:

הִשָּׁמְרוּ לָכֶם – כֵּינָן שֶׁתִּהְיוּ אוֹכְלִים וּשְׂבֵעִים, **הִשָּׁמְרוּ לָכֶם** שֶׁלֹּא תִּבְעָטוּ; שֶׁאֵין אָדָם מוֹרֵד בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא מִתּוֹךְ שְׂבִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ... וּבָקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן"; מַה הוּא אוֹמֵר אַחֲרָיו? "וָרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ". **וְסַרְתֶּם** – לִפְרֹשׁ מִן הַתּוֹרָה. וּמִתּוֹךְ כָּךְ – "וַעֲבַדְתֶּם אֱ-לֹהִים אֲחֵרִים", שֶׁכֵּינָן שֶׁאָדָם פּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה, הוֹלֵךְ וּמִדַּבֵּק בַּעֲבוֹדָה זָרָה; וְכֵן דָּוִד אוֹמֵר: "כִּי גֵרַשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה' לֵאמֹר לֵךְ עֲבֹד" וְגוֹמֵר. וּמִי אָמַר לוֹ כָּךְ? אֶלָּא כֵּינָן שֶׁאֲנִי מְגָרֵשׁ מִלַּעֲסֹק בַּתּוֹרָה, הֲרֵינִי קָרוֹב לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה. **אֱ-לֹהִים אֲחֵרִים** – שֶׁהֵם אֲחֵרִים לְעוֹבְדֵיהֶם, צוֹעֵק אֵלָיו וְאֵינוֹ עוֹנֵהוּ; נִמְצָא עָשׂוּי לוֹ כַּנָּכְרִי.

וְחָרָה אַף־יְ-הוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְ-הוָה נֹתֵן לָכֶם:

וְיִתְקַף רוּגְזָא דַיְיָ בְּכוֹן וְיֵיחוֹד יָת שְׁמַיָּא וְלָא יְהֵי מִטְרָא וְאַרְעָא לָא תִתֵּין יָת עֲלַלְתַּהּ וְתֵיבְדוּן בִּפְרִיעַ מֵעַל אַרְעָא טָבְתָא דַיְיָ יָהֵיב לְכוֹן:

אֶת יְבוּלָהּ – אַף מַה שֶּׁאַתָּה מוֹבִיל לָהּ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "זַרְעְתֶּם הַרְבֵּה וְהָבֵא מְעָט". **וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה** – עַל כָּל שֶׁאָר הַיִּסּוּרִין, אַגְלֶה אֶתְכֶם מִן הָאֲדָמָה, שֶׁגָּרְמָה לָכֶם לַחֲטֹא. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁשָּׁלַח בְּנוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה, וְהָיָה יוֹשֵׁב וּמְפַקֵּדוֹ: אַל תֹּאכַל יוֹתֵר מִצָּרְכְּךָ, שֶׁתָּבוֹא נָקִי לְבֵיתִךָ. וְלֹא הִשְׂגִּיחַ הַבֵּן הַהוּא, אָכַל וְשָׁתָה יוֹתֵר מִצָּרְכּוֹ, וְהֵקִיא וְטִנֵּף אֶת כָּל בְּגֵי הַמִּסְבָּה. נְטָלוּהוּ בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו וּזְרָקוּהוּ אֲחוֹרֵי פַּלְטָרִין. **מְהֵרָה** – אֵינִי נוֹתֵן לָכֶם אֲרֻכָּא. וְאִם תֹּאמְרוּ: וַהֲלֹא נִתְּנָה אֲרֻכָּא לְדוֹר הַמַּבּוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה" ? דּוֹר הַמַּבּוּל לֹא הָיָה לָהֶם מִמִּי לִלְמֹד, וְאַתֶּם יֵשׁ לָכֶם מִמִּי לִלְמֹד.

וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם:

וּתְשַׁוּוּן יָת פִּתְגָמַי אִלֵּין עַל לִבְּכוֹן וְעַל נַפְשְׁכוֹן וְתִקְטְרוּן יָתְהוֹן לְאָת עַל יַדְכוֹן וִיהוֹן לִתְפִלִּין בֵּין עֵינֵיכוֹן:

וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה – אַף לְאַחַר שֶׁתִּגְלוּ, הֱיוּ מְצַיְּנִים בְּמִצְוֹת: הַנִּיחוּ תְּפִלִּין וַעֲשׂוּ מְזוּזוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ לָכֶם חֲדָשִׁים כְּשֶׁתַּחְזְרוּ; וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "הַצִּיבִי לָךְ צִיֻּנִים".

וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ:	וְתַלְפּוּן יָתְהוֹן יָת בְּנֵיכוֹן לְמַלָּלָא בְהוֹן בְּמִתְּבָךְ בְּבֵיתָךְ וּבְמֵהָכָךְ בְּאוֹרְחָא וּבְמִשְׁכְּבָךְ וּבְמִקְיָמָךְ:

לְדַבֵּר בָּם – מִשָּׁעָה שֶׁהֵבֵן יוֹדֵעַ לְדַבֵּר, לַמְּדֵהוּ "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה", שֶׁיְּהֵא זֶה לְמוּד דִּבּוּרוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ: כְּשֶׁהַתִּינוֹק מַתְחִיל לְדַבֵּר, אָבִיו מֵשִׂיחַ עִמּוֹ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וּמְלַמְּדוֹ תּוֹרָה; וְאִם לֹא עָשָׂה כֵן – הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ קוֹבְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם" וְגוֹמֵר.

וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:	וְתִכְתּוּבְנוּן עַל מְזוּזָיָן וְתִקְבְּעֻנּוּן בְּסִפֵּי בֵּיתָךְ וּבְתַרְעָךְ:
לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְ-הוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:	בְּדִיל דְּיִסְגּוֹן יוֹמֵיכוֹן וְיוֹמֵי בְנֵיכוֹן עַל אַרְעָא דְקַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתְכוֹן לְמִתַּן לְהוֹן כְּיוֹמֵי שְׁמַיָּא עַל אַרְעָא:

לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם – אִם עֲשִׂיתֶם כֵּן, יִרְבּוּ, וְאִם לָאו – לֹא יִרְבּוּ; שֶׁדִּבְרֵי תּוֹרָה נִדְרָשִׁין מִכְּלַל לָאו הֵן, וּמִכְּלַל הֵן לָאו. **לָתֵת לָהֶם** – 'לָתֵת לָכֶם' אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא **לָתֵת לָהֶם**; מִכָּאן מָצִינוּ לְמֵדִים תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה.

שביעי — פָּרָשַׁת הַיְּרֻשָּׁה הַשְּׁלֵמָה

כִּי אִם־שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ לְאַהֲבָה אֶת־יְ-הוָה אֱ-לֹהֵיכֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְדָבְקָה־בוֹ:	אֲרֵי אִם מִטָּר תִּטְרוּן יָת כָּל תַּפְקִידְתָּא הָדָא דַּאֲנָא מְפַקֵּיד יָתְכוֹן לְמִעְבְּדַהּ לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהֲכוֹן לְמְהָךְ בְּכָל אוֹרְחָן דְּתָקְנָן קֳדָמוֹהִי וּלְאִתְקָרְבָא לְדַחְלְתֵּיהּ:

שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן – אַזְהָרַת שְׁמִירוֹת הַרְבֵּה, לְהַזָּהֵר בְּתַלְמוּדוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכֵּחַ. **לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו** – הוּא רַחוּם, וְאַתָּה תְּהֵא רַחוּם; הוּא גּוֹמֵל חֲסָדִים, וְאַתָּה גּוֹמֵל חֲסָדִים. **וּלְדָבְקָה בוֹ** – אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן? וַהֲלֹא אֵשׁ אוֹכְלָה הוּא ? אֶלָּא הִדָּבֵק בְּתַלְמִידִים וּבַחֲכָמִים, וּמַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ נִדְבַּקְתָּ בּוֹ.

וְהוֹרִישׁ יְ-הוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלִּפְנֵיכֶם וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִכֶּם:	וְיִתְרֵיךְ יְיָ יָת כָּל עַמְמַיָּא הָאִלֵּין מִן קֳדָמֵיכוֹן וְתֵירְתּוּן עַמְמִין רַבְרְבִין וְתַקִּיפִין מִנְּכוֹן:

וְהוֹרִישׁ ה' – עֲשִׂיתֶם מַה שֶּׁעָלֵיכֶם, אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה מַה שֶּׁעָלַי. **וַעֲצֻמִים מִכֶּם** – אַתֶּם גִּבּוֹרִים, וְהֵם גִּבּוֹרִים מִכֶּם; שֶׁאִם לֹא שֶׁיִּשְׂרָאֵל גִּבּוֹרִים, מַה הֹשֶׁבַח הַהוּא שֶׁמְּשַׁבֵּחַ אֶת הָאֱמוֹרִיִּים לוֹמַר: **וַעֲצֻמִים מִכֶּם**? אֶלָּא אַתֶּם גִּבּוֹרִים מִשְּׁאָר הַגּוֹיִם, וְהֵם גִּבּוֹרִים מִכֶּם.

כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן מִן־הַנָּהָר נְהַר־פְּרָת וְעַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן יִהְיֶה גְּבֻלְכֶם:	כָּל אַתְרָא דְּתִדְרוֹךְ פַּרְסַת רַגְלְכוֹן בֵּיהּ דִּילְכוֹן יְהֵי מִן מַדְבְּרָא וְלִבְנָן מִן נַהְרָא נַהְרָא פְּרָת וְעַד יַמָּא מַעְרְבָאָה יְהֵי תְּחוּמְכוֹן:
לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בִּפְנֵיכֶם פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם יִתֵּן יְ-הוָה אֱ-לֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרְכוּ־בָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:	לָא יִתְעַתַּד אֱנָשׁ קֳדָמֵיכוֹן דַּחְלַתְכוֹן וְאֵימַתְכוֹן יִתֵּין יְיָ אֱלָהֲכוֹן עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא דְּתִדְרְכוּן בַּהּ כְּמָא דְּמַלֵּיל לְכוֹן:

לֹא יִתְיַצֵּב אִישׁ וְגוֹמֵר – אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ; אֵמָּה וּמִשְׁפָּחָה וְאִשָּׁה בִּכְשָׁפֶיהָ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: **לֹא יִתְיַצֵּב** מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **אִישׁ**? אֲפִלּוּ כְּעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן. **פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם** – וַהֲלֹא 'פַּחַד' הוּא 'מוֹרָא'? אֶלָּא **פַּחְדְּכֶם** עַל הַקְּרוֹבִים, **וּמוֹרַאֲכֶם** עַל הָרְחוֹקִים. 'פַּחַד' – לְשׁוֹן בְּעִיתַת פִּתְאֹם; 'מוֹרָא' – לְשׁוֹן דְּאָגָה מְיָמִים רַבִּים. **כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם** – וְהֵיכָן דִּבֵּר? "אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ" וְגוֹמֵר.

יד א וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה וַיַּרְא אִשָּׁה בְּתִמְנָתָה
מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים: ב וַיַּעַל וַיַּגֵּד לְאָבִיו וְלְאִמּוֹ וַיֹּאמֶר
אִשָּׁה רָאִיתִי בְתִמְנָתָה מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים וְעַתָּה
קְחוּ־אוֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה: ג וַיֹּאמֶר לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ הַאֵין
בִּבְנוֹת אַחֶיךָ וּבְכָל־עַמִּי אִשָּׁה כִּי־אַתָּה הוֹלֵךְ
לָקַחַת אִשָּׁה מִפְּלִשְׁתִּים הָעֲרֵלִים וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן
אֶל־אָבִיו אוֹתָהּ קַח־לִי כִּי־הִיא יָשְׁרָה בְּעֵינָי:
ד וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מֵי־הוָה הִיא כִּי־תֹאֲנָה
הוּא־מְבַקֵּשׁ מִפְּלִשְׁתִּים וּבָעֵת הַהִיא פְּלִשְׁתִּים
מֹשְׁלִים בְּיִשְׂרָאֵל: ה וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן וְאָבִיו וְאִמּוֹ
תִּמְנָתָה וַיָּבֹאוּ עַד־כַּרְמֵי תִמְנָתָה וְהִנֵּה כְּפִיר
אֲרָיוֹת שֹׁאֵג לִקְרָאתוֹ: ו וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ יְ־הוָה
וַיְשַׁסְּעֵהוּ כְּשַׁסַּע הַגְּדִי וּמְאוּמָה אֵין בְּיָדוֹ וְלֹא
הִגִּיד לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה: ז וַיֵּרֶד וַיְדַבֵּר
לָאִשָּׁה וַתִּישַׁר בְּעֵינֵי שִׁמְשׁוֹן: ח וַיָּשָׁב מִיָּמִים
לְקַחְתָּהּ וַיָּסַר לִרְאוֹת אֵת מַפֶּלֶת הָאַרְיֵה וְהִנֵּה עֲדַת
דְּבוֹרִים בִּגְוִיַּת הָאַרְיֵה וּדְבָשׁ: ט וַיִּרְדֵּהוּ אֶל־כַּפָּיו
וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְאָכֹל וַיֵּלֶךְ אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיִּתֵּן
לָהֶם וַיֹּאכֵלוּ וְלֹא־הִגִּיד לָהֶם כִּי מִגְוִיַּת הָאַרְיֵה
רָדָה הַדְּבָשׁ: י וַיֵּרֶד אָבִיהוּ אֶל־הָאִשָּׁה וַיַּעַשׂ שָׁם
שִׁמְשׁוֹן מִשְׁתֶּה כִּי כֵן יַעֲשׂוּ הַבַּחוּרִים: יא וַיְהִי
כִּרְאוֹתָם אוֹתוֹ וַיִּקְחוּ שְׁלֹשִׁים מְרֵעִים וַיִּהְיוּ אִתּוֹ:
יב וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְשׁוֹן אָחִידָה־נָּא לָכֶם חִידָה אִם־
הַגֵּד תַּגִּידוּהָ אוֹתָהּ לִי שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה
וּמְצָאתֶם וְנָתַתִּי לָכֶם שְׁלֹשִׁים סְדִינִים וּשְׁלֹשִׁים
חֲלִפֹּת בְּגָדִים: יג וְאִם־לֹא תוּכְלוּ לְהַגִּיד לִי וּנְתַתֶּם
אַתֶּם לִי שְׁלֹשִׁים סְדִינִים וּשְׁלֹשִׁים חֲלִיפוֹת בְּגָדִים
וַיֹּאמְרוּ לוֹ חִידָה חִידָתְךָ וְנִשְׁמָעֶנָּה: יד וַיֹּאמֶר לָהֶם
מֵהָאֹכֵל יָצָא מַאֲכָל וּמֵעַז יָצָא מָתוֹק וְלֹא יָכְלוּ
לְהַגִּיד הַחִידָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים: טו וַיְהִי | בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי וַיֹּאמְרוּ לְאֵשֶׁת־שִׁמְשׁוֹן פַּתִּי אֶת־אִישֵׁךְ
וְיַגֶּד־לָנוּ אֶת־הַחִידָה פֶּן־נִשְׂרֹף אוֹתָךְ וְאֶת־בֵּית
אָבִיךְ בָּאֵשׁ הַלְיָרְשֵׁנוּ קְרָאתֶם לָנוּ הֲלֹא: טז וַתֵּבְךְ
אֵשֶׁת שִׁמְשׁוֹן עָלָיו וַתֹּאמֶר רַק־שְׂנֵאתַנִי וְלֹא
אֲהַבְתָּנִי הַחִידָה חִדְתָּ לִבְנֵי עַמִּי וְלִי לֹא הִגַּדְתָּהּ
וַיֹּאמֶר לָהּ הִנֵּה לְאָבִי וּלְאִמִּי לֹא הִגַּדְתִּי וְלָךְ אַגִּיד:
יז וַתֵּבְךְ עָלָיו שִׁבְעַת הַיָּמִים אֲשֶׁר־הָיָה לָהֶם
הַמִּשְׁתֶּה וַיְהִי | בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיַּגֶּד־לָהּ כִּי
הֶצִּיקָתְהוּ וַתַּגֵּד הַחִידָה לִבְנֵי עַמָּהּ: יח וַיֹּאמְרוּ לוֹ
אַנְשֵׁי הָעִיר בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּטֶרֶם יָבֹא הַחַרְסָה
מַה־מָּתוֹק מִדְּבַשׁ וּמֶה עַז מֵאַרְיֶ וַיֹּאמֶר לָהֶם לוּלֵא
חֲרַשְׁתֶּם בְּעֶגְלָתִי לֹא מְצָאתֶם חִידָתִי: יט וַתִּצְלַח
עָלָיו רוּחַ יְ־הוָה וַיֵּרֶד אַשְׁקְלוֹן וַיַּךְ מֵהֶם |
שְׁלֹשִׁים אִישׁ וַיִּקַּח אֶת־חֲלִיצוֹתָם וַיִּתֵּן הַחֲלִיפוֹת
לְמַגִּידֵי הַחִידָה וַיִּחַר אַפּוֹ וַיַּעַל בֵּית אָבִיהוּ: כ וַתְּהִי
אֵשֶׁת שִׁמְשׁוֹן לְמֵרֵעֵהוּ אֲשֶׁר רֵעָה לוֹ:

טו א וַיְהִי מִיָּמִים בִּימֵי קְצִיר־חִטִּים וַיִּפְקֹד שִׁמְשׁוֹן
אֶת־אִשְׁתּוֹ בִּגְדִי עִזִּים וַיֹּאמֶר אָבֹאָה אֶל־אִשְׁתִּי
הַחֶדְרָה וְלֹא־נְתָנוֹ אָבִיהָ לָבוֹא: ב וַיֹּאמֶר אָבִיהָ
אָמֹר אָמַרְתִּי כִּי־שָׂנֹא שְׂנֵאתָהּ וָאֶתְּנֶנָּה לְמֵרֵעֶךָ
הֲלֹא אֲחוֹתָהּ הַקְּטַנָּה טוֹבָה מִמֶּנָּה תְּהִי־נָא לְךָ
תַּחְתֶּיהָ: ג וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְשׁוֹן נֹקִיתִי הַפַּעַם
מִפְּלִשְׁתִּים כִּי־עֹשֶׂה אֲנִי עִמָּם רָעָה: ד וַיֵּלֶךְ
שִׁמְשׁוֹן וַיִּלְכֹּד שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת שוּעָלִים וַיִּקַּח לַפִּדִּים
וַיַּפֶּן זָנָב אֶל־זָנָב וַיָּשֶׂם לַפִּיד אֶחָד בֵּין־שְׁנֵי
הַזְּנָבוֹת בַּתָּוֶךְ: ה וַיַּבְעֵר־אֵשׁ בַּלַּפִּידִים וַיְשַׁלַּח
בְּקָמוֹת פְּלִשְׁתִּים וַיַּבְעֵר מִגָּדִישׁ וְעַד־קָמָה וְעַד־
כֶּרֶם זָיִת: ו וַיֹּאמְרוּ פְלִשְׁתִּים מִי עָשָׂה זֹאת וַיֹּאמְרוּ
שִׁמְשׁוֹן חֲתַן הַתִּמְנִי כִּי לָקַח אֶת־אִשְׁתּוֹ וַיִּתְּנָהּ
לְמֵרֵעֵהוּ וַיַּעֲלוּ פְלִשְׁתִּים וַיִּשְׂרְפוּ אוֹתָהּ וְאֶת־
אָבִיהָ בָּאֵשׁ: ז וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְשׁוֹן אִם־תַּעֲשׂוּן
כָּזֹאת כִּי אִם־נִקַּמְתִּי בָכֶם וְאַחַר אֶחְדָּל: ח וַיַּךְ אוֹתָם
שׁוֹק עַל־יָרֵךְ מַכָּה גְדוֹלָה וַיֵּרֶד וַיֵּשֶׁב בִּסְעִיף סֶלַע
עֵיטָם: ט וַיַּעֲלוּ פְלִשְׁתִּים וַיַּחֲנוּ בִּיהוּדָה וַיִּנָּטְשׁוּ
בַּלֶּחִי: י וַיֹּאמְרוּ אִישׁ יְהוּדָה לָמָּה עֲלִיתֶם עָלֵינוּ
וַיֹּאמְרוּ לֶאֱסֹר אֶת־שִׁמְשׁוֹן עָלִינוּ לַעֲשׂוֹת לוֹ
כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לָנוּ: יא וַיֵּרְדוּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ
מִיהוּדָה אֶל־סְעִיף סֶלַע עֵיטָם וַיֹּאמְרוּ לְשִׁמְשׁוֹן
הֲלֹא יָדַעְתָּ כִּי־מֹשְׁלִים בָּנוּ פְּלִשְׁתִּים וּמַה־זֹּאת
עָשִׂיתָ לָּנוּ וַיֹּאמֶר לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי כֵּן עָשִׂיתִי
לָהֶם: יב וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֶאֱסָרְךָ יָרַדְנוּ לִתְּתְךָ בְּיַד־
פְּלִשְׁתִּים וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְשׁוֹן הִשָּׁבְעוּ לִי פֶּן־
תִּפְגְּעוּן בִּי אַתֶּם: יג וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֵאמֹר לֹא כִּי־אָסֹר
נֶאֱסָרְךָ וּנְתַנּוּךָ בְיָדָם וְהָמֵת לֹא נְמִיתֶךָ וַיַּאַסְרֵהוּ
בִּשְׁנַיִם עֲבֹתִים חֲדָשִׁים וַיַּעֲלוּהוּ מִן־הַסֶּלַע:
יד הוּא־בָא עַד־לֶחִי וּפְלִשְׁתִּים הֵרִיעוּ לִקְרָאתוֹ

וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ יְ-הוָה וַתְּהִלֵּינָה הָעֲבֹתִים אֲשֶׁר
עַל־זְרוֹעוֹתָיו כַּפִּשְׁתִּים אֲשֶׁר בָּעֲרוּ בָאֵשׁ וַיִּמַּסוּ
אֲסוּרָיו מֵעַל יָדָיו: טוּוַיִּמְצָא לְחִי־חֲמוֹר טְרִיָּה
וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקָּחֶהָ וַיַּךְ־בָּהּ אֶלֶף אִישׁ: טזוַיֹּאמֶר
שִׁמְשׁוֹן בִּלְחִי הַחֲמוֹר חֲמוֹר חֲמֹרָתָיִם בִּלְחִי
הַחֲמוֹר הִכֵּיתִי אֶלֶף אִישׁ: יזוַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר
וַיַּשְׁלֵךְ הַלְּחִי מִיָּדוֹ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא רָמַת לֶחִי:
יחוַיִּצְמָא מְאֹד וַיִּקְרָא אֶל־יְ-הוָה וַיֹּאמַר אַתָּה נָתַתָּ
בְיַד־עַבְדְּךָ אֶת־הַתְּשׁוּעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְעַתָּה
אָמוּת בַּצָּמָא וְנָפַלְתִּי בְּיַד הָעֲרֵלִים: יטוַיִּבְקַע
אֱ-לֹהִים אֶת־הַמַּכְתֵּשׁ אֲשֶׁר־בַּלֶּחִי וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ
מַיִם וַיֵּשְׁתְּ וַתָּשָׁב רוּחוֹ וַיֶּחִי עַל־כֵּן ׀ קָרָא שְׁמָהּ
עֵין הַקּוֹרֵא אֲשֶׁר בַּלֶּחִי עַד הַיּוֹם הַזֶּה: כוַיִּשְׁפֹּט
אֶת־יִשְׂרָאֵל בִּימֵי פְלִשְׁתִּים עֶשְׂרִים שָׁנָה:

טז אוַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן עַזָּתָה וַיַּרְא־שָׁם אִשָּׁה זוֹנָה
וַיָּבֹא אֵלֶיהָ: בלַעַזָּתִים ׀ לֵאמֹר בָּא שִׁמְשׁוֹן הֵנָּה
וַיָּסֹבּוּ וַיֶּאֱרְבוּ־לוֹ כָּל־הַלַּיְלָה בְּשַׁעַר הָעִיר
וַיִּתְחָרְשׁוּ כָּל־הַלַּיְלָה לֵאמֹר עַד־אוֹר הַבֹּקֶר
וַהֲרַגְנֻהוּ: גוַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן עַד־חֲצִי הַלַּיְלָה וַיָּקָם ׀
בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיֶּאֱחֹז בְּדַלְתוֹת שַׁעַר־הָעִיר וּבְשְׁתֵּי
הַמְּזוּזֹת וַיִּסָּעֵם עִם־הַבְּרִיחַ וַיָּשֶׂם עַל־כְּתֵפָיו
וַיַּעֲלֵם אֶל־רֹאשׁ הָהָר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי חֶבְרוֹן: דוַיְהִי
אַחֲרֵי־כֵן וַיֶּאֱהַב אִשָּׁה בְּנַחַל שֹׂרֵק וּשְׁמָהּ דְּלִילָה:
הוַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים וַיֹּאמְרוּ לָהּ פַּתִּי אוֹתוֹ
וּרְאִי בַּמֶּה כֹחוֹ גָדוֹל וּבַמֶּה נוּכַל לוֹ וַאֲסָרְנוּהוּ
לְעַנּוֹתוֹ וַאֲנַחְנוּ נִתַּן־לָךְ אִישׁ אֶלֶף וּמֵאָה כָּסֶף:
וַוַתֹּאמֶר דְּלִילָה אֶל־שִׁמְשׁוֹן הַגִּידָה־נָּא לִי בַּמֶּה
כֹחֲךָ גָדוֹל וּבַמֶּה תֵאָסֵר לְעַנּוֹתֶךָ: זוַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ
שִׁמְשׁוֹן אִם־יַאסְרֻנִי בְּשִׁבְעָה יְתָרִים לַחִים אֲשֶׁר
לֹא־חֹרָבוּ וְחָלִיתִי וְהָיִיתִי כְּאַחַד הָאָדָם: חוַיַּעֲלוּ־
לָהּ סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים שִׁבְעָה יְתָרִים לַחִים אֲשֶׁר לֹא־
חֹרָבוּ וַתַּאַסְרֵהוּ בָהֶם: טוְהָאֹרֵב יֹשֵׁב לָהּ בַּחֶדֶר
וַתֹּאמֶר אֵלָיו פְּלִשְׁתִּים עָלֶיךָ שִׁמְשׁוֹן וַיְנַתֵּק אֶת־
הַיְתָרִים כַּאֲשֶׁר יִנָּתֵק פְּתִיל־הַנְּעֹרֶת בַּהֲרִיחוֹ אֵשׁ
וְלֹא נוֹדַע כֹּחוֹ: יוַתֹּאמֶר דְּלִילָה אֶל־שִׁמְשׁוֹן הִנֵּה
הֵתַלְתָּ בִּי וַתְּדַבֵּר אֵלַי כְּזָבִים עַתָּה הַגִּידָה־נָּא לִי
בַּמֶּה תֵאָסֵר: יאוַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אִם־אָסוֹר יַאסְרוּנִי
בַּעֲבֹתִים חֲדָשִׁים אֲשֶׁר לֹא־נַעֲשָׂה בָהֶם מְלָאכָה
וְחָלִיתִי וְהָיִיתִי כְּאַחַד הָאָדָם: יבוַתִּקַּח דְּלִילָה
עֲבֹתִים חֲדָשִׁים וַתַּאַסְרֵהוּ בָהֶם וַתֹּאמֶר אֵלָיו
פְּלִשְׁתִּים עָלֶיךָ שִׁמְשׁוֹן וְהָאֹרֵב יֹשֵׁב בֶּחָדֶר
וַיְנַתְּקֵם מֵעַל זְרֹעֹתָיו כַּחוּט: יגוַתֹּאמֶר דְּלִילָה אֶל־
שִׁמְשׁוֹן עַד־הֵנָּה הֵתַלְתָּ בִּי וַתְּדַבֵּר אֵלַי כְּזָבִים
הַגִּידָה לִּי בַּמֶּה תֵאָסֵר וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אִם־תַּאַרְגִּי
אֶת־שֶׁבַע מַחְלְפוֹת רֹאשִׁי עִם־הַמַּסָּכֶת: ידוַתִּתְקַע
בַּיָּתֵד וַתֹּאמֶר אֵלָיו פְּלִשְׁתִּים עָלֶיךָ שִׁמְשׁוֹן וַיִּיקַץ
מִשְּׁנָתוֹ וַיִּסַּע אֶת־הַיְתַד הָאֶרֶג וְאֶת־הַמַּסָּכֶת:
טוותֹּאמֶר אֵלָיו אֵיךְ תֹּאמַר אֲהַבְתִּיךָ וְלִבְּךָ אֵין אִתִּי
זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הֵתַלְתָּ בִּי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי בַּמֶּה
כֹּחֲךָ גָדוֹל: טזוַיְהִי כִּי־הִצִּיקָה לוֹ בִדְבָרֶיהָ כָּל־
הַיָּמִים וַתְּאַלְּצֵהוּ וַתִּקְצַר נַפְשׁוֹ לָמוּת: יזוַיַּגֶּד־לָהּ
אֶת־כָּל־לִבּוֹ וַיֹּאמֶר לָהּ מוֹרָה לֹא־עָלָה עַל־רֹאשִׁי
כִּי־נְזִיר אֱ-לֹהִים אֲנִי מִבֶּטֶן אִמִּי אִם־גֻּלַּחְתִּי וְסָר
מִמֶּנִּי כֹחִי וְחָלִיתִי וְהָיִיתִי כְּכָל־הָאָדָם: יחוַתֵּרֶא
דְּלִילָה כִּי־הִגִּיד לָהּ אֶת־כָּל־לִבּוֹ וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא
לְסַרְנֵי פְלִשְׁתִּים לֵאמֹר עֲלוּ הַפַּעַם כִּי־הִגִּיד לִי
אֶת־כָּל־לִבּוֹ וְעָלוּ אֵלֶיהָ סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים וַיַּעֲלוּ
הַכֶּסֶף בְּיָדָם: יטוַתְּיַשְׁנֵהוּ עַל־בִּרְכָּיהָ וַתִּקְרָא לָאִישׁ
וַתְּגַלַּח אֶת־שֶׁבַע מַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ וַתָּחֶל לְעַנּוֹתוֹ
וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו: כוַתֹּאמֶר פְּלִשְׁתִּים עָלֶיךָ שִׁמְשׁוֹן
וַיִּקַץ מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֵצֵא כְּפַעַם בְּפַעַם וְאִנָּעֵר
וְהוּא לֹא יָדַע כִּי יְ-הוָה סָר מֵעָלָיו: כאוַיֹּאחֲזוּהוּ
פְּלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת־עֵינָיו וַיּוֹרִידוּ אוֹתוֹ עַזָּתָה
וַיַּאַסְרוּהוּ בַּנְחֻשְׁתַּיִם וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים:
כבוַיָּחֶל שְׂעַר־רֹאשׁוֹ לִצְמֹחַ כַּאֲשֶׁר גֻּלָּח: כגוְסַרְנֵי
פְלִשְׁתִּים נֶאֱסְפוּ לִזְבֹּחַ זֶבַח־גָּדוֹל לְדָגוֹן אֱ-לֹהֵיהֶם
וּלְשִׂמְחָה וַיֹּאמְרוּ נָתַן אֱ-לֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ אֵת שִׁמְשׁוֹן
אוֹיְבֵנוּ: כדוַיִּרְאוּ אֹתוֹ הָעָם וַיְהַלְלוּ אֶת־אֱ-לֹהֵיהֶם
כִּי אָמְרוּ נָתַן אֱ-לֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ אֶת־אֹיְבֵנוּ וְאֵת
מַחֲרִיב אַרְצֵנוּ וַאֲשֶׁר הִרְבָּה אֶת־חֲלָלֵינוּ: כהוַיְהִי
[כְּטוֹב] לִבָּם וַיֹּאמְרוּ קְרָאוּ לְשִׁמְשׁוֹן וִישַׂחֵק־לָנוּ
וַיִּקְרְאוּ לְשִׁמְשׁוֹן מִבֵּית הָאֲסוּרִים וַיְצַחֵק לִפְנֵיהֶם
וַיַּעֲמִידוּ אוֹתוֹ בֵּין הָעַמּוּדִים: כוַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן
אֶל־הַנַּעַר הַמַּחֲזִיק בְּיָדוֹ הַנִּיחָה אוֹתִי וַהֲמִישֵׁנִי
אֶת־הָעַמֻּדִים אֲשֶׁר הַבַּיִת נָכוֹן עֲלֵיהֶם וְאִשָּׁעֵן
עֲלֵיהֶם: כזוְהַבַּיִת מָלֵא הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְשָׁמָּה כָּל

סְרָנֵי פְלִשְׁתִּים וְעַל־הַגָּג כִּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ
וְאִשָּׁה הָרֹאִים בִּשְׂחֹק שִׁמְשׁוֹן׃ כחוַיִּקְרָא שִׁמְשׁוֹן
אֶל־יְ־הוָה וַיֹּאמַר אֲ־דֹנָי יֱ־הוֹה זָכְרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי
נָא אַךְ הַפַּעַם הַזֶּה הָאֱ־לֹהִים וְאִנָּקְמָה נְקָם־אַחַת
מִשְׁתֵּי עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים׃ כטוַיִּלְפֹּת שִׁמְשׁוֹן אֶת־
שְׁנֵי | עַמּוּדֵי הַתָּוֶךְ אֲשֶׁר הַבַּיִת נָכוֹן עֲלֵיהֶם
וַיִּסָּמֵךְ עֲלֵיהֶם אֶחָד בִּימִינוֹ וְאֶחָד בִּשְׂמֹאלוֹ׃
לוַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן תָּמוּת נַפְשִׁי עִם־פְּלִשְׁתִּים וַיֵּט
בְּכֹחַ וַיִּפֹּל הַבַּיִת עַל־הַסְּרָנִים וְעַל־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר־
בּוֹ וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים אֲשֶׁר הֵמִית בְּמוֹתוֹ רַבִּים מֵאֲשֶׁר
הֵמִית בְּחַיָּיו׃ לאוַיֵּרְדוּ אֶחָיו וְכָל־בֵּית אָבִיהוּ
וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ וַיַּעֲלוּ | וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בֵּין צָרְעָה וּבֵין
אֶשְׁתָּאֹל בְּקֶבֶר מָנוֹחַ אָבִיו וְהוּא שָׁפַט אֶת־יִשְׂרָאֵל
עֶשְׂרִים שָׁנָה׃

יז אוַיְהִי־אִישׁ מֵהַר־אֶפְרָיִם וּשְׁמוֹ מִיכָיְהוּ׃
בוַיֹּאמֶר לְאִמּוֹ אֶלֶף וּמְאָה הַכֶּסֶף אֲשֶׁר לֻקַּח־לָךְ
וְאַתְּ אָלִית וְגַם אָמַרְתְּ בְּאָזְנַי הִנֵּה־הַכֶּסֶף אִתִּי אֲנִי
לְקַחְתִּיו וַתֹּאמֶר אִמּוֹ בָּרוּךְ בְּנִי לַי־הוָה׃ גוַיָּשֶׁב
אֶת־אֶלֶף־וּמְאָה הַכֶּסֶף לְאִמּוֹ וַתֹּאמֶר אִמּוֹ הַקְדֵּשׁ
הִקְדַּשְׁתִּי אֶת־הַכֶּסֶף לַי־הוָה מִיָּדִי לִבְנִי לַעֲשׂוֹת
פֶּסֶל וּמַסֵּכָה וְעַתָּה אֲשִׁיבֶנּוּ לָךְ׃ דוַיָּשֶׁב אֶת־הַכֶּסֶף
לְאִמּוֹ וַתִּקַּח אִמּוֹ מָאתַיִם כֶּסֶף וַתִּתְּנֵהוּ לַצּוֹרֵף
וַיַּעֲשֵׂהוּ פֶּסֶל וּמַסֵּכָה וַיְהִי בְּבֵית מִיכָיְהוּ׃ הוְהָאִישׁ
מִיכָה לוֹ בֵּית אֱ־לֹהִים וַיַּעַשׂ אֵפוֹד וּתְרָפִים וַיְמַלֵּא
אֶת־יַד אַחַד מִבָּנָיו וַיְהִי־לוֹ לְכֹהֵן׃ וּבַיָּמִים הָהֵם
אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה׃
זוַיְהִי־נַעַר מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה מִמִּשְׁפַּחַת יְהוּדָה
וְהוּא לֵוִי וְהוּא גָּר־שָׁם׃ חוַיֵּלֶךְ הָאִישׁ מֵהָעִיר
מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה לָגוּר בַּאֲשֶׁר יִמְצָא וַיָּבֹא הַר־
אֶפְרַיִם עַד־בֵּית מִיכָה לַעֲשׂוֹת דַּרְכּוֹ׃ טוַיֹּאמֶר־לוֹ
מִיכָה מֵאַיִן תָּבוֹא וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֵוִי אָנֹכִי מִבֵּית
לֶחֶם יְהוּדָה וְאָנֹכִי הֹלֵךְ לָגוּר בַּאֲשֶׁר אֶמְצָא׃
יוַיֹּאמֶר לוֹ מִיכָה שְׁבָה עִמָּדִי וֶהְיֵה־לִי לְאָב וּלְכֹהֵן
וְאָנֹכִי אֶתֶּן־לְךָ עֲשֶׂרֶת כֶּסֶף לַיָּמִים וְעֵרֶךְ בְּגָדִים
וּמִחְיָתֶךָ וַיֵּלֶךְ הַלֵּוִי׃ יאוַיּוֹאֵל הַלֵּוִי לָשֶׁבֶת אֶת־
הָאִישׁ וַיְהִי הַנַּעַר לוֹ כְּאַחַד מִבָּנָיו׃ יבוַיְמַלֵּא מִיכָה
אֶת־יַד הַלֵּוִי וַיְהִי־לוֹ הַנַּעַר לְכֹהֵן וַיְהִי בְּבֵית
מִיכָה׃ יגוַיֹּאמֶר מִיכָה עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יֵיטִיב יְ־הוָה
לִי כִּי הָיָה־לִי הַלֵּוִי לְכֹהֵן׃

יח אבַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל וּבַיָּמִים הָהֵם
שֵׁבֶט הַדָּנִי מְבַקֵּשׁ־לוֹ נַחֲלָה לָשֶׁבֶת כִּי לֹא־נָפְלָה
לּוֹ עַד־הַיּוֹם הַהוּא בְּתוֹךְ־שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל בְּנַחֲלָה׃
בוַיִּשְׁלְחוּ בְנֵי־דָן מִמִּשְׁפַּחְתָּם חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים
מִקְצוֹתָם אֲנָשִׁים בְּנֵי־חַיִל מִצָּרְעָה וּמֵאֶשְׁתָּאֹל
לְרַגֵּל אֶת־הָאָרֶץ וּלְחָקְרָהּ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם לְכוּ
חִקְרוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ הַר־אֶפְרַיִם עַד־בֵּית מִיכָה
וַיָּלִינוּ שָׁם׃ גהֵמָּה עִם־בֵּית מִיכָה וְהֵמָּה הִכִּירוּ
אֶת־קוֹל הַנַּעַר הַלֵּוִי וַיָּסוּרוּ שָׁם וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִי־
הֱבִיאֲךָ הֲלֹם וּמָה־אַתָּה עֹשֶׂה בָּזֶה וּמַה־לְּךָ פֹּה׃
דוַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם כָּזֹּה וְכָזֶּה עָשָׂה לִי מִיכָה וַיִּשְׂכְּרֵנִי
וָאֱהִי־לוֹ לְכֹהֵן׃ הוַיֹּאמְרוּ לוֹ שְׁאַל־נָא בֵא־לֹהִים
וְנֵדְעָה הַתַּצְלִיחַ דַּרְכֵּנוּ אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ הֹלְכִים עָלֶיהָ׃
ווַיֹּאמֶר לָהֶם הַכֹּהֵן לְכוּ לְשָׁלוֹם נֹכַח יְ־הוָה דַּרְכְּכֶם
אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ׃ זוַיֵּלְכוּ חֲמֵשֶׁת הָאֲנָשִׁים וַיָּבֹאוּ
לָיְשָׁה וַיִּרְאוּ אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־בְּקִרְבָּהּ יוֹשֶׁבֶת־
לָבֶטַח כְּמִשְׁפַּט צִדֹנִים שֹׁקֵט | וּבֹטֵחַ וְאֵין־מַכְלִים
דָּבָר בָּאָרֶץ יוֹרֵשׁ עֶצֶר וּרְחוֹקִים הֵמָּה מִצִּידֹנִים
וְדָבָר אֵין־לָהֶם עִם־אָדָם׃ חוַיָּבֹאוּ אֶל־אַחֵיהֶם
צָרְעָה וְאֶשְׁתָּאֹל וַיֹּאמְרוּ לָהֶם אַחֵיהֶם מָה אַתֶּם׃
טוַיֹּאמְרוּ קוּמָה וְנַעֲלֶה עֲלֵיהֶם כִּי רָאִינוּ אֶת־הָאָרֶץ
וְהִנֵּה טוֹבָה מְאֹד וְאַתֶּם מַחְשִׁישִׁים אַל־תֶּעֱצְלוּ לָלֶכֶת
לָבֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ׃ יכְּבֹאֲכֶם תָּבֹאוּ | אֶל־עַם
בֹּטֵחַ וְהָאָרֶץ רַחְבַת יָדַיִם כִּי־נְתָנָהּ אֱ־לֹהִים בְּיֶדְכֶם
מָקוֹם אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מַחְסוֹר כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר
בָּאָרֶץ׃ יאוַיִּסְעוּ מִשָּׁם מִמִּשְׁפַּחַת הַדָּנִי מִצָּרְעָה
וּמֵאֶשְׁתָּאֹל שֵׁשׁ־מֵאוֹת אִישׁ חָגוּר כְּלֵי מִלְחָמָה׃
יבוַיַּעֲלוּ וַיַּחֲנוּ בְּקִרְיַת יְעָרִים בִּיהוּדָה עַל־כֵּן קָרְאוּ
לַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנֵה־דָן עַד הַיּוֹם הַזֶּה הִנֵּה אַחֲרֵי
קִרְיַת יְעָרִים׃ יגוַיַּעַבְרוּ מִשָּׁם הַר־אֶפְרָיִם וַיָּבֹאוּ
עַד־בֵּית מִיכָה׃ ידוַיַּעֲנוּ חֲמֵשֶׁת הָאֲנָשִׁים הַהֹלְכִים
לְרַגֵּל אֶת־הָאָרֶץ לַיִשׁ וַיֹּאמְרוּ אֶל־אַחֵיהֶם
הֲיִדַעְתֶּם כִּי יֵשׁ בַּבָּתִּים הָאֵלֶּה אֵפוֹד וּתְרָפִים וּפֶסֶל
וּמַסֵּכָה וְעַתָּה דְּעוּ מַה־תַּעֲשׂוּ׃ טוַיָּסוּרוּ שָׁמָּה
וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּית־הַנַּעַר הַלֵּוִי בֵּית מִיכָה וַיִּשְׁאֲלוּ־לוֹ
לְשָׁלוֹם׃ טוְשֵׁשׁ־מֵאוֹת אִישׁ חֲגוּרִים כְּלֵי מִלְחַמְתָּם

נִצָּבִים פֶּתַח הַשָּׁעַר אֲשֶׁר מִבְּנֵי־דָן׃ יוַיַּעֲלוּ חֲמֵשֶׁת
הָאֲנָשִׁים הַהֹלְכִים לְרַגֵּל אֶת־הָאָרֶץ בָּאוּ שָׁמָּה
לָקְחוּ אֶת־הַפֶּסֶל וְאֶת־הָאֵפוֹד וְאֶת־הַתְּרָפִים וְאֶת־
הַמַּסֵּכָה וְהַכֹּהֵן נִצָּב פֶּתַח הַשַּׁעַר וְשֵׁשׁ־מֵאוֹת
הָאִישׁ הֶחָגוּר כְּלֵי הַמִּלְחָמָה׃ יוְאֵלֶּה בָּאוּ בֵּית
מִיכָה וַיִּקְחוּ אֶת־פֶּסֶל הָאֵפוֹד וְאֶת־הַתְּרָפִים וְאֶת־
הַמַּסֵּכָה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הַכֹּהֵן מָה אַתֶּם עֹשִׂים׃
יטוַיֹּאמְרוּ לוֹ הַחֲרֵשׁ שִׂים־יָדְךָ עַל־פִּיךָ וְלֵךְ עִמָּנוּ
וְהְיֵה־לָנוּ לְאָב וּלְכֹהֵן הֲטוֹב | הֲיוֹתְךָ כֹהֵן לְבֵית
אִישׁ אֶחָד אוֹ הֲיוֹתְךָ כֹהֵן לְשֵׁבֶט וּלְמִשְׁפָּחָה
בְּיִשְׂרָאֵל׃ כוַיִּיטַב לֵב הַכֹּהֵן וַיִּקַּח אֶת־הָאֵפוֹד וְאֶת־
הַתְּרָפִים וְאֶת־הַפֶּסֶל וַיָּבֹא בְּקֶרֶב הָעָם׃ כאוַיִּפְנוּ
וַיֵּלְכוּ וַיָּשִׂימוּ אֶת־הַטַּף וְאֶת־הַמִּקְנֶה וְאֶת־
הַכְּבוּדָה לְפְנֵיהֶם׃ כבהֵמָּה הִרְחִיקוּ מִבֵּית מִיכָה
וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר בַּבָּתִּים אֲשֶׁר עִם־בֵּית מִיכָה
נִזְעֲקוּ וַיַּדְּבִיקוּ אֶת־בְּנֵי־דָן׃ כגוַיִּקְרְאוּ אֶל־בְּנֵי־דָן
וַיַּסֵּבּוּ פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ לְמִיכָה מַה־לְּךָ כִּי נִזְעָקְתָּ׃
כדוַיֹּאמֶר אֶת־אֱ-לֹהַי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי לְקַחְתֶּם וְאֶת־
הַכֹּהֵן וַתֵּלְכוּ וּמַה־לִּי עוֹד וּמַה־זֶּה תֹּאמְרוּ אֵלַי
מַה־לָּךְ׃ כהוַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־דָן אַל־תַּשְׁמַע קוֹלְךָ
עִמָּנוּ פֶּן־יִפְגְּעוּ בָכֶם אֲנָשִׁים מָרֵי נֶפֶשׁ וְאָסַפְתָּה
נַפְשְׁךָ וְנֶפֶשׁ בֵּיתֶךָ׃ כוַיֵּלְכוּ בְּנֵי־דָן לְדַרְכָּם וַיַּרְא
מִיכָה כִּי־חֲזָקִים הֵמָּה מִמֶּנּוּ וַיִּפֶן וַיָּשָׁב אֶל־בֵּיתוֹ׃
כזוְהֵמָּה לָקְחוּ אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה מִיכָה וְאֶת־הַכֹּהֵן
אֲשֶׁר הָיָה־לוֹ וַיָּבֹאוּ עַל־לַיִשׁ עַל־עַם שֹׁקֵט וּבֹטֵחַ
וַיַּכּוּ אוֹתָם לְפִי־חָרֶב וְאֶת־הָעִיר שָׂרְפוּ בָאֵשׁ׃
כחוְאֵין מַצִּיל כִּי רָחוֹקָה־הִיא מִצִּידוֹן וְדָבָר אֵין־
לָהֶם עִם־אָדָם וְהִיא בָּעֵמֶק אֲשֶׁר לְבֵית־רְחוֹב
וַיִּבְנוּ אֶת־הָעִיר וַיֵּשְׁבוּ בָהּ׃ כטוַיִּקְרְאוּ שֵׁם־הָעִיר
דָּן בְּשֵׁם דָּן אֲבִיהֶם אֲשֶׁר יוּלַד לְיִשְׂרָאֵל וְאוּלָם
לַיִשׁ שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה׃ לוַיָּקִימוּ לָהֶם בְּנֵי־דָן
אֶת־הַפֶּסֶל וְיֵהוֹנָתָן בֶּן־גֵּרְשֹׁם בֶּן־מְנַשֶּׁה הוּא וּבָנָיו
הָיוּ כֹהֲנִים לְשֵׁבֶט הַדָּנִי עַד־יוֹם גְּלוֹת הָאָרֶץ׃
לאוַיָּשִׂימוּ לָהֶם אֶת־פֶּסֶל מִיכָה אֲשֶׁר עָשָׂה כָּל־יְמֵי
הֱיוֹת בֵּית־הָאֱ-לֹהִים בְּשִׁלֹה׃

יט אוַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וּמֶלֶךְ אֵין בְּיִשְׂרָאֵל וַיְהִי |
אִישׁ לֵוִי גָּר בִּיְרֵכְתֵי הַר־אֶפְרָיִם וַיִּקַּח־לוֹ אִשָּׁה
פִּילֶגֶשׁ מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה׃ בוַתִּזְנֶה עָלָיו פִּילַגְשׁוֹ
וַתֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ אֶל־בֵּית אָבִיהָ אֶל־בֵּית לֶחֶם יְהוּדָה
וַתְּהִי־שָׁם יָמִים אַרְבָּעָה חֳדָשִׁים׃ גוַיָּקָם אִישָׁהּ
וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ לְדַבֵּר עַל־לִבָּהּ לַהֲשִׁיבָהּ וְנַעֲרוֹ עִמּוֹ
וְצֶמֶד חֲמֹרִים וַתְּבִיאֵהוּ בֵּית אָבִיהָ וַיִּרְאֵהוּ אֲבִי
הַנַּעֲרָה וַיִּשְׂמַח לִקְרָאתוֹ׃ דוַיַּחֲזֵק־בּוֹ חֹתְנוֹ אֲבִי
הַנַּעֲרָה וַיֵּשֶׁב אִתּוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ
וַיָּלִינוּ שָׁם׃ הוַיְהִי בַּיּוֹם הָרְבִיעִי וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר
וַיָּקָם לָלֶכֶת וַיֹּאמֶר אֲבִי הַנַּעֲרָה אֶל־חֲתָנוֹ סְעָד
לְבָבֶךָ פַּת־לֶחֶם וְאַחַר תֵּלֵכוּ׃ וַיֵּשְׁבוּ וַיֹּאכְלוּ שְׁנֵיהֶם
יַחְדָּו וַיִּשְׁתּוּ וַיֹּאמֶר אֲבִי הַנַּעֲרָה אֶל־הָאִישׁ הוֹאֶל־
נָא וְלִין וְיִיטַב לִבֶּךָ׃ זוַיָּקָם הָאִישׁ לָלֶכֶת וַיִּפְצַר־בּוֹ
חֹתְנוֹ וַיָּשָׁב וַיָּלֶן שָׁם׃ חוַיַּשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר בַּיּוֹם
הַחֲמִישִׁי לָלֶכֶת וַיֹּאמֶר | אֲבִי הַנַּעֲרָה סְעָד־נָא
לְבָבְךָ וְהִתְמַהְמְהוּ עַד־נְטוֹת הַיּוֹם וַיֹּאכְלוּ שְׁנֵיהֶם׃
טוַיָּקָם הָאִישׁ לָלֶכֶת הוּא וּפִילַגְשׁוֹ וְנַעֲרוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ
חֹתְנוֹ אֲבִי הַנַּעֲרָה הִנֵּה נָא רָפָה הַיּוֹם לַעֲרוֹב לִינוּ־
נָא הִנֵּה חֲנוֹת הַיּוֹם לִין פֹּה וְיִיטַב לְבָבֶךָ
וְהִשְׁכַּמְתֶּם מָחָר לְדַרְכְּכֶם וְהָלַכְתָּ לְאָהֳלֶךָ׃ יוְלֹא־
אָבָה הָאִישׁ לָלוּן וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיָּבֹא עַד־נֹכַח יְבוּס
הִיא יְרוּשָׁלִָם וְעִמּוֹ צֶמֶד חֲמוֹרִים חֲבוּשִׁים
וּפִילַגְשׁוֹ עִמּוֹ׃ יאהֵם עִם־יְבוּס וְהַיּוֹם רַד מְאֹד
וַיֹּאמֶר הַנַּעַר אֶל־אֲ-דֹנָיו לְכָה־נָּא וְנָסוּרָה אֶל־
עִיר־הַיְבוּסִי הַזֹּאת וְנָלִין בָּהּ׃ יבוַיֹּאמֶר אֵלָיו
אֲ-דֹנָיו לֹא נָסוּר אֶל־עִיר נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־מִבְּנֵי
יִשְׂרָאֵל הֵנָּה וְעָבַרְנוּ עַד־גִּבְעָה׃ יגוַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ לֵךְ
וְנִקְרְבָה בְּאַחַד הַמְּקֹמוֹת וְלַנּוּ בַּגִּבְעָה אוֹ בָרָמָה׃
ידוַיַּעַבְרוּ וַיֵּלְכוּ וַתָּבֹא לָהֶם הַשֶּׁמֶשׁ אֵצֶל הַגִּבְעָה
אֲשֶׁר לְבִנְיָמִן׃ טוַיָּסֻרוּ שָׁם לָבוֹא לָלוּן בַּגִּבְעָה
וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בִּרְחוֹב הָעִיר וְאֵין אִישׁ מְאַסֵּף־אוֹתָם
הַבַּיְתָה לָלוּן׃ טזוְהִנֵּה | אִישׁ זָקֵן בָּא מִן־מַעֲשֵׂהוּ
מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וְהָאִישׁ מֵהַר אֶפְרַיִם וְהוּא־גָר
בַּגִּבְעָה וַאַנְשֵׁי הַמָּקוֹם בְּנֵי יְמִינִי׃ יזוַיִּשָּׂא עֵינָיו
וַיַּרְא אֶת־הָאִישׁ הָאֹרֵחַ בִּרְחֹב הָעִיר וַיֹּאמֶר הָאִישׁ
הַזָּקֵן אָנָה תֵלֵךְ וּמֵאַיִן תָּבוֹא׃ יחוַיֹּאמֶר אֵלָיו
עֹבְרִים אֲנַחְנוּ מִבֵּית־לֶחֶם יְהוּדָה עַד־יַרְכְּתֵי הַר־
אֶפְרַיִם מִשָּׁם אָנֹכִי וָאֵלֵךְ עַד־בֵּית לֶחֶם יְהוּדָה
וְאֶת־בֵּית יְ-הוָה אֲנִי הֹלֵךְ וְאֵין אִישׁ מְאַסֵּף אוֹתִי
הַבָּיְתָה׃ יטוְגַם־תֶּבֶן גַּם־מִסְפּוֹא יֵשׁ לַחֲמוֹרֵינוּ וְגַם

לֶחֶם וָיַיִן יֶשׁ־לִי וְלַאֲמָתֶךָ וְלַנַּעַר עִם־עֲבָדֶיךָ אֵין
מַחְסוֹר כָּל־דָּבָר: כוַיֹּאמֶר הָאִישׁ הַזָּקֵן שָׁלוֹם לָךְ
רַק כָּל־מַחְסוֹרֵךָ עָלַי רַק בָּרְחוֹב אַל־תָּלַן:
כאוַיְבִיאֵהוּ לְבֵיתוֹ וַיָּבָל לַחֲמוֹרִים וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם
וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: כבהֵמָּה מֵיטִיבִים אֶת־לִבָּם וְהִנֵּה
אַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי בְנֵי־בְלִיַּעַל נָסַבּוּ אֶת־הַבַּיִת
מְתְדַּפְּקִים עַל־הַדֶּלֶת וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָאִישׁ בַּעַל
הַבַּיִת הַזָּקֵן לֵאמֹר הוֹצֵא אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־בָּא
אֶל־בֵּיתְךָ וְנֵדָעֶנּוּ: כגוַיֵּצֵא אֲלֵיהֶם הָאִישׁ בַּעַל
הַבַּיִת וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־אַחַי אַל־תָּרֵעוּ נָא אַחֲרֵי
אֲשֶׁר־בָּא הָאִישׁ הַזֶּה אֶל־בֵּיתִי אַל־תַּעֲשׂוּ אֶת־
הַנְּבָלָה הַזֹּאת: כדהִנֵּה בִתִּי הַבְּתוּלָה וּפִילַגְשֵׁהוּ
אוֹצִיאָה־נָּא אוֹתָם וְעַנּוּ אוֹתָם וַעֲשׂוּ לָהֶם הַטּוֹב
בְּעֵינֵיכֶם וְלָאִישׁ הַזֶּה לֹא תַעֲשׂוּ דְּבַר הַנְּבָלָה
הַזֹּאת: כהוְלֹא־אָבוּ הָאֲנָשִׁים לִשְׁמֹעַ לוֹ וַיַּחֲזֵק
הָאִישׁ בְּפִילַגְשׁוֹ וַיֹּצֵא אֲלֵיהֶם הַחוּץ וַיֵּדְעוּ אֹתָהּ
וַיִּתְעַלְּלוּ־בָהּ כָּל־הַלַּיְלָה עַד־הַבֹּקֶר וַיְשַׁלְּחוּהָ
כַּעֲלוֹת הַשָّחַר: כוותָּבֹא הָאִשָּׁה לִפְנוֹת הַבֹּקֶר וַתִּפֹּל
פֶּתַח בֵּית־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אֲדוֹנֶיהָ שָׁם עַד־הָאוֹר:
כזוַיָּקָם אֲדֹנֶיהָ בַּבֹּקֶר וַיִּפְתַּח דַּלְתוֹת הַבַּיִת וַיֵּצֵא
לָלֶכֶת לְדַרְכּוֹ וְהִנֵּה הָאִשָּׁה פִּילַגְשׁוֹ נֹפֶלֶת פֶּתַח
הַבַּיִת וְיָדֶיהָ עַל־הַסָּף: כחוַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ קוּמִי וְנֵלֵכָה
וְאֵין עֹנֶה וַיִּקָּחֶהָ עַל־הַחֲמוֹר וַיָּקָם הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ
לִמְקֹמוֹ: כטוַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכֶלֶת
וַיַּחֲזֵק בְּפִילַגְשׁוֹ וַיְנַתְּחֶהָ לַעֲצָמֶיהָ לִשְׁנֵים עָשָׂר
נְתָחִים וַיְשַׁלְּחֶהָ בְּכֹל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל: לוְהָיָה כָּל־
הָרֹאֶה וְאָמַר לֹא־נִהְיְתָה וְלֹא־נִרְאֵתָה כָּזֹאת לְמִיּוֹם
עֲלוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה
שִׂימוּ־לָכֶם עָלֶיהָ עֵצוּ וְדַבֵּרוּ:

כ אוַיֵּצְאוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַתִּקָּהֵל הָעֵדָה כְּאִישׁ
אֶחָד לְמִדָּן וְעַד־בְּאֵר שֶׁבַע וְאֶרֶץ הַגִּלְעָד אֶל־
יְ-הוָה הַמִּצְפָּה: בוַיִּתְיַצְּבוּ פִּנּוֹת כָּל־הָעָם כֹּל שִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל בִּקְהַל עַם הָאֱ-לֹהִים אַרְבַּע מֵאוֹת אֶלֶף
אִישׁ רַגְלִי שֹׁלֵף־חָרֶב: גוַיִּשְׁמְעוּ בְּנֵי בִנְיָמִן כִּי־
עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הַמִּצְפָּה וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
דַּבְּרוּ אֵיכָה נִהְיְתָה הָרָעָה הַזֹּאת: דוַיַּעַן הָאִישׁ
הַלֵּוִי אִישׁ הָאִשָּׁה הַנִּרְצָחָה וַיֹּאמַר הַגִּבְעָתָה אֲשֶׁר
לְבִנְיָמִן בָּאתִי אֲנִי וּפִילַגְשִׁי לָלוּן: הוַיָּקוּמוּ עָלַי
בַּעֲלֵי הַגִּבְעָה וַיָּסֹבּוּ עָלַי אֶת־הַבַּיִת לָיְלָה אוֹתִי
דִּמּוּ לַהֲרֹג וְאֶת־פִּילַגְשִׁי עִנּוּ וַתָּמֹת: וָאֹחֵז
בְּפִילַגְשִׁי וָאֲנַתְּחֶהָ וָאֲשַׁלְּחֶהָ בְּכֹל־שְׂדֵה נַחֲלַת
יִשְׂרָאֵל כִּי עָשׂוּ זִמָּה וּנְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל: זהִנֵּה כֻלְּכֶם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָבוּ לָכֶם דָּבָר וְעֵצָה הֵלֹם: חוַיָּקָם כָּל־
הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד לֵאמֹר לֹא נֵלֵךְ אִישׁ לְאָהֳלוֹ וְלֹא
נָסוּר אִישׁ לְבֵיתוֹ: טוְעַתָּה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה
לַגִּבְעָה עָלֶיהָ בְּגוֹרָל: יוְלָקַחְנוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים
לַמֵּאָה לְכֹל ׀ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וּמֵאָה לָאֶלֶף וְאֶלֶף
לָרְבָבָה לָקַחַת צֵדָה לָעָם לַעֲשׂוֹת לְבוֹאָם לְגֶבַע
בִּנְיָמִן כְּכֹל־הַנְּבָלָה אֲשֶׁר עָשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל: יאוַיֵּאָסֵף
כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל־הָעִיר כְּאִישׁ אֶחָד חֲבֵרִים:
יבוַיִּשְׁלְחוּ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אֲנָשִׁים בְּכָל־שִׁבְטֵי
בִנְיָמִן לֵאמֹר מָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר נִהְיְתָה בָּכֶם:
יגוְעַתָּה תְּנוּ אֶת־הָאֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיַּעַל אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה
וּנְמִיתֵם וּנְבַעֲרָה רָעָה מִיִּשְׂרָאֵל וְלֹא אָבוּ [בְּנֵי]
בִנְיָמִן לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל אֲחֵיהֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל: ידוַיֵּאָסְפוּ
בְּנֵי־בִנְיָמִן מִן־הֶעָרִים הַגִּבְעָתָה לָצֵאת לַמִּלְחָמָה
עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: טוַיִּתְפָּקְדוּ בְּנֵי בִנְיָמִן בַּיּוֹם הַהוּא
מֵהֶעָרִים עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה אֶלֶף אִישׁ שֹׁלֵף חָרֶב
לְבַד מִיֹּשְׁבֵי הַגִּבְעָה הִתְפָּקְדוּ שְׁבַע מֵאוֹת אִישׁ
בָּחוּר: טזמִכֹּל ׀ הָעָם הַזֶּה שְׁבַע מֵאוֹת אִישׁ בָּחוּר
אִטֵּר יַד־יְמִינוֹ כָּל־זֶה קֹלֵעַ בָּאֶבֶן אֶל־הַשַּׂעֲרָה וְלֹא
יַחֲטִא: יזוְאִישׁ יִשְׂרָאֵל הִתְפָּקְדוּ לְבַד מִבִּנְיָמִן
אַרְבַּע מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ שֹׁלֵף חָרֶב כָּל־זֶה אִישׁ
מִלְחָמָה: יחוַיָּקֻמוּ וַיַּעֲלוּ בֵית־אֵל וַיִּשְׁאֲלוּ
בֵא-לֹהִים וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי יַעֲלֶה־לָּנוּ
בַּתְּחִלָּה לַמִּלְחָמָה עִם־בְּנֵי בִנְיָמִן וַיֹּאמֶר יְ-הוָה
יְהוּדָה בַּתְּחִלָּה: יטוַיָּקוּמוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּבֹּקֶר וַיַּחֲנוּ
עַל־הַגִּבְעָה: כוַיֵּצֵא אִישׁ יִשְׂרָאֵל לַמִּלְחָמָה עִם־
בִּנְיָמִן וַיַּעַרְכוּ אִתָּם אִישׁ־יִשְׂרָאֵל מִלְחָמָה אֶל־
הַגִּבְעָה: כאוַיֵּצְאוּ בְנֵי־בִנְיָמִן מִן־הַגִּבְעָה וַיַּשְׁחִיתוּ
בְיִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם הַהוּא שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אִישׁ
אָרְצָה: כבוַיִּתְחַזֵּק הָעָם אִישׁ יִשְׂרָאֵל וַיֹּסִפוּ לַעֲרֹךְ
מִלְחָמָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָרְכוּ שָׁם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן:
כגוַיַּעֲלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּבְכּוּ לִפְנֵי־יְ-הוָה עַד־הָעֶרֶב
וַיִּשְׁאֲלוּ בַי-הוָה לֵאמֹר הַאוֹסִיף לָגֶשֶׁת לַמִּלְחָמָה
עִם־בְּנֵי בִנְיָמִן אָחִי וַיֹּאמֶר יְ-הוָה עֲלוּ אֵלָיו:

כד וַיִּקְרְבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־בְּנֵי בִנְיָמִן בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי׃
כה וַיֵּצֵא בִנְיָמִן לִקְרָאתָם מִן־הַגִּבְעָה בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי
וַיַּשְׁחִיתוּ בִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד שְׁמֹנַת עָשָׂר אֶלֶף אִישׁ
אָרְצָה כָּל־אֵלֶּה שֹׁלְפֵי חָרֶב׃ כו וַיַּעֲלוּ כָל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְכָל־הָעָם וַיָּבֹאוּ בֵית־אֵל וַיִּבְכּוּ וַיֵּשְׁבוּ
שָׁם לִפְנֵי יְ-הוָה וַיָּצוּמוּ בַיּוֹם־הַהוּא עַד־הָעָרֶב
וַיַּעֲלוּ עֹלוֹת וּשְׁלָמִים לִפְנֵי יְ-הוָה׃ כז וַיִּשְׁאַלוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל בַּי-הוָה וְשָׁם אֲרוֹן בְּרִית הָאֱ-לֹהִים בַּיָּמִים
הָהֵם׃ כח וּפִינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן עֹמֵד ׀ לְפָנָיו
בַּיָּמִים הָהֵם לֵאמֹר הַאוֹסִף עוֹד לָצֵאת לַמִּלְחָמָה
עִם־בְּנֵי־בִנְיָמִן אָחִי אִם־אֶחְדָּל וַיֹּאמֶר יְ-הוָה עֲלוּ
כִּי מָחָר אֶתְּנֶנּוּ בְיָדֶךָ׃ כט וַיָּשֶׂם יִשְׂרָאֵל אֹרְבִים אֶל־
הַגִּבְעָה סָבִיב׃ ל וַיַּעֲלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־בְּנֵי בִנְיָמִן
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיַּעַרְכוּ אֶל־הַגִּבְעָה כְּפַעַם בְּפָעַם׃
לא וַיֵּצְאוּ בְנֵי־בִנְיָמִן לִקְרַאת הָעָם הֻנְתְּקוּ מִן־הָעִיר
וַיָּחֵלּוּ לְהַכּוֹת מֵהָעָם חֲלָלִים כְּפַעַם ׀ בְּפַעַם
בַּמְּסִלּוֹת אֲשֶׁר אַחַת עֹלָה בֵית־אֵל וְאַחַת גִּבְעָתָה
בַּשָּׂדֶה כִּשְׁלֹשִׁים אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל׃ לב וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי
בִנְיָמִן נִגָּפִים הֵם לְפָנֵינוּ כְּבָרִאשֹׁנָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
אָמְרוּ נָנוּסָה וְנִתַּקְּנוּהוּ מִן־הָעִיר אֶל־הַמְּסִלּוֹת׃
לג וְכָל ׀ אִישׁ יִשְׂרָאֵל קָמוּ מִמְּקוֹמוֹ וַיַּעַרְכוּ בְּבַעַל
תָּמָר וְאֹרֶב יִשְׂרָאֵל מֵגִיחַ מִמְּקֹמוֹ מִמַּעֲרֵה גָבַע׃
לד וַיָּבֹאוּ מִנֶּגֶד לַגִּבְעָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ בָּחוּר
מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וְהַמִّלְחָמָה כָּבֵדָה וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי־
נֹגַעַת עֲלֵיהֶם הָרָעָה׃ לה וַיִּגֹּף יְ-הוָה אֶת־בִּנְיָמִן
לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּשְׁחִיתוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּבִנְיָמִן בַּיּוֹם
הַהוּא עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף וּמֵאָה אִישׁ כָּל־אֵלֶּה
שֹׁלֵף־חָרֶב׃ לו וַיִּרְאוּ בְּנֵי־בִנְיָמִן כִּי נִגָּפוּ וַיִּתְּנוּ
אִישׁ־יִשְׂרָאֵל מָקוֹם לְבִנְיָמִן כִּי בָטְחוּ אֶל־הָאֹרֵב
אֲשֶׁר־שָׂמוּ אֶל־הַגִּבְעָה׃ לז וְהָאֹרֵב הֵחִישׁוּ וַיִּפְשְׁטוּ
אֶל־הַגִּבְעָה וַיִּמְשֹׁךְ הָאֹרֵב וַיַּךְ אֶת־כָּל־הָעִיר לְפִי־
חָרֶב׃ לח וְהַמּוֹעֵד הָיָה לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל עִם־הָאֹרֵב
הֶרֶב לְהַעֲלוֹתָם מַשֹּׂאֵת הָעָשָׁן מִן־הָעִיר׃ לט וַיַּהֲפֹךְ
אִישׁ־יִשְׂרָאֵל בַּמִּלְחָמָה וּבִנְיָמִן הֵחֵל לְהַכּוֹת
חֲלָלִים בְּאִישׁ־יִשְׂרָאֵל כִּשְׁלֹשִׁים אִישׁ כִּי אָמְרוּ
אַךְ נִגּוֹף נִגַּף הוּא לְפָנֵינוּ כַּמִּלְחָמָה הָרִאשֹׁנָה׃
מ וְהַמַּשֹּׂאֵת הֵחֵלָּה לַעֲלוֹת מִן־הָעִיר עַמּוּד עָשָׁן
וַיִּפֶן בִּנְיָמִן אַחֲרָיו וְהִנֵּה עָלָה כְלִיל־הָעִיר
הַשָּׁמָיְמָה׃ מא וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל הָפַךְ וַיִּבָּהֵל אִישׁ
בִּנְיָמִן כִּי רָאָה כִּי־נָגְעָה עָלָיו הָרָעָה׃ מב וַיִּפְנוּ לִפְנֵי
אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל־דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר וְהַמִּלְחָמָה
הִדְבִּיקָתְהוּ וַאֲשֶׁר מֵהֶעָרִים מַשְׁחִיתִים אוֹתוֹ
בְּתוֹכוֹ׃ מג כִּתְּרוּ אֶת־בִּנְיָמִן הִרְדִּיפֻהוּ מְנוּחָה
הִדְרִיכֻהוּ עַד נֹכַח הַגִּבְעָה מִמִּזְרַח־שָׁמֶשׁ׃ מד וַיִּפְּלוּ
מִבִּנְיָמִן שְׁמֹנֶה־עָשָׂר אֶלֶף אִישׁ אֶת־כָּל־אֵלֶּה
אַנְשֵׁי־חָיִל׃ מה וַיִּפְנוּ וַיָּנֻסוּ הַמִּדְבָּרָה אֶל־סֶלַע
הָרִמּוֹן וַיְעֹלְלֻהוּ בַּמְּסִלּוֹת חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ
וַיַּדְבִּיקוּ אַחֲרָיו עַד־גִּדְעֹם וַיַּכּוּ מִמֶּנּוּ אַלְפַּיִם אִישׁ׃
מו וַיְהִי כָל־הַנֹּפְלִים מִבִּנְיָמִן עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף
אִישׁ שֹׁלֵף חָרֶב בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־כָּל־אֵלֶּה אַנְשֵׁי־
חָיִל׃ מז וַיִּפְנוּ וַיָּנֻסוּ הַמִּדְבָּרָה אֶל־סֶלַע הָרִמּוֹן שֵׁשׁ
מֵאוֹת אִישׁ וַיֵּשְׁבוּ בְּסֶלַע רִמּוֹן אַרְבָּעָה חֳדָשִׁים׃
מח וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל שָׁבוּ אֶל־בְּנֵי בִנְיָמִן וַיַּכּוּם לְפִי־
חָרֶב מֵעִיר מְתֹם עַד־בְּהֵמָה עַד כָּל־הַנִּמְצָא גַּם
כָּל־הֶעָרִים הַנִּמְצָאוֹת שִׁלְּחוּ בָאֵשׁ׃

הִלְכוֹת לוּלָב פֶּרֶק ח

ח,א אַרְבָּעָה מִינִין הָאֵלּוּ, שֶׁהֵן לוּלָב וַהֲדַס וַעֲרָבָה וְאֶתְרוֹג, שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן יָבֵשׁ, אוֹ גָּזוּל אוֹ גָּנוּב אַפְלוּ לְאַחַר יֵאוּשׁ, אוֹ שֶׁהָיָה מֵאֲשֵׁרָה הַנֶּעֱבֶדֶת אַף עַל פִּי שֶׁבִּטְּלוּ הָאֲשֵׁרָה מִלְּעָבְדָהּ, אוֹ שֶׁהָיָה שֶׁלְּעִיר הַנִּדַּחַת הֲרֵי זֶה פָּסוּל. הָיָה אֶחָד מֵהֶן שֶׁלַּעֲבוֹדָה זָרָה, לֹא יִטֹּל לְכַתְּחִלָּה; וְאִם נָטַל, יָצָא. הָיָה כָּמוּשׁ וְלֹא גָּמַר לִיבַשׁ, כָּשֵׁר. וּבְשָׁעַת הַדְּחַק אוֹ בְּשָׁעַת הַסַּכָּנָה, לוּלָב הַיָּבֵשׁ כָּשֵׁר; אֲבָל לֹא שְׁאָר הַמִּינִין.

ח,ב אֶתְרוֹג שֶׁלְּעָרְלָה וְשֶׁלִּתְרוּמָה טְמֵאָה וְשֶׁלְּטֶבֶל, פָּסוּל; שֶׁלִּדְמַאי, כָּשֵׁר, שֶׁאִפְשָׁר שֶׁיַּפְקִיר נְכָסָיו וְיִהְיֶה עָנִי, שֶׁמֻּתָּר לוֹ לֶאֱכֹל דְּמַאי. אֶתְרוֹג שֶׁלִּתְרוּמָה טְהוֹרָה וְשֶׁלְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, לֹא יִטֹּל שֶׁמָּא יַכְשִׁירוּ לַטֻּמְאָה; וְאִם נָטַל, כָּשֵׁר.

ח,ג לוּלָב שֶׁנִּקְטַם רֹאשׁוֹ, פָּסוּל. נִסְדַּק אִם נִתְרַחֲקוּ שְׁנֵי סְדָקָיו זֶה מִזֶּה עַד שֶׁיֵּרָאוּ כִּשְׁנַיִם, פָּסוּל. הָיָה עָקוּם לְפָנָיו שֶׁהֲרֵי שִׁדְּרוֹ כְּנֵגֶב בַּעֲלֵי חֲטֹרֶת, פָּסוּל; הָיָה עָקוּם לַאֲחוֹרָיו, כָּשֵׁר, שֶׁזּוֹ הִיא בְּרִיָּתוֹ. נֶעֱקַם לְאֶחָד מִשְּׁנֵי צִדָּדָיו, פָּסוּל. נִפְרְדוּ עָלָיו זֶה מִזֶּה וְלֹא נִדַּלְדְּלוּ כְּבַעֲלֵי הַחֲרָיוֹת, כָּשֵׁר; נִפְרְצוּ וְהוּא שֶׁיִּדַּלְדְּלוּ מִשִּׁדְּרוֹ שֶׁלּוּלָב כְּבַעֲלֵי הַחֲרָיוֹת, פָּסוּל.

ח,ד בְּרִית עָלָיו שֶׁלּוּלָב כָּךְ הִיא כִּשְׁהֵם גְּדֵלִין, גְּדֵלִין שְׁנַיִם שְׁנַיִם וּדְבוּקִין מִגַּבָּן, וְגַב כָּל שְׁנֵי עָלִין הַדְּבוּקִין, הוּא הַנִּקְרָא תְּיוֹמֶת. נֶחְלְקָה הַתְּיוֹמֶת, פָּסוּל. הָיוּ עָלָיו אַחַת אַחַת מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ וְלֹא הָיָה לָהֶם תְּיוֹמֶת, פָּסוּל. לֹא הָיוּ עָלָיו זֶה עַל גַּב זֶה כְּדֶרֶךְ כָּל הַלּוּלָבִין, אֶלָּא זֶה תַּחַת זֶה אִם רֹאשׁ זֶה מַגִּיעַ לָעִיקָּר שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ שֶׁנִּמְצָא כָּל שִׁדְּרוֹ שֶׁלּוּלָב מְכֻסֶּה בְּעָלָיו, כָּשֵׁר; וְאִם אֵין רֹאשׁוֹ שֶׁלָּזֶה מַגִּיעַ לְצַד עִיקָּרוֹ שֶׁלָּזֶה, פָּסוּל.

ח,ה הֲדַס שֶׁנִּקְטַם רֹאשׁוֹ, כָּשֵׁר. נָשְׁרוּ רֹב עָלָיו אִם נִשְׁתַּיְּרוּ שְׁלוֹשָׁה עָלִין בְּקֵן אֶחָד, כָּשֵׁר. הָיוּ עֲנָבָיו מְרֻבּוֹת מֵעָלָיו אִם יְרֵקוֹת, כָּשֵׁר; וְאִם הָיוּ אֲדֻמּוֹת אוֹ שְׁחוֹרוֹת, פָּסוּל, וְאִם מְעֻטָּן, כָּשֵׁר. וְאֵין מְמַעֲטִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, לְפִי שֶׁהוּא כְּמִתַּקֵּן; עָבַר וְלִקְּטָן אוֹ שֶׁלִּקְּטָן אַחֵר לַאֲכִילָה, הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

ח,ו עֲרָבָה שֶׁנִּקְטַם רֹאשָׁהּ, כְּשֵׁרָה. נִפְרְצוּ עָלֶיהָ, פְּסוּלָה.

ח,ז אֶתְרוֹג שֶׁנִּקַּב נֶקֶב מִפֶּלֶשׁ כָּל שֶׁהוּא, פָּסוּל; וְנֶקֶב שֶׁאֵינוֹ מִפֶּלֶשׁ אִם הָיָה כָּאֵיסָר אוֹ יָתֵר, פָּסוּל. חָסֵר כָּל שֶׁהוּא, פָּסוּל. נִטַּל דַּדּוֹ וְהוּא הָרֹאשׁ הַקָּטָן שֶׁשּׁוֹשַׁנְּתוֹ בּוֹ, פָּסוּל. נִטַּל הָעֵץ שֶׁהוּא תָּלוּי בּוֹ בָּאִילָן מֵעִיקַּר הָאֶתְרוֹג, וְנִשְׁאָר מְקוֹמוֹ גֻּמָּה פָּסוּל. עָלָת חֲזָזִית עָלָיו אִם בִּשְׁנַיִם וּשְׁלוֹשָׁה מְקוֹמוֹת, פָּסוּל. וְאִם בְּמָקוֹם אֶחָד אִם עָלָת עַל רֻבּוֹ, פָּסוּל; וְאִם עָלָת עַל דַּדּוֹ אַפְלוּ כָּל שֶׁהוּא, פָּסוּל. נִקְלַף הַחִיצוֹן שֶׁלּוֹ שֶׁאֵינוֹ מְחַסְּרוֹ, אֶלָּא יִשָּׁאֵר יָרֹק כְּמוֹת שֶׁהִיא בְּרִיָּתוֹ אִם נִקְלַף כֻּלּוֹ, פָּסוּל; וְאִם נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ כָּל שֶׁהוּא, כָּשֵׁר.

ח,ח אֶתְרוֹג שֶׁהוּא תָּפוּחַ, סָרוּחַ, כָּבוּשׁ, שָׁלוּק, שָׁחוֹר, לָבָן, מְנֻמָּר, יָרֹק כַּכַּרְתָּן פָּסוּל. גִּדְּלוּ בִּדְפוּס וְעָשָׂהוּ כְּמִין בְּרִיָּה אַחֶרֶת, פָּסוּל. עָשָׂהוּ כְּמִין בְּרִיָּתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂהוּ דַּפִּין דַּפִּין, כָּשֵׁר. הַתְּיוֹם וְהַבֹּסֶר, כָּשֵׁר. מְקוֹם שֶׁהָאֶתְרוֹגִין שֶׁלָּהֶם כְּעֵין שַׁחֲרוּת מְעוּטָה, כְּשֵׁרִין; וְאִם הָיוּ שְׁחוֹרִים בְּיוֹתֵר כְּאָדָם כּוּשִׁי, הֲרֵי זֶה פָּסוּל בְּכָל מָקוֹם.

ח,ט כָּל אֵלּוּ שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהֵם פְּסוּלִין מִפְּנֵי מוּמִין שֶׁבְּאַרְנוּ, אוֹ מִפְּנֵי גָּזֵל וּגְנֵבָה בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן בִּלְבָד; אֲבָל בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי עִם שְׁאָר הַיָּמִים, הַכֹּל כָּשֵׁר. וְהַפִּסְלָנוּת שֶׁהִיא מִשּׁוּם עֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁאוֹתוֹ אֶתְרוֹג אָסוּר בַּאֲכִילָה בֵּין בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן בֵּין בִּשְׁאָר הַיָּמִים, פָּסוּל.

ח,י אֵין אָדָם יוֹצֵא בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁלָּחָג בְּלוּלַבּוֹ שֶׁלַּחֲבֵרוֹ שֶׁיִּשְׁאָלֶנּוּ מִמֶּנּוּ, עַד שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לוֹ מַתָּנָה. נְתָנוֹ לוֹ עַל מְנָת לְהַחְזִירוֹ הֲרֵי זֶה יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ וּמַחְזִירוֹ, שֶׁמַּתָּנָה עַל מְנָת לְהַחְזִיר שְׁמָהּ מַתָּנָה; וְאִם לֹא הֶחְזִירוֹ לֹא יָצָא, שֶׁנִּמְצָא כְּגָזוּל. וְאֵין נוֹתְנִין אוֹתוֹ לַקָּטָן, שֶׁהַקָּטָן קוֹנֶה וְאֵינוֹ מַקְנֶה לַאֲחֵרִים מִן הַתּוֹרָה, וְנִמְצָא שֶׁאִם הֶחְזִירוֹ לוֹ, אֵינוֹ חוֹזֵר. וְאֶחָד הַלּוּלָב, וְאֶחָד כָּל מִין וּמִין מֵאַרְבַּעַת מִינִין שֶׁבּוֹ אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן שָׁאוּל, אֵין יוֹצְאִין בּוֹ בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן.

ח,יא שַׁתְּפִין שֶׁקָּנוּ לוּלָב אוֹ אֶתְרוֹג בְּשֻׁתָּפוּת אֵין אֶחָד מֵהֶן יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ בָּרִאשׁוֹן, עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ חֶלְקוֹ בְּמַתָּנָה. הָאַחִין שֶׁקָּנוּ אֶתְרוֹגִין מִתְּפוּסַת הַבַּיִת, וְנָטַל אֶחָד מֵהֶן אֶתְרוֹג וְיָצָא בּוֹ אִם יָכוֹל לְאָכְלוֹ, וְאֵין הָאַחִין מַקְפִּידִין בְּכָךְ יָצָא; וְאִם הָיוּ מַקְפִּידִין לֹא יָצָא, עַד שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ חֶלְקָם מַתָּנָה. וְאִם קָנָה זֶה אֶתְרוֹג וְזֶה פְּרִישׁ, אוֹ שֶׁקָּנוּ כְּאֶחָד אֶתְרוֹג וְרִמּוֹן אוֹ פְּרִישׁ מִתְּפוּסַת הַבַּיִת אֵינוֹ יוֹצֵא בָּאֶתְרוֹג, עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ חֶלְקוֹ מַתָּנָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאִם אָכָלוֹ, אֵין מַקְפִּידִין עָלָיו.

ח,יב אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַמּוֹעֲדוֹת מִצְוָה לְשַׂמֵּחַ בָּהֶן, בְּחַג הַסֻּכּוֹת הָיְתָה שָׁם בַּמִּקְדָּשׁ שִׂמְחָה יְתֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּשְׂמַחְתֶּם, לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים". כֵּיצַד הָיוּ עוֹשִׂין: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן הָיוּ מִתַּקְּנִין בַּמִּקְדָּשׁ מָקוֹם לַנָּשִׁים מִלְּמַעְלָה וְלָאֲנָשִׁים מִלְּמַטָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ אֵלּוּ עִם אֵלּוּ. וּמַתְחִילִין לְשַׂמֵּחַ מִמּוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן; וְכֵן בְּכָל יוֹם וָיוֹם מִיְּמֵי חֹלּוֹ שֶׁלַּמּוֹעֵד, מַתְחִילִין מֵאַחַר שֶׁיַּקְרִיבוּ תָּמִיד שֶׁלְּבֵין הָעַרְבַּיִם, לְשַׂמֵּחַ שְׁאָר הַיּוֹם, עִם כָּל הַלַּיְלָה.

ח,יג וְהֵיאַךְ הָיְתָה שִׂמְחָה זוֹ: הֶחָלִיל מַכֶּה, וּמְנַגְּנִין בַּכִּנּוֹר וּבַנְּבָלִים וּבַמְּצִלְתַּיִם, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד, בִּכְלִי שִׁיר שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לְנַגֵּן בּוֹ; וּמִי שֶׁיּוֹדֵעַ בַּכֶּף, בַּכֶּף. וְרוֹקְדִין וּמְסַפְּקִין וּמְטַפְּחִין וּמְפַזְּזִין וּמְכַרְכְּרִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּמוֹ שֶׁיּוֹדֵעַ, וְאוֹמְרִים דִּבְרֵי שִׁיר וְתִשְׁבָּחוֹת. וְשִׂמְחָה זוֹ אֵינָהּ דּוֹחָה לֹא אֶת הַשַּׁבָּת, וְלֹא אֶת יוֹם טוֹב.

ח,יד מִצְוָה, לְהַרְבּוֹת בְּשִׂמְחָה זוֹ. וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָהּ עַמֵּי הָאָרֶץ, וְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה אֵלָּא גְּדוֹלֵי חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי הַיְּשִׁיבוֹת וְהַסַּנְהֶדְּרִין וְהַחֲסִידִים וְהַזְּקֵנִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה, הֵם שֶׁהָיוּ מְרַקְּדִין וּמְסַפְּקִין וּמְנַגְּנִין וּשְׂמֵחִין בַּמִּקְדָּשׁ בִּימֵי חַג הַסֻּכּוֹת; אֲבָל כָּל הָעָם, הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים כֻּלָּן בָּאִין לִרְאוֹת, וְלִשְׁמֹעַ:

ח,טו שֶׁהַשִּׂמְחָה שֶׁיִּשְׂמַח אָדָם בַּעֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת וּבְאַהֲבַת הָאֵל שֶׁצִּוָּה בָּהֶן, עֲבוֹדָה גְּדוֹלָה הִיא; וְכָל הַמּוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִשִׂّמְחָה זוֹ, רָאוּי לְהִפָּרַע מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "תַּחַת, אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּשִׂמְחָה, וּבְטוּב לֵבָב". וְכָל הַמַּגִּים דַּעְתּוֹ, וְחוֹלֵק כָּבוֹד לְעַצְמוֹ, וּמִתְכַּבֵּד בְּעֵינָיו בִּמְקוֹמוֹת אֵלּוּ חוֹטֵא, וְשׁוֹטֶה. וְעַל זֶה הִזְהִיר שְׁלֹמֹה, וְאָמַר "אַל תִּתְהַדַּר לִפְנֵי מֶלֶךְ".

ח,טז וְכָל הַמַּשְׁפִּיל עַצְמוֹ, וּמֵקַל גּוּפוֹ בִּמְקוֹמוֹת אֵלּוּ הוּא הַגָּדוֹל הַמְּכֻבָּד, הָעוֹבֵד מֵאַהֲבָה. וְכֵן דָּוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אוֹמֵר "וְנִקַּלְתִּי עוֹד מִזֹּאת, וְהָיִיתִי שָׁפֵל בְּעֵינָי". וְאֵין הַגְּדֻלָּה וְהַכָּבוֹד אֵלָּא לְשִׂמְחָה לִפְנֵי ה', שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַמֶּלֶךְ דָּוִיד מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי ה'".

הִלְכוֹת שְׁקָלִים

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לִתֵּן כָּל אִישׁ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

הִלְכוֹת שְׁקָלִים פֶּרֶק א

א,א מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה, לִתֵּן כָּל אִישׁ

מִיִּשְׂרָאֵל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה; אֲפִלּוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה חַיָּב, וְשׁוֹאֵל מֵאֲחֵרִים אוֹ מוֹכֵר כְּסוּת שֶׁעַל כְּתֵפוֹ, וְנוֹתֵן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל כֶּסֶף: שֶׁנֶּאֱמַר "הָעָשִׁיר לֹא יַרְבֶּה, וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט...". וְאֵינוּ נוֹתְנוֹ בְּפְעָמִים רַבּוֹת, הַיּוֹם מְעַט וּלְמָחָר מְעַט, אֶלָּא נוֹתְנוֹ כֻּלּוֹ כְּאַחַת, פַּעַם אַחַת.

א,ב מִנְיַן כֶּסֶף הָאָמוּר בַּתּוֹרָה בְּאוֹנֵס וּבְמִכַּתָּה וּבְמוֹצִיא שֵׁם רָע וְחוֹרֵג עֶבֶד, הוּא כֶּסֶף הוּא שֶׁקֶל הַנֶּאֱמָר בְּכָל מָקוֹם בַּתּוֹרָה; וּמִשְׁקָלוֹ, שְׁלוֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים שְׂעוֹרָה. וּכְבָר הוֹסִיפוּ חֲכָמִים עָלָיו, וְעָשׂוּ מִשְׁקָלוֹ כְּמִשְׁקַל הַמַּטְבֵּעַ הַנִּקְרָא סֶלַע בִּזְמַן בֵּית שֵׁנִי; וְכַמָּה הוּא מִשְׁקַל הַסֶּלַע, שְׁלוֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּע וּשְׁמוֹנִים שְׂעוֹרָה בֵּינוֹנִיּוֹת.

א,ג סֶלַע הָיָה אַרְבָּעָה דִינָרִין, וְהַדִּינָר שֵׁשׁ מָעִין; וּמְעָה, הִיא הַנִּקְרֵאת בִּימֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ גֵּרָה, וּמְעָה הָיְתָה שְׁנֵי פֻּנְדְּיוֹנִין; וּפֻנְדְּיוֹן שְׁנֵי אֵיסָרִין, וּפְרוּטָה אַחַת מִשְּׁמוֹנָה בְּאֵיסָר. נִמְצָא מִשְׁקַל הַמְּעָה, וְהִיא הַגֵּרָה, שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שְׂעוֹרוֹת; וּמִשְׁקַל הָאֵיסָר אַרְבַּע שְׂעוֹרוֹת, וּמִשְׁקַל הַפְּרוּטָה חֲצִי שְׂעוֹרָה.

א,ד וְעוֹד מַטְבֵּעַ אַחֵר הָיָה שָׁם, שֶׁהָיָה מִשְׁקָלוֹ שְׁתֵּי סְלָעִים, וְהוּא הַנִּקְרָא דַּרְכּוֹן. וְאֵלּוּ הַמַּטְבֵּעוֹת כֻּלָּן שֶׁאָמַרְנוּ וּבֵאַרְנוּ מִשְׁקַל כָּל אֶחָד מֵהֶן, הֵן שֶׁמִּשַּׁעֲרִין בָּהֶן בְּכָל מָקוֹם; וּכְבָר בֵּאַרְנוּם, כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶהְיֶה צָרִיךְ לְפָרֵשׁ מִשְׁקָלָם בְּכָל מָקוֹם.

א,ה מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, זוֹ מִצְוָתָהּ שֶׁיִּתֵּן מַחֲצִית מַטְבֵּעַ שֶׁלְּאוֹתוֹ הַזְּמַן, אֲפִלּוּ הָיָה אוֹתוֹ מַטְבֵּעַ גָּדוֹל מִשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ; וּלְעוֹלָם אֵינוּ שׁוֹקֵל פָּחוֹת מֵחֲצִי הַשֶּׁקֶל שֶׁהָיָה בִּימֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהָיָה מִשְׁקָלוֹ מֵאָה וְשִׁשִּׁים שְׂעוֹרָה.

א,ו בִּזְמַן שֶׁהָיָה הַמַּטְבֵּעַ שֶׁלַּזְּמַן דַּרְכּוֹנוֹת, הָיָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן בְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁלּוֹ סֶלַע; וּבִזְמַן שֶׁהָיָה הַמַּטְבֵּעַ סְלָעִים, הָיָה כָּל אִישׁ נוֹתֵן בְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁלּוֹ חֲצִי הַסֶּלַע, שֶׁהוּא שְׁנֵי דִינָרִין; וּבִזְמַן שֶׁהָיָה הַמַּטְבֵּעַ חֲצִי הַסֶּלַע, הָיָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן בְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל אוֹתוֹ חֲצִי הַסֶּלַע. וּמֵעוֹלָם לֹא שָׁקְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, פָּחוֹת מֵחֲצִי שֶׁקֶל שֶׁלַּתּוֹרָה.

א,ז הַכֹּל חַיָּבִין לִתֵּן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, כּוֹהֲנִים לְוִיִּים וְיִשְׂרְאֵלִיִּים וְגֵרִים וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים. אֲבָל לֹא נָשִׁים, וְלֹא עֲבָדִים, וְלֹא קְטַנִּים; וְאִם נָתְנוּ, מְקַבְּלִין מֵהֶם. אֲבָל הַגּוֹיִים שֶׁנָּתְנוּ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶם. קָטָן שֶׁהִתְחִיל אָבִיו לִתֵּן עָלָיו מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, שׁוּב אֵינוּ פּוֹסֵק, אֶלָּא נוֹתֵן עָלָיו בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, עַד שֶׁיַּגְדִּיל וְיִתֵּן עַל עַצְמוֹ.

א,ח הַשְּׁקָלִים, אֵינָן נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. וּבִזְמַן שֶׁהַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, נוֹתְנִין אֶת הַשְּׁקָלִים, בֵּין בָּאָרֶץ, בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ; וּבִזְמַן שֶׁהוּא חָרֵב, אֲפִלּוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָן נוֹהֲגִין.

א,ט בְּאֶחָד בַּאֲדָר, מְשַׁמִּעִין עַל הַשְּׁקָלִים, כְּדֵי שֶׁיָּכִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁלּוֹ, וְיִהְיֶה עָתִיד לִתֵּן. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ, יֵשְׁבוּ הַשֻּׁלְחָנִיִּין בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה, וְתוֹבְעִין בְּנַחַת; כָּל מִי שֶׁיִּתֵּן לָהֶם, יְקַבְּלוּ מִמֶּנּוּ, וּמִי שֶׁלֹּא נָתַן, אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לִתֵּן. בַּחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים בּוֹ, יֵשְׁבוּ בַּמִּקְדָּשׁ לִגְבּוֹת, וּמִכָּאן וְאֵלַךְ, כּוֹפִין אֶת מִי שֶׁלֹּא נָתַן עַד שֶׁיִּתֵּן; וְכָל מִי שֶׁלֹּא יִתֵּן מְמַשְׁכְּנִין אוֹתוֹ, וְלוֹקְחִין עֲבוֹטוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ, וְאֲפִלּוּ כְּסוּתוֹ.

א,י כָּל מִי שֶׁאֵינוּ חַיָּב בַּשְּׁקָלִים אַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכּוֹ לִתֵּן, אוֹ הוּא עָתִיד לִתֵּן אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתוֹ. וְאֵין מְמַשְׁכְּנִין אֶת הַכּוֹהֲנִים לְעוֹלָם, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם; אֶלָּא כְּשֶׁיִּתְּנוּ, מְקַבְּלִין מֵהֶן, וְתוֹבְעִין אוֹתָן, עַד שֶׁיִּתְּנוּ.

הִלְכוֹת שְׁקָלִים פֶּרֶק ב

ב,א כֵּיצַד כּוֹנְסִין הַשֵּׁלְחָנִיִּין אֶת הַשְּׁקָלִים: בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה, מַנִּיחִין לִפְנֵיהֶם שְׁתֵּי תֵבוֹת שׁוּלֵי הַתֵּבָה רְחָבִין מִלְּמַטָּה, וּפִיהָ צַר מִלְּמַעְלָה כְּמִין שׁוֹפָר, כְּדֵי שֶׁיַּשְׁלִיכוּ לְתוֹכָן, וְלֹא יִהְיֶה אִפְּשָׁר לִקַּח מֵהֶן בְּנַחַת. וְלָמָּה עוֹשִׂין שְׁתֵּי תֵבוֹת, אַחַת שֶׁמַּשְׁלִיכִין בָּהּ שְׁקָלִים שֶׁלְּשָׁנָה זוֹ; וְהַשְּׁנִיָּה מַנִּיחִין בָּהּ שִׁקְלֵי שָׁנָה שֶׁעָבְרָה, שֶׁגּוֹבִין מִמִּי שֶׁלֹּא שָׁקַל בַּשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה.

ב,ב וּבַמִּקְדָּשׁ הָיָה לִפְנֵיהֶם תָּמִיד שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה תֵבוֹת, כָּל תֵּבָה כְּמִין שׁוֹפָר רִאשׁוֹנָה, לְשִׁקְלֵי שָׁנָה זוֹ; שְׁנִיָּה, לְשִׁקְלֵי שָׁנָה שֶׁעָבְרָה; שְׁלִישִׁית, לְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו קָרְבַּן שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת, מַשְׁלִיךְ דְּמֵיהֶן לַתֵּבָה זוֹ; רְבִיעִית, לְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עוֹלַת הָעוֹף בִּלְבָד, מַשְׁלִיךְ דָּמֶיהָ לַתֵּבָה זוֹ; חֲמִישִׁית, לְמִי שֶׁהִתְנַדֵּב מָעוֹת לִקְנוֹת בָּהֶן עֵצִים לַמַּעֲרָכָה; שִׁשִּׁית, לְמִי שֶׁהִתְנַדֵּב מָעוֹת לַלְּבוֹנָה; שְׁבִיעִית, לְמִי שֶׁהִתְנַדֵּב זָהָב לַכַּפֹּרֶת; שְׁמִינִית, לְמוֹתַר חַטָּאת, כְּגוֹן שֶׁהִפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ וְלָקַח חַטָּאת וְהוֹתִיר מִן הַמָּעוֹת, יַשְׁלִיךְ הַשְּׁאָר לְתוֹכָהּ; תְּשִׁיעִית, לְמוֹתַר אָשָׁם; עֲשִׂירִית, לְמוֹתַר קִנֵּי זָבִים וְזָבוֹת וְיוֹלְדוֹת; אַחַת עֶשְׂרֵה, לְמוֹתַר קָרְבְּנוֹת נָזִיר; שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, לְמוֹתַר אָשָׁם מְצֹרָע; שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה, לְמִי שֶׁהִתְנַדֵּב מָעוֹת לְעוֹלַת בְּהֵמָה.

ב,ג וְשֵׁם כָּל דָּבָר שֶׁיִּהְיוּ מָעוֹתָיו בְּתוֹךְ הַתֵּבָה, כָּתוּב עַל הַתֵּבָה מִבַּחוּץ. וּתְנָאי בֵּית דִּין הוּא עַל כָּל הַמּוֹתָרוֹת, שֶׁיִּקְרְבוּ עוֹלַת בְּהֵמָה. נִמְצֵאתָ לָמֵד שֶׁכָּל הַמָּעוֹת הַנִּמְצָאוֹת בְּשֵׁשׁ הַתֵּבוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת, לְעוֹלַת בְּהֵמָה; וְעוֹרוֹתֵיהֶן לַכּוֹהֲנִים, כְּשְׁאָר כָּל הָעוֹרוֹת. וְכָל הַמָּעוֹת שֶׁבַּתֵּבָה שְׁלִישִׁית, יִלָּקַח בָּהֶן עוֹפוֹת חֲצָיָן עוֹלוֹת, וְחֲצָיָן חַטָּאוֹת. וְשֶׁבְּרְבִיעִית, כֻּלָּן עוֹלַת הָעוֹף.

ב,ד בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה כְּשֶׁגּוֹבִין הַשְּׁקָלִים, מְשַׁלְּחִין אוֹתָן בְּיַד שְׁלוּחִים לַמִּקְדָּשׁ; וְיֵשׁ לָהֶם לְצָרֵף אוֹתָן בְּדִינְרֵי זָהָב, מִפְּנֵי מַשְׂאוּי הַדֶּרֶךְ. וְהַכֹּל מִתְקַבֵּץ לַמִּקְדָּשׁ, וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ בְּלִשְׁכָּה אַחַת מִן הַלְּשָׁכוֹת בַּמִּקְדָּשׁ; וְסוֹגְרִין דַּלְתוֹתֶיהָ בְּמַפְתְּחוֹת, וְחוֹתְמִין עָלֶיהָ חוֹתָמוֹת. וּמְמַלְּאִין מִכָּל הַשְּׁקָלִים שֶׁיִּתְקַבְּצוּ שָׁם, שָׁלוֹשׁ קַפּוֹת גְּדוֹלוֹת שֵׁעוּר כָּל קַפָּה, כְּדֵי שֶׁתָּכִיל תֵּשַׁע סְאִין; וְהַשְּׁאָר, מַנִּיחִין אוֹתוֹ בַּלִּשְׁכָּה. וְזֶה שֶׁבְּתוֹךְ הַקַּפּוֹת, הוּא הַנִּקְרָא תְּרוּמַת הַלִّשְׁכָּה; וְזֶה שֶׁיִּשָּׁאֵר שָׁם יָתֵר עַל מַה שֶׁיֵּשׁ בַּקַּפּוֹת, הוּא הַנִּקְרָא שְׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה.

ב,ה בְּשִׁלּוּשָׁה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה, תּוֹרְמִין אֶת הַלִּשְׁכָּה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, וּבְרֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי קֹדֶם יוֹם טוֹב אוֹ אַחֲרָיו, וְקֹדֶם עֲצֶרֶת בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם. וְכֵיצַד תּוֹרְמִין אוֹתָהּ: אֶחָד נִכְנָס לִפְנִים מִן הַלִּשְׁכָּה, וְהַשּׁוֹמְרִין עוֹמְדִים בַּחוּץ; וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם, אֶתְרֹם, וְהֵן אוֹמְרִים לוֹ, תְּרֹם תְּרֹם תְּרֹם, שְׁלוֹשָׁה פְּעָמִים. וְאַחַר כָּךְ מְמַלֵּא שָׁלוֹשׁ קַפּוֹת קְטַנּוֹת, כָּל קַפָּה מֵהֶן מְכִילָה שָׁלוֹשׁ סְאִין מֵאוֹתָן שָׁלוֹשׁ קַפּוֹת הַגְּדוֹלוֹת; וּמוֹצִיאָן לַחוּץ, כְּדֵי לְהִסְתַּפֵּק מֵהֶן עַד שֶׁיִּכְלוּ.

ב,ו וְחוֹזֵר וּמְמַלֵּא אוֹתָן הַשָּׁלוֹשׁ קַפּוֹת הַקְּטַנּוֹת מִן הַשָּׁלוֹשׁ הַגְּדוֹלוֹת, פַּעַם שְׁנִיָּה קֹדֶם עֲצֶרֶת; וּמִסְתַּפְּקִין מֵהֶן, עַד שֶׁיִּכְלוּ. וְחוֹזֵר וּמְמַלֵּא אוֹתָן, פַּעַם שְׁלִישִׁית מִן הַשָּׁלוֹשׁ הַקַּפּוֹת הַגְּדוֹלוֹת בְּתִשְׁרִי; וּמִסְתַּפְּקִין מֵהֶן עַד שֶׁיִּכְלוּ, עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן. וּבְרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, תּוֹרְמִין מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה. לֹא הִסְפִּיקוּ לָהֶן הַשְּׁקָלִים שֶׁבַּשָּׁלוֹשׁ קַפּוֹת הַגְּדוֹלוֹת, וְכָלוּ עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ נִיסָן חוֹזְרִין וְתוֹרְמִין, מִשְׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה.

ב,ז שָׁלוֹשׁ קַפּוֹת הַקְּטַנּוֹת שֶׁהוּא תּוֹרֵם בָּהֶם וּמוֹצִיאָן לַחוּץ, כָּתוּב עֲלֵיהֶן אֶלֶף בֵּית גִּימֶל כְּדֵי שֶׁיִּסְתַּפְּקוּ מִן הָרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁתִּכְלֶה, וְאַחַר

כָּךְ מִסְתַּפְּקִין מִן הַשְּׁנִיָּה, וְאַחַר כָּךְ מִסְתַּפְּקִין מִן הַשְּׁלִישִׁית. וְתוֹרֵם רִאשׁוֹנָה מִן הַקֻּפָּה הָאַחַת הַגְּדוֹלָה, וּמְחַפֶּה אוֹתָהּ בְּמִטְפַּחַת; וְתוֹרֵם הַשְּׁנִיָּה מֵהַקֻּפָּה הַגְּדוֹלָה הַשְּׁנִיָּה, וּמְחַפֶּה אוֹתָהּ בְּמִטְפַּחַת. וְתוֹרֵם הַשְּׁלִישִׁית מִן הַקֻּפָּה הַגְּדוֹלָה הַשְּׁלִישִׁית, וְאֵינוֹ מְחַפֶּה אוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶה נִכֶּרֶת שֶׁבָּהּ סִים. וַיַּתְחִיל מִמֶּנָּה בַּתְּחִלָּה, בַּפַּעַם שְׁנִיָּה כְּשֶׁיִּכָּנֵס לְקֶדֶם עֲצֶרֶת; וְתוֹרֵם הָרִאשׁוֹנָה מִן הַגְּדוֹלָה שֶׁהָיְתָה מְגֻלָּה, וּמְחַפֶּה אוֹתָהּ; וְתוֹרֵם הַשְּׁנִיָּה מִן הַגְּדוֹלָה שֶׁתָּרַם מִמֶּנָּה בָּרִאשׁוֹנָה תְּחִלָּה, וּמְחַפֶּה אוֹתָהּ; וְתוֹרֵם הַשְּׁלִישִׁית מִן הַגְּדוֹלָה הַסְּמוּכָה לָהּ, וְאֵינוֹ מְחַפֶּה אוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁיַּתְחִיל מִמֶּנָּה בַּתְּחִלָּה, בַּפַּעַם שְׁלִישִׁית כְּשֶׁיִּכָּנֵס בְּתִשְׁרִי: עַד שֶׁנִּמְצָא תוֹרֵם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית, הַקְּטַנּוֹת מִכָּל אַחַת וְאַחַת מִן הַגְּדוֹלוֹת.

ב,ח כְּשֶׁהוּא תוֹרֵם שָׁלוֹשׁ קֻפּוֹת אֵלּוּ, תּוֹרֵם אֶת הָרִאשׁוֹנָה לְשֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; וְהַשְּׁנִיָּה, לְשֵׁם הַכְּרָכִין הַמֻּקָּפִין לָהּ וּלְשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל; וְהַשְּׁלִישִׁית, לְשֵׁם בָּבֶל וּלְשֵׁם מָדַי וּלְשֵׁם הַמְּדִינוֹת הָרְחוֹקוֹת וּלְשֵׁם שְׁאָר כָּל יִשְׂרָאֵל.

ב,ט כְּשֶׁהוּא תוֹרֵם, מִתְכַּוֵּן לִתְרֹם עַל הַגָּבוּי שֶׁיֵּשׁ בַּלִּשְׁכָּה, וְעַל הַגָּבוּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לַלִּשְׁכָּה, וְעַל הָעָתִיד לִגָּבוֹת כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ אֵלּוּ הַשְּׁקָלִים שֶׁהוֹצִיאוּ לְהִסְתַּפֵּק מֵהֶן, כַּפָּרָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וּכְאִלּוּ הִגִּיעוּ כָּל שִׁקְלֵיהֶן לַלִּשְׁכָּה, וְנִתְרְמָה מֵהֶן תְּרוּמָה זוֹ.

ב,י כְּשֶׁיִּכָּנֵס הַתּוֹרֵם לִתְרֹם, לֹא יִכָּנֵס בְּבֶגֶד שֶׁאִפְשָׁר לְהַחְבּוֹת בּוֹ כֶּסֶף, וְלֹא בְּמַנְעָל, וְלֹא בְּסַנְדָּל, וְלֹא בִּתְפִלָּה, וְלֹא בְּקָמִיעַ שֶׁמָּא יַחְשְׁדוּ אוֹתוֹ הָעָם, וְיֹאמְרוּ הִחְבִּיא מִמְּעוֹת הַלִּשְׁכָּה תַּחְתָּיו כְּשֶׁתְּרָמָהּ; וּמְדַבְּרִים הָיוּ עִמּוֹ, מִשָּׁעָה שֶׁיִּכָּנֵס וְעַד שָׁעָה שֶׁיֵּצֵא כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתֵּן לְתוֹךְ פִּיו. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּזְהָרִים כָּל כָּךְ, עָנִי אוֹ מִי שֶׁהוּא נִבְהָל לְהוֹן, לֹא יִתְרֹם מִפְּנֵי הַחֲשָׁד, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִיִּיתֶם נְקִיִּם מֵה', וּמִיִּשְׂרָאֵל".

הִלְכוֹת שְׁקָלִים פֶּרֶק ג

ג,א חֲצָיֵי הַשְּׁקָלִים הַכֹּל צְרִיכִין לָהֶן, כְּדֵי שֶׁיִּתֵּן כָּל אֶחָד וְאֶחָד חֲצִי שֶׁקֶל שֶׁהוּא חַיָּב; לְפִיכָךְ כְּשֶׁהָיָה אָדָם הוֹלֵךְ אֵצֶל הַשַּׁלְּחָנִי וּמְצָרֵף שֶׁקֶל בִּשְׁנֵי חֲצָיִין, יִתֵּן לוֹ תּוֹסֶפֶת עַל הַשֶּׁקֶל, וְאוֹתָהּ הַתּוֹסֶפֶת נִקְרֵאת קַלְבּוֹן. לְפִיכָךְ שְׁנַיִם שֶׁנָּתְנוּ שֶׁקֶל עַל שְׁנֵיהֶם, חַיָּבִין בְּקַלְבּוֹן.

ג,ב כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בַּשְּׁקָלִים, כְּגוֹן שְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי עֲבָדִים שֶׁנָּתְנוּ שֶׁקֶל פְּטוּרִים מִן הַקַּלְבּוֹן; וְכֵן אִם הָיָה אֶחָד חַיָּב וְאֶחָד פָּטוּר, וְנָתַן הַחַיָּב עַל יַד הַפָּטוּר כְּגוֹן אִישׁ שֶׁנָּתַן שֶׁקֶל עָלָיו, וְעַל אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד פָּטוּר מִן הַקַּלְבּוֹן. וְכֵן הַכּוֹהֲנִים, פְּטוּרִין מִן הַקַּלְבּוֹן; וְהַשּׁוֹקֵל עַל יַד הַכּוֹהֵן, פָּטוּר מִן הַקַّלְבּוֹן.

ג,ג הַנּוֹתֵן שֶׁקֶל עָלָיו וְעַל הֶעָנִי, אוֹ עַל שְׁכֵנוֹ, אוֹ עַל כֶּן עִירוֹ אִם נְתָנוֹ לָהֶם מַתָּנָה, פָּטוּר מִן הַקַּלְבּוֹן: שֶׁהֲרֵי נָתַן חֲצִי שֶׁקֶל מַתָּנָה, כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בַּשְּׁקָלִים. וְאִם נָתַן לָהֶם חֲצִי הַשֶּׁקֶל עַל יָדָם דֶּרֶךְ הַלְוָאָה, עַד שֶׁיַּחְזִירוּ לוֹ כְּשֶׁתִּמְצָא יָדָם חַיָּב בַּקַּלְבּוֹן.

ג,ד הָאַחִין שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ מַה שֶׁהִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם, וְכֵן הַשֻּׁתָּפִים שֶׁנָּתְנוּ שֶׁקֶל עַל יְדֵי שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין מִן הַקַּלְבּוֹן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּשֻׁתָּפִין שֶׁנָּשְׂאוּ וְנָתְנוּ בְּמִעוֹת הַשֻּׁתָּפוּת, וְנִשְׁתַּנָּה עֵין הַמְּעוֹת; אֲבָל אִם הֵבִיא זֶה מְעוֹתָיו וְזֶה מְעוֹתָיו, וְעֵרְבוּם וַעֲדַיִן לֹא נִשְׁתַּנּוּ הַמְּעוֹת וְלֹא הוֹצִיאוּם הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין בַּקַּלְבּוֹן.

ג,ה נָשְׂאוּ וְנָתְנוּ וְאַחַר זְמַן חָלְקוּ, וְחָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ חַיָּבִין בַּקַּלְבּוֹן: עַד שֶׁיִּשְׂאוּ וְיִתְּנוּ בְּשֻׁתָּפוּת זוֹ הָאַחֲרוֹנָה, וְיִשְׁתַּנּוּ הַמְּעוֹת.

ג,ו הָאַחִין וְהַשֻּׁתָּפִין שֶׁהָיָה לָהֶן בְּהֵמָה וּכְסָפִים, וְחָלְקוּ בַּכְּסָפִים חַיָּבִים בַּקַּלְבּוֹן, אַף עַל פִּי

שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ הַבְּהֵמָה; חָלְקוּ הַבְּהֵמָה, וְלֹא חָלְקוּ הַכְּסָפִים פְּטוּרִין מִן הַקַּלְבּוֹן עַד שֶׁיַּחְלְקוּ הַכְּסָפִים, וְאֵין אוֹמְרִין הֲרֵי הֵם עוֹמְדִין לַחֲלוּקָה.

ג,ז הַנּוֹתֵן שֶׁקֶל לַהֶקְדֵּשׁ כְּדֵי שֶׁיֵּחָשֵׁב לוֹ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁהוּא חַיָּב בָּהּ, וְיִטֹּל חֲצִי שֶׁקֶל מִמַּה שֶׁנִּגְבָּה מִן הַחֲצָיִים חַיָּב שְׁנֵי קַלְבּוֹנוֹת: שֶׁאִלּוּ הָיָה הַשֶּׁקֶל כֻּלּוֹ לַשְּׁקָלִים, הָיָה חַיָּב קַלְבּוֹן אֶחָד.

ג,ח כַּמָּה הוּא שֵׁעוּר הַקַּלְבּוֹן: בִּזְמַן שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין בְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שְׁנֵי דִינָרִין, הָיָה הַקַّלְבּוֹן חֲצִי מְעָה שֶׁהוּא אֶחָד מִשְּׁנֵים עָשָׂר בְּדִינָר; וּמֵעוֹלָם, לֹא נִתָּן הַקַּלְבּוֹן פָּחוֹת מִזֶּה. וְהַקַּלְבּוֹנוֹת אֵינָן כַּשְּׁקָלִים, אֶלָּא מַנִּיחִין אוֹתָן הַשַּׁלְחָנִיִּים בִּפְנֵי עַצְמָן, עַד שֶׁיִּסְתַּפֵּק מֵהֶן הַהֶקְדֵּשׁ.

ג,ט מִי שֶׁאָבַד שֶׁקְלוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, עַד שֶׁיִּמְסְרֶנּוּ לַגִּזְבָּר. בְּנֵי הָעִיר שֶׁשִּׁלְּחוּ אֶת שִׁקְלֵיהֶן בְּיַד שָׁלִיחַ, וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע לָהֶם וְנִפְטָר, כְּדִין כָּל שׁוֹמְרֵי חִנָּם; וְהֵן חוֹזְרִין וְנוֹתְנִין שִׁקְלֵיהֶן, פַּעַם שְׁנִיָּה. וְאִם אָמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר הוֹאִיל וְאָנוּ מְשַׁלְּמִין, אֵין רְצוֹנֵנוּ שֶׁיִּשָּׁבַע הַשָּׁלִיחַ שֶׁהוּא נֶאֱמָן לָנוּ אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן: תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא, שֶׁאֵין הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא שְׁבוּעָה. נִמְצְאוּ הַשְּׁקָלִים הָרִאשׁוֹנִים, אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע הַשָּׁלִיחַ אֵלּוּ וְאֵלּוּ שְׁקָלִים, וְאֵין עוֹלִין לָהֶן לְשָׁנָה אַחֶרֶת; וְהָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ לְשִׁקְלֵי הַשָּׁנָה, וְהָאַחֲרוֹנִים יִפְּלוּ לְשִׁקְלֵי שָׁנָה שֶׁעָבְרָה.

ג,י שִׁלְּחוּ אֶת שִׁקְלֵיהֶם בְּיַד שׁוֹמֵר שָׂכָר, שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּב בִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה, וְאָבְדוּ מִמֶּנּוּ בְּאֹנֶס כְּגוֹן שֶׁלְּקָחוּם לִיסְטִים מְזַיְּנִים, שֶׁהוּא פָּטוּר רוֹאִין: אִם אַחַר שֶׁנִּתְרְמָה הַתְּרוּמָה נֶאֱנַס, נִשְׁבָּע הַשָּׁלִיחַ לַגִּזְבָּרִים וּבְנֵי הָעִיר פְּטוּרִין שֶׁהַתּוֹרֵם תּוֹרֵם עַל הַגָּבוּי וְעַל הָעֲתִיד לְגָבוֹת, וּבִרְשׁוּת הֶקְדֵּשׁ הֵן; וּבְנֵי הָעִיר, מַה הָיָה לָהֶן לַעֲשׂוֹת הֲרֵי לֹא מְסָרוּם אֶלָּא לְשׁוֹמֵר שָׂכָר, שֶׁהוּא חַיָּב בִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה, אֲבָל הָאֹנֶס, אֵינוֹ מָצוּי. וְאִם אָבְדוּ קֹדֶם שֶׁנִּתְרְמָה הַתְּרוּמָה, עֲדַיִן בִּרְשׁוּת בְּנֵי הָעִיר הֵם, וְהַשָּׁלִיחַ נִשְׁבָּע לְאַנְשֵׁי הָעִיר, וְהֵן מְשַׁלְּמִין. נִשְׁבַּע וְגָבוּ שְׁקָלִים שֵׁנִית, וְאַחַר כָּךְ הֶחְזִירוּם הַלִּיסְטִים אֵלּוּ וְאֵלּוּ שְׁקָלִים, וְאֵין עוֹלִין לָהֶן לְשָׁנָה אַחֶרֶת; וְהַשְּׁנִיִּים יִפְּלוּ לְשִׁקְלֵי שָׁנָה שֶׁעָבְרָה.

ג,יא יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁהַשְּׁקָלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁיִּפְּלוּ לְשִׁקְלֵי הַשָּׁנָה, הֵם הַשְּׁקָלִים שֶׁנִּגְנְבוּ בַּתְּחִלָּה וְאָבְדוּ אוֹ נֶאֱנְסוּ וְחָזְרוּ; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁהַשְּׁקָלִים הָרִאשׁוֹנִים, הֵן שֶׁהִגִּיעוּ לְיַד הַגִּזְבָּר תְּחִלָּה.

ג,יב הַנּוֹתֵן חֲצִי שֶׁקֶל לַחֲבֵרוֹ לְהוֹלִיכוֹ לַשַּׁלְחָנִי לִשְׁקֹל אוֹתוֹ עַל יָדוֹ, הָלַךְ וּשְׁקָלוֹ עַל יְדֵי עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יְמַשְׁכְּנוּ אוֹתוֹ אִם נִתְרְמָה הַתְּרוּמָה, מָעַל הַשּׁוֹקֵל: שֶׁזֶּה הַשֶּׁקֶל בִּרְשׁוּת הֶקְדֵּשׁ הוּא, שֶׁכְּבָר תָּרְמוּ עַל הָעֲתִיד לְגָבוֹת, וְנִמְצָא זֶה הִצִּיל עַצְמוֹ בִּמְמוֹן הַהֶקְדֵּשׁ, וְנִהְנָה בְּזֶה הַשֶּׁקֶל. וְאִם לֹא נִתְרְמָה הַתְּרוּמָה, לֹא מָעַל; וְהוּא חַיָּב לִתֵּן לַחֲבֵרוֹ, חֲצִי שֶׁקֶל שֶׁנָּתַן לוֹ.

ג,יג וְכֵן הַגּוֹזֵל אוֹ הַגּוֹנֵב חֲצִי שֶׁקֶל וּשְׁקָלוֹ, יָצָא; וְהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם לַבְּעָלִים שְׁנַיִם, אוֹ לְהוֹסִיף חֹמֶשׁ. הַנּוֹתֵן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וְנִתְרְמָה תְּרוּמָה כְּדֵי שֶׁיִּסְתַּפְּקוּ מִמֶּנָּה יִתְחַיֵּב בִּמְעִילָה, וְיֵצֵא יְדֵי מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל. נְתָנוּ מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, יֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ בִּירוּשָׁלַיִם; מִדְּמֵי שְׁבִיעִית, יֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית. הָיָה שֶׁלְּעִיר הַנִּדַּחַת, לֹא עָשָׂה כְּלוּם.

ג,יד הַמַּפְרִישׁ שִׁקְלוֹ וְסָבוּר שֶׁהוּא חַיָּב בּוֹ, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לֹא קָדַשׁ. הִפְרִישׁ שְׁנַיִם, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֵלָּא אֶחָד אִם בְּזֶה אַחַר זֶה, הָאַחֲרוֹן לֹא קָדַשׁ; וְאִם בְּבַת אַחַת, הָאֶחָד שְׁקָלִים וְהַשֵּׁנִי מוֹתָר שְׁקָלִים. הִפְרִישׁ שִׁקְלוֹ וּמֵת, יִפֹּל לִנְדָבָה.

ג,טו הַלּוֹקֵחַ מָעוֹת בְּיָדוֹ, וְאָמַר אֵלּוּ לְשִׁקְלִי, אוֹ שֶׁהָיָה מְלַקֵּט מְעָה מְעָה אוֹ פְּרוּטָה פְּרוּטָה, וּכְשֶׁהִתְחִיל לְלַקֵּט אָמַר הֲרֵינִי מְלַקֵּט מָעוֹת לְשִׁקְלִי אַכְּלוּ לִקֵּט מְלוֹא כִּיס, נוֹתֵן מֵהֶן חֲצִי שֶׁקֶל שֶׁהוּא חַיָּב בּוֹ; וְהַשְּׁאָר חֵלִין, שֶׁמּוֹתַר הַשְּׁקָלִים חֵלִין.

ג,טז מָעוֹת שֶׁנִּמְצְאוּ בֵּין תֵּבָה שֶׁלַּשְּׁקָלִים לְתֵבָה שֶׁלַּנְּדָבָה קָרוֹב לַשְּׁקָלִים, יִפְּלוּ לַשְּׁקָלִים; קָרוֹב לַנְּדָבָה, יִפְּלוּ לַנְּדָבָה; מֶחְצָה לְמֶחְצָה, יִפְּלוּ לַנְּדָבָה מִפְּנֵי שֶׁהַנְּדָבָה כֻּלָּהּ עוֹלָה לְאִשִּׁים, וְהַשְּׁקָלִים מִסְתַּפְּקִין מֵהֶן לְעוֹלוֹת וְלִדְבָרִים אֲחֵרִים.

ג,יז וְכֵן כָּל הַמָּעוֹת הַנִּמְצְאוֹת בֵּין כָּל תֵּבָה וְתֵבָה, יִפְּלוּ לַקָּרוֹב. נִמְצְאוּ מֶחְצָה לְמֶחְצָה אִם בֵּין עֵצִים לַלְּבוֹנָה נִמְצְאוּ, יִפְּלוּ לַלְּבוֹנָה; בֵּין קִנִּים לְגוֹזְלֵי עוֹלָה, יִפְּלוּ לְגוֹזְלֵי עוֹלָה. זֶה הַכְּלָל: הוֹלְכִין אַחַר הַקָּרוֹב, בְּכֻלָּן; מֶחְצָה לְמֶחְצָה, לְהַחְמִיר. וְכָל הַמָּעוֹת הַנִּמְצְאוֹת בְּהַר הַבַּיִת, חֵלִין שֶׁאֵין הַזָּבָר מוֹצִיא מָעוֹת מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, עַד שֶׁהוּא מְחַלְּלָן עַל הַבְּהֵמוֹת שֶׁלּוֹקֵחַ לְקָרְבָּנוֹת.

הִלְכוֹת שְׁקָלִים פֶּרֶק ד

ד,א תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, מַה יֵּעָשֶׂה בָּהּ לוֹקְחִין מִמֶּנָּה תְּמִידִין שֶׁלְּכָל יוֹם, וְהַמּוּסָפִין, וְכָל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר וְנִסְכֵּיהֶם, וְהַמֶּלַח שֶׁמּוֹלְחִין בּוֹ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת; וְכֵן הָעֵצִים, אִם לֹא הֵבִיאוּ עֵצִים וְלֹא מָצְאוּ אֶלָּא בְּדָמִים; וְהַקְּטֹרֶת וּשְׂכַר עוֹשֶׂיהָ, וְלֶחֶם הַפָּנִים וּשְׂכַר עוֹשֵׂי לֶחֶם הַפָּנִים, וְהָעֹמֶר, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וּפָרָה אֲדֻמָּה, וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וְלָשׁוֹן שֶׁלְּזְהוֹרִית שֶׁקּוֹשְׁרִין בֵּין קַרְנָיו: כָּל אֵלּוּ, בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה.

ד,ב אֲבָל פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁלַּצִּבּוּר, וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה בַּתְּחִלָּה גּוֹבִין לָהֶן, וְאֵינָן בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. פָּרוֹכוֹת שֶׁלַּהֵיכָל תַּחַת בִּנְיָן עֲשׂוּיוֹת, וְאֵינָן בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה אֶלָּא מִקָּדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת; אֲבָל פָּרוֹכוֹת שֶׁלַּשְּׁעָרִים, בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. הַמְּנוֹרָה וּכְלֵי שָׁרֵת, מִצְוָתָן שֶׁיָּבוֹאוּ מִמּוֹתַר הַנְּסָכִים, וּבְהִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִים בּוֹ, יִתְבָּאֵר מַה הוּא מוֹתַר הַנְּסָכִים; וְאִם לֹא הָיָה לָהֶן מוֹתַר נְסָכִים, יָבוֹאוּ מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. בִּגְדֵי כְהֻנָּה בֵּין בִּגְדֵי כֹּהֵן גָּדוֹל, בֵּין שְׁאָר בִּגְדֵי כָּל הַכֹּהֲנִים שֶׁעוֹבְדִין בָּהֶן בַּמִּקְדָּשׁ הַכֹּל מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה.

ד,ג כָּל הַבְּהֵמוֹת הַנִּמְצְאוֹת בִּירוּשָׁלַיִם, אוֹ חוּצָה לָהּ בְּקָרוֹב מִמֶּנָּה, הַבָּאוֹת עוֹלוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּפְסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין נִסְכֵּיהֶן בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה; וְכֵן גּוּי שֶׁשָּׁלַח עוֹלָתוֹ מִמְּדִינָה אַחֶרֶת, וְלֹא שָׁלַח עִמָּהּ דְּמֵי נְסָכִים יָבִיאוּ נְסָכֶיהָ מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. גֵּר שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ זְבָחִים אִם יֵשׁ לוֹ נְסָכִים, קְרֵבִין מִשֶּׁלּוֹ; וְאִם לָאו, בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת, וְלֹא מִנּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו מַקְרִיבִין אֶת הַחֲבִתִּין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה.

ד,ד מְבַקְּרֵי מוּמִים שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים הַמְּלַמְּדִים הִלְכוֹת שְׁחִיטָה לַכֹּהֲנִים, וְהַמְּלַמְּדִים לָהֶם הִלְכוֹת קְמִיצָה, וְנָשִׁים הַמְּגַדְּלוֹת בְּנֵיהֶן לְפָרָה אֲדֻמָּה כֻּלָּן נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה; וְכַמָּה הוּא שְׂכָרָן, כְּמוֹ שֶׁיִּפְסְקוּ לָהֶן בֵּית דִּין.

ד,ה בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה שֶׁהִיא הֶפְקֵר, שׁוֹכְרִין בֵּית דִּין שׁוֹמְרִין שֶׁיִּשְׁמְרוּ מִקְצַת הַסְּפִיחִים שֶׁצָּמְחוּ, כְּדֵי שֶׁיָּבִיאוּ מֵהֶן הָעֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, שֶׁאֵינָן בָּאִין אֶלָּא מִן הֶחָדָשׁ; וְאֵלּוּ הַשּׁוֹמְרִין, נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה.

ד,ו מִי שֶׁהִתְנַדֵּב לִשְׁמֹר בְּחִנָּם, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ גְּזֵרָה מִשּׁוּם בַּעֲלֵי זְרוֹעַ, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ וְיִטְּלוּם מֵהֶן; לְפִיכָךְ תִּקְּנוּ לָהֶם חֲכָמִים שֶׁיִּטְּלוּ שָׂכָר מִן הַלִּשְׁכָּה, כְּדֵי שֶׁיִּפְרְשׁוּ הַכֹּל מֵאוֹתוֹ הַמָּקוֹם שֶׁאֵלּוּ שׁוֹמְרִים אוֹתוֹ.

ד,ז מַגִּיהֵי סְפָרִים שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה; דַּיָּנִין שֶׁדָּנִין אֶת הַגַּזְלָנִין בִּירוּשָׁלַיִם, נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. וְכַמָּה הָיוּ נוֹטְלִים, תִּשְׁעִים תִּשְׁעִים מָנֶה בְּכָל שָׁנָה; וְאִם לֹא הִסְפִּיקוּ לָהֶן אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָצוּ מוֹסִיפִין לָהֶן כְּדֵי צָרְכָּן, הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בֵיתָן.

ד,ח כֶּבֶשׂ הָיוּ בּוֹנִין מֵהַר הַבַּיִת לְהַר הַמִּשְׁחָה, שֶׁעָלָיו מוֹצִיאִין פָּרָה אֲדֻמָּה, וְכֵן הָיוּ עוֹשִׂין כֶּבֶשׂ, שֶׁמּוֹצִיאִין עָלָיו שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ; וּשְׁנֵיהֶם נַעֲשִׂין מִשְּׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה. וְכֵן מִזְבַּח הָעוֹלָה, וְהַהֵיכָל, וְהָעֲזָרוֹת בָּאִין מִשְּׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה. אַמַּת הַמַּיִם שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם, וְכָל מִגְדְּלוֹתֶיהָ, וְכָל צָרְכֵּי הָעִיר בָּאִין מִשְּׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה. וְגוֹי שֶׁהִתְנַדֵּב מָעוֹת לַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, אוֹ שֶׁהִתְנַדֵּב לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם בְּחִנָּם אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, וְאַפִּלּוּ גֵּר תּוֹשָׁב: שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא לָכֶם וָלָנוּ, לִבְנוֹת בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ", וְנֶאֱמַר "וְלָכֶם, אֵין חֵלֶק וּצְדָקָה וְזִכָּרוֹן בִּירוּשָׁלָם".

ד,ט מוֹתַר תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, וְכֵן מוֹתַר שְׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה לוֹקְחִין בּוֹ זְכָרִים, וְיַקְרִיבוּ כֻּלָּן עוֹלוֹת: שֶׁתְּנָאי בֵּית דִּין הוּא עַל כָּל הַמּוֹתָרוֹת, שֶׁיַּקְרִיבוּ עוֹלַת בְּהֵמָה; אֲבָל לֹא עוֹלַת הָעוֹף, שֶׁאֵין בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר עוֹף. וְאֵלּוּ הָעוֹלוֹת הַבָּאִין מִמּוֹתַר הַשְּׁקָלִים, הֵם הַנִּקְרָאִים קַיִץ לַמִּזְבֵּחַ.

ד,י שְׁקָלִים שֶׁלֹּא הִסְפִּיקוּ לָהֶן לְכָל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר, מוֹצִיאִין אֶת הָרָאוּי לָהֶם מִקָּדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת; אֲבָל אֵין בֶּדֶק הַבַּיִת מוֹצִיא אֶת הָרָאוּי לוֹ, מִקָּדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ.

ד,יא מִשֶּׁנִּגִּיעַ רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, אֵין מַקְרִיבִין קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר אֶלָּא מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה; וְאִם לֹא בָאָה הַחֲדָשָׁה, לוֹקְחִין מִן הַיְּשָׁנָה. לְפִיכָךְ אִם הִגִּיעַ רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, וְיֵשׁ עִמָּהֶן בְּהֵמוֹת לַתְּמִידִים מִתְּרוּמָה יְשָׁנָה פּוֹדִין אוֹתָן וְיוֹצְאִין לְחֻלִּין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן תְּמִימִין; וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִתְרוּמָה יְשָׁנָה, שֶׁמְּקַיְּצִין בָּהּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ: שֶׁתְּנָאי בֵּית דִּין הוּא, עַל כָּל הַבְּהֵמוֹת שֶׁלּוֹקְחִין לַתְּמִידִין, שֶׁאִם לֹא יִהְיוּ צְרִיכִין לָהֶן, יֵצְאוּ לְחֻלִּין.

ד,יב וְכָךְ הָיוּ עוֹשִׂין בְּמוֹתַר הַקְּטֹרֶת, מִשֶּׁנִּגִּיעַ רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, מְחַלְּלִין אוֹתוֹ עַל שְׂכַר הָאֲמָנִין, וְחוֹזְרִין מְעוֹת הַשָּׂכָר לְקַיִץ הַמִּזְבֵּחַ; וְנוֹטְלִין הָאֲמָנִין מוֹתַר הַקְּטֹרֶת בִּשְׂכָרָן, וְחוֹזְרִין וְלוֹקְחִין אֶת הַקְּטֹרֶת מֵהֶן מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה כְּדֵי לְהַקְרִיבָהּ מִמְּעוֹת תְּרוּמָה חֲדָשָׁה. וְאִם אֵין לָהֶן תְּרוּמָה חֲדָשָׁה, מַקְטִירִין אוֹתָהּ מִתְּרוּמָה יְשָׁנָה.

הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְחַשֵּׁב וְלֵידַע וְלִקְבֹּעַ בְּאֵיזֶה יוֹם הוּא תְּחִלַּת כָּל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ מֵחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ פֶּרֶק א

א,א חָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, הֵם חָדְשֵׁי הַלְּבָנָה שֶׁנֶּאֱמַר "עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ", וְנֶאֱמַר "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם, רֹאשׁ חֳדָשִׁים": כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים, הֲרָאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה דְּמוּת לְבָנָה, וְאָמַר לוֹ, כְּזֶה רְאֵה וְקַדֵּשׁ. וְהַשָּׁנִים שֶׁאָנוּ מְחַשְּׁבִין הֵם שְׁנֵי הַחַמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "שָׁמוֹר, אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב".

א,ב וְכַמָּה יִתֵּרָה שְׁנַת הַחַמָּה עַל שְׁנַת הַלְּבָנָה, קָרוֹב מֵאַחַד עָשָׂר יוֹם. לְפִיכָךְ כְּשֶׁיִּתְקַבֵּץ מִן הַתּוֹסֶפֶת הַזֹּאת כְּמוֹ שְׁלוֹשִׁים יוֹם, אוֹ פָּחוֹת מְעַט אוֹ יוֹתֵר מְעַט מוֹסִיפִין חֹדֶשׁ אֶחָד; וְעוֹשִׂין אוֹתָהּ הַשָּׁנָה שְׁלוֹשָׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְהִיא הַנִּקְרֵאת שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת: שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הַשָּׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ וְכָךְ וְכָךְ יָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר "לְחָדְשֵׁי

הַשָּׁנָה" חֲדָשִׁים אַתָּה מוֹנֶה לַשָּׁנָה, וְאֵין אַתָּה מוֹנֶה יָמִים.

א,ג הַלְּבָנָה נִסְתֶּרֶת בְּכָל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ, וְאֵינָהּ נִרְאֵית כְּמוֹ שְׁנֵי יָמִים אוֹ פָּחוֹת אוֹ יָתֵר, כְּמוֹ יוֹם אֶחָד קֹדֶם שֶׁתִּדְבַּק בַּשֶּׁמֶשׁ בְּסוֹף הַחֹדֶשׁ, וּכְמוֹ יוֹם אֶחָד אַחַר שֶׁתִּדְבַּק בַּשֶּׁמֶשׁ; וְתֵרָאֶה בַּמַּעֲרָב בָּעֶרֶב. וּבְלֵיל שֶׁתֵּרָאֶה בָּעֶרֶב אַחַר שֶׁנִּסְתְּרָה, הוּא תְּחִלַּת הַחֹדֶשׁ; וּמוֹנִין מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם. וְאִם יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ לֵיל שְׁלוֹשִׁים, יִהְיֶה יוֹם שְׁלוֹשִׁים רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ; וְאִם לֹא יֵרָאֶה, יִהְיֶה רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ יוֹם אֶחָד וּשְׁלוֹשִׁים, וְיִהְיֶה יוֹם שְׁלוֹשִׁים מֵחֹדֶשׁ שֶׁעָבַר. וְאֵין נִזְקָקִין לַיָּרֵחַ בְּלֵיל אֶחָד וּשְׁלוֹשִׁים, בֵּין שֶׁנִּרְאָה בֵּין שֶׁלֹּא נִרְאָה, שֶׁאֵין לָךְ חֹדֶשׁ לְבָנָה, יוֹתֵר עַל שְׁלוֹשִׁים יוֹם.

א,ד חֹדֶשׁ שֶׁיִּהְיֶה תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, וְיֵרָאֶה הַיָּרֵחַ בְּלֵיל שְׁלוֹשִׁים נִקְרָא חֹדֶשׁ חָסֵר; וְאִם לֹא יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ, וְיִהְיֶה הַחֹדֶשׁ שֶׁעָבַר שְׁלוֹשִׁים יוֹם נִקְרָא חֹדֶשׁ מְעֻבָּר, וְנִקְרָא חֹדֶשׁ מָלֵא. וְיָרֵחַ שֶׁיֵּרָאֶה בְּלֵיל שְׁלוֹשִׁים, הוּא הַנִּקְרָא יָרֵחַ שֶׁנִּרְאָה בִּזְמַנּוֹ; וְאִם נִרְאָה בְּלֵיל אֶחָד וּשְׁלוֹשִׁים, וְלֹא נִרְאָה בְּלֵיל שְׁלוֹשִׁים הוּא נִקְרָא יָרֵחַ שֶׁנִּרְאָה בְּלֵיל עִבּוּרוֹ.

א,ה אֵין רְאִיַּת הַיָּרֵחַ מְסוּרָה לְכָל אָדָם, כְּמוֹ שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית שֶׁכָּל אֶחָד מוֹנֶה שִׁשָּׁה וְשׁוֹבֶת בַּשְּׁבִיעִי. אֶלָּא לְבֵית דִּין הַדָּבָר מָסוּר, עַד שֶׁיְּקַדְּשׁוּהוּ בֵּית דִּין וְיִקְבְּעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ הוּא שֶׁיִּהְיֶה רֹאשׁ חֹדֶשׁ: שֶׁנֶּאֱמַר "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם", עֵדוּת זוֹ תִּהְיֶה מְסוּרָה "לָכֶם".

א,ו בֵּית דִּין מְחַשְּׁבִין בְּחֶשְׁבּוֹנוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּחַשְּׁבִים הָאִצְטַגְנִינִים, שֶׁיּוֹדְעִין מְקוֹמוֹת הַכּוֹכָבִים וּמַהֲלָכָם, וְחוֹקְרִים וּמְדַקְדְּקִים עַד שֶׁיֵּדְעוּ אִם אִפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה הַיָּרֵחַ בִּזְמַנּוֹ שֶׁהוּא לֵיל שְׁלוֹשִׁים, אוֹ אֵי אִפְשָׁר. אִם יֵדְעוּ שֶׁאִפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה, יוֹשְׁבִין וּמְצַפִּין לְעֵדִים, כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלוֹשִׁים. אִם בָּאוּ עֵדִים, וּדְרָשׁוּם וַחֲקָרוּם כַּהֲלָכָה, וְנֶאֱמְנוּ דִּבְרֵיהֶם מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ; וְאִם לֹא נִרְאָה, וְלֹא בָּאוּ עֵדִים מַשְׁלִימִין שְׁלוֹשִׁים, וְיִהְיֶה הַחֹדֶשׁ מְעֻבָּר. וְאִם יֵדְעוּ בַּחֶשְׁבּוֹן שֶׁאֵין אִפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה אֵין יוֹשְׁבִים יוֹם שְׁלוֹשִׁים, וְאֵין מְצַפִּין לְעֵדִים; וְאִם בָּאוּ עֵדִים יְוָדַע בַּוַּדַּאי שֶׁהֵן עֵדֵי שֶׁקֶר, אוֹ שֶׁנִּרְאָת לָהֶם דְּמוּת לְבָנָה מִן הָעָבִים, וְאֵינָהּ הַלְּבָנָה הַוַּדַּאִית.

א,ז מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה עַל בֵּית דִּין, שֶׁיְּחַשְּׁבוּ וְיֵדְעוּ אִם יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ, אוֹ לֹא יֵרָאֶה; וְשֶׁיִּדְרְשׁוּ אֶת הָעֵדִים, עַד שֶׁיְּקַדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ; וְיִשְׁלְחוּ וְיוֹדִיעוּ אֶת שְׁאָר הָעָם, בְּאֵי זֶה יוֹם הוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ בְּאֵי זֶה יוֹם הֵן הַמּוֹעֲדוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ", וְנֶאֱמַר "וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת, לְמוֹעֲדָהּ".

א,ח אֵין מְחַשְּׁבִין וְקוֹבְעִין חֳדָשִׁים וּמְעַבְּרִין שָׁנִים אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה, וּדְבַר ה' מִירוּשָׁלָם". וְאִם הָיָה אָדָם גָּדוֹל בְּחָכְמָה, וְנִסְמַךְ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְיָצָא לְחוּצָה לָאָרֶץ, וְלֹא הִנִּיחַ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּמוֹתוֹ הֲרֵי זֶה מְחַשֵּׁב וְקוֹבֵעַ חֳדָשִׁים וּמְעַבֵּר שָׁנִים בְּחוּצָה לָאָרֶץ; וְאִם נוֹדַע לוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אָדָם גָּדוֹל כְּמוֹתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר גָּדוֹל מִמֶּנּוּ הֲרֵי זֶה אָסוּר לִקְבֹּעַ וּלְעַבֵּר, בְּחוּצָה לָאָרֶץ; וְאִם עָבַר וְקָבַע וְעִבֵּר, לֹא עָשָׂה כְּלוּם.

הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ פֶּרֶק ב

ב,א אֵין כָּשֵׁר לְעֵדוּת הַחֹדֶשׁ, אֶלָּא שְׁנֵי אֲנָשִׁים כְּשֵׁרִים הָרְאוּיִים לְהָעִיד בְּכָל דָּבָר וְדָבָר; אֲבָל נָשִׁים וַעֲבָדִים הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר פְּסוּלֵי עֵדוּת, וְאֵין מְעִידִין. אָב וּבְנוֹ שֶׁרָאוּ אֶת הַיָּרֵחַ, יֵלְכוּ לְבֵית דִּין לְהָעִיד לֹא מִפְּנֵי שֶׁעֵדוּת הַחֹדֶשׁ כְּשֵׁרָה בִּקְרוֹבִים, אֶלָּא שֶׁאִם יִמָּצֵא אֶחָד מֵהֶן פָּסוּל מִפְּנֵי שֶׁהוּא גָּזְלָן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִשְּׁאָר הַפְּסָלוֹת,

יִצְטָרֵף הַשֵּׁנִי עִם אַחֵר, וְיָעִיד; וְכָל הַפָּסוּל לְעֵדוּת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כָּשֵׁר מִן הַתּוֹרָה, פָּסוּל לְעֵדוּת הַחֹדֶשׁ.

ב,ב דִּין תּוֹרָה, שֶׁאֵין מְדַקְדְּקִין בְּעֵדוּת הַחֹדֶשׁ: אֲפִלּוּ קִדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ עַל פִּי עֵדִים, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין בְּעֵדוּת זוֹ הֲרֵי זֶה מְקֻדָּשׁ; לְפִיכָךְ הָיוּ בָּרִאשׁוֹנָה, מְקַבְּלִין עֵדוּת הַחֹדֶשׁ מִכָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת, עַד שֶׁיִּוָּדַע לָךְ שֶׁזֶּה פָּסוּל. מִשֶּׁקִּלְקְלוּ הַמִּינִים, וְהָיוּ שׁוֹכְרִין אֲנָשִׁים לְהָעִיד שֶׁרָאוּ, וְהֵם לֹא רָאוּ הִתְקִינוּ שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּ בֵּית דִּין עֵדוּת הַחֹדֶשׁ, אֶלָּא מֵעֵדִים שֶׁמַּכִּירִין בֵּית דִּין אוֹתָן שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים, וְשֶׁיִּהְיוּ דּוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִים בְּעֵדוּתָן.

ב,ג לְפִיכָךְ אִם לֹא יִהְיוּ בֵּית דִּין יוֹדְעִים אֶת הָעֵדִים שֶׁרָאוּ אֶת הַיָּרֵחַ מְשַׁלְּחִין אַנְשֵׁי הָעִיר שֶׁנִּרְאָה בָּהּ עִם הָעֵדִים שֶׁרָאוּ, עֵדִים אֲחֵרִים שֶׁמְּזַכִּין אוֹתָן לְבֵית דִּין וּמוֹדִיעִין אוֹתָן שֶׁאֵלּוּ כְּשֵׁרִים הֵם, וְאַחַר כָּךְ מְקַבְּלִין מֵהֶם.

ב,ד בֵּית דִּין מְחַשְּׁבִין בַּדְּרָכִים שֶׁהָאִצְטַגְנִינִין מְחַשְּׁבִין בָּהֶם, וְיוֹדְעִין הַלְּבָנָה כְּשֶׁתֵּרָאֶה בְּחֹדֶשׁ זֶה, אִם תִּהְיֶה בִּצְפוֹן הַשֶּׁמֶשׁ אוֹ בִּדְרוֹמָהּ, וְאִם תִּהְיֶה רְחָבָה אוֹ קְצָרָה, וּלְהֵיכָן יִהְיוּ רָאשֵׁי קְרָנֶיהָ נוֹטִין. וּכְשֶׁיָּבוֹאוּ הָעֵדִים לְהָעִיד, בּוֹדְקִין אוֹתָם כֵּיצַד רְאִיתֶם אוֹתָהּ בַּצָּפוֹן אוֹ בַּדָּרוֹם, לְהֵיכָן הָיוּ קְרָנֶיהָ נוֹטוֹת, כַּמָּה הָיְתָה גְּבוֹהָה בִּרְאִיַּת עֵינֵיכֶם, וְכַמָּה הָיְתָה רְחָבָה. אִם נִמְצְאוּ דִּבְרֵיהֶם מְכֻוָּנִין לְמַה שֶׁנּוֹדַע בַּחֶשְׁבּוֹן, מְקַבְּלִין אוֹתָם; וְאִם לֹא נִמְצְאוּ דִּבְרֵיהֶם מְכֻוָּנִין, אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָם.

ב,ה אָמְרוּ הָעֵדִים רְאִינוּהוּ בְּמַיִם אוֹ בְּעָבִים אוֹ בַּעֲשָׁשִׁית, אוֹ שֶׁרָאוּ מִקְצָתוֹ בָּרָקִיעַ וּמִקְצָתוֹ בְּעָבִים אוֹ בְּמַיִם אוֹ בַּעֲשָׁשִׁית אֵין זוֹ רְאִיָּה, וְאֵין מְקַדְּשִׁין עַל רְאִיָּה זֹאת. אָמַר אֶחָד רְאִיתִיו גָּבוֹהַּ בְּעֵינַי כְּמוֹ שְׁתֵּי קוֹמוֹת, וְאָמַר הַשֵּׁנִי כְּמוֹ שָׁלוֹשׁ קוֹמוֹת הָיָה גָּבוֹהַּ מִצְטָרְפִין; אָמַר הָאֶחָד כְּמוֹ שָׁלוֹשׁ קוֹמוֹת, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר כְּמוֹ חָמֵשׁ קוֹמוֹת אֵין מִצְטָרְפִין: וּמִצְטָרֵף הָאֶחָד מֵהֶן עִם שֵׁנִי שֶׁיָּעִיד כְּמוֹתוֹ, אוֹ יִהְיֶה בֵּינֵיהֶן קוֹמָה אַחַת.

ב,ו אָמְרוּ רְאִינוּהוּ, בְּלֹא כַּוָּנָה, וְכֵיוָן שֶׁהִתְכַּוְّנוּ בּוֹ וְנִתְכַּוְّנוּ לִרְאוֹתוֹ לְהָעִיד, שׁוּב לֹא רְאִינוּהוּ אֵין זוֹ עֵדוּת, וְאֵין מְקַדְּשִׁין עָלֶיהָ, שֶׁמָּא עָבִים נִתְקַשְּׁרוּ וְנִרְאוּ כַּלְּבָנָה, וְכָלוּ וְהָלְכוּ לָהֶם. אָמְרוּ עֵדִים רְאִינוּהוּ בְּיוֹם תְּשִׁעָה וְעֶשְׂרִים שַׁחֲרִית בַּמִּזְרָח קֹדֶם שֶׁתַּעֲלֶה הַשֶּׁמֶשׁ, וּרְאִינוּהוּ עַרְבִית בַּמַּעֲרָב בְּלֵיל שְׁלוֹשִׁים הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים, וּמְקַדְּשִׁין עַל רְאִיָּה זוֹ, שֶׁהֲרֵי רָאוּהוּ בִּזְמַנּוֹ; אֲבָל הָרְאִיָּה שֶׁאָמְרוּ שֶׁרָאוּהוּ בַּשַּׁחֲרִית, אֵין נִזְקָקִין לָהּ שֶׁאֵין אָנוּ אַחֲרָאִין לִרְאִיַּת שַׁחֲרִית, וּבַיָּדוּעַ שֶׁהָעָבִים הֶם שֶׁנִּתְקַשְּׁרוּ, וְנִרְאָה לָהֶם כַּלְּבָנָה. וְכֵן אִם רָאוּהוּ בִּזְמַנּוֹ, וּבְלֵיל עִבּוּרוֹ לֹא נִרְאָה הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין, שֶׁאֵין אָנוּ אַחֲרָאִין אֶלָּא לִרְאִיַּת לֵיל שְׁלוֹשִׁים בִּלְבָד.

ב,ז כֵּיצַד מְקַבְּלִין עֵדוּת הַחֹדֶשׁ: כָּל מִי שֶׁרָאוּי לְהָעִיד שֶׁרָאָה אֶת הַיָّרֵחַ, בָּא לְבֵית דִּין; וּבֵית דִּין מַכְנִיסִים אוֹתָן כֻּלָּן לְמָקוֹם אֶחָד, וְעוֹשִׂין לָהֶן סְעוּדוֹת גְּדוֹלוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הָעָם רְגִילִין לָבוֹא. וְזוֹג שֶׁבָּא רִאשׁוֹן, בּוֹדְקִין אוֹתוֹ רִאשׁוֹן בִּבְדִיקוֹת שֶׁאָמַרְנוּ. מַכְנִיסִין אֶת הַגָּדוֹל, וְשׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ; נִמְצְאוּ דְּבָרָיו מְכֻוָּנִים לַחֶשְׁבּוֹן, מַכְנִיסִים אֶת חֲבֵרוֹ; נִמְצְאוּ דִּבְרֵיהֶם מְכֻוָּנִין, עֵדוּתָן קַיֶּמֶת, וּשְׁאָר כָּל הַזּוֹגוֹת, שׁוֹאֲלִין אוֹתָם רָאשֵׁי דְּבָרִים לֹא שֶׁצְּרִיכִים לָהֶם אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצְאוּ בְּפִחֵי נֶפֶשׁ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ רְגִילִין לָבוֹא.

ב,ח וְאַחַר כָּךְ, אַחַר שֶׁתִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת, רֹאשׁ בֵּית דִּין אוֹמֵר מְקֻדָּשׁ; וְכָל הָעָם עוֹנִים אַחֲרָיו, מְקֻדָּשׁ מְקֻדָּשׁ. וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ אֶלָּא בִּשְׁלוֹשָׁה, וְאֵין מְחַשְּׁבִין אֶלָּא בִּשְׁלוֹשָׁה, וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא חֹדֶשׁ שֶׁנִּרְאָה בִּזְמַנּוֹ. וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא בַּיּוֹם; וְאִם קִדְּשׁוּהוּ בַּלַּיְלָה, אֵינוּ

יב | ראשון | 26

עלות השחר 04:39 נץ החמה 05:52
סו"ז קר"ש - מג"א 08:42 סו"ז קר"ש - גר"א 09:18
סו"ז תפלה - מג"א 10:03 סו"ז תפלה - גר"א 10:27
שקיעה 07:39 צה"כ 07:58
בבלי: חולין פז **ירושלמי**: בבא בתרא ג **תוספתא**: בבא קמא ג נ"ך:
שופטים יד **רמב"ם**: שופר וסוכה ולולב ח

יג | שני | 27

עלות השחר 04:39 נץ החמה 05:52
סו"ז קר"ש - מג"א 08:42 סו"ז קר"ש - גר"א 09:18
סו"ז תפלה - מג"א 10:03 סו"ז תפלה - גר"א 10:27
שקיעה 07:39 צה"כ 07:58
בבלי: חולין פח **ירושלמי**: בבא בתרא ד **תוספתא**: בבא קמא ד נ"ך:
שופטים טו **רמב"ם**: שקלים א

יד | שלישי | 28

עלות השחר 04:40 נץ החמה 05:53
סו"ז קר"ש - מג"א 08:42 סו"ז קר"ש - גר"א 09:18
סו"ז תפלה - מג"א 10:03 סו"ז תפלה - גר"א 10:27
שקיעה 07:38 צה"כ 07:57
בבלי: חולין פט **ירושלמי**: בבא בתרא ה **תוספתא**: בבא קמא ה נ"ך:
שופטים טז **רמב"ם**: שקלים ב

טו | רביעי | 29

חמשה עשר באב

עלות השחר 04:41 נץ החמה 05:54
סו"ז קר"ש - מג"א 08:43 סו"ז קר"ש - גר"א 09:19
סו"ז תפלה - מג"א 10:03 סו"ז תפלה - גר"א 10:27
שקיעה 07:37 צה"כ 07:56
בבלי: חולין צ **ירושלמי**: בבא בתרא ו **תוספתא**: בבא קמא ו נ"ך: שופטים יז **רמב"ם**: שקלים ג

טז | חמישי | 30

עלות השחר 04:41 נץ החמה 05:54
סו"ז קר"ש - מג"א 08:43 סו"ז קר"ש - גר"א 09:19
סו"ז תפלה - מג"א 10:04 סו"ז תפלה - גר"א 10:28
שקיעה 07:37 צה"כ 07:55
בבלי: חולין צא **ירושלמי**: בבא בתרא ז **תוספתא**: בבא קמא ז נ"ך:
שופטים יח **רמב"ם**: שקלים ד

יז | ששי | 31

הדלקת הנרות	ירושלים 06:56	ת"א 07:17	חיפה 07:09	יבנאל 06:56

עלות השחר 04:42 נץ החמה 05:55
סו"ז קר"ש - מג"א 08:43 סו"ז קר"ש - גר"א 09:19
סו"ז תפלה - מג"א 10:04 סו"ז תפלה - גר"א 10:28
שקיעה 07:36 צה"כ 07:55
בבלי: חולין צב **ירושלמי**: בבא בתרא ח **תוספתא**: בבא קמא ח נ"ך:
שופטים יט **רמב"ם**: קדוש החודש א

יח | שב"ק | 1

מוצ"ש ר"ת	ירושלים 08:16 08:48	ת"א 08:18 08:50	חיפה 08:19 08:51	יבנאל 08:17 08:49

עקב

עלות השחר 04:43 נץ החמה 05:56
סו"ז קר"ש - מג"א 08:44 סו"ז קר"ש - גר"א 09:20
סו"ז תפלה - מג"א 10:04 סו"ז תפלה - גר"א 10:28
שקיעה 07:35 צה"כ 07:54
בבלי: חולין צג **ירושלמי**: בבא בתרא ט **תוספתא**: בבא קמא ט נ"ך:
שופטים כ **רמב"ם**: קדוש החודש ב

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹחֵל עֲוֹנוֹת יִשְׂרָאֵל בִּשְׁבִיל הַצַּדִּיקִים.

(סֵפֶר הַמִּדּוֹת אוֹת צַדִּיק סִימָן קל"א)